

T.C

BİLECİK ŞEYH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TÂRİH-İ KÂŞGAR

(1b-20b)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tuba SONGÜR

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Zemire GULCALI

Bilecik, 2019

10203127

T.C
BİLECİK ŞEH EDEBALI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TARİH-İ KAŞGAR

(1b-20b)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TUBA SONŐUR

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Zemire GULCALI

Bilecik, 2019

10203127

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAVI
JÜRİ ONAY FORMU

BŞEÜ-KAYSIS Belge No	DFR-172
İlk Yayın Tarihi/Sayısı	03.01.2017 / 28
Revizyon Tarihi	
Revizyon No'su	00
Toplam Sayfa	1

Öğrencinin Adı Soyadı: Tuba SONER
Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Programı : Türk Dili ve Edebiyatı
Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Zemire GULCALI
Tezin Özgün Adı : Târih-i Kâşgar (1b-20b)
Tezin İngilizce Adı : .....

Tez Savunma Sınavı Tarihi: 16/07/2019

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışması ilgili EYK kararıyla oluşturulan jüri tarafından ÖY BİRLİĞİ / ÖY ÇOKLUĞU ile Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Zemire GULCALI

Üye : Prof. Dr. Zühal ÖLMEZ

Üye : Prof. Dr. İbrahim TAŞ

Üye : .....

Üye : .....

İmza

ONAY

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun ..... / ..... / 20..... tarih ve ...../..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

BEYAN

Târîh-i Kaşgar (1b-20b) adlı yüksek lisans tezinin hazırlık ve yazımı sırasında bilimsel ahlak kurallarına uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlandığım bölümlerde bilimsel kurallara uygun olarak atıfta bulunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin herhangi bir kısmını Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

Tuba SONGUR

ÖN SÖZ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırlanan Târîh-i Kâşgar adlı metnin kim tarafından yazıldığı henüz kesinlik kazanmamıştır. O. F. Akimuşkin ise eserin yazarının Şah b. Mirza Fazıl Çuras olduğu kanısındadır. Bu eserin elyazmasını 1902 yılında Taşkent'te bulup ilim dünyasına tanıtan Vasilij Viladimiroviç Barthold, eserin içerik bakımından Türkistan'ın doğu bölgelerinin tarihini anlatmayı ön plana koyduğunu söyleyerek esere Tarih-i Kaşgar adını vermiştir.

Bu Yüksek Lisans tezinde, O. F. Akimuşkin'in çalışmasında yer alan tıpkıbasımdan faydalanarak metnin 1b-20b arası incelenmiştir. Tezin *Giriş* bölümünde Çağatay Türkçesi'nin gelişimi hakkında bilgi yer alır, Tarih-i Kaşgar'ın içeriği hakkında kısaca bilgi verildikten sonra birinci bölümde, eser hakkında başlıklar altında genel bilgiler verilir. Elimizde eserle ilgili az kaynak olduğundan dolayı sadece ulaşılabilen bilgiler aktarıldı. Dil incelenmesine ayrılan ikinci bölümde, Çağatay Türkçesinin dil özellikleri metinden tespit edilen örneklerle açıklanır. Üçüncü bölümde çalışmada kullanılan yöntemler hakkında bilgiler aktarılır. Dördüncü bölümde metnin yazıçevrimi (transkripsiyon) yapılır. Beşinci bölümde metnin orijinaline sadık kalınmaya çalışılarak Tarih-i Kaşgar, Türkiye Türkçesine aktarılır. Altıncı bölümde önemli söz ve ibareler üzerinde açıklamalar yapılır. Yedinci bölümde metinde geçen kelimelerden oluşan sözlük yer alır. Sözlük oluşturulurken kelimenin metinde kullanılan anlamı verilmeye dikkat edildi. Çalışmamız kaynakça bölümünden sonra gelen sonuç ve ekler kısmı ile sona ermektedir.

Yüksek Lisans tezimin hazırlanmasında sahadaki bilgisinden faydalandığımı Prof. Dr. İbrahim Taş'a; çeşitli kaynaklarla temin ettiği ve yönlendirmesinden dolayı Yrd. Doç. Dr. Mihaly Aladar Dobrovits'a; yer ve kişi isimleri konusunda yardımlarını eksik etmeyen Arş. Gör. Sevim Erdem'e; dizin programına ulaşmamızda ve kullanmamızda yardımcı olan Öğr. Gör. Serdar Özdemir'e; maddi ve manevi desteğini eksik etmeyen aileme teşekkür ediyorum. En önemlisi benim için büyük emek ve mesai harcayan tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Zemire Gulcalı'ya sonsuz teşekkür ederim.

ÖZET

Çalışmamızda 17. yüzyılda Çağatay Türkçesiyle kaleme alınan Tarih-i Kaşgar adlı eserin 1b-20b arasında yer alan metin incelenmiştir. Metnin elde mevcut olan parçasından anlaşıldığı üzere, metnin orijinali 105 sayfadan oluşmaktadır. Araştırma ve inceleme konum olan 40 sayfa içinde sadece 1b sayfası 13 satırdan oluşurken diğer sayfalar 15 satırdan oluşmaktadır. Çalışmamızda metnin adı, yazılış tarihi, nüshaları, yazarı, eser hakkında yapılan araştırmalar ile ilgili bilgiler bulunmaktadır.

Söz konusu metin ile ilgili ilk incelemeyi Vasiliy Viladimiroviç Barthold yapmıştır. Rusça kaleme alınmış ayrıntılı bir önsözle birlikte O. F. Akimuşkin tarafından neşredilmiştir. Uygur araştırmacılarından Hacı Nurhacı 1986 senesi bu eseri Çağatay Türkçesinden günümüz Çağdaş Uygur alfabesine (Çağdaş Uygurcaya) çevirmiştir.

Akimuşkin'in çalışmasında yer alan tıpkıbasımdan yararlanarak yapılan çalışmada Giriş kısmında Çağatay Türkçesi'nin gelişimi, eser hakkında bilgiler, metnin dil özellikleri, transkripsiyon (çeviriyazı), günümüz Türkçesine aktarımı ve alfabetik sıraya göre hazırlanan gramatikal dizin ile içerdiği söz varlığı ortaya konulur. Ayrıca tez hazırlanırken kullanılan yöntemler hakkında kısaca bilgi aktarılır. Ekler kısmında da metnin tıpkıbasımına yer verilerek tez çalışmamız tamamlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Târîh-i Kâşgar, Cengiz Han, Çağatay Han, Çağatay Türkçesi

ABSTRACT

This text, which I am doing on my Master's degree, contains 1b-20b of a work which is quoted with Arabic letters and it has the characteristics of 17th century Chagatai Turkish language. As can be seen from the current part of the text, the original text of the work consists of 105 pages and each page has between 14-15 lines. 40 pages, which are research and examination locations, contain information about the name of the text, the date of writing, copies, author, and researches about the work. The story of Noah and the Flood was extended by some verse sections taken from the Qur'an.

Barthold made the first examination of this text, which was the thesis position. Barthold called this piece the History-i Kashgar and translated some of it into Russian. It was published by O.F Akimushkin along with a detailed introduction in Russia. In 1986, Hacı Nurhacı who was one of the Uighur researchers, translated this work from the letters of Chagatai Turkish to the name of today's Uighur Turkish.

Akimuşkin's work taking advantage of the same printing, development of Chagatai Turkish in the introduction, information about the work, the language features of the text, Latin-letter transcription, consists of the current Turkish and directory. In addition, brief information about the methods used in preparing the thesis is given. In the appendices section, my thesis study was completed by giving the place of the text.

Key words: Târîh-i Kâşgar, Genghiz Khan, Chagatai Khan, Chagatai Turkish

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR.....	ix
SİMGELER ve İŞARETLER.....	xi
YAZIÇEVİRİMİNDE KULLANILAN İŞARETLER.....	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ESER HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. TÂRİH-İ KÂŞGAR	3
1.2. ESERİN ADI	5
1.3. ESERİN YAZIM TARİHİ	5
1.4. ESERİN NÜSHALARI.....	5
1.5. ESERİN YAZARI	6
1.6. ESER HAKKINDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR	7

İKİNCİ BÖLÜM

ÇALIŞMADA KULLANILAN YÖNTEMLER

2.1. YAZIÇEVİRİMİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER	9
2.2. TÜRKÇEYE AKTARIMDA KULLANILAN YÖNTEMLER.....	10
2.3. AÇIKLAMALAR ÜZERİNE	10
2.4. DİZİN HAZIRLANIRKEN KULLANILAN YÖNTEMLER.....	10

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİL ÖZELLİKLERİ

3.1. YAZIM ÖZELLİKLERİ.....	12
3.1.1. Ünlülerin Yazımı	12
3.1.2. Ünsüzlerin Yazımı	15
3.1.3. Eklerin Yazımı.....	15
3.2. SES BİLGİSİ.....	16
3.2.1. Ünlüler	16
3.2.1.1 Ünlü Uyumu.....	16
3.2.1.1.1. Önlük-Artlık Uyumu	16
3.2.1.1.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu	16
3.2.1.1.3. Ünlü Düşmesi	17
3.2.1.1.4. Ünlü Birleşmesi	17
3.2.2 Ünsüzler	17
3.2.2.1 Ünsüz Değişmesi.....	18
3.2.2.2. Ünsüz Benzeşmesi.....	19
3.2.2.3. Yer Değiştirme	19
3.2.2.4. İkizleşme.....	19
3.3 BİÇİM ÖZELLİKLERİ	19
3.3.1. Çekim Ekleri.....	19
3.3.1.1. İsim Çekimi.....	19
3.3.1.1.1. Çokluk Eki.....	19
3.3.1.1.2. İyelik Ekleri	20
3.3.1.1.3. Hâl Ekleri	20
3.4. ZAMİRLER.....	21
3.4.1. Şahıs Zamirleri	21
3.4.2. İşaret zamirleri.....	22

2.4.3. Dönüşlülük zamirleri.....	22
2.4.4. Belirsizlik zamirleri.....	22
3.4.5. Bağlama Zamirleri	22
3.5. SIFATLAR	22
3.5.1. Asıl Sayı Sıfatları.....	22
3.5.2. Sıra Sayı Sıfatları	23
3.5.3. Belirsizlik Sıfatları	23
3.5.4. Yaklaşıklık Bildiren Sayı Grupları.....	23
3.6. ZARFLAR.....	23
3.6.1. Yer-Yön Zarfları.....	23
3.6.2. Zaman Zarfları.....	23
3.6.3. Nitelik (Durum) Zarfları.....	24
3.7. EDATLAR	24
3.7.1. Son Çekim Edatları.....	24
3.7.2. Son Çekim Edatı Görevinde Olanlar.....	24
3.7.3. Cümle Başı Edatları	24
3.7.4. Kuvvetlendirme Edatları	24
3.8. FİİL ÇEKİMİ.....	24
3.8.1. Haber Kipleri	25
3.8.1.1. Geniş Zaman	25
3.8.1.2. Şimdiki Zaman	25
3.8.1.3. Görülen Geçmiş Zaman	25
3.8.1.4. Öğrenilen Geçmiş Zaman	26
3.8.1.5. Gelecek Zaman.....	26
3.8.2. Dilek Kipleri.....	26
3.8.2.1. Emir-İstek Kipi.....	26
3.8.2.2. Şart Kipi.....	27
3.8.2.3. Gereklilik Kipi	27

3.8.2.4. Yeterlilik Kipi	27
3.9. BİRLEŞİK ÇEKİM.....	28
3.9.1. Geniş Zamanın Hikâyesi	28
3.9.2. Şartın Hikâyesi	28
3.9.3. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı	28
3.9.4. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi	28
3.9.5. Gelecek Zamanın Hikâyesi.....	28
3.10. FİİLİMSİLER.....	29
3.10.1. Zarf Fiiller	29
3.10.2. Sıfat-Fiiller	30
3.10.3. İsim-Fiiller.....	30
3.11. BİRLEŞİK FİİLLER.....	30
3.11.1. İsim Unsuru İle Bir Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller:.....	30
3.11.1.1. İsim+bol-.....	30
3.11.1.2. İsim+kıl-	30
3.11.2. Bir Yanı Zarf-Fiil Bir Yanı Asıl Fiil Olan Birleşik Fiiller: Tasvir Fiilleri.....	31
3.11.2.1. Süreklilik Fiili	31
3.11.2.2. Yeterlilik Fiili.....	31

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

METNİN ÇEVİRİYAZISI

4. METNİN ÇEVİRİYAZISI.....	32
-----------------------------	----

BEŞİNCİ BÖLÜM

METNİN TÜRKÇEYE AKTARIMI

5. METNİN TÜRKÇEYE AKTARIMI	53
-----------------------------------	----

ALTINCI BÖLÜM

AÇIKLAMALAR

6. AÇIKLAMALAR.....	73
---------------------	----

YEDİNCİ BÖLÜM

SÖZLÜK

7. SÖZLÜK.....	78
----------------	----

SONUÇ	291
--------------------	------------

KAYNAKÇA	292
-----------------------	------------

EKLER	299
--------------------	------------

ÖZGEÇMİŞ.....	339
----------------------	------------

KISALTMALAR

Ar.	Arapça
Far.	Farsça
bk.	bakınız
C.	cilt
ÇUy.	Çağdaş Uygurca
çev.	çeviren
d.	derleyen
ed.	Editör
ET	Eski Türkçe
Far.	Farsça
Haz.	hazırlayan
Hz.	Hazret
krş.	karşılaştırınız
Mo.	Moğolca
MGT.	Moğolların Gizli Tarihi (Temir, Ahmet, 1986)
Ör.	Örnek
RDBA.	Rusya Doğu Bilimler (Şarkiyat) Akademisi
RH.	Redhouse (2006)
ss.	sayfa sayısı
s.	sayfa numarası
ŞT.	Şecere-i Terâkime (Ölmez, Zuhâl, 1996)
Tü.	Türkçe
TDK	Türk Dil Kurumu
TTK	Türk Tarih Kurumu

vb. ve benzeri

UTİL Uyğur Tiliniñ İzahlık Luğıti (1999)

SİMGELER ve İŞARETLER

A, İ, U :Sırasıyla a/e, ı/i, u/ü ünlüleri

G, K :Sırasıyla g/ğ, k/ķ ünlüleri

~ :Değişken biçim, benzer şekiller.

< :Bu biçimden gelir, asıl şekli budur.

+: İsim kök ya da gövdesine eklenen yapım eki ya da çekim eki.

< > :Metne eklenen harf, hece ya da kelime.

() :Metin çevirisi esnasında yapılan ilaveler.

2 :Asıl metinde ikileme olduğunu gösterir.

YAZIÇEVİRİMİNDE KULLANILAN İŞARETLER

ء	'	ض	ž
ا	a, ā, e	ط	ṭ
آ	ā	ظ	ẓ
ب	b	ع	‘
پ	p	غ	ġ
ت	t	ف	f
ث	ṯ	ق	q
ج	c, ç	ك	k, g, ŋ
ح	ḥ	ل	L
خ	ḫ	م	m
د	d	ن	n
ذ	ẓ	نك	ŋ
ر	r	ه	h, a, e
ز	z	و	o, ö, u, ū, ü, v
س	s	ى	é, ı, ĩ, i, y
ش	ş		
ص	ş		

GİRİŞ

Çağatay dili, Türk dilleri ailesinin Orta Asya grubuna mensuptur. Bu dil, 15. yüzyıl başından 20. yüzyılın başına kadar kullanılan edebî dildir. Karahanlılar veya Hakânîler (11-13. yüzyıllar) ve Harezmi-Kıpçak (14. yüzyıl) edebî dillerinin devamı olarak Timurîler (1405-1506) idaresi altında gelişen bu dil, bilhassa Nevâyî'nin eserlerinde klasik şeklini alır.

Çağatay kelimesi, Cengiz'in ikinci oğlu Çağatay'dan gelmektedir. Cengiz Han, ölümünden (1227) önce Moğol imparatorluğunu oğulları arasında paylaşırken Çağatay, Mâverâünnehir'i (Harezmi hariç), Semireç'i ve Doğu Türkistan'ı alır. Bunlara daha sonra, Çungarya, Uygur ülkesi ve Gazne'yi de içine alan Pamir sahası katıldı (Eckmann, 1988: 08).

Çağatay edebî dilinin dönemleri konusunda görüş birliği bulunmamaktadır. Bu konudaki başlıca görüşler şu şekilde özetlenebilir:

Samoyloviç, lehçe farklarını dikkate alarak, Çağatay adını sadece 15. yüzyıldan 20. yüzyılın başlarına kadar devam eden Orta Asya edebî Türkçesine vermiştir. Ona göre Orta Asya İslâm -Türk yazı dili şu devirlere bölünür:

1. Hakaniye Türkçesi veya Kaşgar dili devri (11 ve 12. yüzyıllar)
2. Kıpçak-Oğuz devri (13-14. yüzyıllar)
3. Çağatay devri (15-20. yüzyıl başları)
4. Özbek devri (20. yüzyıl) (Eckmann, 1988: 11).

Samoyloviç, Çağatay Türkçesi için bugün artık yaygınlaşmış olan görüşün temelini atmıştır.

Diğer taraftan, yalnız edebî gelişmeyi göz önünde bulunduran F. Köprülü Çağatayca kelimesinin anlamını genişletir. Ona göre Çağatayca, 13. ve 14. yüzyıllarda Çağatay İmparatorluğu ve Altın Ordu'nun kültür merkezlerinde gelişmiş Orta Asya edebî şivesi olup klasik şeklini bilhassa 15. yüzyılda, Timurîler zamanında almıştır. Köprülü, Çağatayca'yı şu devirlere ayırır:

1. İlk Çağatay Devri (13. ve 14. yüzyıllarda)

2. Klasik Devrin Başlangıcı (15. yüzyılın ilk yarısı)
3. Klasik Çağatay Devri(15. yüzyılın ikinci yarısı)
4. Klasik Devrin Devamı (16. yüzyıl)
5. Gerileme ve Çökme Devri (17. ve 19. yüzyıllar) (Köprülü, 1988: 270a).

Çağatay Türkçesi'nin uzmanlarından Janos Eckmann ise Orta Asya Türk dilini üçe ayırır:

1. Karahanlıca veya Hakaniye Türkçesi (11.-13. yüzyıllar)
2. Harezmi Türkçesi (14. yüzyıl)
3. Çağatayca (15. yüzyıl- 20. yüzyılın başlangıcı)

Eckmann'a göre Çağatayca da bu beş yüzyıllık hayatında bazı değişikliklere uğradı. Çağatayca şu devirlere ayrılır:

1. Klasik Öncesi Devir (15. Yüzyılın başlarından Nevâî'nin 1465'te ilk divanını tertibine kadar)
2. Klasik Devir (1465-1600)
3. Klasik Sonrası Devir (1600-1921) (Eckmann, 1988: 13-14)

BİRİNCİ BÖLÜM

ESER HAKKINDA GENEL BİLGİLER

1.1. TÂRH-İ KÂŞGAR

Eserin dili 17. yüzyıl klasik sonrası Çağatay Türkçesi özelliklerini göstermektedir. Çağatay Türkçesi ile yazılan bu eser döneminin özelliklerini taşıması bakımından önemli bir eserdir. Ele alınan metin Barthold'a göre 17. yüzyılda yazılmış olup Köprülü'ye göre Çökme Devrinde, Eckmann'a göre ise Klasik Sonrası Devir içinde yer alır.

Dili Çağatayca olan eserin kim tarafından yazıldığı belli olmamasına rağmen O. F. Akimuşkin yedi gerekçeye dayandırarak onun müellifinin Şah b. Mirza Fazıl Çuras olduğu kanısındadır (Tarih-i Kaşgar: Anonimnaya Tiyurkskaya Hronika Vladetely Vostoçnogo Turkestana po Konets 17 Veka, Faksimile Rukopisi Sankt-Peterburgskogo Filiala Instituta Vostogovedeniya Akademii Nauk Rossii, İzdanie Teksta, Vvedenie i Ukazateli O. F. Akimuşkina, Sankt-Peterburg, 2001, ss. 17-18).

Eser Kaşgar merkezli Moğol tarihi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Söz konusu metinde bölümler zikr, kıssa, destân gibi isimlerle anılmıştır. Bu bölümler ya hüküm süren hanın bir yılına ya onun zamanında meydana gelen bir olaya ya da özel bir konuya göre ayrılmıştır. Eserde ilk bahsedilen olay Nuh peygamber ve onun yaşadığı tufandır. Nuh peygamberin yıllarca kavimleri İslam'a davet etmesine rağmen iman etmedikleri için Allah, Nuh'un duasını kabul edip Tufan belasını gönderdiği bu bölümde Nuh'un her canlıdan birer çift aldığı gemiden Nuh peygamber ve 3 oğlunun ailesi kurtulduğu anlatılır. Yeryüzünde bulunan insanlar Nuh'un oğulları Ham, Sam ve Yafes'in soyundan gelmektedir. İlerleyen sayfalarda Çağatay Han ve çocuklarından söz edilerek Çağatay ulusunun sonraki döneminde, Maveraünnehir ve Doğu Türkistan'daki tarihleri ele alınmıştır.

Tarih-i Kaşgar'da, Nuh peygamberin hayatı ve Tufan hakkındaki rivayetler; Oğulları hakkındaki rivayetler; Yafes, Türk ve Moğol boylarının şekillenmesi; Yesügey hakkındaki olaylar; Cengiz Han'ın doğması ve çocukluk yıllarındaki mücadeleler; Cengiz Han'ın Moğol boylarını bir araya getirip Cengiz adını alması; Cengiz Han'ın Harezmsah ile savaşmasına neden olan olaylar; Orta Asya'nın diğer bölgelerinin

alınması; Cengiz Han'ın oğullarından Ögetey, Coçi, Toluy, Çağatay hakkındaki olaylar anlatılmaktadır.

Eserin tamamında olaylar şu başlıklar altında sıralanmıştır. 1. Zikr-i Hazret-i Yafes ibn-i Nuh Aleyhi's salatu ve sellem 2. Zikr-i Moğol Han ibn-i Alımça Han 3. Dastan-ı Yesügey Bahādur ibn-i Bartan Bahādur ibn-i Kabul Han 4. Dastan-ı Kāān Cihangir Çiŋgiz Han ibn-i Yesügey Bahādur 5. Çiŋgiz Han ile Harezemşah Arasındaki Kavga, Çiŋgiz Han'ın Turan ve İnan'ı Alması, Harezemşah'ın Nekteti 6. Destan-ı Ögedey Kāān ibn-i Çiŋgiz Han 7. Zikr-i Coçi Han ibn-i Çiŋgiz Han 8. Zikir-i Toluy Han ibn-i Çiŋgiz Han 9. Zikr-i Pādışah-ı İslam Gazan Anarellahu Burhanehu 10. Güftar-i Çağatay Han'ın Beyanı ve Onun Evladı Zikri 11. Destan-ı Hazreti Tuğluk Timur Han Anarellahu Burhane 12. Şerh-i İslam Tuğluk Timur Han Nuri Merkade Hazreti Mevlana İrşaduddin'in Kaddese Sırrahü'nun Elinde Müslüman Olduğunun Beyanı 13. Zikr-i Hızır Hoca Han ibn-i Tuğluk Timur Han 14. Zikr-i Sultan Yunus Han ibn-i Sultan Uveyis Han ve Oğlanları Sultan Mahmut Han ve Sultan Ahmet Han 15. Destan-ı Said Han ibn-i Sultan Ahmet Han ibn-i Yunus Han 16. Sultan Said Han Anarellahu Burhanehu'nun Cülusunun Zikri 17. Güftar-i Cülus Abdurreşid Han ibni Sultan Said Han Anarellahu Burhanehu 18. Güftar-i Cülus Abdülkerim Han ibn-i Abdurreşid Gazi Han ibn-i Sultan Said Han Anarellahu Burehanehu 19. Güftar-i Cülus Muhammed Han ibn-i Abdurreşid Han 20. Zikr-i Şah Şucaaddin Ahmed Han ibn-i Muhammed Han Kaddese Sırrahu'nun Şehadetleri 21. Güftar-i Cülus Abdullatif Han ibn-i şah Şecaaddin Ahmet Han ibn-i Muhammed Han Anarellahu Burhanehu 22. Abdurrahim Han'ın Def'i İçin Asker Sevk Ettiklerinin Beyanı 23. Zikr-i Cülus Sultan Ahmet Han ibn-i Timur Sultan ibni Şecaaddin Ahmet Han 24. Güftari Cülus Sultan Mahmut Han ibn-i Timur Sultan 25. Abdurrahim Han ibni Abdurreşid Han Hakkındaki Olayların Zikri 26. Güftar-i Ahval Abdullah Han Badaz Mirza Ebulhadi 27. Abdullah Hanın İki Kez Kaşgar Üzerine Sefere Geldiklerinin Beyanı 28. Güftar-i Cülus-i Hazreti Abdullah Han 29. Zikr-i Muhalefet Mirza Şia Muhammed ve Katl-i Mirza Şah Kasım 30. Abdullah Hanın Bolur'u Fethettiğinin Beyanı 31. Abdullah Han'ın Andican'ı Fethettiğinin Beyanı 32. Abdullah Han Tigmedallah Biğufrenenin Yulduz'da Sümeri Alıp, Çalış'tan Geri Dönerken Mağlup Olduğunun Beyanı 33. Zikr-i Cülus Bahr-i İşan Yolbars Han Bertaht ve Katli Yolbars Han 34. İsmail Han'ın Tahta Oturduklarının

Zikri 35. Güftar-i Müddet Haniyet Sultan Said Baba Han'ın Zikri 36. Cülus-u Abdurreşid Han Bertahti Yarkent 38. Cülus-ı Muhammed Emin Han ibn-i Baba Han 39. Cülus-ı Muhammed Mümin Sultan 40. Şema Beyin Hesab-ı Neseblerinin Zikri.

Bu çalışmada benim ele aldığımız kısım ise ilk beş bölümden oluşmaktadır.

1.2. ESERİN ADI

Söz konusu eserin elyazmasını 1902 yılında Taşkent'te bulup ilim dünyasına tanıtan Barthold, bu eserin içerik bakımından *Kaşgarya* olarak bilinen Türkistan'ın doğu bölgelerinin tarihini anlatmayı ön plana koyduğunu ifade ederek esere *Tarih-i Kaşgar* adını verir. Yazarın eserde Yarkent isminin Kaşgar isminden daha çok kullanıldığını söyleyen Akimuşkin ise esere *Tarih-i Mogoliye* adının verilmesi gerektiğini iddia eder (Akimuşkin, a.g.e: 2001, s. 16).

1981 senesinde Kadir Bulak isimli bir kişi Kaşgar'da bu eserin başka bir nüshasıyla karşılaşır. Ardından bu nüshayı Xinjinag Uygur Özerk Bölgesi (Doğu Türkistan) Sosyal Bilimler Akademisi'ne takdim eder. O dönemde bu akademide çalışmakta olan Hacı Nurhacı isimli kişi 1986 yılında bu eserin elyazmasını alarak günümüz Uygur alfabesine aktararak *Çingizname* adıyla yayımlar (bk. Nurhacı, 1986).

1.3. ESERİN YAZIM TARİHİ

Eseri ilk inceleyen Barthold, eserin 18. yüzyılın ikinci yarısında yazıldığını ifade etmektedir. W. P. Yudin ise 18. yüzyılın ikinci çeyreğinden önce yazılmadığını söylemektedir. Yarkent kâtibi Katip Mirhaladdin "*Hidayetnâme*" adlı eserinde 1696 yılının ikinci yarısında yazıldığını söylemiştir. Akimuşkin ve diğer araştırmacılar da yazarın kullandığı eserin 1694 yılından sonra yazıldığını ifade etmektedir (Akimuşkin, a.g.e: 2001, s. 16).

1.4. ESERİN NÜSHALARI

Ainiding'in (2015: 5) aktardığına göre bu eserin Taşkent ve Kaşgar'dan bulunmuş iki farklı elyazması bilim dünyasınca bilinmektedir. Taşkent nüshasını bulan kişi Barthold'tur. Barthold'un bulduğu bu elyazmalar günümüzde Rusya Bilimler Akademisi Doğu Bilimleri Enstitüsünün Sankpetersburg şubesinde C 576, C 577, V 2472 kodlarıyla üç parça elyazma halinde saklanmaktadır. C 576 numaralı nüshası Asya müzesi için 1802 yılında V. V. Barthold tarafından Taşkent'ten alınmıştır. Bu eserin

özelliklerinden anlaşıldığına göre Doğu Türkistan'da istinsah edilmiştir. RDBA'da N.F. Petrovskiy'in koleksiyonunda saklanmakta olan C 577 numaralı nüshası da Doğu Türkistan'da istinsah edilmiştir. V 2472 numaralı nüshası ise Orta Asya'da istinsah edilmiştir.

Akimuşkin'in ifadesine göre bu üç elyazma içinde C 576 koduyla saklanmakta olan elyazma diğerlerine göre en az tahribat gören ve eksik yerleri nispeten az olan elyazmadır (Akimuşkin, 2001: 17-18). 2001 yılında Akimuşkin C 576 kodundaki elyazmayı inceleyip ayrıntılı giriş yaparak Rusça değerlendirmesini yapmıştır. Söz konusu tezde Akimuşkin'in bu eserinde verdiği tıpkıbasım kullanılmıştır. Akimuşkin yaptığı çalışmada eser hakkında geniş bilgi yer almakta olup bu tezde çalışılan kısım ile ilgili de ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır.

C 576 kodlu elyazma eserin kopyası Sankpetersburg Şarkiyat Çalışmaları Enstitüsü'nde bulunmaktadır. Metnin tamamı 105 yaprak metin olup 1b-105a olarak numaralandırılmıştır (Akimuşkin, 2001: 19) Bu çalışmada ise 1b-20b arası ele alındı.

20b sayfasında siyah mürekkeple çizilen satırın müstensih hatası ya da mürekkep yayılmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu elyazmanın 17b, 18a sayfalarında Kur'an-ı Kerim ayetleri ve hadislerden yapılmış alıntılar mevcuttur. Bu alıntılar daha kalın ve daha büyük biçimde yazılmıştır.

Bu eserin bir diğer nüshası 1981 yılında Kaşgar'da yaşayan Kadir Bulak isimli kişi tarafından bulunmuştur. Kadir Bulak bu eserin elyazmasını Uygur Özerk Bölgesi Sosyal Bilimler Akademisi'ne vermiştir (Nurhacı, 1993: 1-7). Kaşgar'da bulunan bu nüsha 1986 yılında Hacı Nurhacı tarafından Çağatay Türkçesinden Çağdaş Uygurcaya "*Çingizname*" adıyla aktararak Kaşgar Uygur Neşriyatı tarafından basılmıştır (Nurhacı, 1986).

1.5. ESERİN YAZARI

1986 senesi Hacı Nurhacı tarafından bugünkü Uygur imlasına aktarılan neşrinde Hacı Nurhacı eserin yazarının Molla Mirsalih Kaşgari olduğunu ve elindeki elyazmanın Molla Mirsalih Kaşgari tarafından yazılan orijinal metin olduğunu ifade etmiştir. Gerekçe olarak da Hacı Nurhacı'nın yayımladığı *Çingizname'nin* 182. sayfasında yani eserin bitişinde "Bu Kitap Ruzi Sahşenbe tamam olmuştur. Rakam-i Molla Mirsalih

Kaşgari” ifadesini öne sürmüştür (Ainiding, 2015: 8). Bu eserin Taşkent’ten bulunmuş olan elyazması üzerinde yazarla ilgili hiçbir bilgi olmadığından dolayı, bu elyazmaya kıyasen eserin kim tarafından yazıldığı hakkında görüş birliği sağlanamamıştır.

Akимуşkin ise aşağıda verilen bilgilerden yola çıkarak eserin yazarının Şah Muhammed Çuras olabileceğini ifade etmektedir.

1. Şah b. Mirza Fazıl Çuras o dönemde yaşamış tanık ve katılımcısı olmuştur. *Kronika ve Anis at- talibin* eserlerine de eklemiştir.

2. Lapidary (fazla kelime kullanmadan kısa ve öz anlatım tarzı) tarzıyla, basit ve yalın bir dil kullanmıştır. Eserlerdeki kompozisyon yapısı *Tarihi Kaşgar’a* benzemektedir.

3. Özlü anlatımların bireysel parçalarla serpiştirilmesi tekniğiyle benzerlikler görülmektedir.

4. Çoğu zaman bu üç eserde de kaydedilen benzer olaylar tarif edilirken Farsça nesir ve nazım alıntılar kullanılmıştır.

5. Eski Uygur dilinin Kaşgar ağzı Şah Mirza Fazıl Çuras’ın ana dilidir.

6. Her açıdan Kaşgar ağzı Tajik diline göre daha yakındır.

7. Yarkend katibi Mirhaladdin’e göre Çuras son Çağatay hanlarına iki veya üç tarihi eser yazmıştır (Akимуşkin, 2001: 17-18).

Bazı araştırmacılar ise bu görüşlere karşı olarak bu iki eserin fazla alakasının olmadığını bu iki eserde kullanılan dil özelliklerinden örnekler vererek farklı düşünceler savunmaktadır (Çelik, Muhammed Bilal, Yarkend Hanlığı’nın Siyasi Tarihi, s. 20).

1.6. ESER HAKKINDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Bu eseri ilk inceleyen kişi Barthold olmuştur. Barthold bu esere Tarih-i Kaşgar adını vererek “*Türkistan Gezilerinden Genel Rapor*” adlı yazısında bir kısmını Rusça’ya çevirmiştir. Rusya’da ayrıntılı bir önsözle birlikte O. F. Akимуşkin tarafından neşredilmiştir. Ayrıca *Materialı Po İstorii Kirgizov i Kirgizii ve Materialı Po İstorii Kazahskih Hanstv XV-XVIII Vekov* (Ainiding, 2015: 9) adlı eserlerde bazı sayfaları Rusça’ya tercüme edilerek yayımlanmıştır. Çin’de Wei Liang Tavi’nin hazırladığı Ablet

Nurdun'un Çağdaş Uygurcaya çevirmiş olduğu *Yeken Hānlığının Tarihidin Umumi Bayan* adlı eserinde bu eser hakkında genel bir bilgi vermiştir (Wei, 1999: 17-18).

Uygur araştırmacılarından Hacı Nurhacı 1986 yılında bu eseri Çağatay Türkçesinden Çağdaş Uygurcaya harfiyen aktarmıştır. Beş sayfalı bir giriş ile eseri neşretmiştir. Hacı Nurhacı Çingizname adlı eseri yine kendisinin hazırladığı *Yeken-Seidiye Hanlığının Kiskiçe Tarihi* adlı eserinin kaynak kısmında “Molla Mirsalih Kaşgari, Tarih-i Kaşgar Kol Yazma” olarak vermiştir (Nurhacı, 1993: 263). Eserin giriş kısmında eserin içeriği ve önemi hakkındaki görüşlerini sunar. Ayrıca Molla Mirsalih Kaşgari'nin Orta Asya'da çok eser yazdığını, Arapça ve Farsça bilgisinin çok olduğunu söyleyerek eserin yazarının Molla Mirsalih Kaşgari olabileceğini, 1981 yılında Kadir Bulak isimli kişi tarafından İctimai Sosyal Bilimler Akademisine sunduğunu, eserin tarihi hakkında kesin bir bilgi olmadığını, Çingizname'nin kayıt numarasının 00679 olduğunu, Hoten saman kağıdına yazıldığını , toplam 261 sayfa olup her sayfasının 13'er satır olduğunu ifade etmektedir (Nurhacı, 1993: 1-7). Uygur araştırmacılarından Ali Gopur, Hacı Nurhacı'nın bu neşrini eleştirerek “*Kaşgar Tarihinin Başı ve Ahiri*” isimli bir makale yayımlamıştır. Türkiye'de Bilal Çelik Tarih-i Kaşgarı History Studies dergisinde “*Saidiye Hanlığı ve Hocalar Devri Kaynakları (1514-1762)*” başlıklı makalesinde kısaca tanıtmıştır (Çelik, 2012: 76-77). Bilal Çelik yine yazdığı “*Yarkent Hanlığının Siyasi Tarihi*” adlı kitabında bu eser hakkında bilgi vermiştir (Çelik, 2016: 20-21). Bu eseri yine Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden Kadir Tuğ, “*Doğu Türkistan'da Hocalar Dönemi*” adındaki yüksek lisans tezinde kısaca tanıtmıştır. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nden Nurdun Anıdıng, “*Anonim Tarih-i Kaşgar*” adındaki yüksek lisans tezinde Tarih-i Kaşgar'ın çeviri ve değerlendirmesini yapmıştır.

Bu eser şimdiye kadar ayrıntılı bir şekilde araştırılmamıştır. Bizim bu çalışmamız ilk olarak Çağatay Türkçesiyle kaleme alınan bu eserin 1b-20b sayfaları arası metnin transkripsiyonu, Türkiye Türkçesine aktarımı, Çağatay Türkçesinin metindeki dil özelliklerini ele almak olacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇALIŞMADA KULLANILAN YÖNTEMLER

2.1. YAZIÇEVİRİMİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER

1. Tarih-i Kaşgar metni oluşturulurken bir nüsha kullanılmıştır. Bu nüsha Taşkent'te bulunan ve Akimuşkin'in C 576 koduyla inceleyip Rusça değerlendirmesini yaptığı tıpkıbasım kullanılmıştır.

2. Metinde geçen ( ) işareti sayfa numaraları ve satır numaralarını göstermektedir; satır numaralarını gösterdiği yerlerde ise belirgin olsun diye siyah kalın olarak yazıldı. Metinde geçen < > işareti metinde olmayıp ilave edilen yerleri göstermek için kullanılmıştır.

3. Metnin daha anlaşılır olması için basit noktalama işaretleri (nokta, virgöl, büyük harf) kullanılmıştır.

4. Bölüm başları ve bölüm içinde yer alan hikâyeler kolay farkedilsin diye siyah kalın olarak gösterilmiştir.

5. Metnimizde kapalı "é" sesi gösterilmiştir.

6. Arapça ve Farsça kelimeler Türk fonetiğine göre Osmanlıca sözlüklerde yer aldığı biçimiyle aktarılmıştır. Örneğin "rûşen" şeklindeki kelime "ravşen" şeklinde de okunmaya müsait olmasına rağmen kelimenin ilk şekli tercih edilmiştir.

7. Çalışmamızın başında tablosunu verdiğimiz çeviriyazı tablosu kullanılmıştır.

8. Farsça tamlamalar ricâl-i ğayb şeklinde - işaretiyle; Arapça tamlamalar ulü'l-âzm şeklinde gösterildi.

9. Metinde sayfa kenarına yazılan yazılar dipnotta belirtildi.

10. Metinde geçen beyitler siyah kalın olarak belirtildi.

11. Metnimizde açık e ile yazılsa da Eski Türkçeden beri kapalı é ile yazılan kelimeler metnimizde de kapalı é ile yazıldı.

2.2. TÜRKÇEYE AKTARIMDA KULLANILAN YÖNTEMLER

Söz konusu metin Türkçeye aktarılırken metnin orijinaline sadık kalınmaya çalışıldı. Metinde yer almayan, ancak çevirinin akıcı olması için eklenmesi gereken sözler veya ibareler ise parantez ( ) içinde verildi. Metinde geçen ikilemeler çeviride “2” işaretiyle gösterildi. Metinde geçen hadis ve ayetlerin açıklamaları dipnotta gösterilmeyip Türkçeye aktarımda açıklanmıştır.

2.3. AÇIKLAMALAR ÜZERİNE

Bu bölümde daha önce bu tezin Türkçe aktarımını ve değerlendirmesini yapan Ainiding’in teziyle yapılan bazı karşılaştırmalar ortaya konuldu. Yer ve kişi adlarıyla ilgili farklılıklar hakkında bilgi verilmeye çalışıldı. Anlam yönünden metnimizde farklılaşmış bazı ifadelerin açıklamasına yer verildi.

2.4. DİZİN HAZIRLANIRKEN KULLANILAN YÖNTEMLER

1. Bu kısım hem sözlük hem de kelimelerin geçtiği yeri gösteren bir dizin görevi görmektedir.
2. Burada yer alan kelimeler tamamlanmış metinde görülen kelimelerin anlamlarını kapsamaktadır.
3. Eserde şahıs ve yer adları çok fazla olmadığı için tek dizinde toplanmıştır.
4. Oluşturulan metinde yer alan kelimeler Türk alfabesine göre alfabetik olarak sıralanmıştır.
5. Bir kelimenin çekimli şekilleri söz konusu maddenin hemen altında gösterilmemiş; alfabetik olarak ait olduğu yerde gösterilmiştir.
6. Madde başları koyu olarak gösterilmiştir. Örneğin **ittifak** vb.
7. Maddeden sonra [ ] içinde eserin hangi dile ait olduğu gösterilmiştir. Örneğin istiğfâr [**< Ar.**]
8. Türkçe kelimeler için dil kaydı gösterilmemiştir.
9. Her maddenin altında [ ] içinde belirtilen sayı söz konusu maddenin sıklık sayısıdır. Örneğin itâ‘at [**< Ar.**]: itaat, boyun eğme. [=4]

10. Varak ve satır numaraları karışmasın diye, her varak ve satır numarasından sonra / işareti kullanılmıştır. Örneğin 2a/10, 5a/08

11. Arapça ve Farsça tamlamalara tamlama şeklinde anlam verilmiştir.

12. Arapça kelimelerin çoğul şekilleri (çkl.) işaretiyle belirtilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİL ÖZELLİKLERİ

Çağatay Türkçesinin Klasik Sonrası Dönemine ait olan metnin dil özellikleri metnimizde şu şekildedir:

3.1. YAZIM ÖZELLİKLERİ

Tarih-i Kaşgar Arap harfleri ile kaleme alınmıştır. Arapça ve Farşça kelimelerde Arapçanın yazım özelliklerine uyulmuştur. Uzun ünlüler harf ya da hareke ile gösterilmiştir.

Ör. زار *zārī* 2^b/06, طعنه *ṭa'ne* 6b/12, خوب *ḥūb* 3b/08

Türkçe kelimelerdeki ünlülerin yazımı için belli bir kural yoktur. Kimi zaman yazılırken kimi zaman yazılmaz.

Ör. بر *bir* 10b/07, برله *birle* 11b/01, اوغول *oğul* 10a/13

Metinde bazı kelimelerin yazımında eksik kısımlar mevcuttur. Bu eksik kısımlar < > içinde gösterilerek metin tamiri yapılmıştır. Ör. Metnimizde yönelme durumu eki *Buḥārāğa* kelimesinde görüldüğü gibi bazı yerlerde yazılmıştır. “*Küşlük Çingiz Ḥannıḡ şavtıdın korkup Beşbalık bile Kuça keldi*” cümlesinde görüldüğü gibi bazı yerlerde ise yazılmamıştır. Yazılmayan yerlerde bütünlük olması için *Kuça<ğa>* şeklinde ekleme yapılmıştır.

3.1.1. Ünlülerin Yazımı

- /a/

Söz başındaki *a* ünlüsü yazılırken elif (ا) ve medli elif (آ) harfleri ile yazılmıştır:

Ör. اما *ammā* 10a/07, آت *at* 4a/08, آلتون *altun* 5b/12, اریغ *arığ* 6b/15

Söz içindeki *a* ünlüsü, elifle (ا) yazılmıştır.

Ör. اناسی *anası* 5b/06, اراسیدا *arasıda* 9a/10, ارقاسیدین *arkasıdın* 11a/09, اولوغ *ulug* 5b/14

Söz sonunda elif (ا) veya güzel he (ه) ile yazılmıştır.

Ör. انا *ana* 4b/11, , اوغلانلاریغا *oğlanlarığa* 5b/14, ارا *ara* 2a/03

- /e/

Söz başında elif (ا) ile yazılmıştır.

Ör. evvel 13a/01, ایردیلار *érdiler* 13a/12, ایکی *ékki* 2a/01

Söz içinde elif (ا) ile yazılmıştır.

Ör. کوتاردی *köterdi* 4a/02, اولاشیب *üleşip* 20b/08, دیکان *dégen* 2b/13,

Söz sonunda elif (ا) veya güzel he (ه) ile yazılmıştır.

Ör. برله *birle* 9b/05, تیلیدا *tilide* 9a/04, او ییدا *öyide* 7a/04

- /è/

Söz başında elif (ا) + ye (ای) veya ilk hecede ye (ی) ile yazılmıştır.

Ör. ایدی *édi* 3b/03, دیب *dép* 2a/07, ایکنجی *ékkinçi* 3b/09, کین *kéyin* 1b/11

- /ı/

Söz içinde genel olarak (ی) ile yazılmıştır.

Ör. قلیب *kılıp* (1b/09), قاتیغ *katıg* (5a/13)

Söz sonunda (ی) ile yazılmıştır.

Ör. قزی *kızı* 5a/07, باشی *başı* 18b/02, بولدی *boldı* 1b/11

- /i/

Söz başında elif (ا) veya elif + ye (ای) ile yazılmıştır.

Ör. ایجکاری *içgeri* 13b/06, ایت *it* 2b/10, اییب *içip* 16a/12

Söz içinde genel olarak yazılmamakta (alıntı kelimelerdeki uzun ünlüler hariç) veya (ی) ile yazılmıştır.

Ör. کیردی *kirdi* 4b/14, بله *bile* 3a/04, بر *bir* 1b/01

Söz sonunda (ی) ile yazılmıştır.

Ör. کشی *kişi* 2a/04, برددی *bèrdi* 5b/13

- /o/

Söz başında elif+vav (و) ile yazılmıştır.

Ör. اورنىدا *ornıda* 2b/14, اول *ol* 2a/04, اوق *oķ* 5b/12

Söz içinde (و) ile yazılmıştır.

Ör. خوش *hoş* 9a/13, بولوب *bolup* 6b/03, شول *şol* 7a/06

- /ö/

Söz başında elif+vav (و) ile yazılmıştır.

Ör. اولكان *ölgen* 12/10, اوييدا *öyide* 7a/04

Söz içinde (و) ile yazılmıştır.

Ör. كوب *köp* 9b/03, تورتىنچى *törtünçi* 3b/09

- /u/

Söz başında elif+vav (و) ile yazılmıştır.

Ör. اولوغ *uluğ* 3a/08, اولوس *ulus* 4a/01

Söz içinde genel olarak (و) ile yazılmıştır.

Ör. توغدى *tuğdı* 26^b/3, قىلور *ķilur* 15a/10, قوريلتاي *ķuriltay* 4a/01

Söz sonunda (و) ile yazılmıştır.

Ör. بو *bu* 2b/02, اوترو *utru* 14a/08, شىبو *şubu* 9a/13

- /ü/

Söz başında genel olarak elif+vav (و) veya elif (ل) ile yazılmıştır.

Ör. اوجونچى *üçünçi* 3b/09, اوج *üç* 3b/07

Söz içinde yazılmamış veya (و) ile yazılmıştır.

Ör. مكممل *mükemmel* 5a/13, كون *kün* 2a/15, اوجون *üçün* 2b/07

3.1.2. Ünsüzlerin Yazımı

- /ç/

ç ünsüzü (ج) ile yazılmıştır:

Ör. اوچ üç 3b/07, اوجوق Üçok 5b/15, كچيك küçük 5b/14

- /ŋ/

Nazal n (ŋ) kimi zaman نك ile kimi zaman sadece ك ile yazılmıştır:

Ör. سونك son 3a/01, منيك meniŋ 2b/01), انينك anıŋ 2b/07

- /t/

t ünsüzü Türkçe kelimelerde ve alıntı ince kelimelerde (ت), alıntı kalın kelimelerde ise Arapça yazımında olduğu gibi ط ile yazılmıştır:

Ör. طفل tıfl 4b/13, تنكري teŋri 4b/09, تنك teŋ 19b/07, تاغ نينك taŋnıŋ 3a/01

- /b/

b ünsüzü b (ب) ile yazılmıştır.

Ör. بيك bēg 13a/08, باردی bardı 11a/14, بش bēş 12b/11

- /p/

Çağataycanın özelliklerinden olan p (پ)'nin b ile yazımı metnimizde de kurallı olarak işlemektedir.

Ör. ديب dep 2a/07, كليب kelip 2a/15, اولوب ölüp 5b/05, كوروب köriip 19b/10

- /s/

s ünsüzü sin (س) ile yazılmıştır.

Ör. بارسون barsun 15b/11, ساقلادى saqladı 5b/06, اناسيغه anasığa 4b/11

3.1.3. Eklerin Yazımı

Çekim ekleri ve hal ekleri kimi zaman gövdeyle birleşik kimi zaman ayrı yazılmıştır.

Ör. اسلام نى İslām-nı 2a/10, شام غجه şām-ğaça, قیلدی kıldı 10b/11, الجى سینی elçi-sini 8b/09

3.2. SES BİLGİSİ

3.2.1. Ünlüler

Metinde kullanılan ünlüler şunlardır: a, e, ê, ı, i, o, ö, u, ü, .

Bunların yanında Arapça ve Farsça kelimelerde uzun ünlü olarak ā, ū ve ī ünlüleri bulunur.

3.2.1.1 Ünlü Uyumu

Bir kelimedeki ünlülerin önlük-artlık bakımından birbirine uyumasıdır.

3.2.1.1.1. Önlük-Artlık Uyumu

Önlük-artlık uyumuna göre bir kelime, kalın veya ince ünlüleri ihtivâ edebilir. Arap alfabesinde kalın ve ince ünlüler için özel işaretler bulunmadığı için, kalın ve ince ünlüleri ayırmadaki ölçümüz, bunların ğ / k veya g / k seslerinden herhangi birini ihtiva etmeleridir. Çağataycanın asli kelimelerindeki önlük-artlık uyumu korunmuştur. Kalın ünlülü kökler, kalın ünlülü ekler, ince ünlülü kökler , ince ünlülü ekler alırlar (Eckmann, 1988: s.12).

Ör. *yüzige* (14^b/13), *memleketğa* (4^a/15), *nesliğa* (6^b/03), *terbiyyetiğa* (10^a/07), *kâfirğa* (14^a/03) *yakaşığa* (10^b/14) *yaşılığını* (19^a/10) vb.

3.2.1.1.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Düzlük-yuvarlaklık uyumuna göre içinde *o*, *ö*, *u*, *ü* yuvarlak ünlülerden biri olan kökler, *ı*, *i*, *u*, *ü*'lü eklerden *u*, *ü*'lü olanları alırlar. Fakat metinde düzlük-yuvarlaklık uyumuna çoğunlukla uyulmamıştır. Özellikle bazı eklerin ya sadece düz ya da sadece yuvarlak şekillerinin olması bu kurala uyumu zorlaştırmıştır.

Bu eklerden sadece düz-dar ünlüler ile kullanılanlar şunlardır:

-sIz: *başsız* (18^b/02)

-nçI: *yettinçi* (8^b/02), *altınçı*: *altınçı* (5^b/11)

-nIı: *bizniı* (1^b/09), *hānnıı* (5^a/04)

-nI: *ulusını* (4^a/14), *sözni* (2^b/4)

-Gıl: *turgıl* (2^b/09), *bérgil* (16^b/04)

Bu eklerden sadece yuvarlak-dar ünlülerle kullanılanlar ise şunlardır:

-DUR(Ur): *boladur* (9^a/12), *tabğusıdur* (9^b/11)

-sUn: *bolsun* (14^a/04), *aytsun* (14^b/08)

-Dur-: *öltürdi* (10^a/12), *keltürüp* (10^a/07)

3.2.1.1.3. Ünlü Düşmesi

Çeşitli ses olayları nedeniyle kelimelerin seslerinden (ünlü) birinin düşmesidir.

Orta Hece Ünlüsünün Düşmesi

İyelik eki eklendiğinde, orta hece ünlüsü durumuna giren dar, vurgusuz ikinci hece ünlüsü düşer:

Ör. *boynığa* < *boyun* + *ığa* (16^b/02), *körnüşke* < *körün-üş* (12^b/08), *oğlı* < *oğul*+ı (4^a/13)

3.2.1.1.4. Ünlü Birleşmesi

İlki ünlüyle biten, ikincisi ünlüyle başlayan birleşik kelimelerde art arda gelen ünlülerin kaynaşarak bir ünlü hâline gelmesiyle ortaya çıkan ses olayıdır.

Metinde bu olayın görüldüğü örneklerden birkaçı şunlardır:

Ör. *nêçük* < *nê-çe ök* (7^a/01), *nêmerse* < *nê-me êrse* (10^a/01)

3.2.2 Ünsüzler

Çağatay Türkçesinde 27 ünsüz vardır: b, c, ç, d, f, g, ğ, h, ħ, j, k, k, l, m, n, ŋ, p, r, s, ş, t, v, w, y, z.

Çağatay Türkçesinde Türkçe kökenli kelimelerde c, j ve ayın(-ξ) ünsüzleri bulunmamaktadır. Metinde görülen ünsüzlerle ilgili ses olayları şunlardır:

3.2.2.1 Ünsüz Değişmesi

- **b- > m- değişmesi:**

Söz içi ve sonundaki geniz sesleri *ŋ* ve *n*'nin etkisiyle baştaki *b-* sesinin *m-*'ye değişimini gösteren örnekler şunlardır:

Ör. *mundın* (2^b/10), *mundag* (9^a/11), *meniŋ* (2^b/01) vb.

Biz zamiri yalın haldeyken ve durum ekleri aldığıında *biz* olarak devam eder. Fiil çekimlerinde *biz* olmakla beraber geniş zaman çekiminde ünsüz değişmesiyle *miz* olur:

Ör. *bizge* (1^b/07), *dêrür miz* (18^b/14)

- **t- > d- değişmesi:**

Kelime başındaki *t-*, birkaç kelimedede *d-*'ye dönüşür:

Ör. *dur* (1b/07) / *durur* (9^a/07), (daha az olarak *turur* 12^a/05), *dağı* (1^b/08) (< *tağı*) *dêk* (1^b/09) (< *têk*)

- **-z > -s değişmesi:**

Karahanlı Türkçesi döneminden itibaren görülen *-z > -s* değişimi metnimizde geniş zamanın olumsuzunda görülmektedir.

Ör. *bolmas* (2^a/08), *almas* (2^b/02), *koymas* (4^b/13) vb.

- **-p- > -f- değişmesi:**

Ör. *kafla-* (11b/02) < *kapla-*, *fiyâz* (7b/14) < *piyâz*

- **-k > -ğ değişmesi**

Burada ötümsüz *k* sesinin aslî *ğ* ile yazıldığını gösteren örnekler şunlardır:

Ör. *şundağ* (19b/06, 19b/11, 8b/07), < *şundağ*, *yarlığ* < *yarlık* (11a/07, 19a/03)

- **+llğ ~ +lık**

+*llğ* sıfat yapım ekinin ötümsüzleşerek ad yapım eki +*lık* ile karışık kullanıldığı örnekler şunlardır:

Ör. *atlık* “adlı, adında”, *atlığ* “adlı, adında” (3a/01, 5b/03); *atlığ* “atlı” (11b/03), *başlığ* (15a/03), *fāyeliğ* (11b/05), *tatlığ* (4a/04), *yaşlığ* (10b/08)

3.2.2.2. Ünsüz Benzeşmesi

Ötümsüz ünsüzle biten bir kelimededen sonra (p, ç, t, k, f, s, ş) ötümlü (b, c, d, g) ünsüzle başlayan bir ek getirildiğinde ilerleyici benzeşme yoluyla ötümlü ünsüz ötümsüzleşir. Ancak metnimizde bu kurala çoğunlukla uyulmamıştır:

Ör. *kılıpdurlar* (2^a/14), *aşdın* (4^b/15), *tahtke* (6^a/03), *atıpdur* (10^a/11) vb.

3.1.2.3. Yer Değiştirme

Bir kelimedede yan yana gelen iki ünsüzün yerlerini değiştirmesi olayıdır.

Ör. *yamğur* < *ET. yağmur* (3^b/01), *örgetseñiz* < *ET. öğret-* (3^a/13), *Mekrit* < *Merkit* (12^b/3)

3.2.2.4. İkizleşme

Çağatay Türkçesinde çoğunlukla sayı isimlerinde rastlanmaktadır:

Ör. *ékki* (1^b/06, 2^a/01, 2^a/02), *sékkiz* (4^b/02), *tokkuz* (2^a/1-3), *yétinçi* (8^b/02)

Ettirgenlik ekiyle görülen geçmiş zamanda da ikizleşme olduğu görülmektedir.

Ör. *ayttular* (12a/10, 16b/15), *tarttu* (19a/02)

3.3 BİÇİM ÖZELLİKLERİ

3.3.1. Çekim Ekleri

3.3.1.1. İsim Çekimi

3.3.1.1.1. Çokluk Eki

Çokluk eki olarak +lAr kullanılır.

Ör. *oğlan-lar* (5^b/13), *memleket-ler* (20^a/06), *mehleke-ler* (10^b/4) vb.

{+An} (krş. Mo. Çokluk eki –n):

Ör. *oğlan-lar* (5^b/13) < *ogul*

3.3.1.1.2. İyelik Ekleri

Teklik 1. Şahıs: +(X) m

Ör. *cihet+im* (2^b/01), *evlād+ım* (2^b/01), *leşker+im* (2^b/01), *köz+üm* (9^a/10) vb.

Teklik 2. Şahıs: +(X)η

Ör. *ķamet+iη* (19^b/13) vb.

Teklik 3. Şahıs: +I, U, (s)I

Ör. *'amaki+si* (5^a/07), *küiyev+si* (5^b/05), *ana+sı* (5^b/06), *üze+si* (6^a/13), *orda+sı* (15^b/01), *tüş+i* (4^b/11) vb.

Çokluk 1. Şahıs: +(X)mIz

Ör. *töre+miz* (16^b/14)

Çokluk 2. Şahıs: +(X)ηız

Ör. *gumān+iηız* (7^a/2)

Çokluk 3. Şahıs: +IArI

Ör. *endām+ları* (3^a/03), *oğlan+ları* (5^b/13), *aldı+ları* (2^b/08)

3.3.1.1.3. Hâl Ekleri

Yalın Hâl

Eksizdir. Metinde pek çok yalın hâlli kelime örneği vardır:

Ör. *ol* (1^b/01), *hulķ* (1^b/06), *zīnet* (1^b/12), *ķuriltay* (8^a/08) vb.

İlgi Hâli: +nIη

Metinde yalnız düz-dar ünlülü +nIη şekli kullanılmıştır:

Ör. *maķām+nıη* (2^a/15), *biz+nıη* (1^b/09), *Ēlhān+nıη* (6^a/13), *hān+nıη* (5^a/04) vb.

Yükleme Hâli: +nI

Ör. *ķavmleri+ni* (2^a/2), *İslām+ni* (2^a/10), *söz+ni* (2^b/4), *ulusı+ni* (4^a/14), *ķızı+ni* (5^a/4), *başı+ni* (11^b/1) vb.

Yönelme Hâli: +GA, +kA

Ör. *Yafes+ğa* (3^b/01), *hân+ğa* (4^a/11), *yaş+ğa* (4^b/13), *oğlanları+ğa* (5^b/13), *töre+ge* (5^b/03), *taht+ke* (6^a/03), *Alankoa+ğa* (7^a/07), *rezesi+ge* (7^b/01), *ceng+ke* (12^a/08) vb.

Bulunma Hâli: +dA

Ör. *rivāyet+de* (2^b/07), *devlet+de* (10^a/08), *dāstānı+da* (9^a/07), *arası+da* (11^b/03), *ceng+de* (11^b/12), *üstüni+de* (3^a/01) vb.

Ayrılma Hâli: +dIn

Ör. *peygamber-din* (1^b/11), *qavmleri-din* (2^a/2), *gümrāhlar-din* (2^a/08), *nesli-din* (2^a/09), *mun-din* (2^b/10), *bereketi-din* (3^b/04) vb.

Eşitlik Hâli: +çA

Ör. *nêçe* (6^a/06, 7^a/03, 11^b/02,12 vb.)

Yön Gösterme Hâli: +GarI, +qarı

Ör. *taş+qarı* (13^b/07), *il+geri* 14^a/4,5)

Soru Eki: +mU

Ör. *kılır mu* (2^a/10), *olturur mu* (13^b/08), *bar mu* (15^b/04),

3.4. ZAMİRLER

3.4.1. Şahıs Zamirleri

Teklik 1. Şahıs: *men* (4^b/11)

Teklik 2. Şahıs: *sen* (4^b/11)

Çokluk 1. Şahıs: *biz* (12^a/08)

Çokluk 2.Şahıs: *siz* (17^b/08)

Çağataycada, üçüncü şahıs ifâde eden şahıs zamiri yoktur; yerine işaret zamiri *ol* kullanılmaktadır: *ol* (2^a/05,06) vb.

2.4.2. İşaret zamirleri

bu (2^a/03), *bular* (2^a/11)

ol (2^a/05), *olar* (4^b/13)

2.4.3. Dönüşlülük zamirleri

Metnimizde sadece *öz* dönüşlülük zamiri bulunur.

Ör. *öz* (17^b/04), (19^b/08)

2.4.4. Belirsizlik zamirleri

özge (20^b/07)

yana (2^a/09)

nemè/nemèrse (10^a/01)

nèçe (11^b/02) *bir nèçe* (7^a/03)

her (7^a/04)

her bir (18^a/11)

her kişi (15^a/09)

hèç (15^b/02) vb.

3.4.5. Bağlama Zamirleri (Bağlaç)

kim ve *ki*

Ör. “⁽¹³⁾Ammā ba‘d andağ ma‘lūm bolsun kim Hāzret-i Nūh ‘āleyhi’s-selām ulū’l-‘azm peygamberler- ⁽¹⁾ din èrdiler.” (1^b/13)

Ör. “Şeytān aleyhillā‘ne ayttı ki: “Du‘ā kıldıñ in heme kāfir bigi pāre ki ⁽⁴⁾dūzahğa bardı.” (2^b/03)

3.5. SIFATLAR

3.5.1. Asıl Sayı Sıfatları

1-10: *èkki* (1^b/06, 2^a/01, 2^a/02), *üç* (4^b/10), *tört* (17^a/13), *bèş* (18^a/05), *altı* (19^a/02), *yètti* (8^b/02), *sèkkiz* (4^b/02), *tokkuz* (2^a/1-3), *on* (6^a/9); 20-100:

yègirmi~yigirme: yègirme (10^a/15,17^a/15), otuz (13^b/02), kırk (3^b/15), èllig (2^a/03,16a/14), yètmiş (17^a/04), sèksen (2^a/03), yüz (2^a/01-02); miş (17^b/02), 10000 on miş: on miş (17^b/01), 100 000 yüz miş: yüz miş (17^b/05).

3.5.2. Sıra Sayı Sıfatları

Asıl sayıların sonuna +(I)nçI eki getirilerek yapılır:

Birinçi, aynı zamanda evvel (4^b/06)-(3^b/11), burun (1^b/01), èkkinçi (5^b/10), üçünçi (4^b/07), tørtünçi (4^b/07), bèşinçi (5^b/11), altınçi (5^b/11), yèttingi (8^b/02) vs.

3.5.3. Belirsizlik Sıfatları

barı (1^b/01), barça (1^b/03), cümle (1^b/03), cemi ‘ (1^b/08), tamām (2^b/01) “hep, hepsi, bütün”, köp “çok” (8^a/11).

3.5.4. Yaklaşıklık Bildiren Sayı Grupları

bèş yüzge yavuk hātün “beş yüze yakın hatun” (20^b/11)

3.6. ZARFLAR

3.6.1. Yer-Yön Zarfları

İş ve hareketin yapıldığı yeri bildirir. Metnimizde geçen bazı yer-yön zarfları şunlardır:

içgeri (13^b/06)

ilgeri (12^a/08)

taşkarı (13^b/07)

utru (14^a/08)

3.6.2. Zaman Zarfları

İş ve hareketin olduğu zamanı gösterirler. Bazı zaman zarfları şunlardır:

kèyin (12^a/10)

èmdi (19^a/10)

soñ (20^b/02)

kêçe (4^b/10,11)

3.6.3. Nitelik (Durum) Zarfları

İş ve hareketin yerine getirme tarzını bildirir. Bazı nitelik zarfları şunlardır:

şundağ (19^b/06)

birle (9^b/01), *bile* (9^b/02), *birlen* (16^a/13)

yahşı (2^b/10)

yamān (6^b/15)

3.7. EDATLAR

3.7.1. Son Çekim Edatları

ara, (9^a/10), *birle* (9^b/01), *bile* (9^b/02), *birlen* (16^a/13), *dék*, (1^b/09), *yanlıg* (3^b/05), *üçün* (15^a/15), *özge* (3^b/07), *soñ* (20^b/02)

3.7.2. Son Çekim Edatı Görevinde Olanlar

aldıda, *medreselerniñ aldıda* “medreselerin önünde” (14^b/15) , *orn < orun* “yer”, *şehrniñ ornıda* “şehrin yerinde” (2^b/13)

3.7.3. Cümle Başı Edatları

belki (7^a/12), *eger* (1^b/04)

3.7.4. Kuvvetlendirme Edatları

Yalnız bir örnekte görülmektedir: *ma* “da, de” (5^a/02)

3.8. FİİL ÇEKİMİ

Fiil kök veya gövdesine şekil, zaman, tarz ve şahıs eklerinin belli bir sıra ile eklenmesi sonucunda oluşmaktadır.

Zamir kökenli şahıs ekleri:

Teklik 1. Şahıs –men Ör.*öltürür men* “öldürürüm” (14b/07)

Teklik 2. Şahıs –sen Ör. *kılur sen* “yaparsın” (2b/10)

Teklik 3. Şahıs -dur/-tur, -durur/-turur *dép-dur* “söyler” (9a/04)

Çokluk 1. Şahıs miz *dérür miz* “söyleriz” (18b/14)

Çokluk 2. Şahıs siz *bol-ğay-sız* “olacaksınız” (18^a/01)

Çokluk 3. Şahıs -lar, -durlar/-turlar *dép durlar* “demişler” (7^a/15)

3.8.1. Haber Kipleri

Yapılmış, yapılmakta veya yapılacak eylemleri haber veren kiplerdir. Metinde kullanılan haber kipleri ve örnekleri şunlardır:

3.8.1.1. Geniş Zaman

Geniş zaman için fiil tabanı + –r, –Ar, –Ur + şahıs zamiri kullanılmasına rağmen metnimizde sadece –Ur şeklinde örnekler görülmektedir:

Tekl. 1. –Ur men: *öltür-ür men* “öldürürüm” (14^b/07) vb.

Tekl. 2. –Ur sen: *kıl-ur sen* “yaparsın” (2^b/10) vb.

Tekl. 3. –Ur: *kıl-ur* “yapar” (2^a/10), *bar-ur* “gider” (5^a/12) vb.

Çokl. 3. –Urlar: *köter-ür* (onlar) “kaldırırlar”(20^b/05) vb.

Olumsuz içinse –mAs eki kullanılmıştır: *al-mas* (2^b/02), *bol-mas* (2^a/08) vb.

3.8.1.2. Şimdiki Zaman

Şimdiki zaman fiil tabanı + –A/-y (+ dur) + şahıs ekleri şeklinde oluşturulur.

Ör. *düşmen boladur* “düşman oluyor” (10^a/09), *hayâl kıladur* “hayal kuruyor” (15^b/03), *avāz kıladur* “ağlıyor” (17^b/09), *kaçadur men* “kaçıyorum” (17^b/10), *baradur* “gidiyor” (9^a/11) vb.

Olumsuz şekli –mA + –A/-y (+ dur) + şahıs ekleri ile yapılır. Metnimizde örneklerine rastlanmamaktadır.

3.8.1.3. Görülen Geçmiş Zaman

Metinde görülen geçmiş zaman için –dI, –dU ekleri kullanılmıştır. Olumsuz çekimi ise –dI, –dU eklerinden önce–mA- olumsuzluk ekinin getirilmesiyle oluşturulur.

Teklik 1. Şahıs: -dIm, dUm: *kal-dım* “kaldım” (9^a/11) vb.

Teklik 3. Şahıs: -dI: *kıl-dı* “yaptı” (2^a/14), *kël-di* “geldi” (2^a/11), *çık-tı* “çıkıtı” (20^b/03) vb.

Çokluk1. Şahıs: -dUk: *kël-dük* “geldik” (15^b/06) vb.

Çokluk 3.Şahıs: -dılAr: *kıl-dılar* “yaptılar” (2^a/09), *bol-dılar* “oldular” (2^b/12), *köter-diler* “kaldırdılar” (4^a/06) vb.

Olumsuz: *kël-medi* “gelmedi” (3^a/07), *bol-madı* “olmadı” (3^a/08) vb.

3.8.1.4. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Öğrenilen geçmiş zaman, fiil tabanına -(I)p (dur/tur, seyrek olarak durur/turur) eklerinin ve şahıs eklerinin getirilmesiyle oluşmaktadır:

Ör. *dêp tururlar* “demişler” (5^b/07), *dêp durlar* “demişler” (7^a/15), *kêtıpdür* “gitmiş” (11^a/06), *kêlipdür* “gelmiş” (12^a/05), *buzuluptur* “bozulmuş” (18^a/08), *aytıpdurlar* “söylemişler” (20^b/04), *turuptur* “durmuş” (20^b/06) vb.

3.8.1.5. Gelecek Zaman

Metinde gelecek zaman için –GAy eki kullanılmış, olumsuz çekimi ise –GAy ekinin önce –mA olumsuzluk ekinin getirilmesiyle sağlanmıştır:

Teklik 1. Şahıs: –ğa(y) men: *kılma-ğay edim* “yapmayacaktım” (2^b/05)

Teklik 2. Şahıs: –ğa(y) sen: *bol-ğay-sın* “olacaksın” (20^a/01)

Teklik 3. Şahıs: –ğa(y) / -ge(y): *bil-gey* “bilecek” (10^a/01)

Çokluk 2. Şahıs: –ğa(y) sız *bol-ğay-sız* “olacaksınız” (18^a/01)

Çokluk 3. Şahıs: –ğa(y) è(r)diler *bol-ma-ğay ediler* “olmayacaklar” (2^b/06) vb.

3.8.2. Dilek Kipleri

Metinde geçen dilek kipleri şunlardır:

3.8.2.1. Emir-İstek Kipi

Teklik 1.Şahıs: –(A)y: *ayt-ay* “söyle” (1^b/01), *bol-ay* “olayım” (14^a/04) vb.

Teklik 2. Şahıs: eksiz veya –ğİl: *tur-ğıl* “dur” (2^b/09), *oltur-ğıl* “otur” (19^b/14), *bar-ğıl* “git” (20^a/01)

Teklik 3. Şahıs: -sUn: *bol-sun* “olsun” (14^a/04), *kël-sün* “gelsin” (15^b/11)

Çokluk 2.Şahıs: -ñlAr: *buz-ma-ñlar* “bozmayın” (8^a/01), *ķork-uñlar* “korkun” (15^a/01), *yan-mañlar* “dönmeyin” (15^a/02), *iberin-ñler* “gönderin” (15^b/14),

Çokluk 3. -sUnlar: *kıl-sunlar* “yapsınlar” (8^b/07), *çık-sunlar* “çıksınlar” (19^a/08) vb. İstek kipi sadece 1. şahısta bulunur.

3.8.2.2. Şart Kipi

Şart kipi, fiil tabanına -sA kip işareti ve iyelik eklerinden türemiş şahıs eklerinin eklenmesiyle oluşmaktadır. Olumsuz çekimi ise –sA şart ekinden önce –mA-olumsuzluk ekinin getirilmesiyle yapılmıştır:

Teklik 1. Şahıs: -sAm: *kıl-sam* “yapsam” (11^a/08)

Teklik 2. Şahıs: -sAñ: *al-sañ* “yapsan” (2^b/10)

Teklik 3. Şahıs: -sA: *bol-sa* “olsa” (12^a/07)

Çokluk 2. Şahıs: -sAñİz: *örget-señiz* “öğretseniz” (3^a/13)

Olumsuzu: *kıl-masañlar* “yapmasalar” (14^b/6,7)

3.8.2.3. Gereklilik Kipi

Fiil + -mAk kerek şeklinde yapılır.

Ör. *këlmek kerek* “gelmeli” (11^a/15), *ķopmak kerek* “gitmeli” (12^a/03)

3.8.2.4. Yeterlilik Kipi

Türkiye Türkçesindeki -e/-a -bilmek yerine -A -Almak kullanılır.

Ör. *kıl-a al-mas* “yapamaz” (2^b/02), *kıl-a al-ma-dı* “yapamadı” (4^b/04)

3.9. BİRLEŞİK ÇEKİM

Fiillerin birleşik çekimleri, basit çekimli bir fiille basit çekimli *ér-*, *é-* yardımcı fiilinin birleştirilmesi vasıtasıyla yapılır.

3.9.1. Geniş Zamanın Hikâyesi

- -r ~ -Ar ~ -(y)Ur- *è(r)di* + şahıs ekiyle yapılır:

Ör. *zārī kıl-ur édiler* “ağlardılar” (2^b/06), *atlan-ur édi* “ata binerdi” (17^a/04), *de-r érdi* “söylerdi” (19^b/07)

- -mAs + *è(r)di* + şahıs eki

Geniş zamanın hikâyesinin olumsuzluk şeklidir:

Ör. *kıl-a al-mas édük* “yapamazdık” (2^b/02), *koy-mas érdiler* “koymazdılar” (4^b/13-14) vb.

3.9.2. Şartın Hikâyesi

-sA + *è(r)di* + şahıs ekiyle yapılır:

Ör. *bol-sa édi* “olsaydı” (12^a/07)

3.9.3. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı

-dI + *è(r)se* + şahıs ekiyle yapılır:

Ör. *bol-dı érse* “olduysa” (7^a/08), *yèt-ti érse* “ulaştıysa” (7^b/05), *kir-di érse* “girdiyse” (4^b/14) *kıl-dı érse* “yaptıysa” (17^a/09) *éşit-ti érse* “duyduysa” (18^a/08)

3.9.4. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Metnimizde -p + *è(r)di* şeklinde oluşturulmuştur:

Ör. *yat-ıp édiler* “yatmıştılar” (3^a/02), *kıl-ıp édi* “yapmıştı” (3^a/06)

3.9.5. Gelecek Zamanın Hikâyesi

Metnimizde olumlu şekli olmayıp sadece -mA + -GAy *è(r)di* kalıbıyla olumsuz şekli kullanılmıştır.

Ör. *kıl-ma-ğay edim* “yapmayacaktım” (2^b/5-6), *bol-ma-ğay ediler* “olmayacaktılar” (2^b/06)

3.10. FİİLİMSİLER

3.10.1. Zarf Fiiller

Zarf-fiileri cümle içinde fiillerin zarf görevinde kullanılan şeklidir. Zarf-fiilerde fiilin anlamı korunmakla birlikte fiilin cümledeki fonksiyonu zarf olur; ayrıca birleşik fiillerde birleşik fiilin birinci unsuru olarak görev alır.

Metinde kullanılan zarf-fiil ekleri şunlardır:

- **-A**

Ör. *kıl-a* “yapa” (2^b/02,10)

- **-GAII**

-mek / -mak için anlamında sebep işlevi göstermektedir.

Ör. *al-ğalı* “almak için” (5^a/08), *kıl-ğalı* “yapmak için” (15^b/05)

- **-G(I/U)ñçA**

Metnimizde *-mektense / -maktansa*; *-ıncaya kadar* anlamlarında kullanılmıştır.

- Ör. *kal-ğunça* “kalmaktansa” (12^a/10)

Olumsuz şekli -G(I/U) ñçA ekinden önce -mA olumsuzluk ekinin getirilmesiyle yapılmaktadır:

Ör. *müslümān bol-ma-ğunça* “müslüman olmadıkça” (4^b/11), *yaşğa kir-me-ğünçe* “yaşa girmedikçe” (4^b/13)

- **-(I)p**

Ör. *dè-p* “söyleyerek” (2^a/11), *sal-ıp* “göndererek” (2^b/14), *bar-ıp* “gidip” (8^b/13)

- **-mAy**

Olumsuzluk ifadesi taşıyan zarf-fiildir:

Ör. *yap-ma-y* “yapmayıp” (3^a/03), *ata-may* “adlandırmayıp” (9^a/01)

3.10.2. Sıfat-Fiiller

-ğan/ -gen ekiyle yapılır:

Ör. *kıl-ğan* “yapan” (4^a/08), *öl-gen* “ölen” (12^a/10), *bol-ğan* “olan” (5^a/01)

Olumsuzu –ğan/-gen sıfat fiil ekinden önce getirilen –*ma* olumsuzluk ekiyle yapılmaktadır.

Ör. *kör-me-gen* “görmeyen” (15^b/03)

3.10.3. İsim-Fiiller

Çağatay Türkçesinde yalnız –*mA*K eki isim-fiil eki olarak kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesindeki –*mA* ve –*Iş* ekleri ise fiilden isim yapım eki işleviyle kullanılmaktadır.

Ör. *taāmğa қошмақ* “yemeğe katma” (4^a/04), *çerig barmaq* “asker gönderme” (12^b/09), *harāc bērmek* “haraç verme” (14a/03)

3.11. BİRLEŞİK FİLLER

3.11.1. İsim Unsuru İle Bir Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller:

3.11.1.1. İsim+bol-

Ör. *ma lūm bol-* “bilinmek, anlaşılmak, belli olmak” (1^b/13), *me yūs bol-* “ümit kesilmek, ümitsiz olmak” (2^a/12), *helāk bol-* “mahfolmak, harcanmak” (2^b/06) vb.

3.11.1.2. İsim+kıl-

Ör. *zindegānlıg kıl-* “canlanmak” (2^a/03), *şabr kıl-* “sabretmek” (2^a/06), *helāk kıl-* “mahfetmek, yok etmek” (2^a/14), *nām-zed kıl-* “aday göstermek” (3^a/06), *peydā kıl-* “kurmak” (3^b/09), *pesend kıl-* “uygun görmek, münasip görmek” (11^b/01), *cüdā bol-* “ayrılmak” (19^a/10) vb.

3.11.2. Bir Yanı Zarf-Fiil Bir Yanı Asıl Fiil Olan Birleşik Fiiller: Tasvir Fiilleri

Tasvir fiilleri *-a*, *-e* veya *-u*, *-ü* zarf-fiil şekillerine belirli fiiller eklemek suretiyle yapılır ve devamlılık, çabukluk, yaklaşma ve iktidar fiilleri olmak üzere dört çeşittir (Timurtaş, 2005:160).

Çalışmanın bu kısmında metinde geçen tasvir fiilleri ele alınmıştır:

3.11.2.1. Süreklilik Fiili

Genel Türkçede olduğu gibi Çağatay Türkçesinde de *tur-* yardımcı fiili ile yapılmaktadır. Asıl fiiller *-A*, *-U*, *-y* ve *-p* zarf-fiil ekleri alırlar (Argunşah, 2014:183).

Ör. *dêp tururlar* “söylerler” (12^b/10), *iberip turdı* “gönderdi” (18^a/15), *yürüp turdı* “yürüdü” (19^b/14)

3.11.2.2. Yeterlilik Fiili

Çağatay Türkçesinde yeterlilik yapısı *-al* fiiliyle yapılmaktadır. Yardımcı fiil *-A*, *-y* zarf-fiil eki almış asıl fiilerden sonra gelir (Argunşah, 2014: 183).

Yeterlilik kipinde, kimi zaman asıl zarf-fiil ekinin büzüşmeyle kayboluğu görülmektedir. Ör. *tap al-ma-dım* 11a/06 “bulamadım”

Söz konusu metinde yalnızca yeterliliğin olumsuzu ile kurulan örnekler bulunmaktadır:

Ör. *kıl-a al-mas* “yapamaz” (2^b/02), *kıl-a al-ma-dı* “yapamadı” (4^b/04)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

METNİN ÇEVİRİYAZISI

4. METNİN ÇEVİRİYAZISI

BİSMİLLÂHİRRAHMANİRRAHİM

1^b (1) Şenā aytay, burun perverdigārga.

Barı āsān ērür ol bir u bargā.

(2) Evveldür yok anıñ ki ibtidāsı,

Âhır oldur ki bolmaz intihāsı,

(3) Ērür sen cümle şehler pādişāhı.

Ki cānlıq cānsız u barçā ilāhī.

(4) Eger mūrçekēçe dem ursa nāgāh,

Ĥudāyā sen anıñ sırrıdın āgāh.

(5) **Na‘t-i Ĥazret-i seyyidü’l-enbiyā Muḥammed Muştafā sallallāhu ‘aleyhi ve sellem.**

(6) İlāhī ḥalq kıldıñ ěkki ‘ālem.

Yaratıldı melāik ins u cin hem.

(7) Barı ‘ālem tufeyli Muştafādur,

Muḥammed şükr bizge reh-nemādur.

(8) Çerāğı cümle’-yi evlād-ı Ādem,

Cemî' enbiyâğa keldi hâtem.

⁽⁹⁾ Bizin dek 'aşîni lufti himâyet,

Qıyâmetde dağı kıldı şefâ' at.

⁽¹⁰⁾ **Menkâbet-i çehâr-yâr yâ şafâ rıdvânullâhi te'âlâ ecma'in.**

⁽¹¹⁾ Peyğamberdin keyin tört yâr-i ekber,

Hilâfet tahtığa boldı muqarrer.

⁽¹²⁾ Barı aşhâbı aña kıldıla<r> bî'ât.

Vücüdün hilâfet, taptı zînet.

⁽¹³⁾ Ammâ ba'd andağ ma'lûm bolsun kim Hâzret-i Nûh 'aleyhi's-selâm ulü'l-'azm peyğamberler- **2^a** ⁽¹⁾ din êrdiler. Êkki yüz êllig yaşda Nûh 'aleyhi's-selâmğa peyğamberlik vahy keldi. Tokkuz yüz êllig ⁽²⁾ yıl kavmlerini din-i İslâmğa da'vet kıldılar. Tûfânın keyin êkki yüz êllig yıl ⁽³⁾ zindegânlıg kıldı. Bu tokkuz yıl yüz êllig yıl ara risâlet kıldılar. Seksen tendin ⁽⁴⁾ ziyâde kişi müsülmân bolmadı. Ol peyğamber-i âlicâh kavm-i gümrâhnı şerî'atğa indedi. ⁽⁵⁾ Ol gürüh-i bî-şüküh îzâ vü ihânet bîhad u gâyet kıldılar. Müddet-i mezkûr ⁽⁶⁾ şabr kıldılar. Ol gümrâhlar Hâzret-i Nûh 'aleyhi's-selâmı tayağ birle urup öldi ⁽⁷⁾ dep kêttiler. Allâhu te'âlâ selâmet sakladı. Hâzret-i Nûh 'aleyhi's-selâm münâcât ⁽⁸⁾ kıldılar kim: "İlâhî, bu gümrâhlardın hêç kişi müsülmân bolur mu?" Hîtab keldi kim: "Müsülmân bolmas." ⁽⁹⁾ dep. Yana münâcât kıldılar kim : "Ey bârâ Hüdâyâ, bu gürüh-i bî-şükühniñ neslidin ⁽¹⁰⁾ hêç kimerse müsülmân bolup dîn-i İslâmı kabûl kıılır mu?" Hâzret-i Hâk subhânahu ve te'âlâ- ⁽¹¹⁾ dın hîtab keldi kim: "Bularniñ neslidin hiçbiri müsülmân bolmas." dep Nûh ⁽¹²⁾ 'aleyhi's-selâm kavmları î'mânıdın me'yûs bolup du'â kıldılar. Hâk te'âlâ Hâzret-i ⁽¹³⁾ Nûh 'aleyhi's-selâmı du'âsını icâbet kıılıp Tûfân belâsını iberip ol ⁽¹⁴⁾ kavmni helâk kıldı.

Ammâ râviyân-ı ahhbâr ve nâkilân andağ rivâyet kıılıpdurlar kim ⁽¹⁵⁾ bir kün İblîs aleyhillâ'ne ol peyğamber-i âlî maqâmıniñ qaşığa keliş izhâr-ı sürur **2^b** ⁽¹⁾ kıılıp ayttı kim: "Ey nebîyullâh, meniñ cihetêmdin işi kııldıñ ki meniñ tamâm evlâdım ve leşkerim ⁽²⁾

yığılsa bu işiñniñ beraberide iş kıla almas édük.” dep Hâzret-i Nûh sordılar kim: ⁽³⁾ “Ol iş kıysıdır.” dep. şeytân aleyhillâ’ne ayttı ki: “Du‘â kıldıñ in heme kâfir bigi päre ki ⁽⁴⁾ düzahğa bardı.” dep. Hâzret-i Nûh İblîsdin bu sözni eşittiler érse ⁽⁵⁾ dediler kim: “*Ya leyteni şabrete âlâ izâhum*, kâşki şabr kılıp du‘â kıлмаğay ⁽⁶⁾ édım. Kavm helâk bolmağay édiler.” dep. Te’essüf kılıp nevha ve zârî kılır ⁽⁷⁾ édiler. Anıñ üçün Nûh atandılar.

Yana bir rivâyetde andağ depdürler kim segî ⁽⁸⁾ kabîh şüret kélip Hâzret-i Nûhniñ aldılarıda turdı. Hâzret-i Nûh ayttılar kim: ⁽⁹⁾ “Ey kabîh, yırağ turğıl.” Hâzret-i Nûh zü’l-celâl bî-intikâl ol itğa til bérdi. ⁽¹⁰⁾ Ayttı kim: “Ey Nûh, eger kıla alsañ mundın yağşı yaratğıl.” Ve yana kavlı ol kim ol it ⁽¹¹⁾ ayttı : “Ey Nûh, meni ‘ayb kılır sen ya yaratğuçını.” İtdin ol peygamber-i ⁽¹²⁾ buzrug bu sözni eşitti érse nevhâ ve zârî kılıp tevbe ve istiğfârğa meşğül ⁽¹³⁾ boldılar. Anıñ üçün Nûh atandı.

El-kışşa Kûfe degen şehr- ⁽¹⁴⁾ niñ ornıda kêmege kirdiler. Kûfedin harem-i muhteremge yétip yette mertebe mekke-i mu‘azzamanı ⁽¹⁵⁾ devr aldı. Her cânverdin bir cüftni kêmege salıp édiler. El-kışşa altı aydın **3^a** ⁽¹⁾ soñ Tûfân basıldı. Kême Cudi atlığ tağniñ üstünide karar taptı, Nûh ⁽²⁾ ‘aleyhi’s-selâm kemedin çıktılar érse Hâzret-i Nûh ‘aleyhi’s-selâm bir yerde yatıp édiler ⁽³⁾ mübârek endâmları açıldı, Hâm keldi, yapmay hânde kıldı. Yâfeş ‘aleyhi’s-selâm ⁽⁴⁾ keldi, yapmadı, tevâzu‘ kılıp ötti, Sâm ‘aleyhi’s-selâm keldi, tevâzu‘ bile endâm-ı ⁽⁵⁾ mübârek peder-i buzrugvârını füşide kıldı, Hâzret-i Nûh bîdâr boldılar, Hâm-⁽⁶⁾ nı mağrib diyârığa nâmzed kılıp édi. Heme nesl-i Hâm qara boldı, Hâbeş ve Zengbâr-⁽⁷⁾ niñ atası boldı, hêç peygamber anıñ neslidin vücûdğa kélmedi. Yafes yapmadı, ⁽⁸⁾ tevâzu‘ kılgâç neslidin peygamber peydâ bolmadı ammâ uluğ pâdişâhlar vücûdığa ⁽⁹⁾ keldi. Hâzret-i Nûh ‘aleyhi’s-selâm özige vaşî kıldı, cemi‘ ⁽¹⁰⁾ peygamberler ‘ale’l-hüsüs seyyidü’l-enbiyâ ve senedü’l aşfiyâ Hâzret-i Muhammed Muştafâ şalla ve sellem Sâm- ⁽¹¹⁾ niñ neslidin peydâ boldılar. İrannı Hâzret-i Sâmgâ bérıp cânışın kıldı.

⁽¹²⁾ **Zıkr-i Hâzret-i Yâfeş ibn-i Nûh ‘aleyhi’s-şalavatu vesselâm:** Yafes ‘aleyhi’s-selâmını ⁽¹³⁾ maşrîk diyârığa iberdi. Hâzret-i Yâfeş iltimâs kıldı kim: “Du‘â örgetseñiz ⁽¹⁴⁾ sebep-i bârendelik bolğay.” dep Hâzret-i Nûh du‘â kıldılar. Hâzret-i Cebrâ’îl ⁽¹⁵⁾ eymen-i ism-i ‘azim keltürdi. Ol ism-i ‘azimni Hâzret-i Nûh ‘aleyhi’s-selâm bir taşğa naqş **3^b** ⁽¹⁾ kılıp uluğ oğlı Yâfeşğa bérdi. Her vaktige yamğur qarğa ihtiyâc

bolsa bu taş dağı ⁽²⁾ ismni şeff' keltürse barendelik bolur dép. Hâzret-i Nühniñ vağanı Sūk es-şemānin ⁽³⁾ dēgen şehrde édi. Yāfeş 'āleyhi's-selām peder-i buzrugvārlarından ruhsat alıp ⁽⁴⁾ maşrīk tarafıga teveccüh kıldı. Bu taşniñ bereketidin mücib-i barendeliğ boldı.

⁽⁵⁾ Yāfeş maşrīk diyārında sahra halkı yanlıg aq öy keffe alaçuq étip sākin ⁽⁶⁾ boldı. Allāhu te'ālā aña on bir oğul 'itā kıldı. Tūfānda yeryüzide Hâzret-i ⁽⁷⁾ Nüh bile üç oğlı ehliyesi bile selāmet qaldı. Andın özge kişi helāk boldı. Ol ⁽⁸⁾ sebebdin Nüh 'āleyhi's-selāmı Adem-i şānī atadılar. Hâzret-i Yāfeş el ara hūb resmī ⁽⁹⁾ peydā kıldı.

On bir oğlınıñ atı evvel Türk, êkkinçi Çin, üçünçi Saqlab, tötünçi ⁽¹⁰⁾ Mensek, beşinçi Kimerī, altınçı Rus, yettinçi Halaç, sekkizinçi Hazar, tokkuzunçu Ğor ⁽¹¹⁾ onunçı Sedsan, on birinçi Parec.

Yāfeş 'āleyhi's-selām menzil-i fānīdin serāy-ı ⁽¹²⁾ cāvidānıga meyl kıldı. Yāfeşniñ uluğ oğlı Türk édi. Yāfeşniñ ornıda kāyim ⁽¹³⁾ māqam boldı. Türkni Yāfeş oğlan atadılar. Yāfeş oğlan pādişāh diyār-ı maşrīk ⁽¹⁴⁾ érür.

Bêş oğlı boldı. Evvel Alımça, êkkinçi Tütek, üçünçi Çigil, tötünçi Lehar, beşinçi ⁽¹⁵⁾ Amlaq, Yāfeş oğlan besī merdāne ve dilāver ve 'ādil édi. Êkki yüz kırk yıl **4^a** ⁽¹⁾ pādişāhlık kılip bu 'ālemdin sefer-i āhiret kıldı. Tamām-ı ulus quriltay kılip Alımçanı hān ⁽²⁾ köterdi. Alımça Hān şikār kılip yürünçe meyl-i kebāb boldı. Cān-ver kebāb kıldı. Tenāvül ⁽³⁾ kılgunça parçe guşt qolıdın yerke tüşti, alıp yédi. Qazārā ol yer tuz ⁽⁴⁾ édi. 'Aceb leziz tatlıg tadıdı. Tuznı taāmga қоşmaq andın peydā boldı.

⁽⁵⁾ Alımça Hān halkını obdan, memleketini ma'mūr kıldı. Sipah u ra'iyetni āsūde ⁽⁶⁾ kıldı. Alımça Hān vefāt boldı. Oğlı Dêp <B>aquynı hān köterdiler. Dêb <B>aquy ⁽⁷⁾ Hān bile Çin ibn-i Yafes oğlı Maçin yağı boldı. Çin şehrini ⁽⁸⁾ binā kılip édi, Çin atadılar. Maçin at koydılar Maçin binā kılgan şehirge. ⁽⁹⁾ Çin-Maçin binā kılgan şehirler Çin-Maçin meşhūr boldı. Dêb <B>aquy Hān Çin ⁽¹⁰⁾ Maçinni özige tābi' kıldı. Dêb <B>aquy Hān bu 'ālemdin sefer-i āhiret kıldı. ⁽¹¹⁾ Oğlı Güyük tahtıda berkarar boldı. Besī uluğ hān boldı. Güyük Hānga ecel ⁽¹²⁾ yétti érse oğlı Alımça Hānnı tamām ulus yığılıp hān köterdiler. Alımça Hān ⁽¹³⁾ pādişāh-ı buzrug ve bā-şevket merdāne hān édi. Êkki oğlı bar édi. Biriniñ ⁽¹⁴⁾ atı Tatar, biriniñ atı Moğol. Alımça Hān êkki hisse kılip birini ⁽¹⁵⁾ Tatarğa bérdi, birini Moğolğa bérdi. Alımça Hān fevt boldı. Nişfī

memleketğa 4^b (1) Tatar Hân pâdişâh boldı, nişfî memleketğa Moğol Hân pâdişâh boldı. Tatar Hânın nesli- (2) din sêkkiz ten hânlık kıldı. Tatar Hân, Buka Hân, Alımça Hân, Altay Hân, Ordu hân (3) Baydu Hân, Enis Hân, Süyünç Hân, Süyünç Āhir Hân, Tatar durur. Bu Süyünç Hân- (4) nıñ vaqtıda besî fitne fesâd peydâ boldı. Tedârik kılalmadı.

Zıkr-i Moğol Hân ibn-i Alımça Hân: (5) Moğol Hân, pâdişâh-ı bâ-şevket ve bâ-şaşmet bahadur ve civânmerd hân edi. Dâd-ı ‘adl (6) kılıp halknı obdan ve yurtnı ma‘mûr kıldı. Tört oğlu bar erdi. Evvel Qara Hân, (7) êkkinçi Uz Hân, üçünçi Küz Hân, törtünçi Ong Hân. Moğol Hân ‘âlem-i bî-vefâdın (8) vedâ‘ kıldı. Qara Hân atası Moğol Hânın ornıda hân boldı. Qara Qurum (9) Dertağ ve Kertağ degen yerde sâkin boldı. Besî cem‘iyyet peydâ boldı. Teñri te‘âlâ (10) Qara Hânğa bir oğul ‘itâ kıldı. Bisyâr şâhib-i cemâl üç keçe kündüz anasını emmedi. (11) Üçünçi keçe tüşide anasığa ayttı ki: “Ey ana, sen müsülmân bolmağunça men seni hergiz (12) emmemem.” dep. Atası Qara Hânın pinhân müsülmân boldı. Andın oğlu sût emdi. (13) Olarnıñ resmî andağ erdi ki bir tıfl vüçüdığa kelse bir yaşğa kirmegünçe at koymas (14) êrdiler. Qara Hânın oğlu bir yaşğa kirdi êrse toy-ı ‘azîm engiz kılıp il ulus- (15) nıñ uluğlarını teklîf kıldı. Āb aşdın fâriğ boldılar. Oğlını hâzır kıldı.

5^a (1) Qara Hân at koyğalı meşğül bolğan hâletde bir yaşar tıflğa ‘azze vü celle til bërdi. (2) Ayttı kim: “Meniñ atım Oğuz.” dep. Qara Hân başlıg serdârlar heme halk ma halâyık ta‘accub kıldılar. (3) Oğuz at berkarâr boldı. Oğuz hân dîndâr hudâ-perest edi. Derece-i şabîdin (4) mertebe-i ricâlğa teraqqı kıldı. Qara Hân oğlu Oğuz Hânğa inisi Küz Hânın kızını (5) alıp bërdi. Ol kâfir üçün Oğuz Hân aña meyl kılmadı. Yana bir inisi Ong Hân- (6) nıñ kızını alıp bërdi. Ol hem dîndin bîgâne üçün aña meyl¹ kılmadı.

Oğuz Hân şikâr- (7) dın yanıp kêlgünçe yana bir ‘amakisi Uz Hânın kızını yoluktı. Oğuz Hân bu kızını (8) alğalı ittifağ kıldı. Ahd u peymân ötti. Ol kız İslâmın kabûl kıldı. Oğuz Hân (9) atasığa ayttı. Uz Hânın kızını alıp bërdi. Ol kız bile muvâfiğ boldı. Bir kün (10) Oğuz Hân şikârğa barıp edi. Evvelki hâtûnları Oğuz Hân bile hâtûnu- (11) nıñ müsülmânlığını Qara Hânğa tégürdi. Qara Hân bilmep edi. Oğlu Oğuz Hânın (12)

---

¹ Sayfa kenarına yazılmıştır.

üzesige barur boldı. Oğuz Hänniñ müsülmân hâtunu kişi iberdi. Oğuz Hân muşallah ⁽¹³⁾ ve mükemmel bolup turup édi. Qara Hân yétti, qatıǵ ceng vākı' boldı. Teñri te'alāniñ ⁽¹⁴⁾ fermānı birlen Oğuz Hân zafer taptı. Qara Hân cengde bertaraf boldı. Cemi' él ulus ⁽¹⁵⁾ Oğuz Hānga inqıyād kılıp mu'it' boldılar. Oğuz Hân andaǵ pādişāh érdi ki 5^b ⁽¹⁾ mübārek qadem ve müsülmān-ı 'ādil ve 'ākil ve dilāver ve civānmerd. Ba'zı aymaq anıñ zamanında peydā boldı. ⁽²⁾ Mişl-i Uyǵur, Kañlı, Qarluk, Halaç, Qıpçaq. Andaǵ rivāyet kılıpdurlar kim Oğuz ⁽³⁾ Hân İt Barağ atlıǵ törege zafer taptı érse İt Barağniñ hışāvendleri- ⁽⁴⁾ din bir za'ife ağır boy édi. Bir kāvāk-ı fūşide dırahtniñ içige kirip tuǵdu. ⁽⁵⁾ Küyevsi cengde ölüp édi. Oğuz Hân bu za'ife birle balasını kördi. Rağm kılıp ⁽⁶⁾ ol küdekni oğul kılıp anası bile saqladı. Bu balaǵa Qıpçaq at qoydı. ⁽⁷⁾ Kāvāk-ı fūşide dırahtni Qıpçaq dēp tururlar.

Oğuz hān yétmiş yıl tamām-ı ⁽⁸⁾ Moğolistan ve Türkistan ve Hıtayǵa hān boldı. Deryā-yı Ceyhūnniñ bu tarafı ⁽⁹⁾ Buḥārā ve Semerkand başlıǵ memleketlerni aldı. Hağ sübhane ve te'alā ana altı oğul ⁽¹⁰⁾ itā kıldı. Evvel Kün Hān, ékkinçi Ay Hān, üçünçi Yulduz Hān, törtünçi ⁽¹¹⁾ Kök Hān, beşinçi Teñiz Hān, altınçı Tağ Hān. Oğuz Hān nuvvar-ı merkādeniñ altı ⁽¹²⁾ oǵlı şikārga barıp édi. Bir qavs ya'ni ya, üç altun oğ tapıp ⁽¹³⁾ Oğuz Hänniñ huşūrıǵa keltürdiler. Ol yanı uluǵ oǵlanlarıǵa bérdi. ⁽¹⁴⁾ Oqlarnı kiçik oǵlanlarıǵa bérdi. Ya bergeñ uluǵ oǵlanlarıǵa Bozoğ ⁽¹⁵⁾ laqab qoydı. Oğ bergeñ kiçik oǵlanlarıǵa Üçoğ laqab qoydı. Bozoğ- 6^a ⁽¹⁾ niñ mertebesini Üçoğniñ derecesidin belend ta'yin kıldı. Ayttı kim: "Ya pādişāhniñ ornıda, oğ ⁽²⁾ élçiniñ berāberide." dēp. Oğuz Hān enārallāhu burhānehu 'ālem-i fanīdin sefer kıldı. Uluǵ oǵlı ⁽³⁾ Kün Hān atasınıñ vaşiyeti birle tahtke olturdı. Kün Hān besī 'ādil ve dilāver hān ⁽⁴⁾ édi. Yétmiş yıl hānlık kılıp dünyadın sefer kıldı érse inisi Ay Hān tahtke ⁽⁵⁾ olturdı. Yurtını vasī' kıldı, hağkını ma'mūr kıldı. Ay Hān hem sefer-i āḫiret ⁽⁶⁾ kıldı. İnisi Yulduz Hānnı él aymaq qurıltay kılıp hān köterdiler. Neçe ⁽⁷⁾ müddetdin kēyin vefāt boldı érse oǵlı Meñli Hān, hān boldı. Meñli Hān besī ⁽⁸⁾ 'ākil ve saḫī hān édi, dünyadın rıḫlet kıldı. Oǵlı Teñiz Hānnı hānliqǵa muqarrer ⁽⁹⁾ kıldılar. Teñiz Hān bisyār bā ḫaşmet, pür şevket hān édi. Yüz on yıl hānlık ⁽¹⁰⁾ kıldı. Fevt boldı érse oǵlı Êlhānnı vaşiyeti birle hān köterdiler. Êlhān ⁽¹¹⁾ pādiş'ādil u 'ākil ve civānmerd u bahadur édi.

Tatarnıñ āḫir pādişāhı Süyünç ⁽¹²⁾ Hān, Tur ibn-i Feridundın meded tilep, leşker-i ferāvān alıp Êlhānnıñ ⁽¹³⁾ üzesige çerig keldi. Qazā-yı āsmānī Süyünç Hān ğālip keldi.

Ëlhänniñ ⁽¹⁴⁾ oğlı Kıbles, tağasının oğlı Tögüz êkki za‘ife Ëlhänniñ hişävendleri- ⁽¹⁵⁾ din tirig qaldılar. Bu tört tendin özge kişi bertaraf boldı. Bu tört ten **6^b** ⁽¹⁾ ölüğ katārıda yatıp kècesi at tapıp minip qaçtılar. Barıp bir derege kirip sākin ⁽²⁾ boldılar, ol derede meyve bisyār bar êdi ol dereni Erginekol dër êrdiler. ⁽³⁾ Hudā-yı tebāreke ve te‘ālā bularnıñ nesliğa bereket bërdi, ol derede tola bolup çıqıp ⁽⁴⁾ kavm-i Tatar bile ceng kılıp ğalıp kèlip qadīm yurtlarığa êge boldılar.

Yulduz Hān ⁽⁵⁾ ibn-i Meñli hoca ibn-i Temür Taş ibn-i Kıyať (?)nı hān köterdiler. Yulduz Hān ⁽⁶⁾ ‘ālemdin ötti. Oğlı Cubineni vaşiyeti birle hān köterdiler. Cubine Hānnıñ ⁽⁷⁾ neslidin duñter-i nīk u hişāl vücūdğa kèldi. Alanqoa körklük bint Cubine ⁽⁸⁾ Hān, Alanqoanı ‘ammezādesi Dorbun Bayanğa çıkardı. Dorbun Bayan- ⁽⁹⁾ dın êkki ferzend boldı, Dorbun Bayan yaş öldi. Alanqoa hān boldı, ammā pāk- ⁽¹⁰⁾ lık bile meşhur boldı. Bir kèce nūrī tünlükdin tüşüp ol nūr barıp ⁽¹¹⁾ ağızdın kirdi, Alanqoa hāmile boldı. Bir kèce ol nūr aq öyniñ tünlүgidin ⁽¹²⁾ kirip yana yanıp çıka turup êdi. Alanqoa körkölükke el ulus ta‘ne-i aġāz ⁽¹³⁾ kıldılar, Alanqoa quriltay-ı ‘azīm engiz kılıp serdār-ı heme-i aymaқnı quriltayğa ⁽¹⁴⁾ hāzır kıldı. Āb aşdın keyin Alanqoa söz araġa saldı. El aymaқnıñ uluġ- ⁽¹⁵⁾ ları ayttılar kim: “Ey Alanqoa, evveldin seni pāk ve arıġ yamān işdin bilā tēduk. **7^a** ⁽¹⁾ Bu vaқtde bī-şoher neçük hāmile bolduñ.” Alanqoa olarğa ayttı kim: “Sizlerniñ ⁽²⁾ gümāniñızlar orunluġ, kiçikēmdin arıġ pāk-dāmen bolup emdi neçük yamān iş ⁽³⁾ mendin şādır bolġay. Bir nēçe kèce meniñ qaşımda qonunġuzlar. Teñri te‘ālā meniñ hālirmi sizlerge ⁽⁴⁾ ma‘lūm kılıġay.” dēp. Her kavmdin êkki üç mu‘temed kişilerni alıp qalıp öyide qondırdı. ⁽⁵⁾ Öyiniñ tünlүgidin nūrī kirip Alanqoa qaşıġa barıp yana edeb bile çıqıp baradur. ⁽⁶⁾ Alanqoa serdār-ı aymaқğa ayttı kim: “Bu nūr evvel kēlgende içimge kirdi. Şol nürdın ağır boy ⁽⁷⁾ boldum.” dēdi. Barça aymaқnıñ serdārları bu sırdın āġāh bolup Alanqoağa ‘özr taқşır ⁽⁸⁾ etip tarqaştılar.

Toққuz ay tamām boldı erse Alanqoa körklük bir qarnıdın ⁽⁹⁾ üç oġul tuġdı. Uluġ oġlıġa Buқun Qanġı at qoydı. Êkkinçi oġlıġa ⁽¹⁰⁾ Pustin Salci at qoydı. Buқun Qanġınıñ neslidin kavm-i Qafin peydā boldı. ⁽¹¹⁾ Pustin Salciniñ kavm-i Salceyüp peydā boldı. Üçünçi oġlıġa Ebozonçar Qā<ān> ⁽¹²⁾ at qoydı. Ebuzonçar Qāān hulaşā ve zübde-i ferzendān-ı Alanqoa körklük belki heme-i ⁽¹³⁾ pādīşāhān ve hānān vaқt-i evvel turur.

Ebozonçar Qāānıñ neslidin Çiñgiz ⁽¹⁴⁾ Hān ve Nirun peydā boldı. Ve Nirunıñ maʻnası pāk qarındın vüçüdgā keldi ⁽¹⁵⁾ dēgen bolur. Barça aymağdın Nirunıñ iʻtibarı ziyāde bolur dēp durlar.

7^b ⁽¹⁾ Andağ rivāyet kılıpdurlar kim Ebozonçar Qāān şakdağını(düz.sadak) künniñ zerresige assa ⁽²⁾ tohtar edı. Ebozonçar Qāān pādişāhı kavī devlet merdāne ve şecāʻ edı. Besī kavm ⁽³⁾ ve aymağını özige tabiʻ kıldı. Emīr Ebu Müslim Mervezī bile muʻāşır edı. Emīr ebu Müslim- ⁽⁴⁾ niñ mubārız ve pehlivanlığını eşitip bisyār arzū kılar edı, mülākāt bolğay. ⁽⁵⁾ Aralıqıdur dūr u dirāz üçün mülākāt müyesser bolmadı. Ebozonçar Qāānğa ecel yetti erse ⁽⁶⁾ ekki oğlı bar edı. Uluğınñ atı Buqa Hān, kiçikiniñ atı Toqa Hān.

Çiñgiz Hān- ⁽⁷⁾ niñ naşibi Buqa Hānğa yetedür. Buqa Hān ʻādil ve bahādur edı. Yurtını ⁽⁸⁾ ābādan, memleketini vasiʻ kıldı. Buqa Hān ʻālemdin ötti erse oğlı Dutum ⁽⁹⁾ Metin hān boldı. Dutum Metin niñ hātüniniñ atı Monolun edı. Monolun ⁽¹⁰⁾ hātündin tokkuz oğlı boldı. Dutum Metin Hān yaş ʻālemdin ötti. Monolun ⁽¹¹⁾ hātün besī ʻākil kengeşlik edı. Oğlanlarınñ terbiyeti birle Moğol ⁽¹²⁾ ulusınıñ hānlığığa meşğül boldı. Monolun hātün dād-ı ʻadl birle yurt- ⁽¹³⁾ nı besī obdan kıldı. Bihād zerdār ve pür niʻmet edı. Kavm-i Calayır Monolun hātün- ⁽¹⁴⁾ niñ yurtığıa kēlip tabiʻ boldı. Ammā aç edı. Tağ fiyāzi kazıp yēdiler. ⁽¹⁵⁾ Monolun menʻ kıldı. Oğlanlarım at çapa durğan oynay durğan yerini **8^a** ⁽¹⁾ buzmañlar dēp. Kavm-i Calayır bu sözdin kīne tutup Monolunı sēkkiz oğlı bile ⁽²⁾ gāfil tapıp öltürdiler. Kiçik oğlı Kaydu Hān, hātün alğalı barıp edı. Selāmet ⁽³⁾ qaldı. Ağa ini ve cemīʻ el ulus quriltay kılıp Kaydu Hānı hān köterdiler. Kaydu hān ⁽⁴⁾ besī bahadur ve dilāver hān boldı. Kavm-i Calayır üzesige çerig atlandı. Kavm-i Calayır- ⁽⁵⁾ niñ uluğlarını öltürdi, özgesini kul ve bende kıldı.

Kaydu hānıñ üç oğlı ⁽⁶⁾ bar erdi. Evvel Bay Sañkur, ekkinçi Cerke Lengüm kavm-i Tayciyut anıñ neslidin. ⁽⁷⁾ Üçünçi Harçin Qıyucuyut anıñ zürriyetidin. Kaydu hān ʻālem-i fānidin rihlet ⁽⁸⁾ kıldı. Uluğ oğlı Bay Sañkurnı el aymağ quriltay kılıp hān köterdiler. Moğol ⁽⁹⁾ qadīm bir yerde bolğanını quriltay atapdurlar. Bay Sañkur Hān memleketini vasiʻ ⁽¹⁰⁾ ve halkını ābādan kıldı. Halkı tinç boldı. Oğlı Tümene Hānı veliʻahd kıldı. Bay Sañkur ⁽¹¹⁾ Hān vefāt boldı. Tümene Hān, hān boldı. Hānlık besī revāc taptı. Köp ⁽¹²⁾ şehirlerni özige tabiʻ kıldı.

Tümene Hân pâdişâh-ı ‘âdil ve kâhîr ve bâ-heybet ve dânişmend ⁽¹³⁾ êdi ve müneccim êdi. Teñri te‘âlâ hânğa tokkuz ogul ‘itâ kıldı. Evvel Çaksu, ⁽¹⁴⁾ Bañşı hem depdurlar. Kavm-i Urut ve kavm-i Noyağın anıñ evlâdı. Êkkinçi Barım ⁽¹⁵⁾ Şir Buğa, kavm-i Peçuki anıñ neslidin. Üçünçi Kaçuli, kavm-i Barlas anıñ evlâdı. **8^b** ⁽¹⁾ Törtünçi Sim Kaçıyun, kavm-i Hurkin anıñ nesli. Bêşinçi Bat Kelki, Budâ’it aymağı ⁽²⁾ anıñ nesli. Kabul Hân, Çiñgiz Hânñıñ üçünçi babası. Yétinçi Ordur Bayan, aymağ-ı Ciras ⁽³⁾ anıñ uruğı. Sékkizinçi Bulcar Duklan, kavm-i Duğlat anıñ uruğı. Tokkuzunçı Hıtay, ⁽⁴⁾ anı Coçı Bağu hem atabdurlar. Kavm-i Yesut anıñ zürriyeti. Tümene Hân ‘âlemdin sefer kıldı. ⁽⁵⁾ Tamâm ulus yığılıp Kabul Hânñı, hân kıldılar. Tümene Hân tarîkide quriltay-ı ‘azîm ⁽⁶⁾ kılıp Kabul Hânñı veli‘ahd etip, ağa inisini aña tabi‘ kıldı. “Saña kim el ulus ⁽⁷⁾ neçük töre ve yusun kılsa ağa inilerinçe kavm-i Kavm halkı şundağ yusun kılsunlar.” ⁽⁸⁾ dep karar tapturdı. Kabul Hân besî dilâver ve mübârîz ve merdâne pâdişâh êdi. Hıtay ⁽⁹⁾ hânı, Altay Hânñıñ elçisini öltürüp yağı boldı. Nizâ‘ kâyim êrdi. Kabul Hân ⁽¹⁰⁾ bertaraf boldı. Altı ogul kaldı. Evvel Okin Barğan, êkkinçi Futula kaan, üçünçi ⁽¹¹⁾ Bartan Bahâdur, Çiñgiz hânñıñ babası êrür. Törtünçi Kutuqtu Mönje, bêşinçi Qadan ⁽¹²⁾ Bahâdur altınçı Todan Otçigin.

Zıkr-i Bartan Bahâdur ibn-i Kabul hân: Kabul Hân ⁽¹³⁾ ‘âlem-i fânidin vedâ‘ kıldı erse Futula Qâân tahtke olturdı. Hıtayğa çerig barıp ⁽¹⁴⁾ Hıtay hânı Altay Hânñı zebün kılıp olca yeser bisyâr alıp yandı. Futula Qâân dünya- ⁽¹⁵⁾ dın sefer kıldı. Biraderi Bartan Bahâdurnı cemî‘ el ulus quriltay kılıp hân **9^a** ⁽¹⁾ köterdiler. Besî mübârîz ve bahadur üçün hân atamay, bahadur atadılar.

Tümene hân ⁽²⁾ Çiñgiz Hânñıñ dörtünçi babası êrür. Moğol tili birle budātu dep. Törtünçi babasını ⁽³⁾ aytur. Kabul Hân, Çiñgiz Hânñıñ üçünçi babası êrür. Üçünçi babasını Elençüg depdur. ⁽⁴⁾ Bartan Bahâdur, Çiñgiz Hânñıñ üçünçi babası êrür. Moğol tilide babasını ebüğe depdur. ⁽⁵⁾ Bartan Bahâdurnıñ uluğ hâtünınıñ atı Süyüngül Kuçin, Yarqut aymağın êdi. ⁽⁶⁾ Anıñdın dört oğlı bar êrdi. Evvel Mungdur Qatan. Anıñ bisyâr oğlı bar ekşer ⁽⁷⁾ Çiñgiz Hânñıñ dâstânında beyân tabğusıdır. Êkkinçi oğlı Nekun Taşı durur ki kavm-i ⁽⁸⁾ Nirun anıñ neslidin. Üçünçi oğlı Yesügey Bahâdur, Çiñgiz hânñıñ atası ⁽⁹⁾ êrür.

Alançoa körklük andağ dèdi kim nürîke-i har-gâhnıñ tünlügidin kirip qaşımğa ⁽¹⁰⁾ kèldi baqaça közümge andağ köründi kim nürîniñ arasında sarıqğa mâyil eşhel-i çeşm

(11) yigit yanıp çıkıp baradur. Ta'accübğa kaldım ki bu nür arasında gāhī mundağ şüret-
(12) lik yigit zāhir boladur. Alanıoa Çiņgiz Hānıñ sėkkizinçi ceddesi ırır. Yesügey (13)
Bahādur şubu hey'et ve peykerlik kişi ıdı, sarıġğa māyil eşhel-i çeşm, hoş kāmıet, (14)
Çiņgiz hānıñ atası ırır. Törtünçi oġlı Darıtay Otçıġın. Bartan Bahādur (15) 'ālemdin
ötti.

Dāstān Yesügey Bahādur ibn-i Bartan Bahādur ibn-i Kābul Hān: Yesügey
9^b (1) Bahādur Çiņgiz Hānıñ atası ırır. Moġol tili birle atanı ıçıge dıpdur. Aġa inisi
bisyār (2) Moġol ulusu kėneş bile hān köterdiler. Yesügey Bahādur besī merdāne dilāver
ve mübārız (3) töre ıdı. Hıtay hānı bile ceng kıldı, aña ġālip kıldı. Altay Hānıñ köp
şehrini (4) aldı. Kāvıı-i Tatar bile ceng kıldı, aña hem ġālip kıldı. Yesügey Bahādurıñ
āvāzesi şöhreti (5) maşrıġ tarafını tuttu. Bisyār aymak muıı' ve münkād boldı.

Tā'rihge bėş yüz kırk tonuz (6) yıl ıdı. Çiņgiz Hān vücüdġa kıldı. Ölüı Eke
deġen uluġ hātünıdın dört (7) oġlı boldı. Evvel Temücin Çiņgiz Hānıñ atı, ıkkınçi Coçi
Kasar, besī merdāne (8) dilāver bā-kuvvet ıdı. Üçünçi Kaçıyun ammā yaş dünyadın ötti.
Oġlı Elçide Noyan besī (9) 'ayān meşhür kişi boldı. Çiņgiz Hān ve Ögetey Kāān Elçide
noyanga hıb pış (10) āmed kıılır ıdıler, mu'teber bilür ıdıler. Törtünçi Temuge Otçıġın,
bėşinçi Belgütay Noyan. Bular- (11) nıñ vākıa'sı Çiņgiz Hānıñ dāstānıda beyān
tabġusıdır. Yesügey Bahādur (12) Ong Hān bile dost ıdı. Yesügey Bahādur yaş vefāt
boldı. Temucin on (13) üç yaşda kıldı.

**Dāstān-ı Kāān Cihāngir Çiņgiz Hān ibn-i Yesügey Bahādur (14) ibn-i Bartan
Bahādur:** Andağ naııl kıılıpdurlar kim Tenrı Te'ālā kudret-i kāmilesi (15) birle bir
bendesini cihān-dār ve şāhib-i şevket yaratıpdur. Ol bendesiġe belā ve mişnet 10^a (1)
ıberıpdür. Belā ve mişnetde besī nımerse tecrübe ve āzmüde bolġay. Devlet ve 'ızzet- (2)
ni kadr kıymetini bilgey. Belā ve mişnet ıçideki bendelernıñ aıhvālidin bā-haber bolġay.
(3) Yesügey Bahādur bisyār aymak kavmnı Taçıyut ve Tatar ve Nirun ki heme hışāvıend
(4) Yesügey Bahādur ıdı. Çiņgiz Hān on <üç> yaşda ıdı Yesügey Bahādurın (5) kıldı.
Heme uruġ kayaşı muhalıf boldılar. Ve 'aduvv u tıġe bıl baġladılar. Temucin- (6) nıñ
vālıdesi Ölüı Enege hāzıme ve 'ākıle kėneşlik kişi ıdı. Ferzendlerıñ (7) terbiyyetiġa
meşġül bolup hānlık kıldı. Ammā Yesügey Bahādurıñ tuġkan (8) ve cıhetmendleri
Çiņgiz hānga besī cefālar kıldı.

Beyt:

Devletde besī dost cihetmend ⁽⁹⁾ boladur.

Devlet yanaca barçası düşmen boladur.

Ölün Énege luţf ve ihsān ⁽¹⁰⁾ bile mudāra kıldı. Bu haq nā-şinaslar Çiŋgiz bile Ölün Énegeniŋ luţf ve ihsāniŋ ⁽¹¹⁾ ve ‘ahd peymānıñ ferāmūş kılıp yağı boldı. Ammā ravī andağ aytıp dur kim Yesügey ⁽¹²⁾ Bahādur kavm-i Tatar bile ceng kılıp kavm-i Tatarğa gālip kēlip töresini öltürdi. ⁽¹³⁾ Atı Temucin Erke édi. Yesügey Bahādur bu çerigdin kēlse hātūnı oğul tuğup- ⁽¹⁴⁾ dur. Oğlığa Temucin at koydı. On üç yaşda atası Yesügey Bahādur ⁽¹⁵⁾ kaldı. Yigirme sekiz yılñiñ içide Temücinniñ başığa ne belālar kēldi. Qolğa tüşti. **10^b** ⁽¹⁾ Bendge saldılar. Öltürgünçe Hudā-yı Te‘ālā halāş kıldı. Şol vaqtde Keratñiñ ⁽²⁾ töresi Ong Hāndın uluğ pādīşāh yok édi. Yesügey Bahādur bile dost ⁽³⁾ édi. Temucin, Ong Hān kaşığı bardı. Ong Hān hem ferzendi dek kördi. Temucin ⁽⁴⁾ hem hızmət-i şāyeste kıldı. Besī mehlekelerdin halāş kıldı. Ong Hānniñ oğlu ⁽⁵⁾ Sañun, Temucindin reşk hased kılıp Ong hānga yamān bildürdi. Ong hān ⁽⁶⁾ pir bolup köp kār barnı oğlu Sañunğa koyup édi. Sañun Temucinga ⁽⁷⁾ kasd kılıp ümerası bile kēneş kıldı. Bir begi hātūnığa ayttı. Sañun Temucin- ⁽⁸⁾ niñ üzesige yağı bolup barur boldı dep. Ékki kiçik yaşlık oğul bu begke ⁽⁹⁾ süt alıp kēlip édiler. Barıp Temucinga ayttılar. Temucin aq öy ala bargāhnı ⁽¹⁰⁾ hālī koyup barıp tağka yolandı. Ong Hānniñ oğlu Sañun leşker-i ferāvān ⁽¹¹⁾ bile kēlip hayme ü hār-gāhğa tır bārān kıldı. Ma‘lūm boldı ki hayme ü hār-gāh hālī Ong Hān ⁽¹²⁾ hacil bolup kēynidin bardı. Temücinke yetti. Saht ceng boldı. Tā şāmgāça her ékki ⁽¹³⁾ leşker kēçe boldı dep yanıp tüştiler. Temucin tüşken yerge ot qalab ⁽¹⁴⁾ koyup Balcuna degen çeşme yaqasığa revān boldı. Ong Hān bile oğlu Sangun ⁽¹⁵⁾ bularniñ töfesige revān boldı. Temücin cengde bar kişige en‘ām ihsān **11^a** ⁽¹⁾ kıldı. Tört miñ üç yüz kişi édi. Ol ékki yaş oğul Sañun bile Ong hān- ⁽²⁾ niñ kaşdını haber ayttı. Olarnı dār hān kılıp ümerā katāriğa aldı. Temücinniñ ⁽³⁾ inisi Coçi Qasarnı Ong Hānniñ leşkeri gāret kılıp édi. Temücin ⁽⁴⁾ Ong hānga nāme bitip bu nāme Coçi Qasardın dep elçi iberdi. Ciras ⁽⁵⁾ aymağıdın Qalbudar atlık hān atamğa ‘arz ol ki hānmānımnı leşker gāret kıldı. ⁽⁶⁾ Ağam Temücinni tapalmadım. Baş alıp yırak kētipdür. Hānmānımnı eger yandurup ⁽⁷⁾ bērseler cān bedende bar yarlıg eşitip küç pesendide bacāy kēltürüp ita‘at ⁽⁸⁾ kılsam dep Ong Hānga bu nāmeniñ sözi ‘acep hoş kēlip gāfil turup édi. ⁽⁹⁾ Elçiniñ arqasıdın Temücin, Ong Hānniñ üzesige çerig atlandı. Ong Hān ⁽¹⁰⁾ Temücin yırak dep

ğāfil édi. Belā-yı nāgehān yétti, atıg ceng boldı. Temücin ⁽¹¹⁾ ğālip keldi. Ong Hān oğlı Saun bile basruk boldı. Ong Hān açıp ⁽¹²⁾ bargua Tayađ Hān Naymannığ ékki ümerāısı aravul édi. Biriniđ atı ori ⁽¹³⁾ Basucu, yana biriniğ atı Tetig Sal. Ong Hānnı öltürüp Tayađ hānga ⁽¹⁴⁾ alıp bérđi. Oğlı Saun açtı. Tayađ Hān bu ékki bėgni serzeniş ⁽¹⁵⁾ ve ‘ayb kıldı. Ong Hān besī uluđ yuarı hān édi. Tarīk alıp kelmek kerek **11^b** ⁽¹⁾ édi. Yamān iş bolupdur dep pesend kılmadı. Ong Hānnıđ başını kümüş birle ⁽²⁾ aflap nee müddet tahtnığ yanıda oydı. Saun açıp bargua tola bulanılık ⁽³⁾ kıldı. ılış ara atlığ ümerā olturđı. Hin bile Töbetniđ arasında şā’n-ı şevket ⁽⁴⁾ ve ‘azamet birle Kereyitniđ devleti āhir boldı. Cemī‘ aymağ uriltay-ı azīm kılıp ıngiz ⁽⁵⁾ at oyup tokuz fāyeliđ ađ tuđ rāst kılıp hān köterdiler. Mundın ⁽⁶⁾ kėyin Temücin dēmey, ıngiz Hān dēsünler dep Ong Hānga tabi‘il aymağ ulusunığ ⁽⁷⁾ ba‘zısı ıngiz Hānga tabi‘ boldı. Ve ba‘zısı ıngiz Hāndın açıp Tayađ Hān ⁽⁸⁾ Naymanğa oşulđı. Ong Hānnıđ tabi‘leri Tayađ Hānnı vesvese kılıp ıngiz ⁽⁹⁾ Hānnıđ üzesige alıp atlandılar. Bu haber ıngiz Hānga yētip ıngiz Hān hem ⁽¹⁰⁾ atlanıp ceng-i saht boldı. Ciras aymağının töresi Camua eeđ ⁽¹¹⁾ Meguyet aymağının uluğı Toa Bėg Kereyit aymağının Elin Tabeş yana hem ⁽¹²⁾ besī aymağ Tayađ Hānga itā‘at kılıp édiler. Bu cengde Tayađ Hānga nee zađm ⁽¹³⁾ münker boldı. Bī-tāat bolup bir yerke tüşti. Ol ki Ong Hān basruk bolğanda ⁽¹⁴⁾ Tayađ Hānga oşulğan ümerālar açıp kētiler. Tayađ Hān bed hāl bolup yatıp ⁽¹⁵⁾ édi. Uluđ ümerāısı bar édi. Atı ori Basucu dep yana üç ođul ümerāısı **12^a** ⁽¹⁾ bar édi. Hān yatıpdur. Bir söz aytay. obsun ceng kılalı ol ki fitne fesād başlağan- ⁽²⁾ lar açtı. Yatıp ölgüne cengde öleli dep ori Basucu Tayađ Hānga ayttı ki: ⁽³⁾ “Ey hān, düşmen baş alđalı keldi, opmađ kerek.” dep Tayađ Hāndın cevāb eşitmedi. Yana ⁽⁴⁾ ori Basucu ümerālarğa ayttı kim bir sözüm bar. Aytay ğayret kılıp opđay dep ayttı ki : ⁽⁵⁾ “Ey hān, mağbubuğ Gurbesun hātūn yasanıp kēlipdür. Sađa muntazır turur.” dep ⁽⁶⁾ bu mertebe hem Tayađ Hān hē cünbiş kılmadı. ori Basucu yığlap ayttı kim: “Ey ümerālar ⁽⁷⁾ endek mađdürī bolsa édi. Tayađ Hān hareket kılır édi. Anığ ölüğini körgüne ⁽⁸⁾ biz ilgeri kēteli dep cengke meşđul boldılar.” ıngiz Hān kişi iberdi tüz helāl- ⁽⁹⁾ lediler. Mađa kirsünler. Tayađ Hāndın yağşı piş kēley dep bu bėgler düşnām kılıp ⁽¹⁰⁾ ayttılar kim Tayađ Hāndın kėyin alđuna miđ merātebe ölgen yağşı dep ceng ⁽¹¹⁾ kılıp atı taptı. ıngiz Hān ađa inisiğe ve ümerālarığa ayttı kim kişiniğ bular ⁽¹²⁾ dēk nökeri bolsa yağıdın hē ğamı bolur mu dep pesend kıldı. Tayađ Hān ⁽¹³⁾ Naymannı alıp el ulus yurtığa mutaşarrıf boldı. Yana cemī‘ ađa ini, el ulus ⁽¹⁴⁾ uriltay kılıp yanı başdın hān

köterdiler. Şevket-i azīm peydā boldı. Ol ki fitnege ⁽¹⁵⁾ māyil edi. Tayan Hānıñ inisi bar edi. Buyruk Hān dep aña kaçıp **12^b** ⁽¹⁾ bardılar. Köp aymaq Çiñgiz Hānga el bolup muıç ve münkād boldılar. Tayan Hān ⁽²⁾ bertaraf boldı. Çiñgiz Hān bā-azamet ve şevket Merkitniñ üzesige çerig ⁽³⁾ atlandı. Mekritniñ töresi Toqa Beg kaçıp Buyruk Hān kaşığa bardı. ⁽⁴⁾ Buyruk Hān, Tayan Hānıñ inisi edi. Ammā öz başıça hān edi. Ong Hān ⁽⁵⁾ Kereyitni ve Tayang Hān, Naymannı bā'ış bolup Çiñgiz Hān bile yağı kılğan ⁽⁶⁾ aymaq kavm-i Buyruk Hānga koşıldı. Mekritniñ aymağınñ neşliniñ uruğı ⁽⁷⁾ Dayir Usun degenniñ kıızı Kulan hātūnnı Çiñgiz Hānga atap. On sekiz miñ ⁽⁸⁾ aymağın başlap körnüşke keldi. Çiñgiz Hān bu kavmniñ üzesige daruğa ⁽⁹⁾ koyup Buyrukniñ üzesige çerig barmaq keneşde edi. Tañgıt aymağı ⁽¹⁰⁾ yağı boldı dep haber boldı. Tañgıtı Kaşın hem dep tururlar. Töresi- ⁽¹¹⁾ niñ atı Şidurqu on beş lek çerigi bar erdi. Çiñgiz Hān Borğul noyan ⁽¹²⁾ bile Çimteyni burunğar çerigini buyurdu. Bu ümerālar ekki uluğ şehri ⁽¹³⁾ alıp biriniñ atı Leski ve yana biriniñ atı Kelenglüşi. Şidurkunı ⁽¹⁴⁾ Çiñgiz Hānga el kılıp yandılar. Buyruk Hānıñ kaşıda Çiñgiz Hān ⁽¹⁵⁾ çerig atlandı. Çiñgiz Hānga Hūdā-yı tebāreke ve te'ālā yār boldı. Buyruk Hān **13^a** ⁽¹⁾ şikarda edi.

Çiñgiz Hānıñ bir evvel kişisi bī-derdser tutup öltürdi. ⁽²⁾ Çiñgiz Hān, Buyruk Hānıñ el ulusını ve memleketini aldı. Toqa Beg Mekrit ⁽³⁾ Tayan Hānıñ oğlu Küşlükke kaçıp barıp İrtiş degen mevzi'de sakin ⁽⁴⁾ boldılar. Çiñgiz Hān, Toqa Beg Mekrit bile Küşlük Nayman kaşıda çerig atlandı. ⁽⁵⁾ Şol maħalde ümerā'-i Kırkız elçi iberip ita'at kıldı. Peşkeş bir aq şunğar ⁽⁶⁾ baş kılıp tansuq-i bisyār iberdi. Çiñgiz Hān heme elçi ümerā-i Kırkızın hoş ⁽⁷⁾ dil yandurdu. İrtişniñ kavm-i Oyratniñ üstine yetti. Oyrat aymağınñ ⁽⁸⁾ uluğı Toqa Bēg pişkeş-i vāfir alıp körnüşke çıktı. Çiñgiz Hānga başçı ⁽⁹⁾ bolup Toqa Beg bile Küşlük üzesige tēgürdi katıg ceng boldı Toqa ⁽¹⁰⁾ Bēg öldi Küşlük kaçıp ketti Çiñgiz Han Toqa Bēg bile Küşlükniñ ⁽¹¹⁾ yurtıga mutaşarrif boldı. Ol zamanda Türkistan Kara Hıtayniñ qolıda edi. ⁽¹²⁾ Kara Hıtayniñ hānını Kür Hān der erdiler. Ya'ni andın uluğ pādişāh yok ⁽¹³⁾ edi. Bu Kür hānıñ pāy-ı tahtı Balasaqran edi.

Keyin Moğol Almalık atadı. ⁽¹⁴⁾ Uyğurnıñ töresi Yedi (düz. İdi) Kut, Kür Hānga mal harāc bērür edi. Çiñgiz Hān- ⁽¹⁵⁾ niñ şevket ve azametini eşitti. Kür Hānıñ koyğan şıhnesini öltürüp **13^b** ⁽¹⁾ Çiñgiz Hānga tabiç kıldı. Kür Hānıñ <İ>di Kut öltürgen şıhnesiniñ ⁽²⁾ atı Şumkem edi. Kür Hānga Harezmi pādişāhı Sultān Muhammed otuz miñ ⁽³⁾ mişkāl altun harāc bērür edi. Semerkand pādişāhı Afrasyab neslidin Sultān ⁽⁴⁾ Osmān

mal-i vāfir Kür Hānga bérür édi. Kür Hān besī uluĝ pādişāh édi. Tokkuz ⁽⁵⁾ yaşda hān bolup tokşan beş yıl pādişālık kıldı. Küşlük Hān ⁽⁶⁾ Kür Hān qaşığa bardı. Küşlük dep içgeri keyürdi. Kür Hānnıĝ uluĝ ⁽⁷⁾ hātūnı Köysü Küşlükni tutup ayttı. Pādişāh taşkarı küte içgeri ⁽⁸⁾ olturur mu? dep. Küşlükni carlap kirdiler. Kür Hānnıĝ Köysü hātūndın ⁽⁹⁾ bir kıızı bar érđi. Küşlük Hānga ‘aşık boldı. Küşlük besī şāhib-i cemāl ⁽¹⁰⁾ édi. Kür hān kıızını Küşlük hānga bérđi.

El-kışşa Çıngiz Hān, Hıtay üzesige ⁽¹¹⁾ çerig atlandı. Hıtay hānı Altay Hān mal-i bī-nihāyet bile kıızını iberđi. ⁽¹²⁾ Çıngiz Hān şehir-i Nemkin ve Çındu deĝen ékki uluĝ Hıtaynıĝ şehrini alıp ⁽¹³⁾ Altay Hāndın harāc bī-nihāyet alıp yandı. Küşlük, Kür Hānga ‘arz ayttı kim: ⁽¹⁴⁾ “Meniĝ el ulusum Esid Kabalık ve Beşbalık hududıda ser-gerdān ve perişān ⁽¹⁵⁾ érmiş.” Çıngiz Hān Hıtay memleketige meşĝül men barıp el ulusumnı yığıp hızmetge **14^a** ⁽¹⁾ këlsem. Kür Hān merd devletmend édi, sadelik kıılıp Küşlük-i ĝaddārga ruşat ⁽²⁾ bérđi.

El-kışşa Sultān Muĝammed Harezmsāh kavī hāl boldı. Ğurūr-i Ğazne Horāsān şāfī ⁽³⁾ boldı. Kür Hān kāfirğa harāc bérmek kireĝ keldi. Küşlükke elçi iberđi. Ayttı ki: “Maĝrib ⁽⁴⁾ tarafıdın men bolay, maşrıĝ haddidin Küşlük Hān bolsun. Eger men ilgeri barıp ⁽⁵⁾ alsam Kür Hānnıĝ vilayetidin Almaliĝğaça maña bolsun. Eger Küşlük Hān ilgeri ⁽⁶⁾ barıp alsa Fakit Hocendğaça Küşlük Hānga bolsun.” Çünān kim Kür Hān pür za‘if ⁽⁷⁾ bolupdur. Maşrıĝ tarafıdaki ümerāsı Çıngizke māyil érür dep. Küşlük, Kür Hānnıĝ ⁽⁸⁾ üzesige keldi. Kür Hān yavuĝ kişileri bile utru çıķıp ceng kıldı. Kür Hān ⁽⁹⁾ ĝālip keldi. Küşlük yana tertīb-i leşker kıılıp yana muķābele boldı. Kür Hān ĝāfil ⁽¹⁰⁾ Küşlük ĝālip keldi. Kür Hānnıĝ memleketige mutaşarrıf boldı. Kür Hān ĝam ĝuşşa- ⁽¹¹⁾ dın cān-ı beķā bazz el-ervāh tapşurđı. Yüz altı yaşda dünyadın ötti. ⁽¹²⁾ Küşlük Ğara Hıtaynıĝ memleketini aldı. Zılm āĝāz kıldı. Hüdā-yı tebāreke ve te‘ālā- ⁽¹³⁾ nıĝ bendeleri du‘a kıldılar, du‘ası müstecāb boldı. Çıngiz Hān Hıtaydın ⁽¹⁴⁾ fāriĝ boldı. Küşlük Çıngiz Hānnıĝ şavtıdın kıorkup Beşbalık bile Kuça<ĝa> keldi, ⁽¹⁵⁾ tört yıl Kuçada boldı. Çıngiz Hān Hıtaynı, Taņĝutnı özige şāfī kıldı.

14^b ⁽¹⁾ Küşlük Kuçadın kaçıp Kaşkar <ĝa> keldi. Şidurķu Taņĝut töresi yana yaĝı boldı. ⁽²⁾ Yana Çıngiz Hān aña muķayyed boldı. Küşlük-i ĝaddār-i nā-bekār Hoten<ke> bardı. Hoten şehride ⁽³⁾ münādī kıldurđı, “Her ‘ālim ve imām, buzrugvār ki bar hāzır bolsun” dep. Üç miñdin ⁽⁴⁾ ziyāde imām ve ‘ālim hāzır boldılar. Pişvā-yi heme-i ‘ulemā-i

Ḥazret-i İmām ‘Alā üd’ dīn Muḥammedī ⁽⁵⁾ Ḥotenī ḳaddes-i sırrehu Küşlük-i kāfirğa car ayttı ki: “Ėkki işniñ birini ihtiyār ḳılıñlar. ⁽⁶⁾ Ya tersā boluñlar ya celā taḳap butğa secde ḳılıñlar. Bu Ėkkininñ birini ḳılmasañ- ⁽⁷⁾ lar siyaset balıg ḳılıp tola. Gūnāgūn ‘azāb bile öltürür men. Eger kişiniñ baḥs ⁽⁸⁾ mūnāzarası bolsa mendin ḳorḳmay aytsun.” dēdi. Ḥazret-i İmām ‘Alā üd’ dīn ⁽⁹⁾ Muḥammedī Ḥotenī ḳaddes-i sırrehu ḥaḳguyluḳğa bēl baḳlap. Özlerini şehādetke ḳarar ⁽¹⁰⁾ bērip imāmlarınñ arasınñ ḳopup Küşlük ḳaşığa kēlip olturdılar. Ol kāfir-i ⁽¹¹⁾ fācir bile mūnāzara-i āgāz ḳıldılar. Ḥaḳ bātılğa ḳalebe ḳıldı. Ḥazret-i İmām ‘Alā-üd’ dīn ⁽¹²⁾ Muḥammedī Ḥotenī Küşlükni mülzem ḳıldılar. Kāfirī bī-şerm Ḥazret-i Muḥammed Muştafa şallallahu ‘aleyhi ve sellem- ⁽¹³⁾ niñ baralarıda nā-sezā ayttı. Ḥazret-i İmām, kāfir fāsıḳnı dūşnām ḳabīḥ ḳılıp yüzige ⁽¹⁴⁾ tükürdiler. Ol nā-bekā imām ḳaddes-i sırrehu tutturup ḳahārmıḳ ḳılıp ḳīn birle şehīd ⁽¹⁵⁾ ḳıldı. Özge ‘ulemālarınñ medreselerinñ aldıda ḳahārmıḳ ḳıldı. İmām vaşiyyet ḳılur ēdiler.

15^a ⁽¹⁾ Ey müsülmāñlar, şabr ḳılıñlar. Dünyānıñ ‘azābı fāt öter. Āḫiret ‘azabıdın ḳorḳuñlar. Dīn- ⁽²⁾ i Muḥammed şallallahu ‘aleyhi ve sellemdin yanmañlar. Küşlük Ḥazret-i İmām ‘Alā-üd’ dīn Muḥammedī Ḥotenī ⁽³⁾ başlıg üç miñdin ziyāde ‘ulemā ve imāmlarınñ ḳatlı ḳıldı. Bu ḥaber Çiñgiz Ḥāñğa yētti. Cebe ⁽⁴⁾ Noyannı leşkeri ferāvān bile buyurdi. Küşlükniñ def’ige bu maḥalde Küşlük Kaşḳarda ⁽⁵⁾ ēdi. Müsülmānlarda ihtiyār yoḳ ēdi. Cebe Noyannıñ ḥaberini ēşitip Küşlük ḳaçtı. ⁽⁶⁾ Cebe Noyan dere-i Sarıḳ Ḳolda yētip Küşlükni öltürdi. Cebe Noyan mūnādi ⁽⁷⁾ ḳıldurdı kim her kim² öz dīni birle bolsun, kişisi kişike ta’arruz ḳılmasun dēp Küşlük ⁽⁸⁾ dīn-i şeri’at Muḥammed Muştafa şallallahu ‘aleyhi ve sellemge i’tirāz ḳıldı. Fat fırsatda ⁽⁹⁾ nist nā-būd boldı. Ta ḳıyāmet ḥāl mundaḳ bolur. Her kişisi kim taḳvā-yı şer’i-i ⁽¹⁰⁾ Muḥammedī ḳılur şallallahu ‘aleyhi ve sellem devlet-i bā-kemāl ve ‘ömr-i dirāz naşīb bolur. Mu’cize-i ⁽¹¹⁾ Ḥazret-i Muḥammed Muştafa şallallahu ‘aleyhi ve sellemdin.

El-ḳıssa Çiñgiz Ḥān tamām vilayet-i ⁽¹²⁾ maşrıḳğa memleket-i Ḥıtay ve Almalıḳ ve memleket-i Uyḡur ve Tatar ve memleket-i Ḳara Ḥıtay ⁽¹³⁾ Ḳara Ḳurumdın ta memleket-i Ḳaşḡarḡaça Çiñgiz Ḥāñğa şāfi boldı.

---

² Sayfa kenarına yazılmıştır.

Çiŋgiz Hān bile ⁽¹⁴⁾ **Sultān Muḥammed Hārzemşāhniŋ niza‘ī, Çiŋgiz Hān Turan ve İrannı alġanı** ⁽¹⁵⁾ **Hārzemşāhniŋ nekbetī:** Buḥārā Semerķanddın sevdāger sevdā üçün Çiŋgiz Hānniŋ **15^b** ⁽¹⁾ ordası Qara Qurumġa bardı. Bu üç sevdāger édi. Biri metā‘īġa kıymet baġa kıldı. ⁽²⁾ Çiŋgiz Hān bu sevdāgerlerni ḥazīnege kēġürdi. Ayttı, bu ssevdāgerler bizni şahrālı hēç ⁽³⁾ bī-metā‘ körmegen ḥayāl kıladur anıŋ üçün ḥazīnege kēġürdüm dēp kördün- ⁽⁴⁾ ler mü? Metā‘ munda hem bar mu éken dēdi. Yana ékki sevdāgerge buyurđı. Metā‘ niŋni kıymet ⁽⁵⁾ kıldı dēp. Sevdāgerler kıymet kılgalı unamadı. Hāzret-i pādīşāhġa atap alıp ⁽⁶⁾ kēldük dēdiler. Çiŋgiz Hānġa ḥoş kēldi. Çutarġa altun bālīş, Bozke ⁽⁷⁾ kümüş bālīş(toplam para) buyrudı. Ba‘zı tā‘rīḥde bālīş beş yüz mişķāl dēpdur.

⁽⁸⁾ Tamām-ı Moġolistan ve Türkistan ve memleket-i Hıtay ve Qara Hıtay maŋa şāfi ⁽⁹⁾ boldı, İnan ve ba‘zı Turan Sultān Muḥammed Hārzemşāhda. Biz yahşı bolsak ⁽¹⁰⁾ arada élçi yürse memleket ābādan bolsun. Anda yok nēmerseni bu tarafđın alıp ⁽¹¹⁾ barsun, munda yok nēmerseni ol tarafđın alıp kēlsün dēp. Üç kişini ⁽¹²⁾ élçi kıldı. Biriniŋ atı Macmu‘ Hāzremī, yana biriniŋ atı ‘Ali Hoca Buḥārī ⁽¹³⁾ yana biri Yusuf Otrarī. Üç kişini bu sevdāgerlerġa koştı. Şehzādelerge ⁽¹⁴⁾ ve ordalarıġa ve ümerālarıġa buyurđı kim sevdāgerler iberiŋler. Tansuķ nēme alıp ⁽¹⁵⁾ kēlsün dēp. Tört yüz éllig müsülmān emvāl-i ferāvān alıp yolġa kirdiler. Bu élçiler **16^a** ⁽¹⁾ sevdāgerler birle Otrarġa yētiler. Otrarniŋ töresi İnalçık dēgen Sultān ⁽²⁾ Hārzemşāhniŋ validesiġa ḥişāvend édi. İnalçıkġa Qayır Hān ⁽³⁾ at bērip édi. Bu Qayır Hān, besī şevket ve ‘azamet ve ḥaşmet peydā kıldı. ⁽⁴⁾ Ğurūr ġuvat ez ḥadd-i ziyāde zuhūr taptı. Bu sevdāgerlerniŋ arasında bir Hindū ⁽⁵⁾ sevdāger bar édi. Bu Qayır Hānġa kadīm āşina édi. Qayır Hān dēmey, ⁽⁶⁾ İnalçık dēp ḥitāb kēldi, Qayır Hān besī yamān kēldi. Ve yana ⁽⁷⁾ māl-ı bī-nihāyet édi. Merdek bed-nefs bu emvāldın tama‘ kıldı. Mollālar- ⁽⁸⁾ dın fetvā tiledi. Cümā‘a-i kāfirġe itā‘at kılıp cāsūs bolup ⁽⁹⁾ kēlipdür dēp mollālar fetvā kıtıpdur: “Müsülmānnıŋ ki dīn u dilini kāfirġe ⁽¹⁰⁾ bērip cāsūs bolsa mālı ḥavfı ḥelāl.” dēp. Qayır Hān élçiler birle ⁽¹¹⁾ sevdāgerlerni zindānġa salıp³ Sultān Muḥammedī Hārzemşāhġa ‘arz dāşt ⁽¹²⁾ ve bu fetvālarını iberdi. Sultān Hārzemşāh şarap içip mest ⁽¹³⁾ oturup érđi. Ḥayāl ve fikr

---

³ Sayfa kenarına yazılmıştır.

kılmay. Be-mücerred fetvā degen birlen ⁽¹⁴⁾ munça müsülmānı katl hüküm kıldı. Bu tört yüz elliğ kişidin bir müsülmān ⁽¹⁵⁾ zindānga salğuça kaçıp bir yerde yatıp hemrāhlarnıñ ölüm **16^b** ⁽¹⁾ haberini eşitçe kaçıp Çiñgiz Hānıñ ordasığa bardı. Çiñgiz Hān bu vākıa^c dın haberdār ⁽²⁾ boldı, besī müte^c ellim bolup bir püşteğe çıktı. Boynığa fütasını salıp üç kēçe kündüz ⁽³⁾ yığlap ayttı kim: “Ey Hüdā-yı buzrug ve ey Teñri-i cāvid, saña bu vākıa^c ma^clūm mebdē^c. Bu fitne ⁽⁴⁾ ve menşe^c bu fesād kim bī-günāh bendeleriñni nist nā-būd yok kıldı. Men za^cif bendengke kuvvet bērgil.” ⁽⁵⁾ dēp. Üç kēçe kündüzdin kēyin eşeri münācāt Çiñgiz Hānga zāhir boldı. Püşte- ⁽⁶⁾ din hoş hāl ve hurrem yanıp tüşti. Ümerālarığa ayttı kim: “Teñri-i cāvid kuvvet mükāfāt ⁽⁷⁾ bērdi, çerigke carçı buyruñlar.” dēp. Ümerāları çerigke carçı iberdiler. Çerig ⁽⁸⁾ tayyār boldı. Tā^c rihğa altı yüz on altı ēdi. Çiñgiz Hān Şultān Muhammed Hārezemşāh- ⁽⁹⁾ nıñ üzesige çerig atlandı. Şol maħalde Sübüdey Bahādur ve Kūtuçar Bahādurnı ⁽¹⁰⁾ baş kılıp Kūdur degeniñ üstinige buyrup ēdi. Kūdur degen Mekrit ⁽¹¹⁾ töresidin ēdi. Bu ēkki serdār on miñğa yavuk kişi birle ēdi. Kūdur bile ⁽¹²⁾ ceng kıldı. Kūdur basruk boldı. Köp kişi öldi. Şol haletde Hārezemşāh yētti. ⁽¹³⁾ Bu mecrūhlardıñ biri tirik qalıp ēdi. Dedi kim Çiñgiz Hānıñ çerigi şubu seher birle ⁽¹⁴⁾ bizni alıp töremizni öltürüp ketti dēp ēdi. Sultān Muhammed Hārezemşāh bularnıñ ⁽¹⁵⁾ kēynidin yürüp yētti. Sübüdey Bahādur birle Kūturcar Bahādur ayttılar kim: “Bizni **17^a** ⁽¹⁾ Çiñgiz Hān yana hizmetke iberip ēdi. Sultān Hārezemşāhğa ēl boladur. Ruşat-i ceng ⁽²⁾ yok.” dēp. Sultān Hārezemşāhdın devlet yanıp ēdi. Bu ma^ckūl söz ma^ckūl bolmay. ⁽³⁾ Ceng āgāz kıldı. Moğol çerigi nā-çār ceng kıldı. Sultān Hārezemşāhıñ şevketi andağ kavī ⁽⁴⁾ ēdi ki endek seyr üçün atlanıp yüz miñ kişi hemrāh atlanur ēdi. Her küni nevbetige yētmış ⁽⁵⁾ hārvār altun ve kümüş naqqare çaldurur ēdi. Bu endek Moğol çerigi Sultān Muhammed ⁽⁶⁾ Hārezemşāhğa gālip kēldi. Sultān kolğa tüşgüçe uluğ oğlı Sultān Celāl- ⁽⁷⁾ üddin Meñüberni, Meñüböri hem katapdurlar. Besī bahadır yigit ēdi. Atası Sultān ⁽⁸⁾ Muhammed Hārezemşāhıñ bu memlekedin hālāş kıldı. Ceng kāyim boldı. Kēçe boldı, her ēkki ⁽⁹⁾ leşker yanıp tüştiler. Moğol çerigi her yerde ot kullāb karar kıldı erse ⁽¹⁰⁾ Sultān Hārezemşāh ma^clūm kıldı, yanıp kētipdür. Sultān Muhammed Hārezemşāh besī ⁽¹¹⁾ korktı. Māl ve cānıdın ēlig yudı. Oğlı Sultān Celāleddin Meñüberni ⁽¹²⁾ ayttı kim: “Ey peder-i buzrugvār sizniñ merdāleğıñız barça ‘ālemğa ma^clūm ve ruşen. ⁽¹³⁾ Hemin sā^cat tört lek çerig tayyar ve hāzır kāfir birle ceng kılalı. ‘Irak, Azer- ⁽¹⁴⁾ baycanğa kişi çapturalı çerig yıgalı.” dēp ēdi. Sultān Hārezemşāh kabul ⁽¹⁵⁾ kılmadı. Otrarğa Kāyu hān hākim ēdi, yigirme miñ leşkeri bar ēdi.

Sultān Muḥammed **17^b** ⁽¹⁾ Ḥarzemşāh on miñ kişi bile Ḥaş Ḥacib Ḳaracanı baş kılıp koyup édi. Ḥocend Fenaketke ⁽²⁾ otuz miñ leşker bile Temür Melikni baş kılıp koydı. Buḥārāniñ éllig miñ çerigi bar édi. ⁽³⁾ Otuz miñ kişi emīre ihtiyār kıldı. Andın kūşnı ‘Ali Şacitke Aytayiç Ḥān mülakḳab édi. ⁽⁴⁾ Ḥamīd yüz bu ümerālarını baş kılıp Buḥārāğa koydı. Şemerḳandniñ öz kişisi- ⁽⁵⁾ din başka yüz miñ yana o miñ leşker. Sultānnıñ tağası Tağançak ⁽⁶⁾ Ḥüsameddin Mes‘udni ümerā-ı Ğur Ḥarmilni baş kılıp Şemerḳandke koydı. Belḡ < ke > ⁽⁷⁾ keldi. Oğlı Sultān Celāleddin Meñüberni ‘arz kıldı ki: “Ey peder, bu muştīdin neme ⁽⁸⁾ munça ḳorḳarsız.” Sultān Ḥarzemşāh ayttı ki: “Men eşitgenni, sizler eşitmey ⁽⁹⁾ ler, ricāl-i ğayb avāz kıladur “*Eyyuhel kufrete, uḳtulu el-fecrete*” dēp. Bu ⁽¹⁰⁾ avāznı anlap hirās ve vehmi tüşedür, bī-ihtiyār ḳaçadur men dēdi. Sultān ⁽¹¹⁾ Celāleddin Meñüberni ayttı ki: “Ey peder-i buzrugvār, Māverāü’n-nehir ḳoldın çıḳtı. Eger Sultān-ı ⁽¹²⁾ ciḡaḡa vehm hirās tüşüptür, Sultān ‘Irāḳğa barsa leşkeri ki ḥāzır bar ékki ⁽¹³⁾ lek kişi bar. Heme şehirlerke kişi çapturalı. Ḥarezmide Ḥumar Tegin başlıĝ ékki lek ⁽¹⁴⁾ çerig bar, maña bērsünler. Ḥorasan ve ‘Irāḳnı ḳoldın bērmeli. Deryā-yı Ceyḫūn-⁽¹⁵⁾ nı tusup ceng merdāne kılalı Ḥüdā-yı tebāreke ve te‘ālā nuşret bergey. İlniñ **18^a** ⁽¹⁾ ‘aybıdın mu‘af bolĝaysız.” dēp. Sultān Celāleddin neçe mertebe ‘arz kıldı. ⁽²⁾ Sultān Muḥammed Ḥarzemşāhdın devlet yanıp édi. Ma‘ḳül bolmadı.” “*Eyyuhe* ⁽³⁾ *kufrete uḳtulu el-fecrete*” munıñ ma‘nası andaĝ boluptur kim: “Ey kāfirler öltürün- ⁽⁴⁾ ler fāsıqlarnı.” Sultān Ḥarezemşāh ‘Irāḳ<ğ> yürdi. Çiḡiz Ḥān, Çaĝatay ⁽⁵⁾ Ḥān bile Ögetey Ḥānnı Otrarğa buyurdı. Bēş ay muḥāşara kılıp altıncı ⁽⁶⁾ ayğa Otrarnı aldılar. Coçi Ḥānnı Ḥocend Fenaketğa buyurdı. Coçi ⁽⁷⁾ Ḥān élçi kēgürdi. Evbāş ve rünüd élçini öltürdi. Ḥākim-i Hocend ve Şāş ⁽⁸⁾ Ḳutluĝ Ḥān édi. Bu vāḳı‘anı eşitti érse bu élniñ huyı buzuluptur, ⁽⁹⁾ Teñri te‘ālāniñ ğazabıĝa sezā-vār boluptur dēp. Ḥarezemşāhğa ⁽¹⁰⁾ ḳoşuldu. Şāş ve Hocend bī-derd-ser fetih boldı. Fenaket ve Ḥocend ḫākimi ⁽¹¹⁾ Temür Melik édi. Temür Melik bahādur ve merdāne édi. Her bir oḳı miltıḳ oḳı- ⁽¹²⁾ dın ziyāde, ceng-i merdāne kıldı. Moĝol dem-be-dem ziyāde boldı. Temür Melikniñ kişisi ⁽¹³⁾ kem ḳaldı. Temür Melik miñ yaḫşı kişi hemrāh kılıp revān boldı. Bu ḫaber Coçi Ḥān- ⁽¹⁴⁾ ĝa yētti. Yigirme miñ kişi buyurdı. Ceng saḫt vāḳı‘ boldı. Temür Melik küç Furḳalrı ⁽¹⁵⁾ aldılar. Coçi ḫān kişi iberip turdı. Otuz miñ Moĝol çerigidin on üç **18^b** ⁽¹⁾ miñ kişi öldi.

Temür Melik üç kişi birle ḳaldı ammā üç oḳı ḳaldı. Biriniñ ⁽²⁾ başı yoḳ. Temür Melik başsız oḳı birlen bir Moĝolrı itip kör kıldı. ⁽³⁾ Temür Melik ayttı ki: “Ey

Moğollar, beyhüde ölmenler, bizde pul mal yok.” dep Moğol yanıp ⁽⁴⁾ barıp Coçi Hānga Temür Melikniñ kār u barnı ayttılar. Coçi Hān pesend kıldı.

⁽⁵⁾ El-kışsa Çağatay Hān, Ögetey Hān, Coçi Hān Şemerķande atalarığa körnüş ⁽⁶⁾ kıldılar. Bisyār ceng u cedel birle Şemerķand feth boldı. Çiñgiz Hān, Toluy Hān ⁽⁷⁾ bile Buḥārāğa bardı. Coçi Hān, Çağatay Hān, Ögetey Hānı feth-i ⁽⁸⁾ Ḥarzemığa buyurdı. Çiñgiz Hān Buḥārāğa kèlip dervāzeniñ aldığa ⁽⁹⁾ tüşti. Buḥārada serdār-ı leşker yigirme miñ kişi ittifāk kılıp Seyḥūn kèltürdiler. ⁽¹⁰⁾ Çiñgiz Hānıñ yamān ğazabı kèldi. Ertesi èlçi kègürdi. Ol ki aḥālī ⁽¹¹⁾ ve mevālī ve ekābir ve sādāt ki bar olar bile işim yok dep. Ekābir eşrāf ⁽¹²⁾ körnüşke çıkıp başlap. Şehr-i Buḥārāğa alıp kirdiler. Çiñgiz Hān- ⁽¹³⁾ nıñ kiçik oğlu Toluy Hān mescid-i cāmi‘-i Buḥārāğa kirdi, orda-yı pādīşāh ⁽¹⁴⁾ mu? dep sordı. Ayttılar kim: “Bu Hāne-i Ḥüdā, mescid dèrür miz.” Muşḥafnıñ şadūḳ- ⁽¹⁵⁾ ları āḥir boldı, ekābir eşrāfāt baḳtılar.

El-kışsa yigirme miñ kişini katlı **19^a** ⁽¹⁾ kıldı, yigirme miñni eśir kıldı. Andın özgeni ‘afv kıldı. El-kışsa Çağatay ⁽²⁾ Hān ve Ögetey Hān ve Coçi Hānıñ muḥālefetidin altı ayğa tarttı Ḥarezem ⁽³⁾ fetih bolmadı. Çiñgiz Hān yarlıĝ iberdi kim Çağatay bile Coçiniñ sözige kişi ⁽⁴⁾ iltifāt kılmasun. Hān-ı Ögeteyni bilip yarlıĝdın tecāvüz kılmasun- ⁽⁵⁾ lar dep. Ögetey Hān èkki aĝasınıñ arasığa dostluḳ peydā kılıp ⁽⁶⁾ şehr-i Ḥarzem feth boldı. Ḥumar Tegin başlıĝ toḳsan miñ kişi öldi. ⁽⁷⁾ Ḥazret-i Şeyḥ Necmeddin ḳaddes-i sırrehu Ḥarezemide èdiler. Ögetey Hān ⁽⁸⁾ Ḥazret-i Şeyḥğa kişi kègürdi Ḥarezimidin taşḳarı çıkısunlar, Ḥarezem ⁽⁹⁾ ḳatli‘ām boladur dep. Şeyḥ Necmeddin kübrā-yı ḳaddes-i sırrehu ayttılar kim: “Yètmiş yıl ⁽¹⁰⁾ bu şehrde boldum. Yaḥşılıĝını körüp èmdi belā ve miḥnet kèlgende cüdā bolmaḳ ⁽¹¹⁾ mürüvvetdin aymas ḳazaĝa rızā bèrdim.” dèdiler. Ḥazret-i Şeyḥ Ḥarezimide ⁽¹²⁾ şehīd boldılar. Sultān Muḥammed Ḥarezemşāh dere-i Abuskun dègende ‘ālem- ⁽¹³⁾ din sefer kıldı. Sübüdey Bahādurnı otuz miñ kişi birle Sultān ⁽¹⁴⁾ Muḥammed Ḥarezemşāhnıñ arḳasıdın buyrup èdi. Sultān Ḥarezemşāh ⁽¹⁵⁾ dere-i Abuskunda fevt boldı. Sübüdey Bahādur ḥazīne ve malını alıp **19^b** ⁽¹⁾ yandı. Toluy Hānıñ feth-i Ḥorasānğa buyurdı. Sultān Celāleddin ⁽²⁾ Mèñĝüberni Ġazne ḥaddide èdi. Çiñgiz Hānıñ bir ümerāsı èkki san kişi birle ⁽³⁾ ḳaravul èdi. Atı Şeñi Ḳutuḳtu ceng kıldı. Sultān Celāleddin Mèñüberni ⁽⁴⁾ ĝālib kèldi. Ḳutuḳtu Bahādur barıp Çiñgiz Hānğa tègürdi. Çiñgiz Hān, Sultān ⁽⁵⁾ Celāleddin Mèñüberniniñ üzesige bardı. Deryā-yı Sind yaḳasıda Sultānğa ⁽⁶⁾ yètti. Sultān Celāleddin Mèñberni şundaĝ ceng kıldı kim eger

Rüstem Esfendiyar ⁽⁷⁾ bolsa barekâllah der êrdi. Sultânın çerigi az kaldı. Besî teng boldı. ⁽⁸⁾ Öz bala barqasını özi öltürüp taze at minip Moğol çerigke hamle ⁽⁹⁾ kılıp bahadurlarını kaytarıp salıp deryâ-yı Sinddin ötüp kılıcını ⁽¹⁰⁾ yup nîzesini yerke kadap, silahını huşk kıldı. Çiŋgiz Hân oğlanlarığa ⁽¹¹⁾ ayttı kim atanın oğlu şundağ bolsa dep. Çiŋgiz Hân avâz kıldı. “Ey ⁽¹²⁾ padişâhzâde, ança eşitip edim yüz ança bar ikensin. İmdi koptıl ⁽¹³⁾ kad kametiñni körey.” dep. Sultân Celâleddin Mênberni kofup neçe kadem ⁽¹⁴⁾ yürüp turdı. Yana ayttı ki: “Ey şehzâde, emdi olturgıl, eşitgendin ⁽¹⁵⁾ ziyâde ikensin.” Sultân olturdu. Çiŋgiz Hân ayttı “Ey pâdişâhzâde **20^a** ⁽¹⁾ ğaraž ol edi ki me<ni>ŋ buyruğumça bolğaysın. İmdi bargıl.” dedi. Sultân Celâl- ⁽²⁾ eddin Hindustan bardı. Kâân-ı Cihângîr Çiŋgiz Hân, Talkaŋğaça alıp Belh <ke> keldi. ⁽³⁾ Toluy Hân tamâm Ğorasannı feth kılıp Çiŋgiz Hânğa koşuldu. Ögetey Hân ⁽⁴⁾ Çağatay Hân hem Ğarezemni alıp kelim koşuldu. Coçi Hân hem Ğarezem- ⁽⁵⁾ din yurtı, Kıpçak edi, ketti. Çiŋgiz Hân besî ağır edi. Çiŋgiz Hân, Çağatay ⁽⁶⁾ Hân, Ögetey Hân, Toluy Hân alğan memleketlerge şıhne daruğa koyup ⁽⁷⁾ yandılar. Haber boldı ki Taŋğut töresi Şidurku yana yağı boldı dep. ⁽⁸⁾ Şidurkunın on beş lek kişisi bar edi. Taŋğutnı Kaşın hem atap- ⁽⁹⁾ durlar. Taŋğut memleketi bisyâr uluğ şehirler, çerigi on beş lek kişi Çiŋgiz ⁽¹⁰⁾ Hân bile ceng kıldı. Hân basrak kıldı. Şidurku şehрге berkidi. Çiŋgiz ⁽¹¹⁾ hân elçi iberdi. Şidurku hem elçige kişi koşup iberdi. Bir ay mühlet tiledi. ⁽¹²⁾ Bir aydın keyin körnüşke çıkmak bolup elçisi yandı. Çiŋgiz Hân bîtab ⁽¹³⁾ boldı. Oğlanlarığa ümerâlarığa vaşiyet kıldı kim: “Taŋğut memleketige dost ⁽¹⁴⁾ tapmak besî müşkil iş. Meniñ ölgenimni maħfî tutuŋlar ya‘ni zârî kılmaŋlar. ⁽¹⁵⁾ Şidurku çıksun, halkı bile Şidurkunı öltürünler, memleketige ige boluŋlar. **20^b** ⁽¹⁾ Meniñ şandukumnı ordağa yetgüzüp ‘azâ tutuŋlar.” dep Çiŋgiz Hân ‘âlemdin ⁽²⁾ bardı. Çiŋgiz Hân ‘âlemdin ötüp on üç künden soŋ Şidurku beş ⁽³⁾ kişi bî-nihâyet alıp çıktı. Şidurkunı tutup öltürdiler. Buzruglar andağ ⁽⁴⁾ aytıp durlar kim: “Yüz miŋ kişi katl tapsa bir kişi tég turar, on miŋ kişi ölse ⁽⁵⁾ bir ölük qol köterür.” dep. Şidurkunın halkını öltürdiler. Beş ölük tég ⁽⁶⁾ turuptur, sekkiz ölük qol köteripdür. Mundın kıyâs kıldılar, beş lek kişi ⁽⁷⁾ ya‘ni beş yüz miŋ yana seksen miŋ kişi katl tapıpdur. Özgesini ‘afv ⁽⁸⁾ kılıp üleşip aldılar. Çiŋgiz Hânın şandukunı şehzâdeler ve ümerâlar ⁽⁹⁾ alıp revân boldı. Her cân-dâr yoluqtı katl kıldılar.

El-kışsa Kara Qurum ⁽¹⁰⁾ ve Kelürenga yetgürdiler, ord<a>-yı hân şol memleketde edi. Çiŋgiz Hânın ⁽¹¹⁾ beş hâtunı bar edi. Ğuması bile beş yüzge yavuk

hātūnı bar  di. Her k ni ⁽¹²⁾ bir ordasıda  az  tuttılar. Borte  ucın,  o rat ayma ının t resi ⁽¹³⁾ Noyannı  ızı  di. Anıdın t rt o  lı bar  di. ⁽¹⁴⁾ Evvel Co  i H n,  kkinci  a  atay H n,  c n  i  getey H n, t rt n  i ⁽¹⁵⁾ Toluy H n.  kkin  i  ulan h t n Mekrit t resinin  ayrasunnı  ızı.

BEŞİNCİ BÖLÜM

METNİN TÜRKÇEYE AKTARIMI

5. METNİN TÜRKÇEYE AKTARIMI

BİSMİLLÂHİRRAHMANİRRAHİM

(1^b) Övgü söylemek, ilk Allah'adır.

O bir ve var olana hepsi kolaydır.

(O) İltir, onun başlangıcı yoktur,

Son odur ki sonu olmaz,

Bütün şahların padişahıdır.

Canlı, cansız hepsinin de sahibisin.

Eğer karıncaya varana kadar ansızın nefes alsa,

Ey Allah sen onun sırrından haberdarsın.

**Peygamberlerin efendisi Hazret-i Muhammed Mustafa Sallallahu Aleyhi
Vesellem'e Naat:**

Ey Allah, iki dünya halk yarattın.

Melekler, insan ve cin yaratıldı.

Bütün âlemin yaratılış sebebi Mustafa'dır,

Muhammed şükür bize yol göstericidir.

Bütün Adem'in neslinin kandili(Hz. Muhammed),

Bütün peygamberlere mühür olarak geldi.

Bizim kadar günahkârı da iyilikle korur,

Kıyemette dahi şefaata kıldı.

Dört dostun (Hz. Ebubekir, Ömer, Osman, Ali) Hikayeleri. Ey zevk ve eğlence ile vakit geçiren dostlar(safa), Allahu Teâlâ hepsinden razı olsun.

Peygamberlerden sonra dört büyük dost,

Halifelik tahtına kararlaştırıldı.

Bütün halk onu kabul etti.

Halifelik vücudunda süs buldu.

Ama sonra, şöyle belli olsun ki Hazret-i Nuh aleyhi'-s selam Allah'ın verdiği görevi en iyi şekilde yerine getiren peygamberlerdendi. (2^a) İki yüz elli yaşında Nuh aleyhi'-s-selama peygamberlik vahiy geldi. Dokuz yüz elli yıl kavimleri İslam dinine davet ettiler. Tufan'dan sonra iki yüz elli yıl yaşadı. 950 yıl arasında elçilik yaptılar. Seksenden fazla kişi müslüman olmadı. O yüksek dereceli peygamber sapmış kavmi şeriata davet etti. O (inkarcı) kişiler kötülükte ve ihanette sınırı aştılar. Adı geçen sürede sabrettiler. O sapmışlar Hazret-i Nuh aleyhi'-s-selamı sopa ile vurup öldü diyip gittiler. Allahu Teâlâ (Nuh peygamberi) korudu. Hazret-i Nuh aleyhi'-s-selam Allah'a dua etti: “İlahi, bu sapmışlardan hiç kimse Müslüman olur mu?” “Müslüman olmaz.” diye cevap geldi, yine dua ettiler ki: “Ey Allahım, bu cahil kavmin neslinden hiç kimse Müslüman olup İslam dinini kabul eder mi?” Hazret-i Allah Subhanahu ve Teâlâ'dan “Bunların neslinden hiçbiri Müslüman olmaz.” diye cevap geldi. Nuh aleyhi'-s-selam kavimlerin imanından üzüлüp dua ettiler. Allahu Teâlâ Hazret-i Nuh aleyhi'-s-selamın duasını kabul ederek Tufan belasını gönderip o kavmi yok etti. Ama rivayet edenler şöyle derler ki bir gün İblis aleyhillane(lanet onun üzerine olsun) o ulu peygamberin yanına gelip sevincini göstererek (2^b) dedi ki: “Ey Nebiyullah, büyük iş başardım, benim bütün evladım ve askerlerimi bir araya toptasam da bu kadar büyük iş yapamazdık.” diyerek Hazret-i Nuh “O iş hangisidir?” diye sordu. Şeytan aleyhillane(lanet onun üzerine olsun) dedi ki:

“Dua ettiğinde bütün kâfir gibiler cehenneme gittiler.” Hazret-i Nuh İblis’ten bu sözü işittikten sonra dedi ki: “*Ya leyteni sabrete ala izahum*” “Keşke sabredip dua etmeseydim, kavmim yok olmazdı” diyerek üzüntüden ağladı². Onun için Nuh diye adlandırdılar.

Yine bir söylentide şöyle derler, çirkin yüzlü bir köpek gelip Hazret-i Nuh’un önünde durdu. Hazret-i Nuh dediler ki: “Ey çirkin, uzak dur.” Hazret-i Nuh zülcelâl(ululuk sahibi) oradan ayrılmadan o köpeğe dil verdi. (O köpek) dedi ki: “Ey Nuh, eğer yapabileceksen bundan daha güzelini yarat.” Ve yine başka bir söyleyişe göre o köpek dedi ki: “Ey Nuh, ayıbı ben de mi veya yaratıcıda mı arayacaksın?” O büyük peygamber bu sözleri işitince ağlayarak tövbe etmekle meşgul oldu. Onun için Nuh diye adlandırdılar.

Söz gelimi, Kufe denilen şehrin bulunduğu yerde gemiye girdiler. Kufe’den Harem-i Muhterem’e ulaşarak yedi kere Mekke-i Muazzame’yi dolaştılar. Her canlıdan bir çiftini gemiye koydular. Söz gelimi altı aydan (3^a) sonra Tufan gelip bastı. Gemi Cudi adlı dağın üstünde durdu, Nuh aleyhi’s-selam gemiden çıkınca Hazret-i Nuh aleyhi’s-selam bir yerde yatıyordu, mübarek vücudu açıldı, Ham geldi, (babasını) örtmedi, gülerak alay etti. Yafes aleyhi’s-selam geldi, alçak gönüllülük yaptı ama (babasını) örtmedi, Sam aleyhi’s-selam geldi, büyük babasının mübarek vücudunu alçak gönüllülükle örttü, Hazret-i Nuh hastalandı, Ham’ı batı tarafına gönderdi. Ham’ın soyundan siyah insanlar geldi, Habeş’in ve Zengibar’ın atası oldu, onun soyundan hiç peygamber gelmedi. Yafes örtmemişti, alçak gönüllü olduğu için soyundan peygamber gelmese de büyük padişahlar geldi. Hazret-i Nuh, Sam aleyhi’s-selamı kendisine varis etti, bütün peygamberler, ale’l husus seyyid’ül-enbiya, sened’ül asfiya (en çok peygamberlerin efendisi ve samimi dostaların kuvvetli delili) Hazret-i Muhammed Mustafa salla ve sellem Sam’ın soyundan gelmiştir. İran’ı Hazret-i Sam’a verip veliaht yaptı.

Nuh aleyhissalatu ve sellem’in oğlu Hazret-i Yafes’i anmak: Yafes aleyhi’s-selamı doğu tarafına gönderdi. Hazret-i Yafes (babasından kendisine) yağmur duası öğretmesini istedi, Hazret-i Nuh dua ettiler. Hz. Cebrail büyük kutlu ismi getirdi. O kutlu ismi Hz. Nuh aleyhi’s-selam bir taş üzerine (3^b) işleyerek büyük oğlu Yafes’e verdi. “Her ne zaman yağmur veya kara ihtiyacın olsa bu taştaki şefaatheden ismi dile

getirsen(aracı olur) yağış gelir.” diyerek Hz. Nuh’un vatani Suk es-semanin(سوقالتمانين) denilen şehirdeydi. Yafes aleyhi’s-selam büyük babasından izin alarak doğu tarafına yöneldi. Bu taşın bereketinden yağmur eksik olmadı.

Yafes doğu tarafında köy halkı gibi göçebe çadırı³ yapıp yerleşti. Allahu Teâlâ ona 11 oğul verdi. Tufan’da yeryüzünde Hz. Nuh ile üç oğlunun ailesi kurtuldu. Ondan başka herkes yok oldu. O sebepten Nuh aleyhi’s-selamı Adem-i Sani (ikinci Adem) diye adlandırdılar. Hz. Yafes memlekette güzel dini tören düzenledi(evlendi).

On bir oğlunun adı sırayla: İlk Türk, ikinci Çin, üçüncü Saklap, dördüncü Mensek, beşinci Kumari, altıncı Rus, yedinci Halaç, sekizinci Hazar, dokuzuncu Gor, onuncu Sedsan, on birinci Parec’tir.

Yafes aleyhi’s-selam vefat etti. Yafes’in büyük oğlu Türk idi. Yafes’in yerine geçti. Türk’e Yafes oğlan diye lakap taktılar. Yafes oğlan doğu tarafına padişah oldu. Beş oğlu oldu. İlk Alımça, ikinci Tütek, üçüncü Çigil, dördüncü Lihar, beşinci İmlak.

Yafes oğlan mert, yiğit ve adil padişahı. 240 yıl (4^a) padişahlık yaptıktan sonra vefat etti. Bütün halk bir araya gelerek Alımça’yı hakan seçtiler. Alımça Han ava çıkıp yürüyünce canı kebab istedi. Etten kebab yaptı, yemek için eline alınca bir parça et yere düştü. (yerden) Alıp yedi. Allahtan o yer tuzlu idi. (Yediği etin) bambaşka bir tad olduğunu fark etti. Yemeğe tuz katmak ondan ortaya çıkmıştır.

Alımça Han halka refah, memleketine zenginlik getirdi. Asker ve halkını rahat ettirdi. Alımça Han vefat etti. Oğlu Dêb < B >akuy’nı (yerine) han yaptılar. Dêb < B >akuy Han ile Çin Yafes’in oğlu Maçin düşman oldu. Çin’in yaptığı şehre, Çin denildi. Maçin’in kurduğu şehre Maçin adı verildi. Çin ve Maçin meşhur oldu. Dêb < B >akuy Han Çin ve Maçin’i kendine tabi kıldı, Dêb < B >akuy Han dünyadan gitti. Oğlu Güyük (onun yerine) tahta geçti. Çok büyük bir hakan oldu. Güyük Han vefat etti, oğlu Alımça Han’ı bütün halk bir araya toplanarak onu hakanlık tahtına oturttu. Alımça Han, büyük padişah ve güzel huylu, heybetli hakandı. İki oğlu vardı. Birinin adı Tatar, diğeri ise Moğol idi. Alımça Han vatanını ikiye bölerek birini Tatar’a diğeri Moğol’a verdi. Alımça Han vefat etti. Memleketin yarısına (4^b) Tatar Han padişah oldu. Yarısına Moğol Han padişah oldu. Tatar Han’ın soyundan sekiz kişi padişahlık tahtına oturdu. Tatar Han, Buka Han, Alımça Han, Altay[n] Han, Ordu Han, Baydu Han, İnis Han,

Süyünç Han, Süyünç Han, Tatar'ın soyundan gelen son handır. Bu Süyünç Han zamanında çok fitne ve fesad ortaya çıktı. Ele geçiremedi.

Moğol Han'ın oğlu Alımça Han'ı anmak: Moğol Han heybetli, yiğit, cömert, akıllı hakan idi. Devleti adaletle yöneterek halka ve yurda refah getirmişti. Dört oğlu vardı. Birincisi Kara Han, ikincisi Uz Han, üçüncüsü Küz Han, dördüncüsü Ong Han. Moğol Han vefat etti. Kara Han babası Moğol Han'ın tahtına hakan oldu. Kara Kurum, Dertak ve Kırtak denilen yerde oturdu, nüfus kalabalıklaştı. Allah Teâlâ Kara Han'a bir oğul verdi. Çok güzel yüzlü idi. Üç gece ve gündüz annesini emmedi. Üçüncü gece rüyasında annesine dedi ki: "Ey ana, sen müslüman olmadıkça ben seni hiçbir zaman emmem." diyerek babası Kara Han'dan gizli müslüman oldu. Ondan sonra oğlu süt emdi. Onlarda şöyle bir âdet vardı ki bir çocuk dünyaya gelse bir yaşa girmedikçe ad verilmiyordu. Kara Han'ın oğlu bir yaşına girince büyük bir düğün töreni yaparak memleketinin büyüklerini davet etti. İçecek ve yiyecek bitti. Oğlunu hazırladı. (5^a) Kara Han oğluna ad koymakla meşgulken, bu küçük çocuğa aziz ve celil olan Allah dil verdi, dedi ki: "Benim adım Oğuz." Kara Han'ın başındaki komutanlar, bütün herkes çok şaşırıldı. Oğuz adına karar verildi. Oğuz Han, dindar, Allaha ibadet eden biri oldu. (Oğuz Han) memeden kesilmemiş erkek çocuk derecesinden adamlık derecesine yükseldi. Kara Han oğlu Oğuz Hana kardeşi Küz Han'nın kızını alıp verdi. O(kız) kâfir olduğu için Oğuz Han onu istemedi. Yine diğer kardeşi Ong Han'nın kızını alıp verdi. O kâfire olduğu için onu da istemedi.

Oğuz Han avdan dönünce başka bir amcası Oz Han'nın kızıyla görüştü. Oğuz Han bu kızla evlenmek için anlaştı, (bu konuda) birbirine söz₂ verdi. O kız İslam'ı kabul etti. Oğuz Han babasına söyledi. Oz Han'nın kızıyla evlendi. O kızla anlaştı. Bir gün Oğuz Han ava çıkmıştı. Daha önce Oğuz Han'la evlendirilen kadınlar Oğuz Han ile karısının müslüman olduğunu Kara Han'a söyledi. Kara Han bilmiyordu. Oğlu Oğuz Han'ın üzerine yürüdü. Oğuz Han'ın müslüman karısı kişi gönderdi. Oğuz Han buna karşı (savaş yapmaya) eksiksiz hazırlık yaptı. Kara Han geldi, büyük bir savaş oldu. Allahu Teâlâ'nın kudretiyle Oğuz Han zafer kazandı. Kara Han savaşta bertaraf oldu. Bütün memleket Oğuz Hana boyun eğip teslim oldu. Oğuz Han (5^b) dinine ve imanına bağlı, adaletli, akıllı, yetenekli ve yiğit bir padişahı. Bazı vilayetler onun zamanında ortaya çıktı. Örneğin, Uygur, Kanglı, Karluk, Halaç, Kıpçak.

Şöyle rivayet ederler ki Oğuz Han, İt Barak adlı bir beye(karşı) zafer kazandı. İt Barak'ın akrabalarından bir kadın hamileydi. İçi boş bir kavak ağacının içine girerek orada (çocuğunu) doğurdu. Eşi savaşta ölmüştü. Oğuz Han bu kadınla bebeğini gördü. Onlara merhamet ederek o çocuğu oğlu kabul edip anası ile sakladı. Bu bebeğe Kıpçak adını verdi. İçi boş kavak ağacına “Kıpçak” demişlerdir.

Oğuz Han yetmiş yıl bütün Moğolistan, Türkistan ve Hıtay'a hükümdarlık yaptı. Ceyhun nehrinin bu tarafı Buhara ve Semerkand başta olmak üzere bütün memleketleri aldı. Hak subhane ve teâlâ ona altı oğul verdi. Birincisi Kün Han, ikincisi Ay Han, üçüncüsü Yulduz Han, dördüncüsü Gök Han, beşincisi Tengiz Han, altıncısı Tak Han. Oğuz Han nur-i merkadenin (nur içinde olsun) altı oğlu ava çıktı. Bir yay, üç altın ok bulup Oğuz Han'ın karşısına getirdiler. O yayı büyük oğullarına verdi. Okları küçük oğullarına verdi. Yay verdiği büyük oğlanlarına Bozok lakabını verdi. Ok verdiği küçük oğlanlarına Üçok lakabını verdi. Bozok'un (6^a) makamını Üçok'un makamından daha yüksek yaptı. Dedi ki: “ Yay pâdişahın yerinde, ok ise elçi yerinde(demektir).” Oğuz Han anarallahu burhanehu (Allah kanıtlarını aydınlatsın) vefat etti. Büyük oğlu Kün Han babasının vasiyetiyle tahta oturdu. Kün Han çok adaletli ve merhametli padişahı. Yetmiş yıl padişahlık yapıp vefat edince kardeşi Ay Han tahta oturdu. Yurdu genişletti, halkı zengin yaptı. Ay Han da vefat etti. Kardeşi Yulduz Han'ı halk toplanıp hakan yaptılar. Kısa bir süre sonra vefat edince oğlu Mengli Han, hakan oldu. Mengli Han çok akıllı ve mert bir hakandı, vefat etti. Oğlu Tengiz Han (yerine)padişah oldu. Tengiz Han çok güçlü, cömert bir hakandı. Yüz on yıl padişahlık yaptı. Vefat edince oğlu İl Han'ı vasiyeti üzerine padişah yaptılar. İl Han adaletli, akıllı, cömertti.

Tatar'ın son padişahı Süyünç Han, Feridun'un oğlu Tur'dan yardım isteyerek çok asker alarak İl Han'ın üzerine sefer yaptı. Süyünç Han gökyüzünün hükmüyle zafer kazandı. İl Han'ın oğlu Kıyas, amcasının oğlu Tegüz ve iki kadın İl Han'ın dostlarından dört kişiden başka herkes öldü. Bu dört kişi ölmüş (6^b) gibi yatarak gece ata binip kaçtılar, bir dereye varıp orada yaşadılar, o dereye meyveler boldu o dereye Ergenekon derdiler. Mübarek Allahu teâlâ bunların soyuna bereket verdi. O dereye kalabalıklaşıp çıkınca Tatar kavmiyle savaştılar ve onları yenerek eski yurtlarına sahip oldular.

Kıyat (?)'ın oğlu Temür Taş'ın oğlu Mengli Hoca'nın oğlu Yulduz Han'ı han seçtiler. Yulduz Han vefat etti. Oğlu Cubine'yi vasiyeti ile hanlık tahtına oturtular.

Cubine Han'ın soyundan güzel huylu bir kız dünyaya geldi. Güzel kız Alankoa (adını verdiler). Cubine Han, Alankoa'yı amcasının oğlu Dorbun Bayan'a verdi. Dorbun Bayan'dan iki çocuğu oldu, Dorbun Bayan genç yaşta vefat etti. Alankoa pâdişah oldu, temizliğiyle meşhur oldu. Bir gece evin çatısından bir ışık girdi, o ışık (Alanko'nın) ağzının içine girdi, Alankoa hamile oldu. Bir gece o ışık, evin çatısından girip yine geri çıkıyordu. Güzel Alanko'yı herkes ayıpladı. Alankoa büyük bir toplantı yapıp bütün askerleri, halkını toplantıya davet etti. Yiyecek ve içecekten sonra Alankoa konuşmaya başladı. Memleketin büyükleri dediler ki: "Ey Alankoa, önceden iffetli ve temizdin, seni kötülüklerden uzak biliyorduk. (7^a) Bu zamanda kocan olmadan nasıl hamile oldun?" Alankoa onlara dedi ki: "Sizlerin şüphesi doğrudur, ben küçüklüğümden beri iffetli ve temiz büyüdüm, şimdi ben nasıl kötü iş yapayım. Birkaç gece benim evimde konaklayın. Allahu teâlâ benim halimi sizlere açıklasın." Her kavimden birkaç güvenilir kişileri alıp (Alankoa'nın) evinde kaldılar. Evinin çatısından giren ışık, Alankoa'ya yaklaşarak saygı gösterdi ve yine dışarı çıktı. Alankoa büyüklere dedi ki: "Bu ışık ilk geldiğinde içime girdi. Şu ışıktan hamile oldum." dedi. Bütün memleketlerin komutanları bu sırdan haberdar olup Alankoa'dan özür dileyerek dağıldılar.

Dokuz ay geçti, Alankoa üç oğul doğurdu. Büyük oğluna Bukun Kağı adı verildi. İkinci oğluna Bostan Salci adı verildi. Bukun Kağı'nın soyundan Kafin kavmi meydana geldi. Bostan Salci'nin soyundan Salceyüp kavmi meydana geldi. Üçüncü oğluna Ebozonçar Kaan adı verildi. Alankoa'nın bütün çocuklarının en seçkin olanı Ebozonçar Kaan yakışıklı olup bütün padişahların ve hanların ilkiydi.

Ebu Zincir Kaan'ın soyundan Cengiz Han ve Nirun meydana geldi. Nirun'un anlamı "Temiz karından vücuda gelmek." demektir. "Bütün kabilelerden Nirun'un saygısı fazladır." demişler.

(7^b) Şöyle rivayet ederler ki Ebozonçar Kaan ok ve yay çantasını güneşin ışığına asarsa dururdu. Ebozonçar Kaan çok ihtişamlı, cesur bir padişahı. Bütün ulusu ve vilayetleri kendi idaresi altına aldı. Emir Ebu Müslim Mervezî ile çağdaş dönemde yaşamıştı. Emir Ebu Müslim'in Küreşçiliğini duyunca çok görüşmek istemişti, görüşmek istedi ancak mesafesi uzun olduğundan görüşemedi. Ebozonçar Kaan vefat edince iki oğlu vardı. Büyüğünün adı Buka Han, küçüğünün adı ise Toka Han idi.

Cengiz Han, Buka Han'ın soyundan gelmiştir. Buka Han adaletli ve yiğit (padişah) idi. Memlekete zenginlik, yurda huzur getirdi. Buka Han vefat edince oğlu Dutum Metin Han oldu. Dutum Metin'in eşinin adı Monolun idi. Monolun hatundan dokuz oğlu oldu. Dutum Metin Han vefat etti. Monolun hatun, zeki bir bayandı. Oğullarını yetiştirmekle ve Moğol halkını yönetmekle meşgul oldu. Monolun hatun devleti adaletle yönettiği için halk zenginleşti. Monolun'un hazinesi dolmuş, devleti zenginleşmişti. Calayir kavmi Monolun hatunun vatanına gelip onun himayesine girmek istedi. Ama (onlar) açtılar. Dağ soğanı kazarak yediler. Monolun (onların dağ soğanı yemesini) yasakladı. Oğlanlarının at koşturup oynayacağı yeri (8^a) bozmaym dedi. Calayir kavmi bu söz üzerine kinlenip Monolun'u sekiz oğlu ile gaflete uğratıp öldürdüler. Küçük oğlu Kaydu Han evlenmek için başka yere gitti. Sağ kaldı. Ağabeyi ve bütün halk bir araya gelerek Kaydu Han'ı hakan yaptılar. Kaydu Han da çok yiğit² bir han oldu. Calayir kavmi üzerine asker gönderdi. Calayir kavminin büyüklerini öldürdü, diğerlerini köle² yaptı.

Kaydu Han'ın üç oğlu vardı. Birincisi Bay Sangkur, ikincisi Cerke Lengüm olup Tayciyut kavmi onun soyundan gelmiştir. Üçüncüsü Harçin olup Kuyçuyut kavmi onun soyundandır. Kaydu Han vefat etti. Bütün halk bir araya gelerek büyük oğlu Bay Sangkur'u hakan seçtiler. Eski Moğollar bir araya toplanmaya kurultay derler. Bay Sangkur Han memleketini genişletip halkını zenginleştirdi. Halkı barış ve huzur içinde yaşadı. Oğlu Tümene Han'ı veliaht yaptı. Bay Sangkur Han vefat etti. (Oğlu) Tümene Han, pâdişah oldu. Hanlık çok sürdü. Birçok yeri kendi topraklarına kattı.

Tümene Han adaletli, heybetli, akıllı, müneccimliği bilen pâdişahı. Tanrı Teâlâ Han'a dokuz oğul verdi. Birincisi Çaksu olup Bahşi diye de anılmıştır. Oyrat kavmi ve Noyakin kavmi onun soyundan gelmiştir. İkinci Barim olup Peçuki kavmi Şir Buka onun soyundan gelmiştir. Üçüncüsü Kaçuli olup Barlas kavmi onun soyundan gelmiştir. (8^b) Dördüncü Sim Kaçiyun olup Hurkin kavmi onun soyundan gelmiştir. Beşinci Bat Kelki olup Budat vilayeti onun onun soyundan gelenleridir. (Altıncısı) Kabul Han (olup) Cengiz Han'ın üçüncü dedesidir. Yedincisi Ordur Bayan olup Ciras vilayeti onun soyundan gelenleridir. Sekizinci Bulcar olup Duklan kavmi yani Duğlatlar onun soyundan gelmiştir. Dokuzuncu Hitay ona Coçi Baku da demişlerdir. Yesut kavmi onun soyundan gelmiştir. Tümene Han vefat etti. Bütün ulus toplanarak Kabul Han'ı, hakan

seçtiler. Tümene Han hayattayken büyük toplantı yaparak Kabul Han'ı veliaht ilan etmişti, ağabeylerinin onun idaresini kabul etmesini istemişti. (Kabul Hana) Kim senin hâkimiyetini kaabul ederek, sana bağlı olduğunu bildirirse ağabeylerine de Kavm kavmi aynı saygı ve hürmeti gösterebilir diye emretmişti. Kabul Han çok yiğit, kahraman, kuvvetli ve mert bir padişahı. Hıtay Han'ı Altay Han'ın elçisini öldürerek düşman oldu. Kavga başlamıştı. Kabul Han bir tarafa atıldı. Altı oğlu kaldı. Birincisi Ökin Barkan, ikincisi Futula Kaan, üçüncüsü Bartan Bahadır olup Cengiz Han'ın dedesidir. Dördüncü Kutuktu Mönke, beşincisi Kadan Bahadır, altıncısı Todan Otçigin.

Kabul Han'ın Oğlu Bartan Bahadır'u Anma: Kabul Han vefat edince Futula Kaan tahta oturdu. (Altan Han) Hıtay üzerine sefer gönderip Altan Han'ı yenerek birçok ganimet ele geçirip geri geldi. Futula Kaan vefat etti. Kardeşi Bartan Bahadır'ı bütün halk toplanarak han (9^a) seçtiler. Çok yiğit ve kahraman olduğundan han adlandırmayıp, bahadır adı verildi.

Tümene Han, Cengiz Han'ın dördüncü dedesidir. Moğol dilinde dördüncü ecdadına Budatu denilmiştir. Kabul Han, Cengiz Han'ın üçüncü dedesidir. Moğol dilinde üçüncü ecdadına Elençüg denilmiştir. Bartan Bahadır, Cengiz Han'ın dedesidir. Moğol dilinde babasına Ebuke denilmiştir. Bartan Bahadır'un büyük hatununun adı Söyüngül Koçin olup Yarkut vilayetindedir. Bu hatundan dört oğlu vardı. Birincisi Mungdur Katan, onun çok sayıda oğulları vardır. Bu oğlanlar Cengiz Han destanında açıklanacaktır. İkinci oğlu Nekün Taşı'dır ki Nirun kavmi onun soyundan gelmektedir. Üçüncü oğlu Yesügey Bahadır, Cengiz Han'ın babasıdır.

Güzel Alankoa şöyle dedi: “Büyük çadırın çatısından bir ışık girerek yanıma geldi, bakınca gözüme şöyle göründü, ışığın içinde sarıya yakın, ela gözlü bir erkek dönüp çıkıyor. Bu ışık arasında bazen böyle (sarıya yakın, ela gözlü bir erkek)yüzlü bir erkek ortaya çıkıp durunca şaşırırım. Alanko, Cengiz Han'ın sekizinci ecdadıdır. Yesügey Bahadır, işte görünüşü ve yüzü şöyleydi, sarıya yakın, ela gözlü yakışıklıydı biriydi, Cengiz Han'ın babasıdır. Dördüncü oğlu Daritay'dır. Otçigin Bartan Bahadır vefat etti.

Kabul Han'ın Oğlu Bartan Bahadır'un Oğlu Yesügey Bahadır'un Destanı: (9^b) Yesügey Cengiz Han'ın babasıdır. Moğol dili ile babaya eçige demişler. Bütün ağabeyleri ve Moğol ulusu danışarak (Yesügey'i) han seçtiler. Yesügey çok kahraman

ve yiğit bir liderdi. Hitay Hanı ile savaştı, onu yendi. Altay Han'ın birçok şehrini aldı. Tatar kavmi ile savaştı, onu da yendi. Yesügey Bahadır'ın ünü bütün doğu halkı arasında duyuldu. Birçok vilayet ona tabi₂ oldu.

Tarih 540 Domuz yılıydı. Cengiz Han doğdu. Övelün Ege adlı büyük hatundan dört oğlu oldu. Birincisi Timuçin olup (tarihteki) Cengiz Han'ın adıdır. İkincisi Coçi Kasar, çok kuvvetli, mert ve yiğit birisiydi. Üçüncüsü Kaçiyun ama genç yaşta vefat etti. Oğlu Elçide Noyan çok meşhur oldu. Cengiz Han ve Ögedey Kaan, Elçide Noyan'a iyi davrandılar ve ona saygı gösterirlerdi. Dördüncü Temuge otçigin, beşinci Belgutay Noyan. Bunlar hakkındaki olayları Cengiz Han'ın destanında açıklanacaktır. Yesügey Bahadır Ong Han ile arakadaştı. Yesügey bahadır genç yaşta vefat etti. Timuçin 13 yaşında (babasız) kaldı.

Bartan Bahadır'un Oğlu Yesügey Bahadır'un Oğlu Cihangir Kaan Cengiz Han'ın Destanı: Şöyle derler ki Tanrı Teâlâ eksiksiz gücüyle bir kulunu dünya sahibi ve güç sahibi olarak yaratmıştır. O kuluna bela ve zahmet (10^a) göndermiştir. Bu bela ve zahmetlerin çok olması ona tecrübe₂ kazandırmıştır. Devletin değerini ve kıymetini bilsin istenmiştir. Bela ve zahmet içinde kalan kulların halinden haberdar olsun istenmiştir. Yiğit Yesügey birçok il halkını kendine tabi kıldı. Tayciyut, Tatar ve Nirun kavimlerinin hepsi yiğit Yesügey'indi. Cengiz Han 13 yaşındaydı Yesügeyden ayrıldı. Bütün ailesi₂ birbirlerine zıt düştüler, düşmanlaştılar. Timuçin'in annesi Ölün Eke akıllı ve zeki biriydi. Çocuklarını yetiştirmeye özen gösterip hâkimiyeti ele aldı ama Yesügey Bahadır'ın akrabaları ve onun tarafını tutanlar Cengiz Han'a büyük zahmetler çekti.

Beyit:

Devlet elinde olunca akrabaların artar,

Devlet elinden gidince herkes düşman olur.

Ölün Enege iyilikle₂ (onları) incitmemeye çalıştı ama bu cahiller Cengiz ile Ölün Enege'nin (yaptıkları) iyiliklere rağmen verdikleri sözleri₂ unutup (onlara) düşman oldu. Ama rivayet eden şöyle der ki Yesügey Bahadır Tatar kavmi ile savaşarak töresini öldürdü, adı Temucin Erke idi. Yesügey Bahadır bu savaştan döndüğünde hatunu oğul doğurmuştu. Oğluna Temucin adını verdi. 13 yaşında (babası) Yesügey Bahadır'dan

yetim kaldı. Yirmi sekiz yıl içinde Temucin'in başına ne belalar geldi, esir düştü (10^b) mahkûm ettiler, Tanrı onu öldürmektense kurtardı.

O zamanda Kerat'ın beyi Ong Han'dan büyük padişah yoktu. Yesügey Bahadır ile dosttu. Temucin Ong Han'ın yanına gitti. Ong Han (onu) çocuğu gibi gördü ve ona yakışır bir şekilde hizmet etti, bütün tehlikelerden korudu. Ong Han'ın oğlu Sangun, Temucin'i kıskanarak₂ On Han'a kötiledi. Ong Han yaşlanınca bütün varlığını oğlu Sangun'a bıraktı. Sangun, Temucin'e suikast düzenlemek amacıyla beyleriyle anlaştı. Bir beyi, hatununa Sangun Temucin'in üzerine saldırı düzenleyecek diye söyledi. İki küçük çocuk, bu beye süt getirmişti, bunları işittiler ve gidip Temucin'e söylediler. Temucin bütün çadırları topladı ve boş bırakarak gidip dağa yöneldi. Ong Han'ın oğlu Sangun, bir sürü askeriyle gelip büyük çadıra ok yağdırdı. Baktı ki her yer bomboş Ong Han utanmaktan utana sıkıla (oğlunun) arkasından geldi, Temucin'e yetişti. Akşama kadar büyük bir çarpışma oldu. Her iki taraf gece oldu diyerek taburlarına geri döndüler. Temucin düştüğü yere ateş yakarak Balcune denilen çeşme yanına gelip yoluna devam etti. Ong Han ile oğlu Sangun bunların tepesine gitti. Temucin savaşa katılanlara (at, sığır, koyun gibi) hayvanlar bağışladı. (11^a) 4300 kişiydiler. Sangun ile Ong Han'ın suikast düzenleyeceğini haber veren o iki çocuğu Darhan mertebesine yükseltip bey gibi aldı. Temucin'in kardeşi Coçi Kasar'ı Ong Han'ın askerleri tutsak etmişlerdi. Temucin, Ong Han'a mektup yazıp bu mektup Coçi Kasar'dın diyerek elçi gönderdi. Curas vileyetinden Kalbudar adlı han, babama buyurdu ki ailemdikleri askerler tutsak ettiler. Ağabeyim Temücin'i bulamadım. Başını alıp uzaklara gitmiş. Ailemdikleri bana geri verirseniz, yaşadığım sürece buyruklarını dinleyip bütün gücümle yerine getirip itaat edeceğim diyerek Ong Han'a bu mektubun sözü çok iyi gelerek (hemen)inandı. Temucin elçinin arkasından Ong Han'ın üzerine asker gönderdi. Ong Han, Temucin uzakta diye düşüncesi davrandı. Beklenmedik bir saldırı ona doğru geliyordu. Büyük bir savaş oldu. Temucin kazandı. Ong Han, oğlu Sangun ile baskın yediler. Ong Han kaçıp vardığında Tayañ Han Nayman'ın iki beyi bekçiydi. Birinin adı Kori Basucu, diğerinin adı Tetig Sal.(onlar) Ong Han'ı öldürüp Tayang Han'a alıp gitti. Oğlu Sangun kaçtı. Ong Han bu iki beyi sitem edip ayıpladı. Ong Han büyük bir padişahtı. Canlı almanız gerekirdi. (11^b) Kötü iş oldu diyerek onaylamadı. Ong Han'ın başını kümüşle kaplatarak bir süre tahtın yanına koydu. Sangun kaçıp gidene kadar sık sık yağmaladı.

Kılıç Kara atlı bir bey öldürdü. Hindistan ile Tibet'in arasındaki (topraklara egemenlik yapan) bu ünlü Kereyit devleti son buldu. Bütün vilayetler büyük toplantı yaparak Cengiz adını verip dokuz rütbeli beyaz bayrak kurup Han yaptılar. Bundan sonra Temucin demesinler, Cengiz Han desinler diyerek Ong Han'a tabi bazı vilayetlerin halkı Cengiz Han'a tabi oldu, bazıları Cengiz Han'dan kaçıp Naymanların hanı Tayañ Han'a katıldı. Ong Han'ın adamları Tayañ Han'ı kışkırtarak Cengiz Han'ın üzerine (asker göndermek için) yola çıktılar. Bu haber Cengiz Han'a ulaştı, Cengiz Han da sefer düzenleyip büyük savaş başlattı. Curas vilayetinin halkı Camuka, Çaçang, Meguyet vilayetinin beyi Toka Bey, Kereyit vilayetinden Elin Tabeş, yine birçok vilayet Tayang Han'a boyun eğdiler. Bu savaşta Tayang Han bunca eziyeti inkâr etti, dayanamayıp yere düştü. Ong Han tarafından Tayang Han'a katılan beyler (bu durumda) kaçıp gittiler. Tayang Han kötüleşip yatağa düştü. Onun Kori Basucu adlı büyük beyi vardı, bundan başka üç büyük beyi vardı. (12^a) (baktı ki) han yatmış, bir söz söyleyeyim, kalkın savaşalım, o fitne çıkaranlar kaçtı. Yatıp ölünce savaşılarak ölelim diyerek Kori Basucu, Tayañ Han'a dedi ki: "Ey Han, düşman baş kesmeye geldi, kalkmak lazım." Tayang Han'dan cevap alamadı. Yine Kori Basucu diğer beylere benim bir sözüm var, söyleyeyim, gayret edip kalksın diyerek (Han'a) "Ey Han, sevgilin Gur Besun hatun süslenip gelmiş, sena bakıyor diyerek bu kez de Tayang Han hiç hareket etmedi. Kori Basucu ağlayarak dedi ki: "Ey beyler, biraz elinden gelseydi Tayang Han hareket ederdi. Onun ölüsünü görünce biz ileri hareket edelim." diyerek savaş hazırlıklarına meşgul oldular. Cengiz Han adam gönderdi, (yediğiniz) tuzun hakkını verdiniz, (şimdi) bana katılın, Tayañ Han'dan daha iyi bakacağım size dedi. Bu beyler sitem kılıp dediler ki: "Tayang Han'dan geri kalmaktansa bin kere ölmek bizim için daha iyidir." diyerek savaşıp öldüler. Cengiz Han kardeşlerine ve beylerine, eğer bir kişinin bunlar gibi (samimi ve sadık) askerleri olsa düşmanından hiç korkar mı? dedi ve beğendi. Tayang Han, Nayman'ı yenip onun topraklarına egemen oldu. Yine bütün kardeşleri, memleketin halkı toplanıp tekrar (Cengiz Han adını vererek) Han ilan ettiler. Büyük ünü dört bir yana yayıldı ama her an fitne olabilirdi. Tayañ Han'ın kardeşi vardı, (adı) Buyruk Han idi, ona sığındılar. (12^b) Birçok vilayet Cengiz Han'a il olup, onun himayesine girdi. Tayañ Han, yok oldu. Cengiz Han, güçle Merkit'in üzerine asker gönderdi. Merkit'in lideri Toka Bey kaçıp Buyruk Han 'a sığındı. Buyruk Han, Tayañ Han'ın kardeşi idi ama kendince Han idi. Ong Han, Kereyit'i ve Tayang Han, Nayman'ı

sebeap göstererek Cengiz Han ile düşman olan vilayet ve kavimler Buyruk Han'a katıldı. Mekrit vilayetinin, soyunun byg Dayer Usun denilen kişi, kızı Kulan hatunu Cengiz Han'a vermek için on sekiz bin kişiyle onu karşılamaya geldi. Cengiz Han, bu kavmin başına komutan bırakıp Buyruk'un üzerine asker göndermek istiyordu. Taņgut vilayeti, düşman oldu diye haber geldi. Tanggut'a Kaşın de demişler. Tresinin adı şidurku, 150 bin askeri vardı. Cengiz Han, Borgul Noyan ile imtey'i ve Burungar'ın askerini gönderdi. Bu beyler iki büyük şehri ele geçirdi. Birinin adı Leski, diğerinin adı Kelenlşi. şidurku'yu, Cengiz Han'a il yapıp döndüler. Buyruk Han'ı yakalamak için Cengiz Han asker gönderdi. Cengiz Han'a Tanrı Tel dost oldu, Buyruk Han avdaydı. (13^a) Cengiz Han'ın bir nc adamı (onu) kolayca tutup öldürdü. Cengiz Han, Buyruk Han'ın bütün halkını ve topraklarını aldı. Toka Bey, Mekrit, Tayaņ Han'ın oğlu Kşlk'e kaçıp Erteş denilen yerde yaşadılar. Cengiz Han, Toka Bey Mekrit ile Kşlk Nayman'ı ele geçirmek için asker gönderdi. Tam bu sırada Kırgız beyleri elçi gönderip itaat edeceğini bildirdi. Bir beyaz renkli şahini hediyelerin başi yaparak çok sayıda hediye gönderdi. Cengiz Han da elçileri ve Kırgız beylerinin gönlünü alarak Erteş'in Oyrat kavminin üzerine yetişti. Oyrat kavminin byg Toka Bey çok sayıda hediyeler alarak karşılamaya ıktı. Cengiz Han'a başçı olup Toka Bey ile Kşlk'n yurduna egemen oldu. O zamanda Türkistan, Kara Hıtay'ın elindeydi. Kara Hıtay'ın pdişahına Kr Han derler. Yani ondan büyük pdişah yoktu. Bu Kr Han'ın başkenti Balasakran idi, daha sonra Moğollar Almalık adını verdi. Uygurların lideri İdi Kut, Kr Han'a büyük miktarda vergi veriyordu. Cengiz Han'ın şöhretini ve byklgn işitti. Kr Han'ın bölgeye tayin ettiği görevlisini öldürüp (13^b) Cengiz Han'a bağlı olduğunu bildirdi. Kr Han'ın İdi Kut tarafından öldürülen görevlisinin adı şukem idi. Kr Han'a Harezmi pdişahı Sultan Muhammed otuz bin miskal (bir buçuk dirhemlik eski bir ölçü) altın ödüyordu. Semerkand pdişahı Afrasyab soyundan gelen sultan Osman, Kr Han'a çok miktarda mal veriyordu. Kr Han çok büyük pdişahtı. Dokuz yaşında pdişah olup doksan beş yıl pdişahlık yaptı. Kşlk Han, Kr Han'ın yanına geldi, (bir habercisini) Kşlk diyerek içeri aldı. Kr Han'ın büyük karısı Kys, Kşlk'i tanıyordu. Pdişah dışarda beklenir, içeri oturulur mu? diyerek Kşlk'i çağırarak (içeri) girdiler. Kr Han'ın Kys hatundan bir kızı vardı. Kşlk Han'a aşık oldu. Kşlk Han çok yakışıklıydı. Kr Han, kızını Kşlk Han'a verdi.

Kısaca Cengiz Han, Hitay üzerine asker gönderdi. Hitay Han'ı Altay Han, bir sürü mal(hediye) ile kızını gönderdi. Cengiz Han, Nemking ve Çinkdu denilen Hitay'ın iki büyük şehirlerini alarak Altay Han'dan büyük miktarda vergi alıp döndü. Küşlük, Kür Han'a (derdini anlatmak için) şöyle dedi: "Benim halkım Esid Kabalık ve Beşbalık sınırında şaşkın ve perişan durumdadırlar." Cengiz Han, Hitay memleketiyle uğraşiyor, ben gidip halkımı toplayıp hizmetiniz için (huzurunuz) getireyim. (14^a) Kür Han, mert ve zengindi, düşünmeden gaddar Küşlük'e izin verdi.

Kısacası, Sultan Muhammed zor durumda kaldı. Gazne'nin en iyi yeri olan Horasan boşaltıldı. Kafir Kür Han'a haraç vermek ağır bir yük haline geldi. Küşlük'e elçi gönderdi dedi ki: "Batıda ben olayım, doğuda Küşlük Han olsun. Eğer ben galip gelsem Kür Han'ın vilayetinden Almalık'a kadar benim olsun. Eğer Küşlük Han galip gelse Fakit Hocend'e kadar Küşlük Han' olsun." Öyle ki Kür Han çok zayıf olmuştur. Doğu tarafındaki beyleri Cengiz Han tarafına geçti diye (bahane eden Küşlük) Kür Han'ın üzerine (saldırmaya) geldi. Kür Han yakın kişileri ile karşı çıkıp savaştı. Kür Han savaşı kazandı. Küşlük tekrar askerlerini toplayıp saldırdı. Kür Han beklenmedik bir anda avlandı, Küşlük galip geldi. Kür Han'ın memleketine sahip oldu. Kür Han, üzüntüden² canını sonsuza dek teslim etti. Yüz altı yaşında vefat etti. Küşlük, Kara Hitay'ın memleketini aldı. Zulüm yapmaya başladı. Allah'ın kulları dua ettiler, (müslümanların) duası kabul oldu. Cengiz Han, Hitay'dan vazgeçti. Küşlük, Cengiz Han'ın ününden korkup Beşbalık ile Kuça'ya geldi, dört yıl Kuça'da kaldı. Cengiz Han, Hitay'ı Taŋgut'u kendine bağladı. (14^b) Küşlük Kuça'dan kaçıp Kaşkar'a geldi. (Cengiz Han'a) Şidurku, Taŋgut beyi yine düşman oldu. Yine Cengiz Han onu engelledi. Hiç merhamet sahibi olmayan Küşlük, Hoten'e gitti ve "bütün bilgin, imam ve memleket büyükleri hazır olsun" diye hitap etti. Üç binden fazla imam ve bilgin hazır oldular. Bütün ulemaların başı olan Hazret-i İmam(soyundan gelen) Alaüddin Muhammedî Hotenî kaddese sırrehu (Allah onun sırrını mukaddes etsin, kutlu kılsın) kâfir Küşlük'e dedi ki: " İki işten birini seçin. Ya Hristiyan olun ya da cela takıp puta secde edin. Bu ikisinden birini yapmazsanız sizi cezalandırıp çok çeşitli azab ile öldüreceğim. Eğer bir kişi bir şeyi tartışacaksa benden korkmasın, tartışsın." dedi. Hazret-i İmam Alaüddin Muhammedî Hotenî kaddese sırrehu (Allah onun sırrını mukaddes etsin, kutlu kılsın) Allah yolunu tutmaya niyetlenip şehadet etmeye karar verip imamların arasından

kalkarak Küşlük yanına gelip oturdu, o haktan sapmış kâfirle tartışmaya başladılar. Hak(doğruluk), batıla (doğru olmayana) galip geldi. Hazret-i İmam Alaüddin Muhammedî Hotenî Küşlük'i susturdu. Utanmaz kâfir(Küşlük) Hz. Muhammed Mustafa sallallahu aleyhi ve sellem hakkında uygun olmayan sözler kullandı. Hz. İmam, kafiri₂ (Küşlük) söverek çirkin yüzüne tükürdüler. (Küşlük) O sonu olmayan İmam'ı kaddese sırrehu (Allah o.nun sırrını mukaddes etsin, kutlu kılsın) yakalatıp, çarmıha gerip çekiçle döverek şehid etti Diğer imamları medreselerin önünde çarmıha gerdi. İmam şöyle vasiyet etti: **(15a)** “ Ey Müslümanlar, sabredin, dünyanın azabı geçicidir. Ahiret azabından korkun. Muhammed sallallagu aleyhi ve sellem'in dininden dönmeyin.” Küşlük, Hz. İmam Alaüddin Muhammedi Hoteni başta olmak üzere üç binden fazla âlim ve imamları katletti. Bu haber Cengiz Han'a ulaştı. Küşlük'ü yok etmek için Cebe Noyan'ı çok sayıda askeriyle gönderdi. Bu sıralar Küşlük Kaşkar'daydı. Müslümanlar onu istemiyordu. Cebe Noyan'ın haberini işitince Küşlük kaçtı. Cebe Noyan Sarık Kol'da Küşlük'i yakalayıp öldürdü. Cebe Noyan “Herkes kendi diniyle olsun, kimse kimseye müdahale etmesin.” Diyerek Küşlük üzerinden Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'e şikâyet etti. Kısa sürede yok oldu. (Her kim bunu yaparsa) Kıyamete kadar durum böyle olur. Yine her kim olursa olsun, şeriatın emirlerine uygun iş yaparsa Muhammed Mustafa sallallahu aleyhi ve sellem'in mucizesiyle uzun ömre ve zenginliğe sahip olacaktır.

Kısacası Cengiz Han, bütün doğu ülkelerine (yani) Hıtay memleketi, Almalık, Uygur memleketi, Tatar, Kara Hıtay memleketi ve Kara Kurum'dan Kaşkar memleketine kadar Cengiz Han'ın tarafına geçti.

Cengiz Han ile Sultan Muhammed Harezşâh Arasındaki Kavga, Cengiz Han'ın Turan ve İran'ı Alması, Harezşâh'ın Şanssızlığı: Buhara ve Semerkand'dan tüccar alışveriş için Cengiz Han'ın **(15^b)** sarayı(nın bulunduğu) Kara Kurum'a geldi. Bu üç tüccar idi. Biri malına yüksek fiyat söyledi. Cengiz Han bu tüccarları hazinesine davet etti ve dedi ki, bu tüccarlar bizi köylü, hiç mal görmemiş sandılar, onun için hazineye davet ettim. Gördünüz mü? Burda her tür mal vardır. Yine iki tüccara mallarınızı yüksek fiyata satın dedi. Tüccarlar fiyatı yükseltmeye razı olmadı. Hazret-i pâdişah için getirdik dediler. Cengiz Han'a iyi geldi. Çutar'a altın para, Boz'a gümüş para (verilmesini) istedi. Bazı tarihçilere göre her balış(Moğolca'a para

birimi), beş yüz miskala(yirmi dört kıratlık ağırlık ölçüsü) eşittir. (Cengiz Han) Bütün Moğolistan, Türkistan, Hıtay memleketi ve Kara Hıtay bana baş eğdiler. İran ve bazı Turan toprakları, Sultan Muhammed Harezemşâh'ın elindedir. Biz iyi olursak arada elçi gidip gelse memleket gelişir. Orada olmayan malları burdan, burda olmayanları ordan alarak gelsin diye üç kişiyi elçi olarak görevlendirdi. Birinin adı Macmu Harezmi, birinin adı Ali Hoca Buharî, diğerinin adı Yusuf Otrarî. Bu üç kişiyi (gelen) tüccarlara kattı. Şehzadelere ve vezirlerine tüccarları gönderin dedi. Kıymetli şeyler alıp gelsinler. Böylece dört yüz elli kişilik müslüman bir grup çok sayıda mal alıp yola çıktı. Bu elçiler (16^a) tüccarlar ile Otrar'a ulaştı. Otrar'ın İnalçık denilen beyi Sultan Harezmsâh'ın validesiyle akrabaydılar. İnalçık'a Kayır Han adı verilmişti. Bu Kayır Han çok büyük, heybetli, alçak gönüllü bir adam haline geldi. Kibir ve hilekârlık haddinden fazla ortaya çıktı. Bu tüccarların arasında Hint soyundan gelen bir tüccar vardı. Bu Kayır Han, (onun) eski tanıdığıydı. Kayır Han demeyip, İnalçık diye hitap edince Kayır Han'a çok kaba geldi. Ayrıca sozsuz malları vardı. Kötü nefisli adamcağız bu mallarda gözü vardı. Mollardan kâfir cemaatine itaat edip, casus olarak gelmiştir diyerek fetva istedi. Mollalar da şöyle fetva vermiştir: “Müslümanın dini ve gönlünü kâfire vererek casusluk yaparsa, malını almak helaldir.”

Kayır Han, elçilerle tüccarları zindana attı, Sultan Muhammed Harezmsâh'a muhtıra ve (verilen) bu fetvayı gönderdi. Sultan Harezmsâh, şarap içip sarhoş oturuyordu. Hiç düşünmüyordu. Hiç düşünmeden verilen fetvayla bunca müslümanın katline emir verdi. Bu dört yüz elli kişiden bir Müslüman zindana götürülürken kaçarak bir yerde yatıp yol arkadaşlarının ölüm (16^b) haberini duyunca kaçıp Cengiz Han'ın sarayına gitti. Cengiz Han bu olaydan haberdar oldu ve çok üzülerek bir tepeye çıktı. Kuşağını boynuna asarak üç gece gündüz ağladı ve dedi ki: “Ey büyük Allah ve Ey sozsuz Tanrı, olan her şeyden ilk sen haberdarsın. Bu fitne ve fesadı ortaya çıkaranlar yüzünden günahsız kulların yok oldu. Ben zayıf kuluna kuvvet ver.” Üç gece gündüz geçtikten sonra yakarışın neticesi Cengiz Han'a açıklandı. Tepeden mutlu ve güleryüzlü dönerek yürüdü. Beylerine dedi ki: “Sonsuz Tanrı bana kuvvet verdi, askerlere haberci gönderin” dedi ve beyleri askerlere haberci gönderdiler. Asker uçtu(hazır oldu).

Tarih altı yüz on altıydı. Cengiz Han, sultan Muhammed Harezmsâh'ın üzerine asker gönderdi. Bu sırada Sübüdey Bahadır ve Kutuçar Bahadır'ı öncü yaparak Kudur

denilen kişinin üzerine göndermişti. Kudur denilen kişi Mekrit kabilesindendi. Bu iki komutan, on bine yakın kişiyleydi. Kudur ile savaştı. Kudur yenildi. Çok kişi öldü. Bu durumda Harezemşah yetiştı. Yaralıların içinden biri ölmemişti (o yaralı adam) dedi ki: “Cengiz Han’ın askeri bu sabah bizi alarak kabilemizi öldürüp gitti. Sultan Muhammed Harezemşah bunların arkasından yürüyüp yetiştı. Sübüdey Bahadır ile Kuturçar Bahadır dediler ki: “Cengiz Han bizi (17^a) yine göreve gönderdi. Sultan Harezemşah himayemize geçecektir, savaşa izin yok.” Sultan Harezemşah’ın bahtı kaçmıştı. Bu mantıklı söz, mantıklı görülmedi. Savaş başladı. Moğol askeri savaşmak zorunda kaldı. Sultan Harezemşah’ın şöhreti o kadar büyüktü ki çok az yürüyüş için yola çıksa bile yüz bin kişi beraberinde gelirdi. Her gün yetmiş eşek yükü altın ve gümüş (veriyor) ve çalgı çaldırıyordu. Bu çok az Moğol askeri Sultan Muhammed Harezemşah’a galip geldi. Sultan esir olunca büyük oğlu Sultan Celalüddin, Mengüberni de denilmiştir. Çok kahraman, yiğit birisiydi. Babası Sultan Muhammed Harezemşah’ı bu memleketten kurtardı. Savaş başladı. Gece oldu, iki tarafın askeri geri döndü. Moğol askeri her yerde ateş yakmaya karar verince Sultan Harezemşah anladı, dönüp gitti. Sultan Muhammed Harezemşah çok korktu. Malından ve canından vazgeçti. Oğlu Sultan Celaleddin Mengüberni dedi ki: “Ey büyük baba, sizin mert ve kahraman olduğunuzu bütün dünya biliyor. İstediginiz her an dört lek asker kâfir ile savaşmaya hazır². Irak ve Azerbaycan’a adam göndererek asker toplayalım.” Sultan Harezemşah kabul etmedi. Otrar’a Kayır Han hâkêmdi, yirmi bin askeri vardı.

Sultan Muhammed (17^b) Harezemşah, on bin kişilik ordusuyla Has Hacib Karaca’yı başkan olarak görevlendirdi. Hocend ve Fenaket’e otuz bin askerle Temür Melik’i başkan olarak görevlendirdi. Buhara’nın elli bin kişilik askeri vardı. Otuz bin kişiyi kendi emrine aldı. Kalan çalışanları Aytayaç lakabındaki Ali Sacit’in (komutasına verdi). Övülmeye değer yüz (Muhammed Harezemşah), bu beyleri başçı yapıp Buhara’ya (savunmaları için) gönderdi. Semerkand’ın kendi halkından başka yüz bin yine on bin askeri vardı. Sultan’ın amcası Tağançak, Hüsameddin Mesud’u Gur(lu) Harmil’in başına koyarak Semerkand’e görevlendirdi. (Şah) Belh’e geldi. Oğlu Sultan Celaleddin Mengüberni dedi ki: “Ey baba, bu bir avuçluk şeyden niye bu kadar korkuyorsunuz.” Sultan Harezemşah dedi ki: “Benim duyduklarımı sizler duyamazsınız kutsal kimseler *“Eyyuhel kufrete uktulul fecrete”* diye sesleniyorlar. Bu sesleri duyunca

koru hissediyorum, istemeden ben de kaçıyorum. Sultan Celaleddin Mengüberi dedi ki: “Ey büyük baba, Maveraünnehir elimizden çıktı. Eğer dünya Sultan’ına korku düşmüşse Sultan Irak’a gitse iki lek(100.000) asker orada hazır bekliyor. Bütün şehirlere adam gönderelim. Harezm’de Humar Tegin komutanlığında iki lek asker var, bana veriniz. Horasan ve Irak’ı elden çıkarmayalım. Ceyhun nehrini kapatıp erkekçe savaşalım. Allahu teâlâ bize zafer verecektir. Halkın (18^a) ayıplamasından kurtulacaksınız.” Sultan Celaleddin birkaç kez (babasına) dedi ki: “Sultan Muhammed Harezmsah’tan devlet kaçmıştı. Mantıklı bulmadı.” “*Eyyuhel kufrete uktulül fecrete*” bunun anlamı şöyleymiş, “Ey kâfirler, bu günah işleyenleri öldürün” Sultan Harezmsah Irak’a yürüdü. Cengiz Han, Çağatay Han ile Ögetey Han’ı Otrar’a gönderdi. Beş ay kuşatarak altıncı ayda Otrar’ı aldılar. Coçi Han’ı Hocend ve Fenaket’e gönderdi. Coçi Han elçi gönderdi, o serseri₂ elçiyi öldürdü. Hocend ve Şaş’ın hâkimi Kutlug Han’dı. Bu olayı duyunca bu halkın huyu bozulmuştur, Tanrı Teâlâ’nın azabına uygun olmuştur diye Harezmsah’a katıldı. Şaş ve Hocend çok kolay ele geçirildi. Fenaket ve Hocend hâkimi Temür Melik’ti. Temür Melik yiğit ve mertti. (Attığı) Her bir oku tüfek mermisinden daha hızlıydı, kahramanca savaştı. Moğol sayısı fazlaydı. Temür Melik’in adamları az kaldı. Temür Melik bin iyi adamı yoldaş yapıp gitti. Bu Haber Coçi Han’a ulaştı. Yirmi bin kişiyi (arkasından kovalamaya) gönderdi. Sert savaş oldu. Temür Melik kahramanlıkla Furkal’ı aldılar. Coçi Han adam gönderip ayağa kalktı. Otuz bin Moğol askerinden on üç (18^b) bin kişi öldü. Temür Melik üç kişiyle kaldı fakat üç tane oku kalmıştı. Birinin ucu yoktu. Temür Melik ucsuz okuyla Moğol’u itip kör etti. Temür Melik dedi ki: “Ey Moğollar, boşuna ölmeyin, bizde para pul yok.” Moğol geri dönerek Coçi Han’a Temür Melik’in varlığını bildirdi. Coçi Han uygun gördü.

Söz konusu Çağatay Han, Ögetey Han, Coçi Han Semerkand’de babalarıyla görüştü. Büyük savaş ve kavgayla Semerkand fethedildi. Cengiz Han, Toluy Han ile Buhara’ya gitti. Coçi Han, Çağatay Han, Ögetey Han’ı Harezm’in fethedilmesi için gönderdi. Cengiz Han, Buhara’ya gelip şehir kapısının önüne geldi. Buhara’da yirmi bin kişilik asker başı toplanıp Seyhun’a getirildiler. Cengiz Han çok sinirlendi. Ertesi gün elçi gönderdi. O halk, âlimler, devlet adamları ve seyitlerle işim yok dedi. Devlet büyükleri, saygın kimseler görüşmeye çıkıp Buhara şehrine girdiler. Cengiz Han’ın küçük oğlu Toluy Han, Buhara camisinin mescidine girdi ve pâdişahın sarayı mı? diye

sordu. Dediler ki: “Burası Allah’ın evidir, mescid denilir.” Kuran’ın bağılıları ölünce buraya büyükler baktılar. Kısacası yirmi bin kişiyi öldürdü, (19^a) yirmi bini esir aldı. Diğerlerini affetti.

Söz konusu Çağatay Han, Ögetey Han ve Coçi Han’ın görüş ayrılığından altı ay geçti Harezmi fethedilmedi. Cengiz Han ferman gönderdi ve dedi ki Çağatay ile Coçi’nin sözüne kimse ilgi göstermesin. Ögetey Han’ı bilip sözünden çıkmasınlar dedi.

Ögetey Han iki ağabeyinin arasında dostluk olup Harezmi şehri fethedildi. Humar Tegin öncülüğündeki doksan bin kişi öldü. Hz. Şeyh Necmeddin kaddes-i sırrehu(Allah onun sırrını mukaddes etsin, kutlu kılsın) Harezmi’de idiler. Ögetey Han Harezmi’den dışarı çıksınlar Harezmi’de katliam olacaktır diye Hz. Şeyh’e adam gönderdi. Şeyh Necmeddin kübra-yı kaddes-i sırrehu(Allah onun sırrını mukaddes etsin, büyük, kutlu kılsın) dediler ki: “Yetmiş yıl bu şehirdeydim. İyiliğini görüp şemdi bela ve sıkıntı geldiğinde burdan ayrılmak yiğitliğe yakışmaz, Allaktan gelecek her şeye razıyım.” Hz. Şeyh Harezmi’de şehit oldu. Sultan Muhammed Harezmişah Abuskun kapısı denilen yerde vefat etti. Sübüdey Bahadır’ı otuz bin kişi ile Sultan Muhammed Harezmişah’ın arkasından gönderdi. Sultan Harezmişah Abiskun kapısında vefat etti. Subuday Bahadır hazine ve mallarını alıp (19^b) döndü. Toluy Han’ı Horasan’a gönderdi. Sultan Celaleddin Mengüberni Gazne sınırındaydı. Cengiz Han’ın bir beyi iki kişiyle nöbetçiydi. Adı Şengi Kutuktu’ydu, savaştı. Sultan Celaleddin Mengüberni savaşı kazandı. Kutuktu Bahadır gidip (bu haberi) Cengiz Han’a söyledi. Cengiz Han, Sultan Celaleddin Mengüberni’nin üzerine gitti. Sind nehri kıyısında Sultan’a ulaştı. Sultan Celaleddin Mengüberni öyle bir savaştı ki eğer Rüstem Esfendiyar olsa barekallah(Allah mübarek etsin) derdi. Sultan’ın askerleri az kaldı. Çok zor durumda kaldı. Ailesindekileri kendisi öldürerek adını değiştirip Moğol askerine saldırdı ve kahramanlarını göndererek Sind nehrinden geçti, kılıcını yıkadı, mızrağını yere çakarak silahını kuruttu. Cengiz Han oğlanlarına dedi ki: “Babanın oğlu böyle olsa.” Cengiz Han, seslendi: “Ey pâdişahzade, böyle duymuştum yüzün böyleymiş. Şemdi kalk boyunu posunu göreyim.” Sultan Celaleddin Mengüberni kalkıp birkaç adım yürüyüp durdu. Yine dedi ki: “Ey şehzâde, şemdi otur, duyduğumdan fazlaymışsın.” Sultan oturdu. Cengiz Han, “Ey pâdişahzade, (20^a) amacım şuydu ki benim emrime uyasın, şemdi git.” dedi. Sultan Celaleddin Hindistan’a gitti. Kaan Cihangir Cengiz Han,

Talkan'a kadar alıp Belh'e geldi. Toluy Han, tüm Horasan'ı fethedip Cengiz Han'a katıldı. Ögetey Han, Çağatay Han Harezm'i alıp onlar da gelip katıldı. Coçi Han da yurdu Harezm'den yurdu Kıpçak idi, gitti.

Cengiz Han çok hastalandı. Cengiz Han, Çağatay Han, Ögetey Han, Toluy Han'ın aldıkları memleketlere şef₂ görevlendirip döndüler. Haber geldi ki, Tañgut beyi Şidurku yine düşman oldu. Şidurku'nun on beş lek adamı vardı. Tañgutlara Kaşin demişlerdir. Tañgut memleketi çok büyük şehirdi, on beş lek askeri Cengiz Han ile savaştı. Han (onları) bastırdı. Şidurku şehre sığındı. Cengiz Han, elçi gönderdi. Şidurku da elçiye adam katıp gönderdi. Bir ay süre istedi. Bir aydan sonra yüzleşmek için elçisi geri döndü. Cengiz Han hastalandı. Oğlanlarına, beylerine vasiyet etti: "Tanggut memleketine dost olmak zor iş. Benim öldüğümü gizli tutunuz yani ağlamayınız. Şidurku (şehirden) çıksın, halkı ile Şidurku'yu öldürünüz, memleketine sahip olunuz. (20^b) Benim sandığımı saraya gönderip yas tutunuz." Cengiz Han öldü. Cengiz Han öldükten üç gün sonra Şidurku beş kişiyi sonunda alıp çıktı. Şidurku'yu tutup öldürdüler. Büyükler şöyle demişlerdir: "Yüz bin kişi katledilse bir kişi dik durur, on bin kişi ölse bir ölü elini kaldırmaz." Şidurku'nun halkını öldürdüler. Beş ölü dik durdular, sekiz ölü el kaldırmıştır. Bundan kıyasen beş lek kişi yani beş yüz seksen bin kişi katledilmiştir. Diğerlerini affedip paylaşarak (köle) aldılar. Cengiz Han'ın sandığını(cenazesini) şehzadeler ve beyler alıp yola devam ettiler. Önüne çıkan her canlıyı öldürdüler.

Söz gelimi, (Cengiz Han'ın cesedini) Karakurum ve Keluran'a getirdiler, Hanın sarayı oradaydı. Cengiz Han'ın beş hatunu vardı. Cariyeleri ile beş yüze yakın hatunu vardı. Her gün bir sarayda yas tuttular. Büyük hatunu Börte Kucin Gongrat ilinin beyi noyanın kızıydı. Ondan dört oğlu vardı. Birincisi Coçi Han, ikincisi Çağatay Han, üçüncüsü Ögetey Han, dördüncüsü Toluy Han. İkinci (hatunu) Kulan Hatun, Mekrit beyinin Tayrasun'un kızıdır.

ALTINCI BÖLÜM

AÇIKLAMALAR

6. AÇIKLAMALAR

1. **1b/15** “ammā ba‘d (sonra) ” ifadesi Ainiding’in tezinde İmmabad şeklinde özel isim olarak yazılmış olup çevirisi yapılmamıştır.

2. **1b/13** Dile getirilen dilek ve düşüncelerden sonra yeni bir kısma başlamak için “el-kışşa” (sonuç olarak, sonra) ve “ammā” (ve böylece, buna dayanarak) edatları iki kısmı bağlayan cümle başı bağlaçları olarak görülmektedir (bk. 2^a/14, 2^b/12).

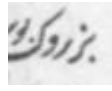
3. **2^a/03** /ten/ kelimesi vücut (kişi) anlamındadır. Ancak burda miktar olarak kullanıldığı için Türkçeye aktarımı “seksenden” şeklinde yapıldı. Bu satırda Nuh peygamberin 950 yıl yaşadığı bilindiği için 950 şeklinde çeviri yapıp sayılar aynı şekilde yapılmıştır. 4b/02, 6a/05’te “sëkkiz ten hanlık kıldı” şeklinde yazılarak *kişi* anlamında yazılmıştır.

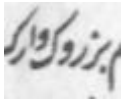
4. **2a/04** Eski T.’den beri *ünde-* şeklinde kullanılan kelime, metnimizde bir kere *inde-* şeklinde kullanılmıştır.

5. **2a/06** “*tayağ birle urup öldi*” cümlesinde *taş* kelimesi geçmemesine rağmen Nuerdun’un tezinde “*taş ve sopayla cevap vererek*” şeklinde çeviri yapılmıştır.

6. **2b/01-2b/07** nazal n (ن) metnimizde kimi zaman nun-kef نك şeklinde kimi zaman da sadece kef ك ile yazılmıştır (bk. 2b/01, 2b/07)

7. **2^b/08** *aldılarıda* ve *yeryüzide* 3b/06, *zamānıda* 5b/01, *tarafıdın* 14a/04 kelimelerinde görüldüğü gibi Çağataycanın son dönemine ait dil özelliklerinden olan zamir n’sinin kaybolduğu görülmektedir.

8. **2b/12** Metnimizde “*büyük, ulu*” anlamında kullanılan buzrug kelimesi, sözlüklerde *buzurg* şeklinde geçmektedir. Benzer şekilde “*ulu, saygıdeğer*”

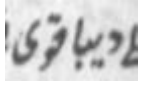
anlamında metnimizde 14b/03’te geçen buzrugvar kelimesi, sözlüklerde *buzurgvār* şeklinde geçmektedir (bk. RH, s.362).

9. 2^b/14 “ıp turur” aslında öğrenilen geçmiş zaman(miş) olmasına rağmen “derler” şeklinde çeviri yapıldı.

10. 3^b/05 év/öy ‘ev’ görülen örnekteki gibi Çağatayca’nın önceki dönemine ait olan /év/ ses grubu bazı kelimelerde /öy/ şeklinde de görülür: év/öy ‘ev’. Ayrıca bk. ECKMANN: Harezmi, Kıpçak, Çağatayca Üzerine Araştırmalar: 115.

11. 3^b/05 “keffe alaçuk ak öy” çadır anlamında üçleme şeklinde metnimizde geçmektedir. Bu kelimelerin Nuerdun’un tezinde çevirisi yapılmamıştır. . Keffe kelimesi ise Çağatayca sözlüklerde yer almayıp Uygurca sözlükte geçmektedir (bk. UTİL:876a , kepe 1.)

12. 3b/14 metnimizde Türk’ün oğlu olarak gösterilen Alımça Han Şecere-i Terakime’de Amılca, Amulca ve Alınca şeklinde geçmektedir (bk. ŞT, 275). Zafernâme’de ise Abulca Han olarak görülmektedir Yazımı harekesiz olduğu için *a* ve *e* okunuşuna da müsaittir. Diğer kaynaklarda geçtiği şekle yakın olarak metnimizde Alımça olarak okundu.

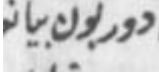
13. 4a/10 metnimizde Alımça’nın oğlu olarak gösterilen Dep Bakuy Han Şecere-i Terâkime’de (69b/09) Bakuy Dep Han şeklinde geçmektedir. Bu isim Kaşgar nüshasıyla karşılaştırıldığında aynı yazıldığı görülmektedir. Metnimizde de yazıldığı gibi Dëbakuy şeklinde ele alındı.

14. 4^b/15 Ainiding.’in yaptığı aktarımda “*Āb aşdın fāriğ boldılar.*” cümlesi çevrilmemiştir.

15. 5a/02 Eski T.’de oğ/ök şeklinde görülen pekiştirme edatı Karahanlı döneminden başlayıp bizim metnimizde de bir kere geçmektedir. Metnimiz son dönem eseri olmasına rağmen metnimizde görülmektedir.

16. 5b/03 “*Īt Barak*” metnimizde bir kabile olarak değil de hükümdar adı olarak geçer.

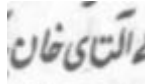
17. **5b/04** Metnimizde hamilelik durumu için *ağır boy* ifadesi kullanılmıştır. ÇUY'da benzer ifadeler hâlen kullanılmaktadır. Ör. *êğır ayak, êğır boy* “hamile, yüklü” (bk. UTİL, 1290a), *boyıda kal-* “hamile kalmak” (bk. UTİL, 143A).

18. **6b/08** Metnimizde Alankoa'nın eşi olarak geçmekte olan Dorbun Bayan *Moğollar'ın Gizli Tarihi'nde* Dabun-mergan, Dobun-mergan şekilleriyle kaydedilmiştir.

19. **7^b/09** Dutum Metin'in eşi metnimizde Monolun şeklinde yazıldığı görülmektedir. *Moğolların Gizli Tarihi'nde* Nomolun (§ 45.) şeklinde görülmektedir.

20. **7a/11** metnimizde Ebozonçar şeklinde yazılan Cengiz Han'ın cediti, Alankoa'nın oğlu, *Moğollar'ın Gizli Tarihi'nde* (§ 17, 19, 23) Bodonçar şeklinde görülmektedir (bk. MGT, 255).

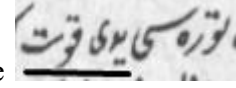
21. **7b/11, 10a/06** metnimizde geçen *keşeş* kelimesi, istikrarlı olarak *keşeş* şeklinde açık e ile yazılsa da Eski Türkçeden beri kapalı ê şeklinde yazıldığı için biz de kapalı ê ile yazdık. Ayrıca metnimizde açık yazılsa da Eski Türkçeden beri kapalı ê ile yazılan kelimeler metnimizde de kapalı ê ile yazıldı.

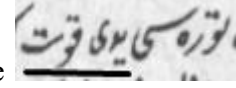
22. **8b/09** *Moğollar'ın Gizli Tarihi'nde* Hıtay hanı, Altan Han şeklinde geçmektedir, metnimizin tamamında ise Altay Han olarak yazılmıştır.

23. **9^b/06** Yesügey'in eşi metnimizde Ölüň şeklinde yazıldığı görülmektedir. *Moğolların Gizli Tarihi'nde* Ho'elun (s.22, § 70.) şeklinde yazılmıştır.

24. **12b/06** *Moğollar'ın Gizli Tarihi'nde* (§ 54, 1022-105, 110...) Merkit şeklinde yazılan kabile adı metnimizde Mekrit şeklinde görülmektedir.

25. **12^b/11** /lek/ kelimesi yüz bin (100.00) anlamında kullanılan miktar ifadesidir. Bk. STEINGASS: 1127.

26. **13b/01** Uygur beyi olarak geçen İdi Kut metnimizde Yedi Kut şeklinde yazılmıştır.

27. **14^a/14** “*Küşlük Çingiz Hänniñ şavtıdın qorkup Beşbalık bile Kuça keldi.*” cümlesinde Kuça isminde görüldüğü gibi yönelme durumu eki istikrarlı kullanılmamıştır.

28. **15a/01** *fāt* kelimesi tezin devamını yapan Başak Adin’in metninde *bāt* şeklinde görülmektedir.

29. **15a/05** Cebe Noyan, Cengiz Han’ın silah arkadaşlarından biridir. Noyan sözcüğü ise Moğollarda savaşa giden süvari komutanlarına verilen unvandır.

30. **15b/07** Metnimizde geçen *bālış* kelimesi aynı satırda “*ta’rihde bālış beş yüz mişkal depdur*” şeklinde açıklanmıştır. ÇUy’da altın ve küküş ağırlık birimi olarak kullanılmıştır (bk. UTİL, 91), RH’de ise *bir yastık, minder; para çuvalı*; anlamlarıyla geçmektedir (bk. RH, 334)

31. **17b/04** Metnimizde Harezem Şah’ı övmek için kullanılan *hamīd yüz* ifadesi Ainiding’in tezinde Hamid Yüz şeklinde, özel isim gibi yazılmıştır.

32. **18a/11** metnimizde geçen *multık* kelimesi Çağatayca sözlüklerde yer almayıp metnimizde “tüfek” anlamında kullanılmıştır. (ayrıntılı bilgi için bk. Räsänen, 337a)

33. **19b/02** “*ékki san kişi birle*” şeklinde geçen *san* kelimesi burada *kişi* anlamında kullanılmıştır.

34. **20a/10** sözlüklerde *basrağ* kelimesi geçmemesine rağmen metnimizde “*Hān basrağ kıldı.*” şeklinde “yenmek, mağlup etmek” anlamlarında kullanılmıştır. Aynı şekilde 11a/11-11b/13-18b/12 geçen *basruğ* kelimesine sözlüklerde rastlanmamasına rağmen metnimizde “yenilmek, bozguna uğramak” anlamlarında kullanılmıştır (bk. Ölmez, 2011: s.300).

35. Eserde Allah kavramını karşılayan birçok kelime bulunmaktadır. Bununla birlikte Allah için kullanılan sıfat ve ifadelerin zenginliği de dikkat çekmektedir: Perverdīgār (1^b/1), Hūdāyā (1^b/04), Hāzret-i Hāğ subhānahu ve te‘ālā (2^a/10), Teñri (4^b/09, 5^a/13) vb.

36. Metnimizde yer-yön zarfı olarak kullanılan *aldı* kelimesi ÇUy'da *aldı* “önü, huzuru, yanı” anlamlarında kullanılmaktadır (bk. UTİL, 46b). Metnimizde de şu şekillerde geçmektedir: *aldığa* (18b/08) önüne, huzuruna, *aldılarıda* (2b/08) önlerinde, *aldıda* (14b/15) önünde

YEDİNCİ BÖLÜM

SÖZLÜK

7. SÖZLÜK

A/Ā/‘A

ab [< Far.] su

ā. 4b/15, 6b/14

[=2]

ābādān [< Far.] güzel, mamur, bayındır

ā. 7b/08

[=1]

ābādān kıl- mamur yapmak

ā.k.-dı 8a/10

[=1]

‘aceb [< Ar.] acep, şüphe, tereddüt, hayret ifâde eden soru zarfi, acaba

‘a. 11a/08, 4a/04

[=2]

aç aç, aç olan kimse

a. 7b/14

[=1]

açıl- açılmak

a. -dı 3a/03

[=1]

Ādem [< Ar.] Hz. Âdem

Ā. 3b/08

[=1]

‘**ādil** [< Ar.] adil, adâletli

‘*ā.* 3b/15, 6a/03, 6a/11, 7b/07

[=4]

‘**adl** [< Ar.] adâlet, doğruluk

‘*a.* 7b/12

‘**adl kııl-** adalet dağıtmak

‘*a. k.-ıp* 4b/05

[=2]

‘**aduvv** [< Ar.] düşman

‘*a.* 10a/05

[=1]

‘**afv** [< Ar.]

‘**afv kııl-** affetmek

‘*a. k.-dı* 19a/01

‘*a. k.-ıp* 20b/07

[=2]

Afrasyab Semerkand padişahı

A. 13b/03

[=1]

ağa [< Mo.] ağabey, büyük erkek kardeş

a. 12a/11, 12a/13, 8a/03, 8b/06, 8b/07, 9b/01

a.+m 11a/06

a.+sınıy 19a/05

[=8]

āgāh [< Far.] haberi olan, haberli, haberdar

ā. 1b/04

āgāh bol- haberdar olmak

ā. b.-up 7a/07

[=2]

ağa ini [< Mo. ağa + Tü. ini] büyük ve küçük erkek kardeş

a. 12a/11, 12a/13, 8a/03, 8b/06, 8b/07, 9b/01

[=6]

āgāz [< Far.]

āgāz kıl- başlatmak

ā. k.-dı 14a/12, 17a/03

[=2]

ağır ağır başlı, olgun

a. 20a/05

[=1]

ağır boy hamile, yüklü

a. 5b/04, 7a/06

[=2]

ağız ağız

a. +ıdın (ağzıdın) 6b/11

[=1]

ahālī [< Ar.] ahali, bir memleket, şehir ya da semtte yaşayanların hepsi

a. 18b/10

[=1]

‘ahd [< Ar.] söz verme, yemin

‘*a.* 5a/08, 10a/11

[=2]

ahir [< Ar.] son

ā. 11b/04, 11b/04, 18b/15, 18b/15, 1b/02, 1b/02, 4b/03, 6a/11

[=10]

ahir bol- ölmek, son bulmak

ā. b. 11b/04, 18b/15

[=2]

ahiret [< Ar.] ahiret

ā. 15a/01

[=1]

ahvāl [< Ar.] haller

a. +idin 10a/02

[=1]

aḳ ak, beyaz

a. 11b/05

[=1]

aḳ öy keçeli ev, yurt

a. 10b/09, 3b/05, 6b/11

a. +ide 7a/04

a. +iniḡ 7a/05

a. +niḡ 6b/11

[=5]

‘**aḳil** [< Ar.] akıllı kimse

‘*a.* 5b/01, 6a/08, 6a/11, 7b/11

[=4]

‘**ākīle** [< Ar.] akıllı bayan

a. 10a/06

[=1]

al- almak; fethetmek; istemek; beraberinde götürmek veya getirmek

a.-ıp 10b/09, 11a/06, 11a/14, 11a/15, 11b/09, 12a/13, 12b/13, 13a/08, 13b/12, 13b/13, 15b/05, 15b/10, 15b/11, 15b/14, 15b/15, 16b/14, 18b/12, 19a/15, 20a/02, 20a/04, 20b/03, 20b/09, 3b/03, 4a/03, 5a/05, 5a/06, 5a/09, 6a/12, 7a/04, 8b/14

a.-dı 11a/02, 13a/02, 14a/12, 5b/09, 9b/04

a.-dılar 18a/06, 18a/15, 20b/08

a.-ğalı 12a/03, 5a/08, 8a/02

a.-mas 2b/02

a.-sa 14a/06

a.-sam 14a/05

a.-sağ 2b/10

a.-ğan 20a/06

a.-ğanı 15a/14

[=47]

ala karışık renkli, alaca

a. 10b/09

[=1]

alaçuk Türkistan’da ve Anadolu’da boyların iskân etmek üzere inşa ettikleri ev, çadır

a. 3b/05

[=1]

Alankoa Dobun Mergan'ın karısı

A. 6b/06, 6b/09, 6b/11, 6b/12, 6b/13, 6b/14, 6b/15, 7a/01, 7a/05, 7a/06,
7a/08, 9a/09, 9a/12

A.+ğa 7a/07

A.+nı 6b/08

[=15]

aldığa < ald (i) +ğa önüne, huzuruna

a. 18b/08

[=1]

aldılarıda < ald (i) + larıda önlerinde

a. 2b/08

[=1]

aldıda < ald (i) da önünde

a 14b/15

[=1]

‘**ale**’l-**huşuş** [< Ar.] özellikle, bilhassa

‘a. 3a/10

[=1]

‘**ālem** [< Ar.] alem, dünya

‘a. 1b/06, 1b/07

‘a.+din 19a/12, 20b/01, 20b/02, 4a/01, 4a/10, 6b/06, 7b/08, 7b/10, 8b/04,
9a/15

‘a.+ğa 17a/12

[=1]

‘**ālem-i bī-vefa** [< Ar.] hayırsız, vefasız dünya

‘a. +*din* 4b/07

[=1]

‘**ālem-i fānī** [< Ar.] ölümlü dünya

‘a. +*din* 6a/02, 8a/07, 8b/13

[=17]

Alımça Türk’ün birinci oğlu

A. 3b/14, 4a/05, 4a/06, 4a/12, 4a/12, 4a/14, 4b/02

A. +*ni* 4a/01

[=8]

Alımça Hān Türk’ün birinci oğlu

A. 4a/02, 4a/15

[=2]

‘**aleyhi’llā’ne** “lanet onun üzerine olsun!” mânâsında şeytandan bahs edilirken kullanılan bir söz

‘a. 2a/15, 2b/03

[=2]

‘**aleyhi’s salavatu ve’s-selām** [< Ar.] Allah’ın selamı onun üzerine olsun

‘a. 3a/12

[=1]

‘**aleyhi’s-selam** [< Ar.] Allah’ın selamı onun üzerine olsun

‘a. 1b/13, 2a/07, 2a/12, 3a/02, 3a/02, 3a/03, 3a/04, 3a/09, 3a/15, 3b/03,
3b/11

‘a. 1b/13, 2a/07, 2a/12, 3a/02, 3a/02, 3a/03, 3a/04, 3a/09, 3a/15, 3b/03,
3b/11

‘a. +*ğa* 2a/01

‘a. +*ni* 2a/06, 3a/12, 3b/08

‘a. +*niŋ* 2a/13

[=16]

‘**Ali Hoca Buhāri** Ali Hoca Buhari

‘A. *H. B.* 15b/12

[=1]

‘**ālim** [< Ar.] alim, bilgin

‘*ā.* 14b/03, 14b/04

[=2]

Allāhu Te‘ālā [< Ar.] yüce olan Allah

A. 2a/07, 3b/06

[=2]

Almalık büyük bir ticaret şehri olarak kabul edilen Almalık , Sayram gölünün ve Talki geçidinin güneyinde, İli nehrinin kuzeyinde muhtemelen bugünkü Gulcanın kuzey-batısında bulunmaktadır (bk. Ölmez, 1996: 85a/10 s.303).

A. 13a/13, 15a/12

A. +*ğaça* 14a/05

[=3]

Altay Hān Kitat (Kin) hükümdarı

A. 13b/11, 4b/02

A. +*din* 13b/13

A. +*ni* 8b/14

A. +*niŋ* 8b/09, 9b/03

[=6]

altı altı

a. 14a/11, 16b/08, 16b/08, 19a/02, 2b/15, 5b/09, 5b/11, 8b/10

[=8]

altınçı altıncı

a. 18a/05, 3b/10, 5b/11, 8b/12

[=4]

altun altın

a. 13b/03, 15b/06, 17a/05, 5b/12

[=4]

āmed [< Far.]

āmed kıl- gelmek

ā. k.-ur 9b/10

[=1]

Amlaḳ Yafes'in oğlu

A. 3b/15

[=1]

ʿamaki [< Ar.] amca

ʿa.+si 5a/07

[=1]

ammā [< Ar.] ama, fakat

a. 10a/07, 10a/11, 12b/04, 18b/01, 1b/13, 2a/14, 3a/08, 6b/09, 7b/14,
9b/08

[=10]

‘ammezāde [< Ar. ‘amme + Far. zāde] amca oğlu

a. +si 6b/08

[=1]

aña ona

a. 12a/15, 1b/12, 3b/06, 5b/09, 8b/06, 9b/03, 9b/04

[=7]

ana ana, anne

a. 4b/11

a. +sı 5b/06

a. +sını 4b/10

a. +sığa 4b/11

[=4]

aña öyle, o şekilde

a. 19b/12, 19b/12

[=2]

anda onda

a. 15b/10

[=1]

andağ o şekilde, öyle

a. 10a/11, 17a/03, 18a/03, 1b/13, 20b/03, 2a/14, 2b/07, 4b/13, 5a/15,
5b/02, 7b/01, 9a/09, 9a/10, 9b/14

[=14]

andın (1) ondan

a. 13a/12, 17b/03, 19a/01, 3b/07, 4a/04, 4b/12

[=6]

(2) o yüzden

a. 4b/12

[=1]

(3) ondan sonra

a. 4a/04

[=1]

anı onu

a. 8b/04, 11b/03

[=2]

anı onun

a. 2b/07, 5b/01, 8b/04, 9a/06, 9a/08

[=5]

anıdın ondan

a. 20b/13, 9a/06

[=2]

aıla- işitmek

avazını a. -p 17b/10

[=1]

ara ara, iki şeyi birbirinden ayıran uzaklık, mesâfe

a. 2a/03, 3b/08

a.+da 15b/10

a.+ğa 6b/14

a.+sıdın 14b/10

a.+sıda 11b/03, 16a/04, 9a/10, 9a/11

a.+sığa 19a/05

[=10]

aralık aralık, mesafe

a. +ıdur 7b/05

[=1]

arığ arı, temiz

a. 6b/15, 7a/02

[=2]

arğa arka, art

a. +sıdın 11a/09, 19a/14

[=2]

‘**arż** [< Ar.] arz, sunma, bir büyüğe takdim etme, sunu

‘a. 11a/05, 13b/13

[=3]

‘**arż kıł-** arz etmek

‘a. k.-dı 17b/07, 18a/01

[=2]

‘**arż-dāşt** [< Ar. ‘arż + Far. dāşt] muhtıra

‘a. 16a/11

[=1]

ārzū [< Far.]

ārzū kıł- istemek

ā. k.-ur 7b/04

[=1]

as- asmak, asılı bırakmak

a. -sa 7b/01

[=1]

āsān [< Far.] kolay, zahmetsiz

ā. 1b/01

[=1]

aşhāb [< Ar.] ashab, Hz. Peygamberin arkadaşları

a. +ı 1b/12

[=1]

‘āşī [< Ar.] asi, günahkâr

‘ā. +ni 1b/09

[=1]

āsūde [< Far.]

āsūde kıl- rahatlamak

ā. k.-dı 4a/05

[=1]

aş aş, yemek

a. 18a/07, 18a/10

a. +dın 4b/15, 6b/14

[=4]

‘āşık [< Ar.] aşık

‘ā. 13b/09

[=1]

āşinā [< Ar.] aşına, bildik, tanıdık

ā. 16a/05

[=1]

at isim, ad

a. 4a/08, 4b/13, 5a/03, 6b/01, 7a/09, 10a/14, 11b/05, 16a/03, 5a/01, 5b/06, 7a/10, 7a/12

a.+ı 10a/13, 11b/15, 12b/11, 13b/02, 15b/12, 15b/12, 19b/03, 4a/14, 7b/06, 7b/09, 12b/13, 3b/09, 4a/14, 7b/06, 9a/05, 9b/07, 11a/13, 11a/12

a.+ım 5a/02

[=32]

aç at

a. 19b/08

[=1]

ata- adlandırmak, ad vermek, at koymak

a. dılar 3b/08, 3b/13, 9a/01

a. may 9a/01

a.-p 12b/07

a.-pdurlar 20a/08, 8a/09

a.-dı 13a/13

a.-dılar 4a/08

a.-p 15b/05

a.-pdurlar 8b/04

[=11]

ata baba, ata ced

a.+sı 3a/07

a.+nıy 19b/11

a.+larığa 18b/05

a.+mğa 11a/05

a. +nı 9b/01

a. +sı 9a/08, 10a/14, 17a/07, 4b/08, 4b/12, 9a/14, 9b/01

a. +sığa 5a/09

a. +sınığ 6a/03

[=14]

atan- atanmak, bir göreve getirilmek

a. -dı 2b/13

a. -dılar 2b/07

[=2]

aılan- yola çıkmak; sefer düzenlemek

a. -ıp 11b/10, 17a/04

a. -dı 12b/03, 11a/09, 12b/15, 13b/11, 16b/09, 13a/04, 8a/04

a. -dılar 11b/09

a. -ur 17a/04

[=11]

athğ adlı

a. 11b/03, 3a/01, 5b/03

[=3]

athğ adlı

a. 11a/05

[=1]

āvāz [< Far.] avaz, ses, yüksek ses

ā. +nı 17b/10

[=1]

āvāz kıı- seslenmek, haykırmak

ā. k.-adur 17b/09

ā. k.-dı 19b/11

[=2]

āvāze [< Far.] şan, şöhret

ā.+si 9b/04

[=1]

ay ay, 30 günlük süre

a. 18a/05, 20a/11, 7a/08

a.+dın 20a/12, 2b/15

a.+ğa 18a/06, 19a/02

[=7]

‘ayān [< Ar.] ayan, açık, belli

‘a. 9b/09

[=1]

‘ayb [< Ar.] ayıp, noksan, kusur

‘a.+ıdın 18a/01

[=1]

‘ayb kıl- ayıp etmek, kusur işlemek

‘a. k.-dı 11a/15

‘a. k.-ur 2b/11

[=2]

ay(ı)t- söylemek, demek

a. -ıpdur 10/11

a.-ıpdurlar(aytıpdurlar) 20b/04

a.-ay(aytay) 12a/01, 12a/04, ş1b/01

a.-sun(aytsun) 14b/08

a.-tı(ayttı) 10b/07, 11a/02, 12a/02, 12a/04, 12a/04, 12a/06, 13b/07, 13b/13, 14a/03, 14b/05, 15b/02, 16b/03, 16b/06, 17a/12, 17b/08, 17b/11, 18b/03, 19b/11, 19b/14, 19b/15, 2b/01, 2b/03, 2b/10, 2b/11, 4b/11, 5a/02, 5a/09, 6a/01, 7a/01, 7a/06

a.-tılar(ayttılar) 12a/10, 16b/15, 18b/04, 18b/14, 19a/09, 2b/08, 6b/15

a.-ur(aytur) 9a/03

[=44]

ay- demek, söylemek

a.-mas 19a/11

[=1]

Ay Hān Oğuz Han'ın ikinci oğlu

A. *H.*5b/10, 6a/04, 6a/05

[=3]

aymak [< Mo.] oymak, kabile

a. 10a/03, 11b/04, 11b/06, 11b/12, 12b/01, 12b/06, 5b/01, 6a/06, 8a/08, 9b/05

a.+ı 12b/09, 8b/01, 8b/02

a.+ıdın 11a/05, 11b/11, 9a/05

a.+ını 12b/08, 7b/03

a.+ınıy 20b/12, 11b/10, 11b/11, 13a/07, 12b/06, 6b/14, 7a/07

a.+dın 7a/15

a.+nı 6b/13

[=27]

Aytayıç Hān Ali Sacit'e verilen lakap

A. H.17b/03

[=1]

az az, nadir

a. 19b/07

[=1]

‘**azā** [< Ar.]

‘**azā tut-**.yas tutmak

‘a. t.-uñlar 20b/01

‘a. t.-tular 20b/12

[=2]

‘**azāb** [< Ar.] azap, işkence

‘ā. 14b/07

‘ā.+ı 15a/01

‘ā.+ıdın 15a/01

[=3]

‘**azamet** [< Ar.] azamet, ululuk, yücelik, büyüklük

‘a. 11b/04, 12b/02, 16a/03

‘a.+ini 13a/15

[=4]

‘**azīm** [< Ar.] azim, büyük, ulu

‘a. 3a/15

[=1]

Āzerbaycān Azərbaycan

Ā.+ġa 17a/13

[=1]

āzmūde [< Far.]

āzmūde bol- tecrübe etmek, denemek

ā. b.-ġay 10a/01

[=1]

‘azze ve celle Aziz ve yüce (Allah)

‘a. 5a/01

[=1]

B

bābā ata, ced.

b.+sı 8b/02, 8b/11, 9a/02, 9a/03, 9a/04

b.+sını 9a/02, 9a/03, 9a/04

[=8]

ba‘d [< Ar.] sonra

b. 1b/13

[=1]

bahā [< Far.]

bahā kııl- fiyat biçmek

b. kı.-dı 15b/01

[=1]

bahādur [< Far.] usta savaşçı, yiğit, kahraman

b. 10a/12, 17a/07, 18a/11, 4b/05, 6a/11, 7b/07, 8a/04, 8b/12, 8b/12,
9a/01, 9a/01, 9a/13, 9b/01

b. +larnı 19b/09

[=14]

baḥṣ [< Ar.] konuşulan, konu, söz

b. 14b/07

[=1]

bā' iṣ [< Ar.]

bā' iṣ bol- sebep olmak

b. b.-up 12b/05

[=1]

baḫ- bakmak

b.-aça 9a/10

b.-tılar 18b/15

[=2]

bala [< Mo.] evlat, çocuk

b. 19b/08

b. +ğa 5b/06

b. +sını 5b/05

[=3]

Balasaḫran yer adı

B. 13a/13

[=1]

Balcuna Çita'nın güneyinde, Tuna nehrinin civarında bir göl adı (bk. MGT, S.249)

B. 10b/14

[=1]

bāliş [< Far.] altın ve gümüş için ağırlık birimi

b. 15b/06, 15b/07, 15b/07

[=3]

bar- varmak, gitmek, erişmek, ulaşmak

b.-ip 10b/09, 10b/10, 13a/03, 13b/15, 14a/04, 14a/06, 18b/04, 19b/04,
5a/10, 5b/12, 6b/01, 6b/10, 7a/05, 8a/02, 8b/13

b.-adur 7a/05, 9a/11

b.-dı 10b/03, 10b/12, 12b/03, 13b/06, 14b/02, 15b/01, 16b/01, 18b/07,
19b/05, 20a/02, 20b/02, 2b/04

b.-dılar 12b/01

b.-ğil 20a/01

b.-ğuça 11a/12, 11b/02

b.-sa 17b/12

b.-sun 15b/11

b.-ur 10b/08, 5a/12

[=38]

bar var, mevcut

b. 10b/15, 11a/07, 11b/15, 12a/01, 12a/04, 12a/15, 12b/11, 13b/09,
14b/03, 15b/04, 16a/05, 17a/15, 17b/02, 17b/12, 17b/13, 17b/14, 18b/11,
19b/12, 20a/08, 20b/11, 20b/11, 20b/13, 4a/13, 4b/06, 6b/02, 7b/06,
8a/06, 9a/06, 9a/06

b.+ğa 1b/01

b.+ni 10b/06, 18b/04

[=32]

bār [< Far.] Allah, Tanrı

b.+a 2a/09

[=1]

baralarıda hakkında

b. 14b/13

[=1]

Barım Şir Buqa Tümene Han'ın oğlu

B. Ş. B. 8a/14

[=1]

Barlas Özbek boylarından biri

B. 8a/15

[=1]

barmaq varma, gitme

b. 12b/09

[=1]

Bartan Bahādur Kabul Han'ın oğlu

B. B. 8b/11, 9a/04, 9a/14

B. B. +ni 8b/15

B. B. +niŋ 9a/05

[=5]

bārān [< Far.] yağmur

b. 10b/11

[=1]

bārakallāh [< Ar.] Allah mübarek etsin, bereketli olsun

b. 19b/07

[=1]

barça bütün, hep

b. 17a/12, 1b/03, 7a/07, 7a/15

b. +sı 10a/09

[=5]

bār-gāh [< Far.] padişah otağı, izinle gidilen yer

b. +nı 10b/09

[=1]

barı bütün, hepsi, tamamı

b. 1b/07, 1b/12, ş1b/01

[=3]

basıl- basılmak

b.-dı 3a/01

[=1]

basrağ

basrağ kıl- yenmek, mağlup etmek

b. k.-dı 20a/10

[=1]

basruğ

basruğ bol- yenilmek, mağlup edilmek

b. b.-dı 11a/11, 16b/12

b. b.-ğanda 11b/13

[=3]

baş (1) baş

b. 11a/06, 12a/03,

b. +ıça 12b/04

b. +ığa 10a/15

b. +ını 11b/01

[=5]

baş (2) ön

b. 13a/06, 16b/10, 17b/01, 17b/02, 17b/04, 17b/06,

b. +ı 18b/02

b. +dın 12a/14

[=8]

başçı yol gösterici, rehber

b. 13a/08

[=1]

başlığ başlı

b. 15a/03, 17b/13, 19a/06, 5a/02, 5b/09

[=5]

başka başka

b. 17b/05

[=1]

başla- başlamak

b.-p 12b/08, 18b/12

b. -ğanlar 12a/01

[=3]

başsız başsız

b. 18b/02

[=1]

ba'zı [< Ar.] bazı, bir kısmı, birazı

b. 15b/07, 15b/09, 5b/01

b. +sı 11b/70, 11b/70

[=5]

bāṭıl [< Ar.] batıl, doğru ve sahih olmayan

b. +ğa 14b/11

[=1]

Bat Kelki Tümene Han'ın oğlu

B. K. 8b/01

[=1]

Baydu Hān Hülagü Han'ın oğlu Toğay Han'ın oğlu

B. H. 4b/03

[=1]

Bay Saṅkur Hān Kaydu Han'ın oğlu

B. S. H. 8a/09

[=1]

baḻ (?)

b. 14a/11

[=1]

be-cāy [< Far.] yerine

b. 11a/07

[=1]

beden [< Ar.] beden, gövde, vücud

b. +de 11a/07

[=1]

bed-ḥāl [< Far.bed + Ar. hāl] kötü

b. 11b/14

[=1]

bed-nefs [< Far.bed + Ar. nefis] kötü nefis

b. 16a/07

[=1]

bêg bey, büyük

b. 13a/08, 13a/10

b.+ke 10b/08

b.+ler 12a/09

b.+ni 11a/14

[=5]

beķā [< Ar.] beka, ebedilik

b. 14a/11

[=1]

belā [< Ar.] bela, gam, keder

b. 10a/01, 10a/02, 19a/10, 9b/15

b.+lar 10a/15

b.+sını 2a/13

b.+yı 11a/10

[=8]

bêl baĝla- bel baĝlamak, niyetlenmek

b. -dılar 10a/05

b.-p 14b/09

[=2]

belend [< Far.] yüksek

b. 6a/01

[=1]

beliğ [< Ar.] tam, eksiksiz (bk. siyāset-i beliğ kı1-)

b. 14b/07

[=1]

Belgütay Noyan Cengiz Han'ın üvey kardeşi

B. N. 9b/10

[=1]

Belh Belh şehri

B. 20a/02, 17b/06

[=2]

belki [< Far.] belki, bir ihtimal

b. 7a/12

[=1]

be-mücerred [< Ar.] soyut olan

b. 16a/13

[=1]

bend [< Far.] bağlama, düğüm

b.+ge 10b/01

[=1]

bende [< Far.] kul, köle

b.+leri 14a/13

b.+leriñni 16b/04

b.+lerniñ 10a/02

b.+ñke 16b/04

b. +siġe 9b/15

b. +sini 9b/15

[=6]

bende ıl- köle yapmak

b. .-dı 8a/05

[=1]

b r- vermek

b.-di 11a/14, 13b/10, 14a/02, 16b/07, 2b/09, 3b/01, 4a/15, 4a/15, 5a/01, 5a/05, 5a/06, 5a/09, 5b/13, 5b/14, 6b/03

b.-dim 19a/11

b.-gey 17b/15

b.-gil 16b/04

b.-ip 14b/10, 16a/03, 16a/10, 3a/11

b.-meli 17b/14

b.-seler 11a/07

b.-s nler 17b/14

b.- ir 13a/14, 13b/03, 13b/04

b.-gen 5b/14, 5b/15

[=30]

ber ber [< Far.] beraber, birlikte

b. +ide 2b/02, 6a/02

[=2]

bereket [< Ar.] bereket, uġurlu olma; bolluk

b. 3b/04, 6b/03

[=2]

berki- sağlamlaştırmak

b.-di 20a/10

[=1]

bêrmek verme

b. 14a/03

[=1]

ber-ķarār [< Far.]

ber-ķarār bol- karar kılmak, kararlaştırılmak

b. b.-dı 4a/11, 5a/03

[=2]

ber-ķaraf [< Far. ber + Ar. ķaraf]

ber-ķaraf bol- saf dışı edilmek

b. b.-dı 12b/02, 5a/14, 6a/15, 8b/10

[=4]

bēsī [< Far.] pek, çok fazla

b. 10a/01, 10a/08, 10a/08, 10b/04, 11a/15, 11b/12, 13b/04, 13b/09, 16a/03, 16a/06, 16b/02, 17a/07, 17a/10, 19b/07, 20a/05, 20a/14, 3b/15, 4a/11, 4b/04, 4b/09, 6a/03, 6a/07, 7b/02, 7b/11, 7b/13, 8a/04, 8a/11, 8b/08, 9a/01, 9b/02, 9b/07, 9b/08

[=32]

bêş beş

b. 12b/11, 13b/05, 15b/07, 18a/05, 20a/08, 20a/09, 20b/02, 20b/05, 20b/06, 20b/07, 20b/11, 20b/11, 3b/14, 9b/05

[=14]

bêşinçi beşinci

b. 3b/10, 3b/14, 5b/11, 8b/01, 8b/11, 9b/10

[=6]

Beşbalık Çin'de Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nin kuzeydoğusunda bulunan bir şehir

B. B.14a/14, 13b/14

[=2]

beyān [< Ar.] beyan, anlatma, açıklama

b. 9a/07, 9b/11

[=2]

beyhūde [< Far.] beyhude, boş yere, gereksizce

b. 18b/03

[=1]

beyt [< Ar.] beyit

b. 10a/08

[=1]

bint [< Ar.] kız

b. 6b/06

[=1]

bi'at [< Ar.] büyük bir kimsenin hâkimiyetini, hüküm ve yetki sâhibi olduğunu tasdik edip ona tâbi olmayı kabul etme

b. 1b/12

[=1]

bīdār [< Far.]

bīdār bol- uyanmak

b. b. -dılar 3a/05

[=1]

bī-derdser [< Far.] dertsiz

b. 13a/01, 18a/10

[=2]

bī-gāne [< Far.] yabancı

b. 5a/06

[=1]

bigi gibi

b. 2b/03

[=1]

bī-günāh [< Far.] günahsız

b. 16b/04

[=1]

bī-ḥad [< Far.] hadsiz

b. 2a/05, 7b/13

[=2]

bī-iḥtiyār [< Far.] ihtiyarsız, elinde olmadan

b. 17b/10

[=1]

bī-intikāl [< Ar.] (bir yerden) ayrılmadan, gitmeden

b. 2b/09

[=1]

bilā [< Ar.] “-siz, -meksizin, -meden” eklerinin anlamını karşılayarak olumsuzluk anlamı katan ön ektir

b. 6b/05

[=1]

bil- bilmek, keşfetmek

b.-gey 10a/02

b.-ip 19a/04

b.-mep 5a/11

b.-ür 9b/10

[=4]

bildür- bildirmek

b. -di 10b/05

[=1]

bile birlikte, beraber

b. 10a/10, 10a/10, 10a/12, 10b/02, 10b/07, 10b/11, 10b/14, 11a/01, 11a/11, 11b/03, 12b/05, 12b/12, 13a/04, 13a/09, 13a/10, 13b/11, 14a/08, 14a/14, 14b/07, 14b/11, 15a/04, 15a/13, 16b/11, 17b/01, 17b/02, 18a/05, 18b/07, 18b/11, 19a/03, 20a/10, 20a/15, 20b/11, 3a/04, 3b/07, 3b/07, 4a/07, 5a/09, 5a/10, 5b/06, 6b/04, 6b/10, 7a/05, 7b/03, 8a/01, 9b/02, 9b/03, 9b/04, 9b/12

[=48]440006701000000094560726

bī-metā' [< Ar.] varlıksız, servetsiz

b. 15b/03

[=1]

binā [< Ar.]

binā kııl- yapmak, kurmak

b. k.-ğan 4a/08, 4a/09

b. k.-ip 4a/08

[=3]

bī-nihāyet [< Far.] sürekli, sonsuz

b. 13b/13, 20b/03

[=2]

bī-šoher kocasız

b. 7a/01

[=1]

bī-şukūh [< Ar.] yüce olmayan, alçak

b. 1b/05

b. +niş 1b/09

[=2]

bir bir

b. 10b/07, 11b/13, 12a/01, 12a/04, 13a/01, 13a/05, 13b/09, 16a/04, 16a/14, 16a/15, 16b/02, 18a/11, 18b/02, 19b/02, 20a/11, 20a/12, 20b/04, 20b/05, 20b/12, 2a/15, 2b/07, 2b/15, 3a/02, 3a/15, 3b/06, 3b/09, 4b/10, 4b/13, 4b/13, 4b/14, 5a/01, 5a/05, 5a/07, 5a/09, 5b/04, 5b/04, 5b/12, 6b/01, 6b/10, 6b/11, 7a/03, 7a/08, 8a/09, 9b/15, 1b/01

b. +i 15b/01, 15b/13, 16b/13

b. +ini 14b/05, 14b/06, 4a/14, 4a/15

b. +iniş 4a/13, 4a/14, 11a/12, 15b/12, 18b/01, 11a/13, 12b/13

[=59]

birinçi birinci

b. 3b/11

[=1]

birāder [< Far.] dost, arkadaş

b. +i 8b/15

[=1]

birle birlikte

b. 11b/01, 11b/04, 14b/14, 15a/07, 16a/01, 16a/10, 16b/11, 16b/13, 16b/15, 17a/13, 18b/01, 18b/06, 19a/13, 19b/02, 2a/06, 5b/05, 6a/03, 6a/10, 7b/11, 7b/12, 9a/02, 9b/01, 9b/15

[=23]

birlen birlikte

b. 16a/13, 18b/02, 5a/14

[=3]

bisyār [< Far.] çok

b. 10a/03, 18b/06, 20a/09, 4b/10, 6a/09, 6b/02, 7b/04, 8b/14, 9a/06, 9b/01, 9b/05

[=11]

biti- yazmak

b.-p 11a/04

[=1]

bī-tāb [< Far.]

bī-tāb bol- yorgun düşmek

b. b.-dı 20a/12

[=1]

bī-tākat [< Far.]

bī-tākat bol- güçsüzleşmek

b. b.-up 11b/13

[=1]

biz biz, çokluk birinci kişi zamiri

b. 12a/08, 15b/09

b.+de 18b/03

b.+ge 1b/07

b.+ni 15b/02, 16b/14, 16b/15

b.+niη 1b/09

[=8]

bol- (1) olmak

b.-ay 14a/04

b.-dı 10b/08, 14a/15, 1b/11, 3a/07, 3b/04, 3b/13, 3b/14, 5a/12, 7b/10,
9b/07, 9b/09

b.-dum 19a/10

b.-ğanını 8a/09

b.-ğaysın 20a/01

b.-maz 1b/02

b.-sa 12a/12, 14b/08, 19b/07, 19b/11

b.-sun 14a/05, 14a/06, 15a/07

b.-up 20a/12, 6b/03

b.-uptur 18a/03

b.-ur 12a/12, 15a/09, 7a/15

[=30]

(2) yardımcı fiil görevinde kullanılır:

ābādān b. -sun 15b/10; *āgāh b. -up* 7a/07; *āhir b. -dı* 11b/04, 18b/15;
‘āşık b. -dı 13b/09; *āzmūde b. -ğay* 10a/01; *bā‘iş b. -up* 12b/05; *basruk*
b.-ğanda 11b/13, *b. -dı* 11a/11, 16b/12; *bed-ḥāl b. -up* 11b/14; *ber-ḳarār*
b. -dı 4a/11, 5a/03; *ber-ḫaraf b. -dı* 12b/02, 5a/14, 6a/15, 8b/10; *bīdār b.*
-dılar 3a/05; *bī-ḫākat b. -up* 11b/13; *cāsūs b. -up* 16a/08, *b. -sa* 16a/10;
ceng b. -dı 10b/12; 11a/10, *cihetmend b. -adur* 10a/08; *cüdā b. -maḳ*

19a/10; *düşmen b. -adur* 10a/09; *fāriğ b. -dı* 14a/14, *b. -dılar* 4b/15; *feth b. -dı* 18a/10, 19a/06 *b. -madı* 19a/03; *ferzend b. -dı* 6b/09; *fevt bol-, b. -dı* 19a/15, 4a/15, 6a/10; *haber-dār bol- b. -up* 16b/01; *hacil bol- b. -up* 10b/12; *hāzır bol-, b -dılar* 14b/04, *b. -sun* 14b/03; *hāmile bol-, b.-duş* 7a/01, *b. -dı* 6b/11; *hān b. -sun* 14a/04, *b. -up* 13b/05, *b. -dı* 5b/08, 7b/09, 8a/11; *helāk b. -mağay* 2b/06, *b. -dı* 3b/07; *ège b.-uñlar* 20a/15, *b. -dılar* 6b/04; *ihtiyāç b. -sa* 3b/01; *il b. -adur* 17a/01, *b. -up* 12b/01; *iş b. -uptur* 11b/01; *ķara b. -dı* 3a/06; *ķatli‘ām b.-adur* 19a/09; *ķāyim b. -dı* 17a/08; *kēçe b. -dı* 10b/13, 17a/08; *ma‘lūm b. -sun* 1b/13, *b. -dı* 10b/11; *ma‘ķūl b.-may* 17a/02, *b. -madı* 18a/02; *meşğūl b. -up* 10a/07, *b. -dılar* 12a/08, 2b/11, *b. -ğan* 5a/01, *b. -dı* 7b/12; *meşhūr b. -dı* 4a/09, 6b/10; *me‘yūs b. -up* 2a/12; *mu‘āf b.-ğaysız* 18a/01; *muḥālif b. -dılar* 10a/05; *mukābele b. -dı* 14a/09; *mukayyed b. -dı* 14b/02; *müsūlmān b. -ur* 2a/08, *b. -madı* 2a/04, *b. -up* 2a/10, *b. -mas* 2a/11, *b. -dı* 4b/12, *b.-mağunça* 4b/11; *mutaşarrif b. -dı* 12a/13, 13a/11, 14a/10; *muvāfiķ b. -dı* 5a/09; *mükemmel b. -up* 5a/13; *muḫī‘ b. -dılar* 5a/15; *mülākāt b. -ğay* 7b/04; *münķād b. -dılar* 12b/01, *b. -dı* 9b/05; *münker b. -dı* 14b/13; *müstecāb b. -dı* 14a/13; *müyesser b. -madı* 7b/05; *nā-būd b. -dı* 15a/09; *naşīb b. -ur* 15a/10; *pādişāh b. -dı* 4b/01, 4b/01; *pāk-dāmen b. -up* 7a/02; *peydā b. -madı* 3a/08, *b. -dılar* 3a/11, *b. -dı* 4a/04 4b/04, 4b/09, 5b/01, 7a/10, 7a/11, 7a/14, 12a/14; *pīr b.-up* 10b/06; *revān b. -dı* 10b/14, 10b/15, 18a/13, 20b/09; *şādır b. -ğay* 7a/03; *şāfī b. -dı* 14a/02, 15a/13, 15b/08; *sākin b.-dı* 3b/05, 4b/09, *b. -dılar* 6b/01, 13a/03; *sezā-vār b. -uptur* 18a/09; *şehīd b. -dılar* 19a/12; *tamām b. -dı* 7a/08; *teğ b. -dı* 19b/07; *tābi b.-dı* 7b/14, 11b/07; *tersā b. -uñlar* 14b/06; *tinç b. -dı* 8a/10; *vāķı‘ b. -dı* 18a/14, 5a/13; *vefāt b. -dı* 4a/06, 6a/07, 8a/11, 9b/12; *yaḫşı b.-saķ* 15b/09; *yār b. -dı* 12b/15; *yağı b. -up* 10b/08, *b. -dı* 10a/11, 12b/10, 14b/01, 20a/07, 4a/07, 8b/09; *za‘if b. -dı* 16b/04; *b.-updur* 14a/07; *zāhir b. -dı* 16b/05, *b. -adur* 9a/12; *ziyāde b. -ur* 7a/15, *b. -dı* 18a/12

Borğul Noyan Curkin karargâhında bulunmuş dört çocuktan ve dört kahramandan biri, binbaşı

B. N.12b/11

[=1]

Borte Kucin Temucin'in ilk karısı

B. K.20b/12

[=1]

boyun boyun

b. +ığa (boynığa) 16b/02

[=1]

Boz kişi adı

B. +ke 15b/06

[=1]

Bozoğ Oğuz Han'ın ikinci eşinden olan üç oğlu ve onlardan türeyen boylardır

B. 5b/14

B. +niğ 5b/15

[=2]

bu bu

b. 10a/10, 10a/13, 10b/08, 11a/04, 11a/08, 11a/14, 11b/09, 11b/12, 12a/06, 12a/09, 12b/08, 12b/12, 13a/13, 14b/06, 15a/03, 15a/04, 15b/01, 15b/02, 15b/02, 15b/10, 15b/13, 15b/15, 16a/03, 16a/04, 16a/05, 16a/07, 16a/12, 16a/14, 16b/01, 16b/03, 16b/03, 16b/04, 16b/11, 16b/13, 17a/02, 17a/05, 17a/08, 17b/04, 17b/07, 17b/09, 18a/08, 18a/08, 18a/13, 18b/14, 19a/10, 2a/03, 2a/08, 2a/09, 2b/02, 2b/04, 2b/12, 3b/01, 3b/04, 4a/01, 4a/10, 4b/03, 5a/07, 5b/05, 5b/06, 5b/08, 6a/15, 6a/15, 7a/01, 7a/06, 7a/07, 8a/01, 9a/11

b. +larnıy 2a/11, 6b/03, 10b/15, 9b/10

[=71]

Buda't Moğol kavim adı

B. 8b/01

[=1]

Buḥārā Buhara

B. 15a/15, 5b/09

B.+da 18b/09

B.+ğa 17b/04, 18b/07, 18b/08

B.+nıy 17b/02

[=7]

Buka Ḥān Ögürçik'in oğlu

B. Ḥ. 4b/02, b. 7b/06, 7b/07

B. Ḥ.+ğa 7b/07

[=1]

bular bunlar

b. 12a/11

b.+nıy 16b/14

[=2]

Bulcar Duklan Tümene Han'ın oğlu

B. D. 8b/03

[=1]

Buḡun Kaḅı Alankoa'nın büyük oğlunun adı

B. K. 7a/09

B. K.+nıy 7a/10

[=2]

burun önce, evvel

b. 1b/01

[=1]

but [< Far.] put

b. +*ğa* 14b/06

[=1]

Buyruk Hân Tayang Han'ın kardeşi, Nayman'ların hanı

B. H. 12a/15, 12b/03, 12b/04, 12b/15

B. H. +*nuş* 13a/02,

B. H. +*ğa* 12b/06, 12b/09

[=7]

buy(u)r- buyurmak, emretmek, istemek

b.-di 12b/12, 15a/04, 15b/04, 15b/14, 18a/05, 18a/06, 18a/14, 18b/08,
19b/01

b.-udu(buyruğu) 15b/07

b.-uñlar(buyruñlar) 16b/07

b.-up(buyrup) 16b/10, 19a/14

[=13]

buyruğ buyruk, emir, hüküm

b. +*umça* 20a/01

[=1]

buz- bozmak, yıkmak, tatirip etmek

b.-mañlar 8a/01

[=1]

buzul- bozulmak

b.-uptur 18a/08

[=1]

buzrug [< Far.] büyük, ulu

b. 2b/12, 4a/13

b.+lar (20b/03)

[=3]

buzrugvār [< Far.] büyük, ulu, saygıdeğer

b. 14b/03

[=1]

C

Camuğa Cacirat'lardan Kara Kadaan'ın oğlu, Ong Han'ın kan kardeşi, Timuçin'in gençlik arkadaşı ve sonra rakibi

C. 11b/10

[=1]

cān [< Far.] can, ruh

c. 11a/07, 14a/11

c.+ıdın 17a/11

[=3]

cānlıq [< Far. can + Tü. +lıq] canlı

c. 1b/03

[=1]

cān-dār [< Far.] muhafız, koruyucu

c. 20b/09

[=1]

cā-niṣīn [< Ar.]

cā-niṣīn kıl- vekil yapmak

c.k. -di 3a/11

[=1]

cānsız [< Far. cān + Tü. +sız] cansız

c. 1b/03

[=1]

cān-ver [< Far.] canlı, hayvan

c. 4a/02

c.+din 2b/15

[=2]

car [< Mo.] haber, davet

c. 14b/05

[=1]

carçı tellal

c. 16b/07, 16b/07

[=3]

carla- ilan etmek, yüksek tonla bağırarak

c.-p 13b/08

[=1]

cāsūs [< Ar.] casus

c. 16a/08, 16a/10

[=2]

cāvidān [< Far.] sonsuz, ebedi

c.+ıġa 3b/12

[=1]

Cebe Noyan Cengiz Han'ın kumandanlarından

C. N. 15a/06, 15a/06

C. N. +ni 15a/03

C. N. +niy 15a/05

[=3]

Cebra'îl Cebrail, Peygamberlere emir ve vahye vasıta ve memur olan dört büyük melekten biri

C. 3a/14

[=1]

cedde [< Ar.] ata, dede

c. +si 9a/12

[=1]

cedel [< Ar.] sert münakaşa

c. 18b/06

[=1]

cefâ [< Ar.] cefa, eziyet, incitme

c. +lar 10a/08

[=1]

Celaledin Meñüberni Harezşahlar Devleti'nin son hükümdarıdır. Asıl adı Mengüberti olup lakabı Celaledin'dir

C. M. 17b/11

C.M. +niy 19b/05

[=2]

celā [< Ar.]

celā taḳ- cela takmak

c. t.-ap 14b/06

[=1]

cem'ıyyet [< Ar.] topluluk

c. 4b/09

[=1]

cemāl [< Ar.] cemaal, yüz güzelliği

c. 4b/10

[=1]

cemī' [< Ar.] cemi, bütün, hep, herkes

c. 11b/04, 12a/13, 1b/08, 3a/09, 5a/14, 8a/03, 8b/15

[=7]

ceng [< Far.] cenk, savaş, kavga, mücadele

c. 13a/09, 17a/03, 17a/08, 17b/15, 18a/12, 18a/14, 18b/06, 5a/13, 10b/15,
11b/12, 12a/02, 5a/14, 5b/05, 12a/08, 6b/04, 10b/12, 11a/10

[=17]

ceng ḳıl- savaş yapmak

c. ḳ. -alı 12a/01, 17a/13

c. ḳ. -ıp 6b/04, 10a/12, 12a/10

c. ḳ. -dı 14a/08, 16b/12, 17a/03, 19b/03, 19b/06, 20a/10, 9b/03, 9b/04

[=13]

ceng bol- savaş olmak

c. b.-dı 10b/12

[=1]

Cerçe Lengüm Kaydu Han'ın üçüncü oğlu

C. L. 8a/06

[=1]

cevāb [< Ar.] cevap, yanıt

c. 12a/03

[=1]

Ceyhūn Ceyhun nehri

C.+nuḡ 5b/08

[=1]

cihān-dār [< Far.] dünyayı tutan (hükümdar)

c. 9b/15

[=1]

cihān-gīr [< Far.] dünyayı zapteden, büyük fatih

c. 20a/02, 9b/13

[=2]

cihet [< Ar.] yan, taraf

c.+imdin 2b/01

[=1]

cihet-mend [< Ar. cihet + Far. +mend] taraflı

c. 10a/08

c.+leri 10a/08

[=2]

cinn [< Ar.] cin

c. 1b/06

[=1]

Ciras kavim adı

C. 11a/04, 11b/10

[=2]

civān-merd [< Far.] temiz, soylu

c. 4b/05, 5b/01, 6a/11

[=3]

Coçi Kutula Han'ın oğlu

C. 18a/06, 8b/04

C. +niḡ 19a/03

[=3]

Coçi Hān Kutula Han'ın oğlu

C. H. 18a/15, 18b/04, 18b/05, 18b/07, 20a/04, 20b/14

C. H. +ḡa 18a/13, 18b/04

C. H. +n 18a/06

C. H. +niḡ 19a/02

[=10]

Coçi Qasar Timuçin'in kardeşi

C. Q. 9b/07

C. Q. +dın 11a/04

C. Q. +n 11a/03

[=3]

Cubine Yulduz Han'ın oğlu

C. 6b/06

[=1]

Cudi Dicle kenarındaki Cizre'nin kuzey-doğusunda bir dağ

C. 3a/01

[=1]

cüdā [< Far.]

cüdā bolmak ayrılmak

c. b.19a/10

[=1]

cümle [< Ar.] cümle, bütün, hep

c. 1b/03

[=1]

cünbiş [< Far.]

cünbiş kıl- hareket etmek

c. k.-madı 12a/06

[=1]

Ç

Çağatay Hân Cengiz Han'ın oğlu ve onun ölümünden sonra kurulan Moğol devletlerinden birinin kurucusu

Ç. H.18a/04, 18b/05, 18b/07, 19a/01, 20a/04, 20a/05, 20b/14

[=7]

çahārmih [< Far.]

çahārmih kıl- çarmıha germek

ç. k.-ip 14b/14

ç. k.-di 14b/15

[=2]

Çaqsu Tümene Han'ın oğlu

Ç. 8a/13

[=1]

çaldur- (müzük aleti) çaldırmak

ç.-ur 17a/05

[=1]

çap- koşturmak

at ç. -a durğan 7b/15

[=1]

çaptur- koşturmak; akın yaptırmak

ç.-alı 17a/14, 17b/13

[=2]

Çeçen Çeçenlerden bir kabile ismi

Ç. 11b/10

[=1]

çeşme [< Far.] çeşme, su kaynağı

ç. 10b/14

[=1]

çerāğ [< Far.] çerağ, mum, ışık

ç.+ı 1b/08

[=1]

çerig asker

ç. 11a/09, 12b/02, 12b/09, 12b/15, 13a/04, 13b/11, 16b/07, 16b/09,
17a/13, 17a/14, 17b/14, 6a/13, 8a/04, 8b/13

ç.+din 10a/13

ç.+i 12b/11, 16b/13, 17a/03, 17a/05, 17a/09, 17b/02, 19b/07, 20a/09

ç.+idin 18a/15

ç.+ini 12b/12

ç.+ke 16b/07, 19b/08

[=27]

çık- çıkmak, ortaya çıkmak

ç.-ip 14a/08, 18b/12, 6b/03, 7a/05, 9a/11

ç.-a 6b/12

ç.-sun 20a/15

ç.-sunlar 19a/08

ç.-tı 13a/08, 16b/02, 17b/11, 20b/03

ç.-tlar 3a/02

[=13]

çıkār- çıkarmak

ç.-dı 6b/08

[=1]

çıkmağ çıkma

ç. 20a/12

[=1]

Çıñdu bugünkü Pekin

Ç. 13b/12

[=1]

Çigil Yafes'in oğlu Türk'ün oğlu

Ç. 3b/14

[=1]

Çin Yafes'in oğlu

Ç. 3b/09, 4a/07, 4a/07, 4a/08, 4a/09

[=5]

Çiŋgiz Hān Moğol İmparatorluğunun kurucusu, Timuçin'in hükümdarlık unvanı

Ç. *H.* 1b/08, 12b/01, 13a/04, 13a/10, 15a/14, 17a/01, 18a/04, 18b/06, 18b/08, 20a/02, 9b/06, 9b/09, 9b/13, 12a/08, 12a/11, 12b/02, 12b/08, 12b/11, 12b/14, 13a/02, 13a/06, 13b/10, 13b/12, 13b/15, 14a/13, 14a/15, 14b/02, 15a/11, 15a/13, 15b/02, 16b/01, 16b/08, 19b/04, 19b/10, 19b/11, 19b/15, 20a/05, 20b/02

Ç. *H.* +*ğa* 10a/08, 11b/70, 12b/14, 12b/15, 12b/07, 13a/08, 13b/01, 15a/03, 15a/13, 15b/06, 19b/04, 20a/03

Ç. *H.* +*niŋ* 14a/14, 16b/13, 7b/06, 8b/02, 8b/11, 9a/02, 9a/03, 9a/04, 9a/07, 9a/08, 9a/12, 9a/14, 9b/01, 9b/07, 9b/11, 13a/01, 16b/01, 18b/10, 19b/02, 20b/08, 20b/10

[=77]

Çin-Maçin (1) Yafes'in oğlu Çin ve Çin'in oğlu Maçin

Ç. *M.* 4a/09

[=1]

(2) yer adı

Ç. *M.* 4a/09

[=1]

çüft [< Far.] çift, iki

ç. +*ni* 2b/15

[=1]

çünān [< Far.] öyle, onun gibi

ç. 14a/06

[=1]

D

dād [< Far.] adalet, doğruluk

d. +ı 'adl 4b/05, 7b/12

[=2]

dağı [< Far.] dahi, yine

d. 1b/09

[=1]

dānişmend [< Ar.dāniş + Far. +mend] danışment, bilgi, ilim sahibi

d. 8a/12

[=1]

darḥan devlete veya hükümdar ailesine karşı yararlık göstermiş olmaları mukabili kendilerine maddi ve manevi ayrıcalık tanınan kişilere verilen unvan

d. 11a/02

[=1]

Darıtay Otçigin Bartan Bahadır'un dördüncü oğlu, Yesugey'in küçük kardeşi

D. O.9a/14

[=1]

daruğa [< Mo.] hükümetin harman ve zahire muhafızı, vakıf malı muhafaza eden kimse

d. 12b/08, 20a/06

[=2]

dāstān [< Far.] destan, hikāye

d. 9a/15

d. +ı *Ḳāān* 9b/13

d. +ı*da* 9a/07, 9b/11

[=4]

da‘vet [< Ar.]

da‘vet kııl- çağırmaq, davet etmek

d. *ḳ.-dılar* 2a/02

[=1]

Dayır Usun Uvas Merkit’lerin reisi

D. U. 12b/07

[=1]

dē- demek, söylemek

d.-di 14b/08, 15b/04, 16b/13, 17b/10, 20a/01, 7a/07, 9a/09

d.-diler 15b/06, 19a/11, 2b/05

d.-mey 11b/06, 16a/05

d.-p 10b/08, 10b/13, 11a/04, 11a/08, 11a/10, 11b/01, 11b/06, 11b/15, 12a/02, 12a/03, 12a/04, 12a/05, 12a/08, 12a/09, 12a/10, 12a/12, 12a/15, 12b/10, 12b/10, 13b/06, 13b/08, 14a/07, 14b/03, 15a/07, 15b/03, 15b/05, 15b/11, 15b/15, 16a/06, 16a/09, 16a/10, 16b/07, 16b/14, 17a/02, 17a/14, 17b/09, 18a/01, 18a/09, 18b/03, 18b/11, 18b/14, 19a/05, 19a/09, 19b/13, 20a/07, 20b/01, 20b/05, 2a/07, 2a/09, 2a/11, 2b/02, 2b/03, 2b/04, 3a/14, 3b/02, 4b/12, 5a/02, 5b/07, 7a/04, 7a/15, 8a/01, 8b/08, 9a/02

d.-pdur 15b/07, 9a/03, 9a/04, 9b/01

d.-pdurlar 8a/14

d.-pdürler 2b/07

d.-r 13a/12, 19b/07, 6b/02

d.-rür miz 18b/14

d.-sünler 11b/06

d.-gen 10b/14, 13a/03, 13b/12, 16a/01, 16a/13, 16b/10, 2b/13, 3b/03,
4b/09,7a/15, 9b/06

d.-gende 19a/12

d.-genniñ 12b/07, 16b/10

[=100]

def [< Ar.] ortadan kaldırma

d.+ige 15a/04

[=1]

dèk gibi, kadar

d. 10b/03, 12a/12, 1b/09

[=3]

dem [< Far.] söz, bahs

d. 1b/04

[=1]

dem-be-dem [< Far.] zaman zaman, zamanla

d. 18a/12

[=1]

dere [< Far.] dere

d.+de 6b/02, 6b/03

d.+ge 6b/01

d.+i Abuskun 19a/12

d.+i Abuskunda 19a/15

d. +i sarık kolda 15a/06

d. +ni 6b/02

[=7]

derece [< Ar.] derece, kademe, seviye

d. +i sabidin 5a/03

d. +sedin 6a/01

[=2]

dervāze [< Far.] büyük kapı, kale kapısı

d. +niḡ 18b/08

[=1]

deryā [< Far.] deniz

d. +yī Ceyhūnniḡ 5b/08

d. +yī Ceyhūnni 17b/14

d. +yī Sind 19b/05

d. +yī Sinddin 19b/09

[=4]

devlet [< Ar.] devlet, siyasi erk güç; baht açıklığı

d. 10a/01, 10a/09, 17a/02, 18a/02, 7b/02

d. +de 10a/08

d. +i 11b/04

d. +i bā-kemāl 15a/10

[=8]

devlet-mend [< Ar. devlet + Far. +mend] devletli

d. 14a/01

[=1]

devr [< Ar.devir + Tü. -al] (etrafında) dönmek

d.-aldı 2b/15

[=1]

dıraht [< Far.] ağaç

d.+nı 5b/07

d.+nıñ 5b/04

[=2]

dil [< Far.] gönül

d. 13a/07

d.+ini 16a/09

[=2]

dilāver [< Far.] dilaver, yiğit, yürekli

d. 3b/15, 5b/01, 6a/03, 8a/04, 8b/08, 9b/02, 9b/08

[=7]

dīn [< Ar.] din; gönül kabülü

d. 16a/09

d.+i 15a/01, 2a/10, 15a/07

d.+i şeri 'āt 15a/08

d.+i İslamğa 2a/02

[=6]

dīndār [< Far.] dindar, din ehli

d. 5a/03

[=1]

Dèb < **B** > **ağuy Hān** Alımça Han'ın oğlu

D. H. 4a/06, 4a/09, 4a/10

[=4]

diyār [< Ar.] diyar, yurt, memleket

d. +ı 3b/13

d. +ıda 3b/05

d. +ığa 3a/06, 3a/13

[=4]

Dorbun Bayan Alankoa'nın amcasının oğlu

D. B. 6b/09

D. B. +dın 6b/08

D. B. +ğa 6b/08

[=3]

dost [< Far.] dost, gönülden arkadaş

d. 10a/08, 10b/02, 20a/13, 9b/12

[=5]

dostluq [< Far. dost + Tü. +luq] dostluk

d. 19a/05

[=1]

du'ā [< Ar.] dua

d. 3a/13

d. +sı 14a/13

d. +sını 2a/13

[=3]

du'ā kıı- dua etmek

d. k. -mağay 2b/05

d. k. -dıñ 2b/03

d. k.-dular 2a/12, 3a/14, 14a/13

[=5]

duhter [< Far.] kız evlat

d.+i nīk 6b/06

[=1]

dūr u dirāz [< Far.] çok uzun

d. 7b/05

[=1]

dur- durmak

d.-ur 4b/03

d.-ğan 7b/15, 7b/15

[=3]

Dutum Metin Hān Buqa Han'ın oğlu

D. M. H. 7b/08, 7b/10

[=2]

dūzah [< Far.] cehennem

d.+ga 2b/04

[=1]

düşmen [< Far.] düşman

d. 10a/09, 12a/03

[=1]

düşnām [< Far.] sövme

d. 14b/13

[=1]

düşnām kıl- sövmek, sövüp saymak

d. k.-ip 12a/09

[=1]

dünyā [< Ar.] dünya

d.+dın 14a/11, 6a/04, 6a/08, 8b/14, 9b/08

d.+nuj 15a/01

[=6]

E/Ė

ê- imek, olmak, var olmak

ê.-di 10a/04, 10a/04, 10a/06, 10a/13, 10b/02, 10b/03, 10b/06, 11a/01, 11a/03, 11a/08, 11a/10, 11a/12, 11b/01, 11b/15, 11b/15, 12a/01, 12a/07, 12a/07, 12a/15, 12a/15, 12b/04, 12b/09, 13a/01, 13a/11, 13a/13, 13a/13, 13a/14, 13b/02, 13b/03, 13b/04, 13b/04, 13b/10, 14a/01, 15a/05, 15a/05, 15b/01, 16a/02, 16a/03, 16a/05, 16a/05, 16a/07, 16b/08, 16b/10, 16b/11, 16b/11, 16b/13, 16b/14, 17a/01, 17a/02, 17a/04, 17a/04, 17a/05, 17a/07, 17a/14, 17a/15, 17a/15, 17b/02, 17b/03, 18a/02, 18a/11, 18a/11, 19a/14, 19b/02, 19b/03, 20a/01, 20a/05, 20a/05, 20b/11, 20b/11, 20b/13, 3b/03, 3b/12, 3b/15, 4a/04, 4a/08, 4a/13, 4a/13, 4b/05, 5a/03, 5a/10, 5a/11, 5a/13, 5b/04, 5b/05, 5b/12, 6a/04, 6a/08, 6a/11, 6b/02, 6b/12, 7b/02, 7b/02, 7b/03, 7b/04, 7b/06, 7b/07, 7b/09, 7b/11, 7b/13, 7b/14, 8a/02, 8a/13, 8a/13, 8b/08, 9a/05, 9a/13, 9b/03, 9b/06, 9b/08, 9b/12

ê.-diler 10b/09, 11b/12, 14b/15, 19a/07, 2b/06, 2b/07, 2b/15, 9b/10, 9b/10

ê.-dim 19b/12, 2b/06

[=121]

Ebozonçar Kāān Alankoa'n oğlu

E. K. 7a/11, 7a/12, 7b/01, 7b/02

E. K.+ğa 7b/05

E. K. +nıŋ 7a/13

[=5]

ebüge [< Mo.] büyükbaba, dede

e. 9a/04

[=1]

ecel [< Ar.] ecel, ömrün son bulması

e. 4a/11, 7b/05

[=2]

ecma'in [< Ar.] hepsi, cümlesi

. 1b/10

[=1]

êçige [< Mo.] baba

ê. 9b/01

[=1]

edeb [< Ar.] edep, terbiye

e. 7a/05

[=1]

êge sahip

ê. 6b/04/ 20a/15

[=2]

eger [< Far.] ŧayet, eğer

e. 11a/06, 14a/04, 14a/05, 14b/07, 17b/11, 19b/06, 1b/04, 2b/10

[=8]

eşhel [< Ar.] elâ gözlü

e. +i çeşm 9a/10, 9a/13

[=2]

ehliye [< Ar.] alışık olan, alışkın

e. +si 3b/07

[=1]

ekâbir [< Ar.çkl.] büyük adamlar, ileri gelenler

e. 18b/11, 18b/11, 18b/15

[=3]

éken iken

é 15b/04, 19b/12

é. +sén, 19b/15

[=3]

ékki iki

é. 10b/08, 10b/12, 11a/01, 11a/12, 11a/14, 12b/12, 13b/12, 14b/05, 15b/04, 16b/11, 17a/08, 17b/12, 17b/13, 19a/05, 19b/02, 1b/06, 2a/01, 2a/02, 3b/15, 4a/13, 4a/14, 6a/14, 6b/09, 7a/04, 7b/06

é. +niş 14b/06

[=26]

ékkinçi ikinci

é. 20b/14, 20b/15, 3b/09, 3b/14, 4b/07, 5b/10, 7a/09, 8a/06, 8a/14, 8b/10, 9a/07, 9b/07

[=12]

ekşer [< Ar.] en çok, daha ziyade

e. 9a/06

[=1]

 l il,  lke, memleket

 . 11b/06, 12a/13, 12a/13, 13a/02, 13b/14, 13b/15, 3b/08, 4b/14, 5a/14,
6a/06, 6b/12, 6b/14, 8a/03, 8a/08, 8b/06, 8b/15, 12b/14, 17a/01, 12b/01

 .+ni η 17b/15, 18a/08

[=23]

 l i el i, bir devleti diğer bir devlet katında temsil eden kimse

 . 11a/04, 13a/05, 13a/06, 14a/03, 15b/10, 15b/12, 18a/07, 18b/10,
20a/11

 .+ge 20a/11

 .+ler 15b/15, 16a/10

 .+ni 18a/07

 .+ni η 11a/09, 6a/02

 .+si 20a/12

 .+sini 8b/09

[=17]

 l ide Noyan Ka iyun'un oğlu

 . N. 9b/08

 . N.+ga 9b/09

[=2]

elen ug [< Mo.] dede

e. 9a/03

[=1]

 lh n Tengiz Han'ın oğlu

 . 6a/10

Ė.+m 6a/10

Ė.+mı 6a/12, 6a/13, 6a/14

[=5]

ellig el

é. 17a/11

[=1]

el-kıssa [< Ar.] kıssa; sözün kıyası, özetle, sonra

e. 13b/10, 14a/02, 15a/11, 18b/15, 19a/01, 20b/09, 2b/13, 2b/15, 18b/05

[=9]

ellig elli

e. 15b/15, 16a/14, 17b/02, 2a/01, 2a/01, 2a/02, 2a/03

[=7]

em- emmek

e.-di 4b/12

e.-medi 4b/10

e.-mesmem 4b/12

[=3]

emdi şimdi, şu anda

é. 7a/02, 19a/10, 19b/12, 19b/14, 20a/01

[=5]

em̄ir [< Ar.] emir, bey

e.+e 17b/03

[=1]

Emir Ebū Müslim Mervezī Merv’de doğan Ebū Müslim İslâm tarihinin önemli şahsiyetlerindendir

E. E. M. M. 7b/03

[=1]

emvāl [< Ar.] mallar, mülkler

e. +dın 16a/07

e. +i ferāvān 15b/15

[=2]

en‘ām [< Ar.] at, deve vb. hayvanlar

e. 10b/15

[=1]

enarallāhu burhānehu [< Ar.] “Allah kanıtlarını aydınlatsın” anlamında kullanılan söz

e. 6a/02

[=1]

enbiyā [< Ar.] peygamberler

e. +ğa 1b/08

[=1]

endām [< Ar.] endam, beden, boy

e. +ı 3a/04

e. +ları 3a/03

[=2]

endek [< Far.] az, azıcık, biraz.

e. 12a/07, 17a/04, 17a/05

[=3]

ènege süt anne

e. 10a/09

[=1]

engiz [< Far.]

engiz kıl- gürültü yapmak

e. k.-ip 6b/13

[=1]

Enis Hân Tatar Han'ın neslinden gelen han

E. H. 4b/03

[=1]

êr- ermek, olmak, imek

e.-di 12b/11, 13b/09, 16a/13, 19b/07, 4b/06, 4b/13, 5a/15, 8a/06, 8b/09,
9a/06

e.-diler 13a/12, 2a/01, 4b/14, 6b/02

e.-miş 13b/15

e.-se 17a/09, 18a/08, 2b/04, 2b/12, 3a/02, 4a/12, 4b/14, 5b/03, 6a/04,
6a/07, 6a/10, 7a/08, 7b/05, 7b/08, 8b/13

e.-ür 14a/07, 1b/03, 3b/14, 8b/11, 9a/02, 9a/03, 9a/04, 9a/09, 9a/12,
9a/14, 9b/01, 1b/01

[=42]

Erginekol dağ ismi

E. 6b/02

[=1]

eşer [< Ar.] iz, nişan

e.+i 16b/05

[=1]

Esid Kıbalık yer adı

E. K. 13b/14

[=1]

esir [< Ar.]

esir kıı- esir etmek

e. kı.-dı 19a/01

[=1]

esit- işitmek

i.-çe 16b/01

é.-ip 11a/07, 15a/05, 19b/12, 7b/04

é.-medi 12a/03

é.-meyler 17b/08

é.-ti 13a/15, 18a/08, 2b/12

é.-tiler 2b/04

é.-gandin 19b/14

é.-genni 17b/08

[=13]

eşraf ileri gelenler

e. 18b/15

[=1]

eşrafat [< Ar.] ileri gelenler

e. 18b/11

[=1]

ét- etmek, yapmak

é.-ip 3b/05, 7a/08, 18b/02, 8b/06

[=4]

evbāş [< Ar.] çapkın

e. 18a/07

[=1]

evlād [< Ar.] çocuklar, evlad

e.+ı 8a/14, 8a/15

e.+ım 2b/01

[=3]

evvel [< Ar.] evvel, önce, eski

e. 13a/01, 20b/14, 3b/09, 3b/14, 4b/06, 5b/10, 7a/06, 7a/13, 8a/06, 8a/13,
8b/10, 9a/06, 9b/07

e.+din 6b/15

e.+dür 1b/02

e.+ki 5a/10

[=16]

ey ey (ünlem)

e. 12a/03, 12a/05, 12a/06, 15a/01, 16b/03, 16b/03, 17a/12, 17b/07,
17b/11, 18a/03, 18b/03, 19b/11, 19b/14, 19b/15, 2a/09, 2b/01, 2b/09,
2b/10, 2b/11, 4b/11, 6b/15

[=21]

eymen [< Ar.] hayırlı, talihli

e.+i 3a/15

[=1]

eyyuhel kufrete uqtulu elfecrete [< Ar.] “Ey kâfirler bu sapkınları öldürün!”

e. 17b/09, 18a/03

[=1]

ez [< Far.] “-den, dan” manasına gelir

e. 16a/04

[=1]

F

fat [< Iran] [bk. pat] çabuk, hemen, çok geçmeden (bk. Jarring, 224; krş. ÇUy, *pat.* “çabuk, hemen”; UTİL, 177)

f. 15a/08, 15a/01

[=2]

fâcir [< Ar.] kötü işler yapan, zinâ ve işrete düşkün olan

f. 14b/11

[=1]

fânî [< Ar.] fani, ölümlü, geçici

f.+din 3b/11

[=1]

fâriğ [< Ar.]

fâriğ bol- rahatlamak

f. b.-dılar 4b/15

f. b.-dı 14a/14

[=2]

fâsık [< Ar.] Allah’ın emirlerini tanımayan, günahkâr

f.+larnı 18a/04

f.+nı 4b/13

[=2]

fāyeliġ [Far. fāye + Tü. +liġ] rütbeli, dereceli [bk. pāye]

f. 11b/05

[=1]

Fenaket Fenaket şehri

F. 18a/10

F. +ġa 18a/06

F. +ke 17b/01

[=3]

ferāmuş [< Far.]

ferāmuş kıı- unutmak

f. k. -ıp 10a/11

[=1]

ferāvān [< Far.] çok

f. 10b/10, 6a/12

[=2]

fermān [< Far.] ferman, buyruk

f. +ı 5a/14

[=1]

ferzend [< Far.] çocuk, oġul

f. 6b/09

f. +i 10b/03

f. +leriniġ 10a/06

[=3]

fesād [< Ar.] fesat, fitne

f. 12a/01, 16b/04, 4b/04

[=3]

feth [< Ar.] fetih, açma, açılma

f. 18a/10, 19a/06, 18b/06, 18b/06, 18b/07, 19a/03, 19b/01, 20a/03

[=8]

feth kı1- zapt etmek, ele geçirmek

f. k.-ı1p 20a/03

[=1]

feth bol- zapt etmek, ele geçirilmek

f. b.-dı 18a/10, 19a/06

f. b.-madı 19a/03

[=3]

fetvā [< Ar.] fetva, şerî karar

f. 16a/08, 16a/09, 16a/13

f.+larnı 16a/12

[=4]

fevt [< Ar.]

fevt bol- kaçırmak, elden kaçımak

f. b.-dı 19a/15, 4a/15, 6a/10

[=3]

fırşāt [< Ar.] fırsat

f.+da 15a/08

[=1]

fikr [< Ar.]

fikr kı1- düşünmek

f. k.-may 16a/13

[=1]

fitne [< Ar.] fitne, karışıklık

f. 12a/01, 16b/03, 4b/04

f.+ge 12a/14

[=4]

fiyāz [< Far.] soğan [bk. piyāz]

f.+ı 7b/14

[=1]

fūṣīde [< Far.]

fūṣīde kıl- gizlemek

f. k.-dı 3a/05

[=1]

fūṭa [< Ar.] peştamal, kuşak

f.+sını 16b/02

[=1]

Futula Kāān Kabul Han'ın dördüncü oğlu

F. K. 8b/10, 8b/13, 8b/14

[=3]

G/Ġ

ġāfil [< Ar.] gaflette olan, dikkatsiz

ġ. 11a/08, 11a/10, 14a/09, 8a/02

[=4]

ġāhī [< Far.] bazen, ara sıra

k. 9a/11

[=1]

ġalebe [< Ar.]

ġalebe kıl- galip gelmek, yenmek

ġ. k.-dı 14b/11

[=1]

ġālib [< Ar.]

ġālib kıl- kazanmak

ġ. k.-ip 10a/12, 6b/04

ġ. k.-dı 11a/11, 14a/09, 14a/10, 17a/06, 6a/13, 9b/03, 9b/04, 19b/04

[=10]

ġam [< Ar.] gam, kaygı, keder

ġ. 14a/10

ġ.+ı 12a/12

[=2]

ġarāz [< Ar.] gaye, istek, meyil

ġ. 20a/01

[=1]

ġāret [< Ar.]

ġāret kıl- yağma etmek, talanlamak

ġ. k.-ıp 11a/03

ġ. k.-dı 11a/05

[=2]

ġāyet [< Ar.] gayet, nihayet, son; son derece

ġ. 2a/05

[=1]

ġayret [< Ar.]

ġayret kıl- çalışmak, çabalamak

ġ. *k.-ıp* 12a/04

[=1]

ġāzab [< Ar.] dargınlık, kızgınlık

ġ. +ı 18b/10

ġ. +ıġa 18a/09

[=2]

Ġazne Afganistanda bir şehir

Ġ. 19b/02

[=1]

Ġoġrat kabile adı

Ġ. 20b/12

[=1]

Ġor Yafes'in oġlu

Ġ. 3b/10

[=1]

ġuma [< Mo.] kuma, carıye

ġ. +sı 20b/11

[=1]

gümān [< Far.] şüphe

g. +uñzlar 7a/02

[=1]

gün-ā-gün [< Far.] türlü türlü, çeşitli

g. 14b/07

[=1]

Gurbesun Nayman hükümdarı Tayang Han'ın annesi

G. 12a/05

[=1]

Ġur Batı Afganistan'da Helmand vadisi ile Herat arasında bir vilayet

Ġ. 17b/06

[=1]

ġurūr [< Ar.] gurur, kendini beğenmişlik

ġ. 16a/04

ġ. +i Ġazne 14a/02

[=2]

ġuṣṣa [< Ar.] keder, tasa

ġ. +dın 14a/10

[=1]

gümrah [< Far.] yolunu şaşırılmış, doğru yoldan ayrılmış

g. +lar 2a/06

g. +lardın 2a/08

[=2]

gürüh [< Far.] topluluk, cemaat

g. +i bī-ṣükūh 2a/05

g.+i bī-şükūhniy 2a/09

[=2]

Güyük Ögedey'in oğlu ve halefi

G. 4a/11, 4a/11

[=2]

H/Ĥ/Ħ

ĥaber [< Ar.] haber, bilgi

ĥ. 11a/02, 11b/09, 12b/10, 15a/03, 18a/13, 20a/07

ĥ.+ini 15a/05, 16b/01

[=8]

ĥaber-dār [Ar. ĥaber + Far +dār]

ĥaber-dār bol- haberdar olmak

ĥ. b.-dı 16b/01

[=1]

Ĥabeş Habeşistan halkından olan kişiler

Ĥ. 3a/06

[=1]

ĥacil [< Ar.] küçük düşüp utanmış, mahçup olmuş (kimse)

ĥ. 10b/12

[=1]

ĥadd [< Ar.] sınır, nihayet

ĥ.+ide 19b/02

ĥ.+idin 14a/04

[=2]

ḥaḳ [< Ar.] hak, doğruluk

ḥ. 10a/10, 14b/11

[=2]

Ḥaḳ Subḥānehu ve Te'ālā kusursuz ve noksansız yüce Allah.

Ḥ. S. T. 5b/09

Ḥ. S. T.din 2a/10

[=2]

Ḥaḳ Te'ālā yüce Allah

Ḥ. T. 2a/12

[=1]

ḥaḳgūyluḳ [< Far. ḥaḳgūy + Tü. +luḳ] doğruyu söyleyen

ḥ. +ḡa 14b/09

[=1]

ḥākim [< Ar.] hakim, hüküm veren

ḥ. 17a/15

ḥ. +i 18a/07, 18a/10

[=3]

ḥāl [< Ar.] hal, durum, vaziyet

ḥ. 14a/02, 15a/09, 16b/06

ḥ. +imni 7a/03

[=4]

Ḥalaḳ Yafes'in oğlu

Ḥ. 3b/10, 5b/02

[=2]

ḥalāṣ [< Ar.]

ḥalāṣ kıl- kurtarmak

ḥ. k.-dı 10b/01, 10b/04, 17a/08

[=3]

ḥalāyık [< Ar. çkl.] mahluklar, insanlar

ḥ. 5a/02

[=1]

ḥālet [< Ar.] hal, durum, vaziyet

ḥ.+de 16b/12, 5a/01

[=2]

ḥālī [< Ar.] boş, تنها

ḥ. 10b/10, 10b/11

[=2]

ḥalk [< Ar.] halk, ahali

ḥ. 1b/06, 5a/02

ḥ. +ı 3b/05, 8b/07, 20a/15, 8a/10, 20a/15

ḥ. +ını 4a/05, 20b/05, 8a/10

ḥ. +nı 4b/06, 6a/05

[=12]

Ḥām Hz. Nuh'un oğlu

Ḥ. 3a/03, 3a/06

Ḥ. +nı 3a/05

[=3]

ḥamīd [< Ar.] övülmeye değer

h. 17b/04

[=1]

ḥāmīle [< Ar.] hamile

h. 6b/11, 7a/01

[=2]

ḥamle [< Ar.]

ḥamle kıl- ileri atılmak

h. k.-ip 19b/08

[=1]

ḥān [< ET < Far.] han, hakan, hükümdar

h. 5b/08, 8a/11, 8a/11, 8b/05, 10b/03, 10b/11, 11a/05, 11a/11, 11a/15, 11b/05, 11b/09, 11b/70, 12a/01, 12a/03, 12a/05, 12a/14, 12b/04, 12b/05, 13b/05, 14a/04, 14a/08, 18a/05, 18a/07, 18a/08, 19a/02, 19a/03, 19a/05, 20a/06, 20a/10, 20a/10, 20a/11, 20a/12, 20b/01, 20b/10, 4a/01, 4a/05, 4a/06, 4a/06, 4a/07, 4a/11, 4a/12, 4a/12, 4a/13, 4a/14, 4b/02, 4b/03, 4b/05, 4b/05, 4b/08, 5a/08, 5a/10, 5a/10, 5a/12, 5b/03, 5b/07, 5b/11, 5b/11, 6a/03, 6a/06, 6a/07, 6a/08, 6a/09, 6a/10, 6a/12, 6b/05, 6b/08, 6b/09, 7a/14, 8a/03, 8a/04, 8a/08, 8b/05, 8b/08, 8b/12, 8b/15, 9a/01, 9b/02, 9b/12

h. +ı 8b/09, 8b/14, 9b/03

h. +ı ögeteyni 19a/04

h. +ını 13a/12

h. +an 7a/13

h. +dın 11b/70

h. +ğa 11a/13, 11b/09, 12b/01, 12b/06, 16b/05, 4a/11, 5a/11, 8a/13

h. +ni 4a/12, 6a/06

h. +niy 4b/08, 11b/01, 11b/09, 12b/14, 13a/14, 15a/15, 18b/12, 4b/01

[=109]

hānde [< Far.]

hānde kıl-. gülmek

h. k.-dı 3a/03

[=1]

hāne [< Far.] ev, hane, mesken

h. +i Hüda 18b/14

[=1]

hānlık [< Far. hān + Tü. +lık] hanlık

h. 10a/07, 4b/02, 6a/04, 6a/09, 8a/11

h. +ığa 7b/12

h. +ğa 6a/08

[=7]

hānmān [< Far.] ev bark, ocak

h. +ımnı 11a/05, 11a/06

[=2]

harāc [< Ar.] haraç, müslüman olmayanlardan alınan vergi

h. 13a/14, 13b/03, 13b/13, 14a/03

[=4]

Harçin Kuyçuyut Kaydu Han'ın oğlu

H. K. 8a/07

[=1]

hareket [< Ar.]

hareket kıl- davranışta bulunmak

h. k.-ur 12a/07

[=1]

hareme [< Ar.] harem, kutsal alan

h.+i 2b/14

[=1]

Harezem Harezm (bölge adı)

H. 15b/12, 19a/02, 19a/08

H.+din 20a/04

H.+ide 17b/13, 19a/07, 19a/11

H.+ni 20a/04

H.+idin 19a/08

H.+ğa 18b/08

[=10]

Harezem Şāh Harezm Devleti'nin hükümdarına verilen unvan

H. Ş. 16b/12, 17b/01

H. Ş.nıy 15a/15, 16a/02

H. Ş.+ğa 18a/09, 17a/06

[=6]

har-gāh [< Far.] büyük çadır, otağ

h. 10b/11

h.+ğa 10b/11

[=2]

ḥar-vār [< Ar.] eşek yükü

ḥ. 17a/05

[=1]

ḥased [< Ar.]

ḥased kııl- kıskanmak

ḥ. k.-ıp 10b/05

[=1]

ḥaşmet [< Ar.] haşmet, büyüklük, heybet

ḥ. 4b/05, 6a/09, 16a/03

[=3]

ḥātem [< Ar.] en son

ḥ. 1b/08

[=1]

ḥātūn [< ET < Far.] hatun, kadın, zevce

ḥ. 12a/05, 7b/11, 8a/02

ḥ. +ı 10a/13, 13b/07, 20b/11, 20b/11

ḥ. +ıdın 7b/10, 9b/06

ḥ. +ığa 10b/07

ḥ. +ınıñ 7b/09, 9a/05

ḥ. +ları 5a/10

ḥ. +u 5a/12

ḥ. +unıñ 5a/10

[=15]

ḥavf [< Ar.] korku

ḥ. +*ı* 16a/10

[=1]

ḥayāl [< Ar.] hayal, istek, düşünce

ḥ. 16a/13

[=1]

ḥayāl kııl- hayal kurmak

ḥ. k.-adur 15b/03

[=1]

ḥayme [< Ar.] çadır

ḥ. 10b/11, 10b/11

[=2]

ḥāzır [< Ar.] hazır, mevcut, amade

ḥ. 14b/03, 14b/04, 17a/13, 17b/12

[=4]

ḥāzır kııl- hazır hale getirmek

ḥ. k.-dı 4b/15, 6b/14

[=2]

ḥāzır bol- hazır olmak

ḥ. b.-dılar 14b/04

ḥ. b.-sun 14b/03

[=2]

ḥāzıme [< Ar.] akıllı, ileri görüşlü

ḥ. 10a/06

[=1]

hazîne [< Ar.] hazine

h. 19a/15

h.+ge 15b/02, 15b/03

[=3]

hazret [< Ar.] hazret, saygı, saymak üzere büyüklere verilen unvan, sayın

h.+i 1b/05, 2a/07, 2a/10, 2a/12, 2b/08, 2b/08, 2b/09, 3a/09, 3a/14, 3a/14,
3b/06, 3b/08

h.+i Şeyh 19a/11

h.+i Şeyhğa 19a/08

h.+i pādīšāhğa 15b/05

h.+i imām 14b/13

[=16]

Hzret-i İmām ‘Alā üd’dīn Muḥammedī Ḥotenī Harezmin ünlü şahı

H. İ. ‘A. M. H. 14b/08, 14b/11, 15a/02

[=3]

Hzret-i Muḥammed Peygamber efendimiz Hz. Muhammed

H. M. 3a/10

[=1]

Hzret-i Muḥammed Mustafa sallallahu ‘aleyhi ve sellem Allah’ın selamı onun üzerine olsun

H. M. M.+din 15a/11

H. M M.+niş 14b/12

[=2]

Hzret-i Nuh Nuh peygamber

H. N. 1b/13, 2a/06, 2b/04, 3a/02, 3a/05, 3a/15, 2b/02

H. N.+niş 3b/02

[=7]

Ḥazret-i Sām Hz. Nûh'un oğlu.

H. S.+ğa 3a/11

[=1]

Ḥazret-i Yāfeş Hz. Nûh'un oğlu

H. Y.3a/13

[=1]

Ḥazret-i Şeyḥ Necmeddin fıkıh, tefsîr, hadîs âlimlerinden ve evliyânın büyüklerinden

H. Ş. N.19a/07

[=1]

helāk [< Ar.]

helāk bol- helak olmak

h. b.-mağay 2b/06

h. b.-dı 3b/07

[=2]

helāk kıı- mahfetmek

h. k.-dı 2a/14

[=1]

helāk bol- mahfolmak

h. b.-mağay 2b/06

h. b.-dı 3b/07

[=2]

helâlle- [< Ar.] helallemek

h. 16a/10

h.-diler 12a/08

[=2]

hem [< Far.] hem, kuvvetlendirme, bağlama edatı

h. 10b/03, 10b/04, 11b/09, 11b/11, 12a/06, 12b/10, 15b/04, 17a/07,
1b/06, 20a/04, 20a/04, 20a/08, 20a/11, 6a/05, 8a/14, 8b/04, 9b/04

[=17]

hemdîn [< Far. hem + Ar. dîn] dinleri bir olan

h.+din 5a/06

[=1]

heme [< Far.] cümle, hep

h. 10a/03, 10a/05, 13a/06, 17b/13, 2b/03, 3a/06, 5a/02

h.+i 6b/13, 7a/12

[=9]

hemîn [< Far.] hemen

h. 17a/13

[=1]

hem-râh [< Far.] yoldaş, yol arkadaşı

h. 17a/04, 18a/13

h.+larnuŷ 16a/15

[=3]

hem-râh kıl- yoldaş yapmak

h. k.-ip 18a/13

[=1]

her [< Far.] her, bütün, cümle

h. 10b/12, 14b/03, 15a/07, 15a/09, 17a/04, 17a/08, 17a/09, 18a/11,
20b/09, 20b/11, 2b/15, 3b/01, 7a/04

[=13]

hergiz [< Far.] asla, hiçbir zaman

h. 4b/11

[=1]

heybet [< Ar.] heybet, azamet

h. 8a/12

[=1]

hey'et [< Ar.] görünüş, durum

h. 9a/13

[=1]

Hıtay yer adı

H. 13b/10, 13b/15, 8b/03, 8b/08, 8b/14, 9b/03

H.+din 14a/13

H.+ğa 5b/08, 8b/13

H.+ni 14a/15

H.+niy 13a/12

[=11]

hizmet [< Ar.] iş, iş görme

h.+ge 13b/15

[=1]

hêç [< Far.] hiç, yok denecek kadar az

h. 12a/06, 12a/12, 15b/02, 2a/08, 2a/10, 3a/07

[=6]

hiçbir hiçbir

h. +i 2a/11

[=1]

ẖilāfet [< Ar.] halifelik, birinin yerini tutma

h. 1b/11, 1b/12

[=2]

ẖimāyet [< Ar.] himayet, koruma, korunma

h. 1b/09

[=1]

H̱in Hindistan

H. 11b/03

[=1]

hindū [< Far.] Hintli

h. 16a/04

[=1]

Hindustān Hindistan

H. 20a/02

[=1]

hirās [< Far.] korku, korkma

h. 17b/10, 17b/12

[=2]

ẖiṣāl [< Ar.] huylar, ahlaklar

h. 6b/06

[=1]

hişse [< Ar.]

hişse kı1- pay yapmak, hisse yapmak

h. k.-ip 4a/14

[=1]

hişāvend [< Ar.] akraba, soysop

h. 10a/03, 16a/02

h. +leridin 5b/03, 6a/14

[=4]

hiṭāb [< Ar.] hitap, sesleniş

h. 2a/08, 2a/11, 16a/06

[=3]

hoş [< Far.] hoş, güzel

h. 11a/08, 13a/06, 15b/06, 16b/06, 9a/13

[=5]

Hocend Hocent, Türkistan'ın Fergana vadisinde, Sirderya kıyısında eski bir şehir

H. 17b/01, 18a/06, 18a/07, 18a/10, 18a/10

H. +ğaça 14a/06

[=6]

Horāsān Horasan, İran'ın kuzeydoğu ve doğusunda yer alan bölgeye verilen isim

H. 14a/02, 17b/14

H. +ni (20a/03

[=3]

Hoten Çin'e bağlı Sincan Uygur Özerk Bölgesi'nin (Doğu Türkistan) güneybatısında İpek Yolu'nun Taklamakan güney güzergâhı üzerinde yer alan tarihi bir vaha şehridir

H. 14b/02, 14b/02

H.i 14b/05

[=3]

hüb [< Far.] hoş, iyi, güzel

h. 3b/08, 9b/09

[=2]

Ḥudā-yı Te'ālā [< Far.+ Ar.] Yüce Allah

H. T.10b/01, 17b/15

[=2]

Ḥudā-yı Tebāreke [< Far. Ḥudā + Ar. Tebāreke] Yüce Allah

H. T.6b/03, 12b/15, 14a/12

[=3]

Ḥudā-perest [< Far.] Tanrı'ya inanan

H. 5a/03

[=1]

Ḥudāyā [< Far. Ḥudā + Ar. yā] Ey Tanrı

H. 1b/04, 2a/09

[=2]

ḥudūd [< Far.] hudud, sınırlar

h. +ıda 13b/14

[=1]

hulāṣā [< Ar.] sözün kisası, sonuç olarak

h. 7a/12

[=1]

hurrem [< Far.] ŧen, güteryüzlü

h. 16b/06

[=1]

huŧk [< Far.]

huŧk kıı- kurutmak

h. k.-dı 19b/10

[=1]

hūy [< Far.] huy, yaratılıŧ, mizaç

h. +ı 18a/08

[=1]

hużūr [< Ar.] huzur, önemli bir makamın veya kıŧinin var olduđu, bulunduđu yer, o makam veya ŧahsın önü, katı

h. +ıĝa 5b/13

[=1]

hük̄m [< Ar.]

hük̄m kıı- hükmetmek, emir vermek

h. k.-dı 16a/14

[=1]

Hüsameddin Mes‘ud kıŧi adı

H. M. +nı 17b/06

[=1]

‘I/I

‘Iraḡ Irak

‘I. 17a/13, 18a/04

‘I.+ḡa 17b/12

‘I.+nu 17b/14

[=4]

i/ĭ/ĩ

iber- göndermek, sevk etmek

i.-di 11a/04, 12a/08, 13a/06, 13b/11, 14a/03, 16a/12, 19a/03, 20a/11,
20a/11, 3a/13, 5a/12

i.-diler 16b/07

i.-iḡler 15b/14

i.-ip 2a/13, 13a/05, 17a/01, 18a/15

i.-ipdür 10a/01

[=17]

ĭblīs [< Ar.] İblis, şeytan, hilekar

ĭ. 2a/15

ĭ.+din 2b/04

[=2]

ibn [< Ar] oḡul

i.+i Yāfeṣ 4a/07

i.+i Bartan Bahādur 9a/15, 9b/14

i.+i Alımça Hān 4b/04

i.+i Mengli 6b/05

i.+i Nūh 3a/12

i. +i Qabul 8b/12

i. +i Qabul Hān 9a/15

i. +i Temürtaş 6b/05

i. +i Yesügey Bahādur 9b/13

[=11]

ibtidā [< Ar.] başlangıç

i. +st 1b/02

[=1]

icābet [< Ar.]

icābet kıı- kabul etmek

i. k.-ıp 2a/13

[=1]

iç iç, dış karşıtı, insanın manevi varlığıyla ilgili olan,

i. +ide 10a/15

i. +ideki 10a/02

i. +ige 5b/04

i. +imge 7a/06

[=4]

iç- içmek

i.-ıp 16a/12

[=1]

içgeri içeri

i. 13b/06, 13b/07

[=2]

İdi ut Uygurların reisi

İ. .13b/01

[=1]

ihānet [< Ar.] ihanet

i. 2a/05

[=1]

isān [< Ar.] ihsan, iyilik etme

i. 10a/09

i. +in 10a/10

[=2]

isān kıl- iyilik etmek

i. .-dı 10b/15

[=1]

itiyāc [< Ar.] ihtiya, gereksinim

i. 3b/01

[=1]

itiyār [< Ar.] seme, kendi arzusuyla hareket etme

i. 15a/05

[=1]

itiyār ıl- semek, tercih etmek

i. .-ıqlar 14b/05, i. -dı 17b/03

[=2]

ilāhī [< Ar.] Ey Allahım

i. 1b/03, 1b/06, 2a/08

[=3]

ilgeri ileri

i. 12a/08, 14a/04, 14a/05

[=3]

iltifat [< Ar.] iltifat, ilgi, meyl

i. 19a/04

[=1]

iltimās [< Ar.]

iltimās kııl- kayırmak

i. k.-dı 3a/13

[=1]

imām [< Ar.] imam, hoca

i. 14b/03, 14b/04, 14b/14, 14b/15

i. +larnıñ 14b/10

i. +larnı 15a/03

[=6]

īmān [< Ar.] iman, dīnî inanç

i. +ıdın 2a/12

[=1]

İnalcık şehzade, derebey adı

İ. 16a/01, 16a/06

İ. +ğa 16a/02

[=3]

inde- çağırmaq

i.-di 2a/04

[=1]

ini kardeş, küçük kardeş

i. 12a/13, 8a/03

i. +leri 8b/07

i. +si 11a/03, 12a/15, 12b/04, 5a/04, 5a/05, 6a/04, 6a/06, 9b/01

i. +sige 12a/11

i. +sini 8b/06

[=13]

inḳiyād [< Ar.]

inḳiyād ḳıl- boyun eğmek

i. ḳ.-ip 5a/15

[=1]

ins [< Ar.] insan

i. 1b/06

[=1]

intihā [< Ar.] son, sona erme

i. +st 1b/02

[=1]

İran İran

İ. 15b/09

İ. +nt 3a/11, 15a/14

[=3]

İrtiṣ nehir adı

İ. 13a/03

İ. +ni 13a/07

[=2]

islām [< Ar.] İslam, İslamiyet

i. +ni 2a/10, 5a/08

[=2]

ism [< Ar.] isim, ad

i. +ni 3b/02, 3a/15, 3a/15

[=3]

istiğfār [< Ar.] istiğfar, tövbe etme

i. +ğa 2b/12

[=1]

iş iş; davranış, hareket

i. +niş 14b/05

i. 20a/14, 2b/02, 2b/03, 7a/02, 11b/01

i. +din 6b/15

i. +i 2b/01

i. +nişniş 2b/02

i. +im 18b/11

[=10]

it it, köpek

i. 2b/10, 5b/03

i. +din 2b/11

i. +ğa 2b/09

[=4]

‘itā [< Ar.]

‘itā kıl- vermek

i. k.-dı 3b/06, 4b/10, 5b/10, 8a/13

[=4]

itā‘at [< Ar.] itaat

i. 11a/07, 11b/12, 13a/05, 16a/08

[=4]

İt Barağ Oğuz Han’a zorbalık eden hükümdarın ismi

İ. B.+niş 5b/03

[=1]

i‘tibār [< Ar.] itibar, saygı görme, saygı gösterme

i.+ı 7a/15

[=1]

i‘tirāz [< Ar.]

i‘tirāz kıl- karşı çıkmak

i. k.-dı 15a/08

[=1]

ittifāk [< Ar.]

ittifāk kıl- birleşmek

i. k.-ıp 18b/09

i. k.-dı 5a/08

[=2]

izā [< Ar.] eziyet, işkence

i. 2a/05

[=1]

izhār [< Ar.] gösterme, ortaya çıkarma

i. +ı sürūr 2a/15

[=1]

‘izzet [< Ar.] izzet, kıymet, büyüklük, yücelik

‘i. +ni 10a/01

[=1]

Қ/К

қабīh [< Ar.] çirkin, kaba

қ. 2b/08, 2b/09

[=2]

қабīh құл- yakışıksız hale getirmek

қ. қ.-ір 14b/13

[=1]

қабūl [< Ar.] kabul etme

қабūl құл- kabul etmek

қ. қ.--dı 5a/08

қ. қ.ур му 2a/10

қ. қ.-маді 17a/14

[=3]

Қабул Һān Tumbinay Seçen’in oğlu, Cengiz Han’ın dedesi

Қ. Һ.8b/02, 8b/08, 8b/09, 8b/12, 9a/03

Қ. Һ.+ni 8b/05, 8b/06

[=6]

kaç- kaçmak

k.-ip 11a/11, 11b/02, 11b/14, 11b/70, 12a/15, 12b/03, 13a/03, 13a/10,
14b/01, 16a/15, 16b/01

k.-adur 17b/10

k.-tı 11a/14, 12a/02, 15a/05

k.-tılar 6b/01

[=16]

Kaçiyun Timuçin'in ikinci kardeşi

K. 9b/08

[=1]

kad [< Ar.] boy

k. 19b/13

[=1]

kada- [< Mo.] batırmak; çivilemek

k.-p 19b/10

[=1]

Kadan Kabul Han'ın oğlu

K. 8b/11

[=1]

kaddes-i sırrehu [< Ar.] “Allah onun sırrını mukaddes etsin, kutlu kılsın”
anlamında bir hürmet ifadesidir

k. s. 14b/05, 14b/09, 14b/14, 19a/07

[=3]

ḳadem [< Ar.] ayak, adım

ḳ. 19b/13, 5b/01

[=2]

ḳadīm [< Ar.] kadim, eski

ḳ. 16a/05, 6b/04, 8a/09

[=3]

ḳadr [< Ar.] kadir, kıymet

ḳ. 10a/02

[=1]

ḳāfir [< Ar.] kafir, küfre giren, Allah'a inanmayan

ḳ. 14b/13, 17a/13, 2b/03, 5a/05

ḳ. +*ḡa* 14a/03

ḳ. +*ge* 16a/08, 16a/09

ḳ. +*i* 14b/10

ḳ. +*i bi-ṣerm* 14b/12

ḳ. +*ler* 18a/03

[=10]

ḳafla- kaplamak

ḳ. -*p* 11b/02

[=1]

ḳāḥir [< Ar.] kahreden

ḳ. 8a/12

[=1]

ḳal- kalmak

ḳ. -*ip* 16b/13, 7a/04

ķ.-ap 10b/13

ķ.-dı 10a/05, 10a/15, 18a/13, 18b/01, 18b/01, 19b/07, 3b/07, 8a/03,
8b/10, 9b/13

ķ.-dılar 6a/15

ķ.-dım 9a/11

ķ.-ğunça 12a/10

[=16]

Ķalbudar [ö. a.] Ciras kavminden bir han adı

K. 11a/05

[=1]

ķāmet [< Ar.] kamet, boy

ķ. 9a/13

ķ.+iḡni 19b/13

[=2]

Ķaḡlı boy adı

Ķ. 5b/02

[=1]

kār [< Far.] kār, fayda, iş, kazanç

k. 10b/06, 18b/04

[=2]

ķar kar

ķ.+ḡa 3b/01

[=1]

ķara siyah, kara

ķ. 3a/06, 11b/03

[=2]

ara Han [. a.] Moğol Han'ın oğlu

. H. 4b/06, 4b/08, 5a/01, 5a/02, 5a/04, 5a/11, 5a/13, 5a/14

. H.+dın 4b/12

. H.+a 4B/10

. H.+nıı 4b/14

[=11]

ara Hıtay Orta Asya'da Hıtaylar tarafından kurulan Moğol devleti

. H. 15b/08

. H.+nıı 13a/11, 14a/12

[=3]

ara urum [y. a.] Moğolların Orhon boyundaki bakenti

. . 20b/09, 4b/08

. .+dın 15a/13

. .+a 15b/01

[=4]

arar [< Ar.] durmak, karar verme

. 3a/01, 8b/08, 14b/09

[=3]

arar ıl- karar vermek

k. .-dı 17a/09

[=1]

aravul [< Mo.] bekçi, koruyucu

. 11a/12, 19b/03

[=2]

Ƙarluđ [ö. a.] Oğuz boyu

Ƙ. 5b/02

[=1]

Ƙar(ı)n karm, göbek

Ƙ. +ıdın (Ƙarnıdın) 7a/08

Ƙ. +dın 7a/14

[=2]

Ƙaşd [< Ar.] kasetme, niyet

Ƙ. +ıda 12b/14, 13a/04

Ƙ. +ım 11a/02

[=3]

Ƙaşd Ƙıl- kasetmek, niyetlenmek

Ƙ. Ƙ. -ıp 10b/07

[=1]

Ƙaş karşı

Ƙ. +ığa 10b/03, 12b/03, 13b/06, 14b/10, 2a/15, 7a/05

Ƙ. +ımda 7a/03

Ƙ. +ımđa 9a/09

[=8]

Ƙaşđar Doğu Türkistan'daki Kaşđar şehri

Ƙ. 14b/01

Ƙ. +da 15a/04

[=2]

Ƙāşki [< Far.] keşke, ne olurdu

Ƙ. 2b/05

[=1]

kat- katmak, koymak

k. -ıpdur 16a/09

k. -apdurlar 17a/07

[=2]

kaṭār [< Ar.] sürü, dizin

k. +ıda 6b/01

k. +ığa 11a/02

[=2]

kaṭıg katı, sert, acımasız.

k. 11a/10, 13a/09, 5a/13

[=3]

katl [< Ar.] katl, öldürme

k. 12a/11, 16a/14, 20b/07

[=3]

kaṭl kıl- katletmek, öldürmek

k. k. -dı 15a/03, 18b/15

k. k. -dılar 20b/09

[=3]

kaṭli ām [< Ar.] katliam, bir topluluğu öldürme

k. 19a/09

[=1]

kavak oyuk, boşluk

k. +ı fuşide 5b/04, 5b/07

[=2]

ķavī [< Ar.] sađlam, gūçlü, kuvvetli

ķ. 14a/02, 17a/03

[=2]

ķavl [< Ar.] söz

ķ. 2b/10

[=1]

ķavm [< Ar.] kavim, topluluk

ķ. 2b/06, 7b/02, 8b/07

ķ.+*din* 7a/04

ķ.+*i* 10a/12, 12b/06, 13a/07, 8a/15, 8b/07

ķ.+*i Calayır* 7b/13, 8a/01, 8a/04

ķ.+*i Calayırnıı* 8a/04

ķ.+*i Duğlat* 8b/03

ķ.+*i gümrahmı* 2a/04

ķ.+*i Ğurkin* 8b/01

ķ.+*i Noyakın* 8a/14

ķ.+*i Peçuki* 8a/15

ķ.+*i Ķafın* 7a/10

ķ.+*i Salceyüp* 7a/11

ķ.+*i Tatar* 10a/12, 6b/04, 9b/04

ķ.+*i Tayciyut* 8a/06

ķ.+*i Urut* 8a/14

ķ.+*i Yesut* 8b/04

ķ.+*ları* 2a/12

ķ.+*lerini* 2a/02

k. +ni 10a/03, 2a/14

k. niη 12b/08

[=31]

ķavs [< Ar.] yay

k. 5b/12

[=1]

ķayaş kabile, akraba

k. 10a/05

[=1]

ķaydu Ħān Cengiz Han'ın dedesi, Haçi Kūluk'un ođlu

ķ. Ħ. 8a/02, 8a/03, 8a/07

ķ. Ħ. +ni 8a/03

ķ. Ħ. +niη 8a/05

[=5]

ķayır Ħān İnalçık'a verilen ad

ķ. Ħ. 16a/02, 16a/03, 16a/05, 16a/06, 16a/10

ķ. Ħ. +ġa 16a/05

[=6]

ķaytar- geri döndürmek

ķ. -ip 19b/09

[=1]

ķāyim [< Ar.] mevcut, ayakta duran

ķ. 8b/09, 3b/12, 17a/08

[=3]

ķaysı hangi, hangisi

k. +dur 2b/03

[=1]

Ḳayu Ḥān Oğuzların Bozok koluna bağlı boyu ve Kün Han'ın büyük oğlunun adı

*Ḳ. Ḥ.*17a/15

[=1]

ḳaz- kazmak

k. -ip 7b/14

[=1]

ḳazā [< Ar.] kaza, olacağı önceden Tanrı tarafından takdir olunan şeylerin gerçekleşmesi, kaza

k. +ğa 19a/11

k. +yı asmānī 6a/13

[=2]

ḳazārā [< Far.] kazara, rastgele, tesâdüfen

k. 4a/03

[=1]

kebāb [< Ar.] kebab

k. 4a/02

[=1]

kêçe gece

k. 16b/02, 16b/05, 4b/10, 4b/11, 6b/10, 6b/11, 7a/03, 10b/13, 17a/08

k. +si 6b/01

[=10]

keffe çadır

k. 3b/05

[=1]

kêgür- içeri sokmak, koymak

k.-di 15b/02, 18a/07, 18b/10, 19a/08

k.-diim 15b/03

[=5]

kêl- gelmek

k.-di 10a/15, 11a/11, 12a/03, 12b/08, 14a/03, 14a/08, 14a/09, 14a/10, 14a/14, 14b/01, 15b/06, 16a/06, 16a/06, 17a/06, 17b/07, 18b/10, 19b/04, 1b/08, 20a/02, 2a/01, 2a/08, 2a/11, 3a/03, 3a/04, 3a/04, 3a/09, 6a/13, 6a/13, 6b/06, 7a/14, 9a/10, 9b/03, 9b/04, 9b/06

k.-dük 15b/06

k.-ey 12a/09

k.-gende 19a/10, 7a/06

k.-günçe 5a/07

k.-ip 10a/12, 10b/09, 10b/11, 11a/08, 14b/10, 18b/08, 20a/04, 2a/15, 2b/08, 6b/04, 7b/14

k.-ipdür 12a/05, 16a/09

k.-medi 3a/07

k.-se 10a/13, 4b/13

k.-sem 14a/01

k.-sün 15b/11, 15b/15

[=63]

kêlmek gelmek

k. 11a/15

[=1]

kêltür- getirmek

k.-diler 18b/09, 5b/13

k.-di 3a/15

k.-se 3b/02

k.-üp 11a/07

[=5]

Kelüren Nehir adı

K.+ğa 20b/10

[=1]

kem [< Far.] eksik, noksan

k. 18a/13

[=1]

kême gemi

k. 3a/01

k.+din 3a/02

k.+ge 2b/14, 2b/15

[=4]

kêneş işlerde danışma, görüşme

k. 10b/07, 9b/02

k.+de 12b/09

[=3]

kêneşlik danışan

k. 7b/11, 10a/06

[=2]

Kereyit Kangkay ve Burhan Haldun dağları arasında oturan büyük bir halk

K. 11b/11

K.+ni 12b/05

K.+niy 11b/04

[=3]

kereh gerek

k. 14a/03

[=1]

kerek gerek

k. 11a/15, 12a/03

[=2]

Ķertak yer adı

Ķ. 4b/09

[=1]

kêt- gitmek

k. 13a/10, 20a/05

k.-eli 12a/08

k.-ipdür 11a/06, 17a/10

k.-ti 16b/14

k.-tiler 11b/14, 2a/07

[=8]

key(i)n sonra, arka, peş

k. 11b/06, 12a/10, 13a/13, 16b/05, 1b/11, 20a/12, 2a/02, 6a/07, 6b/14

k.+idin (keynidin) 10b/12, 16b/15

[=11]

kêyür- geçirmek, sokmak

k.-di 13b/06

[=1]

Kıbles İl Han'ın oğlu

K. 6a/14

[=1]

kıl- (1) yapmak, etmek

k. 15b/04

k.-a 2b/02, 2b/10

k.-di 1b/09, 12a/12

k.-dılar 1b/12

k.-masağlar 14b/06

k.-ur 15a/10

(2) yardımcı fiil görevinde kullanılır.

ābādān k.-di 8a/10; *'afv k.-di* 19a/01, 20b/07; *āgāz k.-di* 14a/12, 17a/03; *āmed k.-ur* 9b/10; *'arz k.-di* 17b/07, 18a/01; *ārzū k.-ur* 7b/04; *āsūde k.-di* 4a/05; *āvāz k.-adur* 17b/09, *k.-di* 19b/11; *'ayb k.-di* 11a/15, *k.-ur* 2b/11; *bahā k.-di* 15b/01; *basrak k.-di* 20a/10; *bende k.-di* 8a/05; *binā k.-ğan* 4a/08, 4a/09, *k.-ip* 4a/08; *cā-niṣīn k.-di* 3a/11; *ceng k.-alı* 12a/01, 17a/13, *k.-ip* 6b/04, 10a/12, 12a/10, *k.-di* 14a/08, 16b/12, 17a/03, 19b/03, 19b/06, 20a/10, 9b/03, 9b/04; *cūnbiş k.-madı* 12a/06; *çahārmuḥ k.-ip* 14b/14, *k.-di* 14b/15; *da'vet k.-dılar* 2a/02; *du'ā k.-mağay* 2b/05, *k.-dın* 2b/03, *k.-dılar* 2a/12, 3a/14, 14a/13; *düşünām k.-ip* 12a/09, 14b/13; *elçi k.-di* 15b/12; *engīz k.-ip* 6b/13; *esīr k.-di* 19a/01; *ferāmūş -ip* 10a/11; *fetḥ k.-ip* 20a/03; *fikr k.-may* 16a/13; *fūşīde k.-di* 3a/05; *gālebe k.-di* 14b/11 *gāret k.-ip* 11a/03, *k.-di* 11a/05; *gayret k.-ip* 12a/04; *ḥalāş k.-di* 10b/01, 10b/04, 17a/08; *ḥamle k.-ip* 19b/08; *ḥānde k.-di* 3a/03; *ḥareket k.-ur* 12a/07; *ḥased k.-ip* 10b/05; *ḥayāl k.-adur* 15b/03; *ḥāzır k.-di* 4b/15, 6b/14; *helāk k.-di* 2a/14; *hem-rāh k.-ip*

18a/13; *hişşe k.* -ip 4a/14; *huşk kıl-*, *h. k.* -dı 19b/10; *hüküm k.* -dı 16a/14; *icābet k.* -ip 2a/13; *ihtiyār k.* -ınlr 14b/05, *k.* -dı 17b/03; *il k.* -ip 12b/14; *iltimās k.* -dı 3a/13; *inқыyād k.* -ip 5a/15; *itā kıl-* *k.* -dı 3b/06, 4b/10, 5b/10, 8a/13; *iṭā'at k.* -sam 11a/07, *k.* -ip 11b/12, 16a/08, *k.* -dı 13a/05; *i'tirāz k.* -dı 15a/08; *ittifāk k.* -ip 18b/09, *k.* -dı 5a/08; *kabīh k.* -ip 14b/13; *k.* -dı 5a/08, *k.* -ur 2a/10, *k.* -madı 17a/14; *karar k.* -dı 17a/09; *katl k.* -dı 15a/03, 18b/15, *k.* -dılar 20b/09; *kıyās k.* -dılar 20b/06; *kıymet k.* 15b/04, *k.-ğalı* 15b/05; *kör k.* -dı 18b/02; *kuriltay k.* -ip 4a/01, 6a/06, 8a/03, 8a/08, 8b/15, 12a/14; *ma'lüm k.* -dı 17a/10, *k.-ğay* 7a/04; *ma'mūr k.* -dı 4a/05, 4b/06, 6a/05; *men' k.* -dı 7b/15; *meyl k.* -dı 3b/12, *k.* -madı 5a/05, 5a/06; *mudārā k.* -dı 10a/10; *muḥāşara k.* -ip 18a/05; *muḳarrer k.* -dılar 6a/08; *münācāt k.* -dılar 2a/09; *münādī k.* -durdı 14b/03, 15a/06; *naḳl k.* -ipdurlar 9b/14; *naḳş k.* -ip 3a/15; *obdān k.* -dı 7b/13; *pādişāhlık k.* -ip 4a/01, *k.* -dı 13b/05; *peydā k.* -ip 3b/09, 4a/04, 16a/03, 19a/05; *rahm k.* -ip 5b/05; *riḫlet k.* -dı 6a/08, 8a/07; *risālet k.* -dılar 2a/03; *rivāyet k.* -ipdurlar 2a/14, 5b/02, 7b/01; *şabr k.* -ip 2b/05, *k.* -dılar 2a/06, *k.* -ınlr 15a/01; *sādelik k.* -ip 14a/01; *şāfī kıl-*, *ş.* -dı 14a/15; *secde kıl-*, *s.* -ınlr 14b/06; *sefer kıl-*, *s.* -dı 6a/02, 6a/04, 8b/04, 8b/15, 19a/13; *sefer-i āḫiret k.* -dı 4a/01, 4a/10, 6a/05; *şehīd k.* -dı 14b/14; *şikār k.* -ip 4a/02; *ta'accüb k.* -dılar 5a/02; *ta'aruz k.* -masun 15a/07; *tābi k.* -dı 4a/10, 7b/03, 8a/12, 8b/06, 13b/01; *ṭama' k.* -dı 16a/07; *ta'yīn k.* -dı 6a/01; *tecāvüz k.* -masunlar 19a/04; *tedārik k.* -almadı 4b/04; *te'essüf k.* -ip 2b/06; *teklīf k.* -dı 4b/15; *tenāvül k.* -ğunça 4a/02; *teraḳḳī k.* -dı 5a/04; *tevāzu' k.* -gaç 3a/08, *t.* -ip 3a/04; *teveccüh k.* -dı 3b/04; *vaşī' k.* -dı 3a/09, 6a/05, 7b/08; *vaşiyet k.* -dı 20a/13, *k.* -ur 14b/15; *vedā' k.* -dı 4b/08, 8b/13; *vesvese k.* -ip 11b/08; *yok k.* -dı 16b/04; *yusun k.* -sa 8b/07, *k.* -sunlar 8b/07; *zārī k.* -ur 2b/06, *k.* -ip 2b/12, *k.* -mañlar 20a/14, *zebun k.* -ip 8b/14

[=193]

kılıç kılıç

k. 11b/03

k. +ni 19b/09

[=2]

Қыпчак 1. Orta Asya'da Ыртиш ырмағы havzasında göçebe hayat sürmüş olan bir Türk boyu. **2.** Ыçi boş ағаç

Қ. 5b/02, 20a/05, 5b/06, 5b/07

[=4]

қырқ kırk

қ. 3b/15, 9b/05

[=1]

Қырқыз Oğuz Han'ın torunu

Қ. +ni 13a/06

[=1]

қыямет [< Ar.] kıyamet

қ. 15a/09

қ. +de 1b/09

[=2]

қыяс [< Ar.]

қыяс қыл- karşılaştırmak

қ. қ.-dılar 20b/06

[=1]

қымет [< Ar.] kıymet, değer

қ. 15b/01

қ. +ini 10a/02

[=2]

қымет қыл- değer vermek

k. k.15b/04

k. k.-ğalı 15b/05

[=2]

kıız kız çocuk

k. 5a/08, 5a/09

k.+ı 12b/07, 13b/09, 20b/13, 5a/07, 20b/15

k.+ını 5a/04, 5a/06, 5a/09, 13b/10, 13b/11

k.+ni 5a/07

[=13]

ki [< Far.] ki (bağlaç)

k. 10a/03, 10b/11, 11a/05, 11b/13, 12a/01, 12a/02, 12a/04, 12a/14, 14a/03, 14b/03, 14b/05, 16a/09, 17a/04, 17b/07, 17b/08, 17b/11, 17b/12, 18b/03, 18b/10, 18b/11, 19b/14, 1b/02, 1b/02, 1b/02, 1b/02, 1b/03, 20a/01, 20a/07, 2b/01, 2b/03, 2b/03, 4b/11, 4b/13, 5a/15, 9a/11

[=35]

kiçik küçük, ufak

k. 10b/08, 18b/13, 5b/14, 5b/15, 8a/02

k.+émdin 7a/02

k.+iniş 7b/06

[=7]

kim ki, bağlama edatı

k. 10a/11, 12a/04, 12a/06, 12a/10, 12a/11, 13b/13, 14a/06, 15a/07, 15a/07, 15a/09, 15b/14, 16b/03, 16b/04, 16b/06, 16b/13, 16b/15, 17a/12, 18a/03, 18b/14, 19a/03, 19a/09, 19b/06, 19b/11, 1b/13, 20a/13, 20b/04, 2a/08, 2a/08, 2a/09, 2a/11, 2a/14, 2b/01, 2b/02, 2b/05, 2b/07, 2b/08,

2b/10, 2b/10, 3a/13, 5a/02, 5b/02, 6a/01, 6b/15, 7a/01, 7a/06, 7b/01,
8b/06, 9a/09, 9a/10, 9b/14

[=50]

Kimeri Hz. Yafes'in oğlu

K. 3b/10

[=1]

kīn [< Far.] kin, gizli düşmanlık

k. 14b/14

[=1]

kīne [< Far.] kin, ölç

k. 8a/01

[=1]

kir- girmek

k.-di 18b/13, 4b/14, 6b/11, 7a/06

k.-diler 13b/08, 15b/15, 18b/12, 2b/14

k.-ip 5b/04, 6b/01, 6b/12, 7a/05, 9a/09

k.-megünçe 4b/13

k.-sünler 12a/09

[=15]

kişi kişi, insan

k. 10a/06, 11a/01, 12a/08, 15a/07, 15a/09, 16b/11, 16b/12, 17a/04,
17a/14, 17b/01, 17b/03, 17b/13, 17b/13, 18a/13, 18a/14, 18a/15, 18b/01,
18b/01, 18b/09, 19a/03, 19a/06, 19a/08, 19a/13, 19b/02, 20a/09, 20a/11,
20b/03, 20b/04, 20b/04, 20b/04, 20b/06, 20b/07, 2a/04, 2a/08, 3b/07,
5a/12, 6a/15, 9a/13, 9b/09

k.+din 16a/14

k.+ge 10b/15

k.+ke 15a/07

k.+leri 14a/08

k.+lerni 7a/04

k.+ni 15b/13, 18b/15, 15b/11

k.+niḡ 12a/11, 14b/07

k.+si 13a/01, 18a/12, 20a/08

k.+sidin 17b/04

[=53]

Kök Hān Oğuz Han'ın oğlu

*K. H.*5b/11

[=1]

ḡof- kovmak

ḡ.-up 19b/13

[=1]

ḡol kol, el

ḡ. 20b/05, 20b/06

ḡ.+ıdın 4a/03

ḡ.+ıda 13a/11

ḡ.+dın 17b/11, 17b/14

ḡ.+ḡa 10a/15, 17a/06

[=8]

ḡolan Hātun Dayir Usun'un kızı

*ḡ. H.*20b/15

ḡ. H.+nı 12b/07

[=2]

kon- konmak, konaklamak

k.-uşuzlar 7a/03

[=1]

kondır- kondurmak

k.-dı 7a/04

[=1]

kop- ayağa kalkmak

k.-đıl 19b/12

k.-đay 12a/04

k.-up 14b/10

[=3]

kopmak ayağa kalkma

k. 12a/03

[=1]

Qori Basucu Nayman'ın bekçisinin adı

Q. B.11a/12, 12a/02, 12a/04, 12a/06

[=3]

kork- korkmak

k. -up 14a/14

k.-tı 17a/11

k.-arsız 17b/08

k.-may 14b/08

k.-uşlar 15a/01

[=3]

koş- koşmak, katmak

k. -tı 15b/13

k. -up 20a/11

[=3]

koşmak katma, ekleme

k. 4a/04

[=1]

koşul- katılmak

k. -dı 11b/08, 12b/06, 18a/10, 20a/03, 20a/04

k. -ğan 11b/14

[=6]

koy- koymak, bırakmak

k. -dı 10a/14, 11b/02, 17b/02, 17b/04, 17b/06, 5b/06, 5b/15, 5b/15, 7a/09,
7a/10, 7a/12

k. -dılar 4a/08

k. -ğalı 5a/01

k. -mas 4b/13

k. -up 10b/06, 10b/10, 10b/14, 11b/05, 12b/09, 17b/01, 20a/06

[=21]

koğan koyan, bırakan

k. 13a/15

[=1]

köp çok fazla, pek çok

k. 10b/06, 12b/01, 16b/12, 8a/11, 9b/03

[=5]

kör [< Far.]

kör kı1- kör yapmak

k. kı.-di 18b/02

[=1]

kör- görmek

k.-di 10b/03, 5b/05

k.-dünler 15b/03

k.-ey 19b/13

k.-günçe 12a/07

k.-megen 15b/03

k.-üp 19a/10

[=7]

körnüş görüşme

k.-ke 20a/12, 12b/08, 18b/12, 13a/08

[=5]

körklük güzel

Alankoa k. 7a/08, 7a/12, 9a/09

[=4]

körkölük güzel (bk. körklük)

Alankoa k. +ke 6b/12

[=1]

körün- görünmek

k. -di 9a/10

[=1]

köter- kaldırmak, taşımak yükseltmek

k.-di 4a/02

k.-diler 11b/05, 12a/14, 4a/06, 4a/12, 6a/06, 6a/10, 6b/05, 8a/03, 8a/08,
9a/01, 9b/02

[=12]

Köysü Kür Han'ın büyük eşi

K. 13b/07

[=1]

Köysü Hatun Kür Han'ın büyük eşi

K. H.+dın 13b/08

[=1]

köz göz

k.+ümge 9a/10

[=1]

Kuça Kuça şehri

K. 14a/14

K.+dın 14b/01

K.+da 14a/15

[=3]

küdek [< Far.] çocuk

k.+ni 5b/06

[=1]

küdet [< Ar.] kudret, güç

k.+i 9b/14

[=1]

Kūfe Güney Irak'ta bir şehir

K. 2b/13

K.+din 2b/14

[=2]

ķul kul, köle

ķ. 8a/05

[=1]

ķullāb [< Ar.] çengel, kanca

ķ. 17a/09

[=1]

ķuriltay [< Mo.] kurultay, meclis, toplantı

ķ. 8a/09, 4a/01, 6a/06, 8a/03, 8a/08, 8b/15, 12a/14

ķ.+ı 'azīm 6b/13, 8b/05, 11b/04

ķ.+ġa 6b/13

[=11]

ķūş [< Far.] işçi, çalışanlar

ķ.+ni 17b/03

[=1]

ķutluġ kutlu, mesut

ķ. 18a/08

[=1]

ķutuçar Bahādur Mekrit beyi

ķ. B. 16b/15

ķ. B.+ni 16b/09

[=2]

ꞖutuꞖtu Bahādur Kabul Han'ın üçüncü oğlu

K. B.19b/04

[=1]

ꞖutuꞖtu Mōnge Kabul Han'ın üçüncü oğlu

K. M.8b/11

[=1]

Ꞗuvvet [< Ar.] kuvvet

k. 9b/08, 16b/04, 16b/06

[=3]

küç güç

k. 11a/07, 18a/14

[=2]

kümüş gümüş

k. 11b/01, 15b/07, 17a/05

[=3]

kün gün, güneş

k. 2a/15, 5a/09

k. +din 20b/02

k. +i 17a/04, 20b/11

k. +niñ 7b/01

[=6]

kündüz gündüz

k. 4b/10, 16b/02

k. +din 16b/05

[=2]

Kün Hān Oğuz Han'ın oğlu

*K. H.*5b/10, 6a/03, 6a/03

[=3]

Kür Hān Moğol Han'ın oğlu

*K. H.*13a/12, 13b/04, 13b/06, 13b/10, 14a/01, 14a/03, 14a/06, 14a/08,
14a/09, 14a/10

K. H.+ğa 13a/14, 13b/02, 13b/04, 13b/13

K. H+niḡ 13a/13, 13a/15, 13b/01, 13b/06, 13b/08, 14a/05, 14a/07, 14a/10

[=22]

Küşlük Tatar hükümdarı

K. 13a/04, 13a/09, 13a/10, 13b/06, 13b/09, 13b/13, 14a/07, 14a/09,
14a/10, 14a/12, 14a/14, 14b/01, 14b/10, 15a/02, 15a/04, 15a/05, 15a/07

K. +i+ğaddārğa 14a/01

K. +i ġaddār-i nābekār 14b/02

K. +i kafirğa 14b/05

K. +ke 13a/03, 14a/03

K. +ni 13b/07, 13b/08, 14b/12, 15a/06

K. +niḡ 13a/10, 15a/04

[=28]

Küşlük Hān Tatar hükümdarı

*K. H.*13b/05, 14a/04, 14a/05

K. H.+ğa 13b/09, 13b/10, 14a/06

[=6]

küyev güveyi, damat

k. +si 5b/05

[=1]

Küz Hān Moğol Han'ın oğlu

*K. H.*4b/07

K. H. +nıj 5a/04

[=2]

L

lağab [< Ar.]

lağab koy- lakap takmak

l. k.-dı 5b/15, 5b/15

[=2]

Lehar Türk'ün dördüncü oğlu

L. 3b/14

[=1]

lek yüz bin (100.000)

l. 12b/11, 17a/13, 17b/13, 17b/13, 20a/08, 20a/09, 20b/06

[=7]

leşker [< Far.] asker, ordu

l. 10b/13, 11a/05, 15a/04,17a/09, 17b/02, 17b/05

l. +i 10b/10, 6a/12, 11a/03, 17a/15, 17b/12

l. +im 2b/01

[=12]

lezi̇z [< Ar.] leziz, tatlı

l. 4a/04

[=1]

luṭf [< Ar.] lütuf, iyilik

l. 10a/09, 10a/10

l.+ı 1b/09

[=3]

M

ma da/de peşiştirme edatı

m. 5a/02

[=1]

Maçin (1) Yafes'in oğlu Çin'in oğlunun adı

M. 4a/07, 4a/08

Çin. M.+ni 4a/10

[=3]

(2) yer adı

M. 4a/08

[=1]

mağrib [< Ar.] batı tarafı

m. 14a/03, 3a/06

[=2]

maḥal [< Ar.] mahal, yer

m.+de 13a/05, 15a/04, 16b/09

[=3]

maḥbūb [< Ar.] sevgili, sevilen

m. +uḡ 12a/05

[=1]

maḥfī [< Ar.]

maḥfī tut- gizlemek

m. t.-uḡlar 20a/14

[=1]

maḳām [< Ar.] makam, yer

m. 3b/13

m. +nuḡ 2a/15

[=2]

maḳdūr [< Ar.] elden gelen, yapılabilen

m. +i 12a/07

[=1]

maḳūl [< Ar.] makul, akla uygun

m. 17a/02, 17a/02, 18a/02

[=3]

māl [< Ar.] mal, mülk, varlık

m. 13a/14, 17a/11, 18b/03

m. +ı 16a/10

m. +ı bī-nihāyet 13b/11, 16a/07

m. +ını 19a/15

m. +i vāfir 13b/04

[=8]

ma' lūm [< Ar.] malum, bilinen, belli

m. 16b/03, 17a/12

[=2]

ma' lūm bol bilinmek, anlaşılmak

m. b.-sun 1b/13

m. b.-dı 10b/11

[=2]

ma' lūm kııl- bilmek, farketmek

m. kı.-dı 17a/10

m. kı.-ğay 7a/04

[=2]

ma' mūr [< Ar.]

ma' mūr kııl- bayındır hale getirmek

m. kı.-dı 4a/05, 4b/06, 6a/05

[=3]

ma' nā [< Ar.] mana, anlam

m. +sı 18a/03, 7a/14

[=2]

maṇa bana

m. 12a/09, 14a/05, 15b/08, 17b/14

[=3]

maṣrīk [< Ar.] doğu

m. 3a/13, 3b/04, 14a/04, 14a/07, 3b/05, 3b/13, 9b/05

m. +ğa 15a/12

[=6]

Māverāü'n-nehir Orta Asya'da Ceyhun nehrinin kuzeyinde bulunan ülkeye Araplar tarafından verilen coğrafi ad

M. 17b/11

[=1]

māyil [< Ar.] meyleden

m. 12a/15, 14a/07, 9a/10, 9a/13

[=4]

mebde' [< Ar.] başlangıç

m. 16b/03

[=1]

mecrūḥ [< Ar.] yaralı

m. +*lardın* 16b/13

[=1]

meded [< Ar.] meded, yardım

m. 6a/12

[=1]

medrese [< Ar.] medrese

m. +*larniḥ* 14b/15

[=1]

mehleke [< Ar.] helak olacak yer, iş

m. +*din* 17a/08

m. +*lerdin* 10b/04

[=2]

Mekke-i mu'azzama Mekke

M. +*nı* 2b/14

[=1]

Mekrit Merkit, Selengge'nin aşağı kısmında oturan halk

M. 12b/02, 13a/02, 13a/04, 16b/10, 20b/15

M.+niğ 12b/03, 12b/06

[=6]

meläik [< Ar. kl.] melekler

m. 1b/06

[=1]

memleket [< Ar.] memleket

m. 15b/10

m.+de 20b/10

m.+đa 4a/15

m.+i 20a/09

m.+i Hıtay 15a/12, 15b/08

m.+i Kara Hıtay 15a/12

m.+i Uyđur 15a/12

m.+ige 20a/15, 13b/15, 14a/10, 20a/13

m.+ini 4a/05, 13a/02, 14a/12, 7b/08, 8a/09

m.+lerge 20a/06

m.+lerni 5b/09

[=20]

men ben

m. 13b/15, 14a/04, 14a/04, 14b/07, 16b/04, 17b/08, 17b/10, 4b/11

m.+din 14b/08

m.+i 2b/11

m. +iḡ 13b/14, 20a/14, 20b/01, 2b/01, 2b/01, 5a/02, 7a/03, 7a/03

[=18]

men' [< Ar.] engel

m. 7b/15

[=1]

menḳābet [< Ar. ḳl.] hikayeler

m. 1b/10

[=1]

Meḡli Ḥān Yulduz Han'ın oğlu

M. Ḥ.6a/07, 6a/07

[=2]

Mensek Yafes'in oğlu

M. 3b/10

[=1]

menşe' [< Ar.] menşe, bir şeyin ortaya çıktığı, meydana geldiği kaynak

m. 16b/04

[=1]

merātebe [< Ar.] dereceler

m. 12a/10

[=1]

merd [< Far.] mert, yiğit

m. 14a/01

[=1]

merdāne [< Far.] mertçe hareket eden

m. 17b/15, 18a/11, 3b/15, 4a/13, 7b/02, 8b/08, 9b/02, 9b/07

[=8]

merdānehġ [< Far. merdāne + Tü. +hġ] mertlik

m. +*hġıyız* 17a/12

[=1]

merdek [< Far.] yiġit

m. 16a/07

[=1]

mertebe [< Ar.] mertebe, derece

m. 12a/06, 18a/01, 2b/14

m. +*riçalġa* 5a/04

m. +*sini* 6a/01

[=5]

mescid [< Ar.] mescit

m. 18b/14

m. +*i cami* ' 18b/13

[=2]

mest [< Far.] mest, sarhoş

m. 16a/12

[=1]

meşġul [< Ar.] meşġul, bir işle uğraşan

m. 5a/01, 7b/12, 10a/07, 13b/15, 12a/08, 2b/11

[=6]

meşhūr [< Ar.] meşhur, tanınmış

m. 9b/09, 4a/09, 6b/10

[=3]

metā [˘] [< Ar.] mal, sermaye

m. 15b/04

m. +*iğa* 15b/01

m. +*nıynı* 15b/04

[=3]

mevālī [< Ar.] sarıklı alimler

m. 18b/11

[=1]

mevzi [˘] [< Ar.] yer

m. +*de* 13a/03

[=1]

meyl [< Ar.] meyl, eğilme, sevmeye

m. 4a/02

[=1]

meyl kııl- meyletmek, yönelmek

m. *ķ.-dı* 3b/12

m. *ķ.-madı* 5a/05, 5a/06

[=3]

me'yūs [< Ar.] ümitsiz

m. 2a/12

[=1]

mevve [< Far.] meyve, yemiş

m. 6b/02

[=1]

mezkūr [< Ar.] zikredilen, sōzū geēen

m. 1b/06

mıltık tūfek

m. 18a/11

[=1]

mihnet [< Ar.] mihnet, sıklntı

m. 10a/02, 19a/10, 9b/15

m.+de 10a/01

[=4]

miņ bin

m. 11a/01, 12a/10, 17b/03

m.+din 14b/03, 12b/07, 15a/03, 13b/02, 17a/04, 17a/15, 17b/01, 17b/02,
17b/02, 17b/05, 17b/05, 18a/13, 18a/14, 18a/15, 18b/01, 18b/09, 18b/15,
19a/06, 19a/13, 20b/04, 20b/04, 20b/07, 20b/07

m.+ġa 16b/11

m.+ni 19a/01

[=4]

min- binmek

m.-ip 19b/08, 6b/01

[=2]

mişkal [< Ar.] yirmi dört kırıtlık bir ağırlık ölçüsü

m. 13b/03, 15b/07

[=2]

mişl [< Ar.] benzer

m. +i Uyğur 5b/02

[=1]

Moğol Moğol kavmi

M. 13a/13, 17a/03, 17a/05, 17a/09, 18a/12, 18a/15, 18b/03, 19b/08,
7b/11, 9a/02, 9a/04, 9b/01, 9b/02

M. +lar 18b/03

[=14]

Moğol Alımça Han'ın oğlu

M. +ğa 4a/15

M. +nı 18b/02

M. 4a/14, 4b/01, 4b/07, 4b/08, 8a/08

[=7]

Moğolistan yer adı

M. 15b/08, 5b/08

[=2]

mollā [< Ar.] molla, büyük bilgin, hoca

m. +lar 16a/09

m. +lardın 16a/07

[=2]

Monolun Dutum Metin'in eşi

M. 7b/09, 7b/09, 7b/10

M.+m 8a/01

[=4]

mu'āf [< Ar.] muaf, bağışlanmış

m. 18a/01

[=1]

mu'āşır [< Ar.] muasır, çağdaş

m. 7b/03

[=1]

mu'cize [< Ar.] mucize

m.+i 15a/10

[=1]

mūcib [< Ar.] icab eden, gerektiren

m.+i barendeliğ 3b/04

[=1]

mudārā [< Ar.]

mudārā kıı- dost gibi davranmak

m. kı.-dı 10a/10

[=1]

muḥālefet [< Ar.] muhalefet, aykırılık

m.+idin 19a/02

[=1]

muḥālif [< Ar.] muhalif, karşı

m. 10a/05

[=1]

Muḥammed Ḥarezemşāh Harezemşahlar Devleti'nin 1200-1221 döneminde Harezemşah unvanı ile hükümdar

M. Ḥ.+niḡ 19a/14

M. Ḥ.+nı 17a/08

[=2]

muḥāşara [< Ar.]

muḥāşara kıı- kuşatmak

m. kı.-ıp 18a/05

[=1]

muḥterem [< Ar.] muhterem, saygıdeğer

m.+ge 2b/14

[=1]

muḥābele [< Ar.] mukabele, karşılık

m. 14a/09

[=1]

muḥarrer [< Ar.] kararlaştırmış, tayin edilmiş

m. 1b/11

[=1]

muḥarrer kıı- kararlaştırmak

m. kı.-dılar 6a/08

[=1]

muḳayyed [< Ar.]

muḳayyed bol- engellemek, elini kolunu bağlamak

m. b.-dı 14b/02

[=1]

munça bunca, bu kadar

m. 16a/14, 17b/08

[=2]

munda bunda

m. 15b/04, 15b/11

[=2]

mundağ böyle, bu şekilde

m. 15a/09, 9a/11

[=2]

mundın bundan

m. 11b/05, 20b/06, 2b/10, 7a/03

[=4]

Muḳdur Ḳatan Bartan Bahadır'un oğlu

M. Ḳ.9a/06

[=1]

munṭazır [< Ar.] bekleyen, gözleyen

m. 12a/05

[=1]

mūrçe [< Far.] küçük karınca

m. +keçe 1b/04

[=1]

muşallih [< Ar.] sulh yapan

m. 5a/12

[=1]

muşhaf [< Ar.] Kur'an-ı Kerim

m. +nuḡ 18b/14

[=1]

mutaşarrıf [< Ar.]

mutaşarrıf bol- kullanabilmek

m. b.-dı 12a/13, 13a/11, 14a/10

[=3]

muştı̄ [< Ar.] bir avuç, bir avucun alabileceği kadar

m. +din 17b/07

[=1]

mu'teber [< Ar.] muteber, saygın, güvenilir

m. 9b/10

[=1]

mu'temed [< Ar.] kendisine inanılan, güvenilen kimse

m. 7a/04

[=1]

muṭı̄' [< Ar.]

muṭı̄' bol- itaat edilmek, bağlanılmak

m.-dılar 5a/15, 12b/01

m.-b.-dı 9b/05

[=2]

muvaḥḥik [< Ar.] muvafik, uygun

m. 5a/09

[=1]

mübārek [< Ar.] mübarek, hayırlı, uğurlu

m. 3a/03, 3a/05, 5b/01

[=3]

mübāriz [< Ar.] dövüşe, güreşe kalkışan

m. 7b/04, 8b/08, 9a/01, 9b/02

[=4]

müddet [< Ar.] müddet, zaman

m. 11b/02

m.+din 6a/07

m.+i mezkūr 2a/05

[=3]

mühlet [< Ar.] mühlet, süre

m. 20a/11

[=1]

mükāfāt [< Ar.] mükafat, bir iyiliğe karşı yapılan iyilik

m. 16b/06

[=1]

mükemmel [< Ar.] mükemmel, tam

m. 5a/13

[=1]

mülākāt [< Ar.] mülakat, konuşma, görüşme

m. 7b/04, 7b/05

[=2]

mülākqab [< Ar.] lakaplanmış, lakaplı

m. 17b/03

[=1]

mülzem [< Ar.] susturulmuş

m. 14b/12

[=1]

münācāt [< Ar.] münacat, Allah'a dua etme

m. 16b/05

[=1]

münācāt kııl- Allah'a dua etmek

m. k.-dılar 2a/09

[=1]

münādī [< Ar.]

münādī kııldur- tellal çağirtmak

m. k.-dı 14b/03, 15a/06

[=2]

münāzara [< Ar.] münazara, tartışma, karşılıklı konuşma

m. +i āğāz 14b/11

m. +sı 14b/08

[=2]

müneccim [< Ar.] müneccim, yıldızların durumu ve hareketlerinden geleceğe âit hükümler çıkararak kimse

m. 8a/13

[=1]

münkād [< Ar.] boyun eğme

m. 9b/05, 12b/01

[=2]

münker [< Ar.] reddetme

m. 11b/13

[=1]

mürüvvet [< Ar.] mürüvvet, yiğitlik, mertlik

m.+din 19a/11

[=1]

müstecāb [< Ar.]

müstecāb bol- kabul olunmak

m. b.-dı 14a/13

[=1]

müsülmān [< Ar.] müslüman

m. 2a/04, 2a/08, 2a/10, 2a/11, 4b/11, 4b/12, 15b/15, 16a/14, 5a/12

m.+lar 15a/01

m.+larda 15a/05

m.+nı 16a/14

m.+nuş 16a/09

[=14]

müslmānlık [< Ar.müslmān + Tü. +lık] müslümanlık

m. +ını 5a/11

[=1]

müşkil [< Ar.] müşkil, güç, zor

m. 20a/14

[=1]

müte'ellim [< Ar.] elemlenen, acı duyan

m. 16b/02

[=1]

müyesser [< Ar.]

müyesser bol- nasip olmak, gerçek olmak

m. b.-madı 7b/05

[=1]

N

na't [< Ar.] nat, Hz. Muhammed'i övmek üzere yazılan şiir

n. 1b/05

[=1]

nā-bekār [< Far.] yaramaz, hayırsız kişi

n. 14b/14

[=1]

nā-būd [< Far.] yaramaz, hayırsız kişi

n. 15a/09, 16b/04

[=2]

nā-çār [< Far.] çaresiz

n. 17a/03

[=1]

nā-gāh [< Far.] ansızın, birdenbire

n. 1b/04

[=1]

nā-gehān [< Far.] ansızın, birdenbire

n. 11a/10

[=1]

nāḳilān [< Ar. çkl.] nakledenler, anlatanlar

n. 2a/14

[=1]

naḳḳāre [< Ar.] nakkare, dümbelek

n. 17a/05

[=1]

naḳl [< Ar.]

naḳl ḳıl- aktarmak

n. *ḳ.-ıpdurlar* 9b/14

[=1]

naḳş [< Ar.]

naḳş ḳıl- süslemek

n. *ḳ.-ıḫ* 3a/15

[=1]

nāme [< Far.] name, mektup

n. 11a/04, 11a/04

n. +*niḫ* 11a/08

[=3]

nāmzed [< Far.] aday

n. 3a/06

[=1]

nā-sezā [< Far.] uygun olmayan

n. 14b/13

[=1]

naşīb [< Ar.] nasip, pay, hisse

n. +i 7b/07

n. 15a/10

[=2]

nā-şinās [< Far.] cahil

n. +lar 10a/10

[=1]

Nayman Naymanların prensi Küçlüke söylenir

N. 13a/04

N. +ğa 11b/08

N. +ni 12a/13, 12b/05

N. +niş 11a/12

[=5]

nebīyu'llāh [< Ar.] Peygamber, Tanrı'nın habercisi

n. 2b/01

[=1]

nêçe nice, nasıl

n. 11b/02, 11b/12, 18a/01, 19b/13, 6a/06, 7a/03

[=6]

n c k niçin, nasıl

n.7a/01, 7a/02, 8b/07

[=3]

nekbet [< Ar.] d şk nl k, felaket

n.+i 15a/15

[=1]

n me ne

n. 15b/14, 17b/07

[=1]

n merse nesne, Şey

n. 10a/01

n.+ni 15b/10, 15b/11

[=3]

nesl [< Ar.] nesil, soy

n.+i 3a/06, 8b/01, 8b/02

*n.+idin 13b/03, 2a/09, 2a/11, 3a/07, 3a/08, 3a/11, 4b/01, 7a/10, 7a/13,
8a/06, 8a/15, 9a/08*

n.+iġa 6b/03

n.+iniġ 12b/06

[=16]

nevbet [< Ar.] n bet, sıra

n.+ige 17a/04

[=1]

nevġa [< Ar.] y ksek sesle aġlama, aġıt

n. 2b/06, 2b/12

[=2]

nışf [< Ar.] yarım, yarı

n. +i 4a/15

n. +i memleketğa 4b/01

[=2]

nĭk [< Far.] iyi, güzel kalpli

n. 6b/07

[=1]

ni‘met [< Ar.] nimet, iyilik

n. 7b/13

[=1]

Nirun kavim adı

N. 10a/03, 7a/14, 9a/08

N. +nuŷ 7a/14, 7a/15

[=5]

nist [< Far.] yok

n. 15a/09, 16b/04

[=2]

nizā‘ [< Ar.] çekişme, kavga

n. 8b/09

n. +i 15a/14

[=2]

nĭze [< Far.] kargı, mızrak

n. +sini 19b/10

[=1]

nöker [< Mo.] birinin hizmetinde veya maiyetinde olan kimse

n. +i 12a/12

[=1]

Nūḥ Hz. Nuh peygamber

N. 2a/01, 2a/07, 2a/11, 2a/13, 2b/07, 2b/08, 2b/09, 2b/10, 2b/11, 2b/13,
3a/01, 3a/09, 3a/14, 3b/07, 3b/08

N. +nuḥ 2b/08

[=16]

nūr [< Ar.] nur, parlaklık

n. 6b/10, 6b/11, 7a/06, 9a/11

n. +dın 7a/06

n. +i 7a/05

n. +iniḥ 9a/10

[=8]

nusret [< Ar.] yardım

n. 17b/15

[=1]

nūvvarı merkade [< Ar.] “Allah mezarını aydınlatsın.” anlamında kullanılan söz

n. +niḥ 5b/11

[=1]

O

obdān [< Far.] daha iyi, daha güzel

o. 4a/05, 4b/06

[=3]

obdān kıl- daha iyi yapmak

o. k.-di 7b/13

[=1]

oğ(u)l oğul, erkek evlat

o. 10a/13, 10b/08, 11a/01, 11b/15, 3b/06, 4b/10, 5b/06, 5b/09, 7a/09,
8a/13, 8b/10

o.+ı(oğlı) 3b/12, 4b/12, 6a/02, 11a/11, 4b/06, 6a/07, 6a/08, 6a/10, 6a/14,
6a/14, 6b/06, 7b/06, 7b/10, 8a/10, 8a/01, 8a/02, 8a/05, 8a/08, 10b/04,
10b/06, 10b/10, 10b/14, 11a/14, 13a/03, 17a/06, 17a/11, 17b/07, 18b/13,
19b/11, 20b/13, 3b/01, 3b/07, 3b/14, 4a/06, 4a/07, 4a/11, 4a/12, 4a/13,
4b/14, 5a/04, 5a/11, 5b/12, 7b/08, 9a/06, 9a/06, 9a/08, 9a/14, 9b/07,
9b/08, 11a/11, 4b/06, 6a/07, 6a/08, 6a/10, 6a/14, 6a/14, 6b/06, 7b/06,
7b/10, 8a/01

o.+ığa (oğlığa) 10a/14, 7a/09, 7a/09, 7a/11

o.+ını (oğlını) 4b/15

o.+ınıñ (oğlınıñ) 3b/09

[=56]

oğlan nesil; erkek çocuk

o. 3b/13, 3b/13, 3b/15

o.+larığa 19b/10, 5b/13, 5b/14, 5b/14, 5b/15, 20a/13

o.+larım 7b/15

o.+larıñıñ 7b/11

[=11]

Oğuz Kara Han'ın oğlu

O. 5a/02, 5a/03, 5a/08, 5a/10, 5a/10, 5a/12, 5b/02, 5b/07, 5b/11

[=9]

Oğuz Hān Kara Han'ın oğlu

*O. H.*5a/03, 5a/05, 5a/06, 5a/07, 5a/14, 5a/15, 5b/05, 6a/02

O. H.+ğa 5a/04, 5a/15

O. H.+niñ 5a/11, 5b/13, 5a/12

[=13]

oq ok

o. 5b/12, 5b/15, 6a/01

o.+ı 18a/11, 18b/01, 18b/02

o.+ıdın 18a/11

o.+larnı 5b/14

[=8]

Okin Barқан Kabul Han'ın oğlu

O. 8b/10

[=1]

ol o (işaret sıfatı)

o. 10b/01, 11a/01, 11a/05, 11b/13, 12a/01, 12a/14, 13a/05, 13a/11, 14b/10, 14b/14, 15b/11, 16b/09, 16b/12, 18b/10, 20a/01, 20b/10, 2a/04, 2a/05, 2a/06, 2a/13, 2a/15, 2b/03, 2b/09, 2b/10, 2b/10, 2b/11, 3a/15, 3b/07, 4a/03, 5a/05, 5a/06, 5a/08, 5a/09, 5b/06, 5b/13, 6b/02, 6b/02, 6b/03, 6b/10, 6b/11, 7a/06, 9b/15, 1b/01

o.+dur 1b/02

[=44]

olar onlar

o. 18b/11

o.+ğa 7a/01

o.+ni 11a/02

o.+niŷ 4b/13

[=4]

olca [< Mo.] ganimet

o. 8b/14

[=1]

oltur- oturmak

o.-di 6a/05, 11b/03, 19b/15, 6a/03, 8b/13

o.-dular 14b/10

o.-ġil 19b/14

o.-up 16a/13

o.-ur 13b/08

[=8]

on on

o. 10a/04, 10a/14, 12b/07, 12b/11, 16b/08, 16b/11, 17b/01, 18a/15,
20a/08, 20a/09, 20b/02, 20b/04, 3b/06, 3b/09, 3b/11, 6a/09, 9b/12, 9b/12

[=18]

onunçı onuncu

o. 3b/11

[=1]

Ong H̄ān Kitat (Kin)liler tarafından Kereyit hükümdarı Tooril'e verilen unvan

*O. H̄.*10b/03, 4b/07, 10b/05, 10b/14, 11a/09, 11a/11, 11a/15, 11b/13,
12b/04

O. H̄.+dın 10b/02

O. H̄.+ni 11a/13

O. H̄.+niŷ 10b/04, 11a/01, 11a/03, 5a/05, 10b/10, 11a/09, 11b/08

O. H.+ğa 10b/05, 11a/04, 11a/08, 11b/06

[=22]

orda hanların ve devlet büyüklerinin karargahları, saray

o. +ğa 20b/01

o. +larığa 15b/14

o. +sı 15b/01

o. +sıda 20b/12

o. +sığa 16b/01

o. +yı 20b/10, 18b/13

[=7]

Ordu Hân Moğol hanı

*O. H.*4b/02

[=1]

or(u)n yer, mekan

o. +ıda (ornıda) 2b/14, 3b/12, 6a/01, 4b/08

[=4]

orunluğ yerli, yerinde

o. 7a/02

[=1]

ot ot, bitki

o. 10b/13, 17a/09

[=2]

Otrar Kazakistan'ın güneyinde bulunan şehir

O. +ğa 16a/01, 17a/15, 18a/05

O. +nı 18a/06

O.+nıy 16a/01

[=5]

otuz otuz

o. 13b/02, 17b/02, 17b/03, 18a/15, 19a/13

[=5]

Oyrat Türklerden bir kabile ismi

O. 13a/07

O.+nıy 13a/07

[=2]

oyun oyun, eğlence

o.+ay(oyınay) 7b/15

[=1]

Ö/Ö

Ögetey Hân Cengiz Han'ın oğlu

Ö. H. 18b/05, 19a/02, 19a/05, 19a/07, 20a/03, 20a/06, 20b/14

Ö. H.+nı 18a/05, 18b/07

[=8]

öl- ölmek

ö.-di 13a/10, 16b/12, 18b/01, 19a/06, 2a/06, 6b/09

ö.-eli 12a/02

ö.-günçe 12a/02

ö.-meñler 18b/03

ö.-se 20b/04

ö.-üm 16a/15

ö.-üp 5b/05

ö. -gen 12a/10

ö.-genimni 20a/14

[=15]

öltür- öldürmek

ö.-di 10a/12, 13a/01, 15a/06, 18a/07, 8a/05

ö.günçe 10b/01

ö.-üñler 18a/03, 20a/15

ö.-üp 11a/13, 13a/15, 16b/14, 19b/08, 8b/09

ö.-ür 14b/07

ö.-diler 20b/03, 20b/05, 8a/02

ö. -gen 13b/01

[=18]

ölüg ölü

ö. 6b/01, 20b/05, 20b/05, 20b/06

ö.-ini 12a/07

[=5]

Ölün Êke Cengiz Han'ın eşi

Ö. Ê.9b/06

[=1]

Ölün Ênege Cengiz Han'ın eşi

Ö. Ê.10a/06

Ö. Ê.+niñ 10a/10

[=2]

ömr-i dırāz [< Ar. ömr + Far. dırāz] uzun hayat

ö. 15a/10

[=1]

örget- öğretmek

ö.-*seyiz* 3a/13

[=1]

öt- geçmek

ö.-*er* 15a/01

ö.-*ti* 14a/11, 3a/04, 5a/08, 6b/06, 7b/08, 7b/10, 9a/15, 9b/08

ö.-*üp* 19b/09, 20b/02

[=11]

öy ev

ö. 10b/09, 3b/05

ö.+*ide* 7a/04

ö.+*iniş* 7a/05

ö.+*niş* 6b/11

[=5]

öz kendi, öz

ö. 12b/04, 15a/07, 17b/04, 19b/08

ö.+*i* 19b/08

ö.+*ige* 14a/15, 3a/09, 4a/10, 7b/03, 8a/12

ö.+*lerini* 14b/09

[=11]

özge başka, ayrı

ö. 14b/15, 3b/07, 6a/15

ö.+*ni* 19a/01

ö.+*sini* 20b/07, 8a/05

[=6]

‘**özr** [< Ar.] özür, bir kusur veya suçun hoş görülmesini gerektiren sebep

‘ö. 7a/07

[=1]

P

pādišāh [< Far.] padişah, hükümdar

p. 4b/01, 4b/01, 10b/02, 13a/11, 13b/04, 13b/07, 3b/13, 5a/15, 8b/08

p.+ı 4a/13, 4b/05, 6a/11, 13b/02, 13b/03, 1b/03, 6a/11

p.+ı ‘ādil 8a/12

p.+ı kavī 7b/02

p.+ān 7a/13

p.+lar 3a/08

p.+niḡ 6a/01

[=21]

pādišāhlık [< Far.pādišāh + Tü. +lık] padişahlık

p. 4a/01, 13b/05

[=2]

pādišāhzāde [< Far.] padişah çocuğu, hükümdar oğlu

p. 19b/12, 19b/15

[=2]

pāk [< Far.] pak, temiz

p. 6b/15, 7a/14

[=2]

pāklık [< Far. pāk + Tü. +lık] paklık, temizlik

p. 6b/09

[=1]

pāk-dāmen [< Far.] namuslu

p. 7a/02

[=1]

pārçe [< Far.] parça

p. 4a/03

[=1]

pāre [< Far.] pare, parça, kısım

p. 2b/03

[=1]

Parec Yafes'in on birinci oğlu

P. 3b/11

[=1]

pāy-i taht [< Far.] başkent

p. +ı 13a/13

[=1]

peder [< Far.] peder, baba

p. 17b/07

p. +i buzrugvār 17a/12, 17b/11

p. +i buzrugvārlarından 3b/03

p. +i buzrugvārnu 3a/05

[=5]

pehlivānlık [< Far.] pehlivanlık, güreşçilik

p. +ını 7b/04

[=1]

perīṣān [< Far.] dağımk, perīṣan

p. 13b/14

[=1]

perverdigār [< Far.] Tanrı, yaratan

p. +*ġa* 1b/01

[=1]

pesend [< Far.] beġenme, beġenen

p. +*ide* 11a/07

[=4]

pesend kı́l- uygun, münasip görmek

p. -*madı* 11b/01,

p. -*dı* 12a/12, 18b/04

[=3]

piṣkeṣ [< Far.] hediye

p. 13a/05

p. +*i vāfir* 13a/08

[=2]

peydā [< Far.]

peydā bol- ortaya çıkmak

p. *b.*-*madı* 3a/08

p. *b.*-*dılar* 3a/11

p. *b.*-*dı* 4b/04, 4b/09, 5b/01, 7a/10, 7a/11, 7a/14, 12a/14

[=9]

peydā kı́l- bir kuralı, bir aleti tesis etmek, kurmak

p. *k.*-*ıp* 3b/09, 4a/04, 16a/03, 19a/05

[=4]

peygamber [< Far.] peygamber

p. 3a/07, 3a/08

p.+din 1b/11

p.+i 2b/11

p.+i ālī 2a/15

p.+i ālīcāh 2a/04

p.+ler 3a/10

p.+lerdin 1b/13

[=8]

peygamberlik [< Far. peygamber + Tü. +lik] peygamberlik

p. 2a/01

[=1]

peykerlik [< Far. peyker + Tü. +lik] yüzlü, suratlı

p. 9a/13

[=1]

peymān [< Far.] yemin

p. 5a/08

p.+ın 10a/11

[=2]

pinhān [< Far.] gizli

p. 4b/12

[=1]

pīr [< Far.] pir, yaşlı

p. 10b/06

[=1]

pīṣ [< Far.] baş, ön

p. 12a/09, 9b/09

[=2]

pīṣvā [< Far.] öncü

p. 14b/04

[=1]

pul [< Far.] para, pul

p. 18b/03

[=1]

Pustin Salci Alankoa'nın ikinci oğlu

P. S. 7a/10

P. S.+niṣ 7a/11

[=2]

pür [< Far.] çok, çok fazla

p. 14a/06, 6a/09, 7b/13

[=3]

püšte [< Far.] tepe

p.+din 16b/05

p.+ge 16b/02

[=2]

R

raḥm [< Ar.]

raḥm kıl- acımak, esirgemek

r. k.-ıp 5b/05

[=1]

ra‘iyyet [< Ar.] halk, teba

r. +ni 4a/05

[=1]

rāst [< Far.]

rāst kıl- uymak, denk gelmek

r. k.-ıp 11b/05

[=1]

rāvi [< Ar.] rivayet eden, anlatan

r. 10a/11

[=1]

rāviyān [Ar. rāvi + Far. +(y)ān] rivayet edenler

r. +ı aḥbār 2a/14

[=1]

rehnemā [< Far.] yol gösteren, kılavuz

r. +dur 1b/07

[=1]

resm [< Ar.] resim, adet, merasim

r. +i 3b/08, 4b/13

[=2]

reşk [< Far.] kıskanma, hased

r. 10b/05

[=1]

revāc [< Ar.] geçerlilik, kıymet

r. 8a/11

[=1]

revān [< Far.]

revān bol- geçerli olmak

r. b.-dı 10b/14, 10b/15, 18a/13, 20b/09

[=4]

rıḍvānu'llahi te'ālā [< Ar.] “Allahü Teâlâ'nın rızası üzerinde olsun.” anlamında söylenen söz

r. 1b/10

[=1]

rıḥlet [< Ar.]

rıḥlet kııl- göçmek, ölmek

r. k.-dı 6a/08, 8a/07

rızā [< Ar.] rıza, müsaade verme

r. 19a/11

[=1]

ricāl [< Ar.] rical, erkekler, adamlar

r. +i ğayb 17b/09

[=1]

risālet [< Ar.] risalet, elçilik

r. 2a/03

[=1]

rivāyet [< Ar.] rivayet, anlatılan şey

r. +de 2b/07, 2a/14, 5b/02, 7b/01

[=4]

rūšen [< Far.] belli, ortada

r. 17a/12

[=1]

ruḥṣat [< Ar.] ruhsat, izin, müsaade

r. 3b/03, 14a/01, 14a/01

r.+i ceng 17a/01

[=4]

Rus Yafes'in oğlu

R. 3b/10

[=1]

rünūd [< Ar.] serseri

r. 18a/07

[=1]

Rüstem Esfendiyar İran'ın efsanevi kahramanı

*R. E.*19b/06

[=1]

S/Ş/Ş

sa'at [< Ar.] saat, vakit

s. 17a/13

[=1]

şabr [< Ar.]

şabr kıl- sabretmet, dayanmak, tahammül etmek

ş. k.-ıp 2b/05

ş. k.-dılar 2a/06

ş. k.-ınlr 15a/01

[=3]

sādāt [< Ar.] seyitler

s. 18b/11

[=1]

sādelik sadelik, gösterişsiz

s. 14a/01

[=1]

şadır [< Ar.]

şadır bol- ortaya çıkmak

ş. b.-ğay 7a/03

[=1]

şaduğ [< Ar.] sadık, bağlı, sadakatli

s. +ları 18b/14

[=1]

şafā [< Ar.] saflık, mutluluk

ş. 1b/10

[=1]

şāfī [< Ar.]

şāfī kıı- sıkıntıyı gidermek, rahatlatmak

ş. k.-dı 14a/15

[=1]

şāfī bol- rahat olmak

ş. b.-dı 14a/02, 15a/13, 15b/08

[=3]

saḥī [< Ar.] cömert

s. 6a/08

[=1]

şāhib [< Ar.] sahip, malik

ş. +i 4b/10

ş. +i *şevket* 9b/15

[=2]

şahrā [< Ar.] ova, çöl

ş. 3b/05

[=1]

şahrālī sahralı, çölde yaşayan

ş. 15b/02

[=1]

saht [< Far.] katı, sert

s. 10b/12, 18a/14

[=2]

şa[k]dak içine ok konulan torba

ş. +*mi* 7b/01

[=1]

sākin [< Ar.]

sākin bol- yerleşmek, yaşamak

s. *b.-di* 3b/05, 4b/09

ş. *b.-dılar* 6b/01, 13a/03

[=4]

saqla- korumak, gizlemek

s. -*di* 2a/07, 5b/06

[=2]

Saklab [ö. a.] Yafes'in oğlu

S. 3b/09

[=1]

sal- salmak, bırakmak

s.-*ip* 16a/11, 16b/02, 19b/09, 2b/15

s.-*dı* 6b/14

s.-*dılar* 10b/01

s.-*ğuça* 16a/15

[=7]

şalla 'llāhu 'aleyhi ve sellem [< Ar.] Allah'ın selamı onun üzerine olsun

ş. 15a/10, 1b/05

ş.+*din* 15a/02

[=3]

Sām [ö. a.] Hz. Nuh'un oğlu

S. 3a/03, 3a/04

S.+*nıḡ* 3a/10

[=3]

san sayı, adet

s. 19b/02

[=1]

şandūk [< Ar.] sandık

ş.+*ını* 20b/08

ş.+*umnu* 20b/01

[=2]

şānī [< Ar.] ikinci

s. 3b/08

[=1]

saṇa sana

s. 12a/05, 16b/03, 8b/06

[=3]

Saṇun Ong Han'ın oğlu

S. 10b/14, 10b/05, 10b/06, 10b/07, 10b/10, 11a/01, 11a/11, 11a/14,
11b/02

S.+ḡa 10b/06

[=10]

sarıḡ sarı

s.+ḡa 9a/10, 9a/13

[=2]

şavt [< Ar.] ses; ün

ş.+ıdın 14a/14

[=1]

sebeb [< Ar.] sebep

s.+din 3b/08

s.+i 3a/14

[=2]

secde [< Ar.]

secde kıl- secde etmek, baş eğmek

s. -ıḡlar 14b/06

[=1]

Sedsan [ö. a.] Hz. Yafes'in oğlu

S. 3b/11

[=1]

sefer [< Ar.]

sefer kııl- yolculuğa çıkmak

s. *ķ. -dī* 6a/02, 6a/04, 8b/04, 8b/15, 19a/13

[=5]

sefer-i aḥiret kııl- ölüm yolculuğuna çıkmak

s. *ā. k. -dī* 4a/01, 4a/10, 6a/05

[=3]

segi [< Far.] köpek

s. 2b/07

[=1]

seḥer [< Ar.] seher, tan yeri ağarmadan önceki vakit

s. 16b/13

[=1]

sèkkiz sekiz

s. 10a/15, 12b/07, 20b/06, 4b/02, 8a/01

[=5]

sèkkizinçi sekizinci

s. 3b/10, 8b/03, 9a/12

[=3]

sèksen seksen

s. 20b/07, 2a/03

[=2]

selāmet [< Ar.]

selāmet saḳla- korumak

s. s.-dt 2a/07

selāmet ḳal- kurtulmak

s. ḳ.-dt 3b/07, 8a/02

[=3]

Ṣemerḳand Semerkant

Ṣ. 13b/03, 18b/06, 5b/09

Ṣ. +*e* 18b/05

Ṣ. +*din* 15a/15

Ṣ. +*ke* 17b/06

Ṣ. +*nıj* 17b/04

[=7]

sen teklik 2. kişi zamiri

s. 1b/03, 1b/04, 2b/11, 4b/11

s. +i 4b/11, 6b/15

[=6]

senā [< Ar.] sena, övme, övüş

s. 1b/01

[=1]

senedü'l aşfiyā [< Ar.] her türlü kötülükten arınmış kimseler

s. 3a/10

[=1]

serāy [< Far.] saray

s. +*ı cāvidāniġa* 3b/11

[=1]

serdār [< Far.] serdar, başkan, komutan

s. 16b/11

s. +*ı 6b/13*

s. +*ı aymaġġa* 7a/06

s. +*ı leşker* 18b/09

s. +*lar* 5a/02

s. +*ları* 7a/07

[=6]

sergerdān [< Far.] şaşkm, perişan

s. 13b/14

[=1]

serzeniş [< Far.]

serzeniş ġıl- sitem etmek

s. *ġ.-dı* 11a/14

[=1]

sevdā [< Far.] ticaret

s. 15a/15

[=1]

sevdāġer [< Far.] tüccar

s. 15a/15, 15b/01, 16a/05

s. +*ge* 15b/04

s. +*lerġa* 15b/13

s. +ler 15b/02, 15b/05, 15b/14, 16a/01

s. +lerni 15b/02, 16a/11

s. +lerniñ 16a/04

[=12]

Seyhün Seyhun ırmağı

S. 18b/09

[=1]

seyr [< Ar.] seyir, bakma, gezme

s. 17a/04

[=1]

seyyidü'l enbiyā [< Ar.] Peygamberlerin efendisi, Hz. Muhammed

s. 1b/05, 3a/10

[=2]

sezā-vār [< Far.]

sezā-vār bol- münasip olmak, uymak

s. b.-uptur 18a/09

[=1]

sır [< Ar.] sır, gizli tutulan şey

s. +dın 7a/07

s. +rıdın 1b/04

[=2]

şilāḥ [< Ar.] silah

s. +ını 19b/10

[=1]

Sim Kaçiyun Tümene Han'ın oğlu

S. K.8b/01

[=1]

sipāh [< Far.] asker; ordu

s. 4a/05

[=1]

siyāset [< Ar.]

siyāset-i belig kıl- cezalandırmak, cezayı tam olarak uygulamak

s. k.-ip 14b/07

[=1]

siz çokluk 2. kişi zamiri

s. +ler 17b/08

s. +lerge 7a/03

s. +lerniñ 7a/01

s. +niñ 17a/12

[=4]

soñ son, nihayet

s. 20b/02, 3a/01

[=2]

sor- sormak

s. -dı 18b/14

s. -dılar 2b/02

[=2]

söz söz

s. 12a/01, 17a/02, 6b/14

s. +*din* 8a/01

s. +*i* 11a/08

s. +*ige* 19a/03

s. +*ni* 2b/04, 2b/12

s. +*üm* 12a/04

[=9]

subhānehu [< Ar.] Tanrı sözünden sonra zikredilen saygı sözü

s. 2a/10

[=1]

suḡ es-semānin [< Ar.] yer adı

s. 3b/02

[=1]

sulṭān [< Ar.] sultan, hükümdar

s. 13b/03, 16a/01, 17a/06, 17a/07, 17b/10, 17b/12, 19a/13, 19b/04,
19b/15, 20a/01

s. +*ğa* 19b/05

s. +*nıḡ* 17b/05, 19b/07

[=13]

Sulṭān Celāleddin [ö. a.] Harezmsah hükümdarı

S. C.18a/01

[=1]

Sulṭān Celāleddin Meḡüberni [ö. a.] Harezmsah hükümdarı olup asıl adı Mengüberti'dir

S. C. M.17a/06, 17b/07, 17a/11, 19b/01, 19b/03, 19b/06, 19b/13

[=6]

Sultān H̄arezemšāh [ö. a.] Harezms̄ah hükümdarı

*S. H.*17a/10, 18a/04, 19a/14, 16a/12, 17a/14, 17b/08

S. H.+ġa 17a/01

S. H.+din 17a/02

S. H.+niŋ 17a/03

[=9]

Sultān Muhammed H̄arezemšāh Harezms̄ah hükümdarı

*S. M. H.*14a/02, 16b/14, 17a/10, 19a/12

S. M. H.+din 18a/02

S. M. H.+da 15b/09

S. M. H.+niŋ 15a/14, 16b/08

S. M. H.+ġa 16a/11

[=9]

şūret [< Ar.] suret, biçim, görünüş

s. 2b/08

[=1]

şūretlik [< Ar. şūret + Tü. +lik] görünüşlü, biçimli

s. 9a/11

[=1]

sübhāne [< Ar.] Allah

s. 5b/09

[=1]

Sübüdey Bahādur Cengiz'in kumandanlarından biri

*S. B.*16b/09, 16b/15, 19a/15

S. B.+ni 19a/13

[=4]

süt süt

s. 10b/09

[=1]

Süyünç Hân Şeybânî Han'ın oğludur

S. *H.*4b/03, 6a/13

S. *H.+nuj* 4b/03

[=3]

Süyüngül Kuçin Bartan Bahadır'un büyük eşi

S. *K.*9a/05

[=1]

§

şahzâde [< Far.] şehzade, hükümdar oğlu

ş. 19b/14

ş. +*ler* 20b/08

ş. +*lerge* 15b/13

[=3]

şâm [< Far.] akşam

ş. +*ğaça* 10b/12

[=1]

şarap [< Ar.] şarap, içki

ş. 16a/12

[=1]

Şaş Taşkentin daha sonra aldığı isim

Ş. 18a/07, 18a/10

[=2]

şecā' [< Ar.] yiğit, cesur

ş. 7b/02

[=1]

şefā'at [< Ar.] şefaaf, af

ş. 1b/09

[=1]

şefī' [< Ar.]

şefī' keltür- şefaaf etmek

ş. k.-se 3b/02

[=1]

şeh [< Far.] şah, hükümdar

ş. +ler 1b/03

[=1]

şehādet [< Ar.] şehadet getirme

ş. +ke 14b/09

[=1]

şehr [< Ar.] şehir, il, kent

ş. +de 19a/10, 3b/03

ş. +ge 4a/08, 20a/10

ş. +ide 14b/02

ş. +ini 4a/07, 13b/12, 9b/03

ş. +ler 20a/09, 4a/09

ş. +lerke 17b/13

ş. +lerni 8a/12

ş. +ni 12b/12

ş. +niş 2b/13

ş. +i *Harezem* 19a/06

ş. +i *Nemkiş* 13b/12

ş. +i *Buḥārāğa* 18b/12

[=17]

şehid [< Ar.]

şehid bol- şehit olmak

ş. *b.-dılar* 19a/12

[=1]

şehid kıl- şehit etmek

ş. *k.-dı* 14b/14

[=1]

şeriat [< Ar.] şeriat, Allah'ın emri olan din kaideleri, doğru yol

ş. +ğa 2a/04

[=1]

şevket [< Ar.] şevket, büyüklük, heybet

ş. 4a/13, 4b/05, 11b/03, 12b/02, 13a/15, 16a/03, 6a/09

ş. +i 17a/03

ş. +i *azim* 12a/14

[=9]

Şeyh Necmeddin Harezmi de yaşamış olan büyük din âlimi

Ş. *N.*19a/09

[=1]

şeytān [< Ar.] şeytan

ş. 2b/03

[=1]

şihne [< Ar.] inzibat görevlisi, polis

ş. 20a/06

ş. +*sini* 13a/15

ş. +*siniy* 13b/01

[=3]

Şidurķu: Tangğut hükümdarı Burhan'a Cengiz Han tarafından verilen unvan

Ş. 12b/11, 14b/01, 20a/11, 20a/15, 20b/02, 20a/07, 20a/10

Ş. +*nuy* 20a/08, 20b/05

Ş. +*n* 12b/13, 20a/15, 20b/03

[=12]

şikār [< Far.] şikar, av, avlama

ş. +*din* 5a/06

ş. +*da* 13a/01

ş. +*ğa* 5b/12, 5a/10

[=4]

şikār kıl- av yapmak

ş. -*ip* 4a/02

[=1]

şöhret [< Ar.] şöret, ün

ö. +*i* 9b/04

[=1]

şbu işte bu

ş. 9a/13, 16b/13

[=2]

şundağ şöyle

ş. 19b/06, 19b/11, 8b/07

[=3]

Şumkem Kür Han'ın öldürülen bekçisinin adı

ş. 13b/02

[=1]

şuñkar sungur, akdoğan

ş. 13a/05

[=1]

şükr [< Ar.] şükür

ş. 1b/07

[=1]

T/Ṭ

tā [< Far.] -a kadar, -incaya kadar

t. 10b/12, 15a/09, 15a/13

[=3]

ta' accüb [< Ar.] taaccüb, şaşırma

t. +ge 9a/11

[=1]

ta' accüb kıl- şaşırma, hayret etmek

t. k.-dılar 5a/02

[=1]

ta'ām [< Ar.] taam, yemek

t. +ġa 4a/04

[=1]

ta'arruż [< Ar.]

ta'arruż kıl- saldırmak

t. k.-masun 15a/07

[=1]

tābi' [< Ar.] tabi, uyan, boyun eğen

t. 11b/06

t. +leri 11b/08

[=2]

tābi kıl- tabi kılmak, peşine takmak

t. k.-dı 4a/10, 7b/03, 8a/12, 8b/06, 13b/01

[=5]

tābi bol- tabi olmak, uymak

t. b.-dı 7b/14, 11b/07

[=2]

tad tat, duyum

t. +ıdı 4a/04

[=1]

tağ dağ

t. 7b/14

t. +ka 10b/10

t. +nıy 3a/01

[=3]

taġa dayı

t. +sı 17b/05

t. +sınıġ 6a/14

[=2]

taht [< Far.] taht, hükümdarlık

t. +ıda 4a/11

t. +ıġa 1b/11

t. +ke 6a/03, 6a/04, 8b/13

t. +nıġ 11b/02

[=6]

taġ- takmak

cela t. -ap 14b/06

[=1]

Taġ Hān [ö. a.] Oġuz Han'ın altıncı oġlu

T. H.5b/11

[=1]

taġşir [< Ar.]

taġşir ét- kusur etmek

t. é.-ip 7a/07

[=1]

taġvā [< Ar.] takva, dinin yasakladıġı şeylerden kaçma

t. +yı şer'î-i Muġammedî 15a/09

[=1]

Talkan Talkan şehri

T. +ġaça 20a/02

[=1]

ṭama' [< Ar.]

ṭama' kı́l- tamah etmek, açgözlülük yapmak

t. k.-dı 16a/07

[=1]

tamām [< Ar.] tamam

t. 15a/11, 15b/08, 20a/03, 7a/08, 2b/01, 4a/12, 5b/07, 8b/05

t. 4a/01

[=9]

ṭa'ne [< Ar.] kötüleme, sövme

t. +i aḡāz 6b/12

[=1]

tansuḡ hediye

t. 15b/14

t. +i bisyār 13a/06

[=2]

Taḡḡut [ö. a.] Kuzey-batı Çin'de yaşayan Tibet kökenli bir topluluğa verilen ad

T. 12b/09, 14b/01, 20a/07, 20a/09, 20a/13

T. +ni 12b/10, 14a/15, 20a/08

[=8]

tap- tapmak; bulmak

t.-ip 5b/12, 6b/01, 8a/02

t.-ıpdur 20b/07

t.-sa 20b/04

t.-tı 12a/11, 16a/04, 1b/12, 3a/01, 5a/14, 5b/03, 8a/11

[=13]

tapmağ bulma

t. 20a/14

[=1]

taptur-

karar t.- kararlaştırmak

t.-di 8b/08

[=1]

tapşur- teslim etmek

t.-di 14a/11

[=1]

tap- rastlamak, bulmak

t.-almadım 11a/06

[=1]

taraf [< Ar.] taraf, yan, yön

t.+ı 5b/08

t.+ıdın 14a/04

t.+ıdaki 14a/07

t.+ığa 3b/04

t.+ını 9b/05

t.+dın 15b/10, 15b/11

[=7]

tā'riḥ [< Ar.] tarih, geçmiş zaman

t.+de 15b/07

t.+ğa 16b/08

t. +ge 9b/05

[=3]

tarkaş- [< Mo.] ayrılmak, dağılmak

t.-tılar 7a/08

[=1]

tart- uzamak, sürmek

t.-tı 19a/02

[=1]

taş taş

t. 3b/01

t. +ğa 3a/15

t. +nuş 3b/04

[=3]

taşkarı dışarı

t. 13b/07, 19a/08

[=2]

Tatar [ö. a.] Küyük Han'ın oğlunun adı

T. H. 10a/03, 15a/12, 4a/14, 4b/01, 4b/03

T. H. +ğa 10a/12, 4a/15

T. H. +nuş 6a/11

[=8]

Tatar Hân [ö. a.] Küyük Han'ın oğlunun adı

T. H. 4b/01, 4b/02

[=2]

tatlıg tatlı

t. 4a/04

[=1]

tayağ değnek, sopa

t. 2a/06

[=1]

Tayağ Hān Nayman hükümdarı

T. H. 11a/12, 11a/14, 11b/14, 12a/06, 12a/07, 12a/12, 12b/01, 12b/05

T. H. +dın 12a/03, 12a/09, 12a/10

T. H. +ğa 11b/12, 11b/12, 11b/14, 12a/02

T. H. +nı 11b/08

T. H. +nıy 12a/15, 12b/04, 13a/03

[=19]

ta'yīn [< Ar]

ta'yīn kıl- tayin etmek

t. k.-dı 6a/01

[=1]

Ṭayrasun Mekrit beyi

T. +nıy 20b/15

[=1]

ṭayyār [< Ar.] uçan, uçucu

t. 17a/13

ṭayyār bol- uçmak

t. b.-dı 16b/08

[=2]

tāze [< Far.] taze, yeni, henüz

t. 19b/08

[=1]

tè- demek

t.-diik 6b/15

[=1]

te'essüf [< Ar.]

te'essüf kııl- kederlenmek, acımak

t. k.-ip 2b/06

[=1]

tégür- söyletmek

t.-di 13a/09, 19b/04, 5a/11

[=3]

te'ālā [< Ar.] yüksek olsun manasına gelip, Allah adıyla birlikte kullanılır

t. 12b/15, 2a/12, 4b/09, 5b/09, 6b/03, 7a/03, 9b/14

t. +dın 2a/10

t. +nıı 14a/12, 18a/09, 5a/13

[=11]

tecāvüz [< Ar.]

tecāvüz kııl- sınırı aşmak

t. k.-masunlar 19a/04

[=1]

tecrübe [< Ar.] tecrübe, deneme, sınama

t. 10a/01

[=1]

tedārik [< Ar.]

tedārik kı1- sağlamak, hazırlamak

t. -almadı 4b/04

[=1]

tēg dik

t. 20b/04, 20b/05

[=2]

teklīf [< Ar.]

teklīf kı1- teklif etmek, teklifte bulunmak

t. k.-dı 4b/15

[=1]

Temucin [ö. a.] Cengiz Han olup çocukluk adı Temucin'dir

T. 10a/13, 10b/03, 9b/12, 10a/14, 10b/03, 10b/09, 10b/13, 10b/15,
11a/03, 11a/09, 11a/10, 11a/10, 11b/06, 9b/07

T.+din 10b/05

T.+ğa 10b/06, 10b/09

T.+niḡ 10a/05, 10a/15, 10b/07, 11a/02

T.+ke 10b/12

T.+ni 11a/06

[=23]

Temuge Otçigin Cengiz Han'ın dördüncü oğlu

T. O. 9b/10

[=1]

Temür Melik [ö. a.] Urus Han'ın oğludur

T. M. 18a/11, 18a/11, 18a/13, 18a/14, 18b/01, 18b/02, 18b/03

T. M.+ni 17b/02

T. M.+niḡ 18a/12, 18b/04

[=10]

ten [< Far.] ten, vücut, beden

t. 4b/02, 6a/15

t.+din 2a/03, 6a/15

[=4]

teḡ [< Far.] sıkıntı

t. 19b/07

[=1]

tenāvül [< Ar.]

tenāvül kıł- bir şeyi almak, yemek

t. k.-ḡunça 4a/02

[=1]

Teḡiz Ḥān Oğuz Han'ın beşinci oğlu

*T. Ḥ.*5b/11, 6a/09

T. Ḥ.+ni 6a/08

[=3]

Teḡri Te'ālā Tanrı, Allah

T. 4b/09, 5a/13, 8a/13, 7a/03, 9b/14, 18a/09

[=6]

teraḡḡī [< Ar.]

teraḡḡī kıł- gelişmek, yükselmek

t. k.-dı 5a/04

[=1]

terbiyet [< Ar.] terbiye

t. +i 7b/11

t. +iğa 10a/07

[=2]

tersā [< Far.]

tersā bol- Hristiyan olmak

t. b. -uñlar 14b/06

[=1]

tertīb [< Ar.] tertip, düzene koyma

t. +i leşker 14a/09

[=1]

Tetig Sal [ö. a.] Nayman'ın bekçisinin adı

T. S.11a/13

[=1]

tevāzu' [< Ar.]

tevāzu' kııl- alçak gönüllülük yapmak

t. k. -ğaç 3a/08

t. k. -ıp 3a/04

[=2]

tevbe [< Ar.] tövbe

t. 2b/12

[=1]

teveccüh [< Ar.]

teveccüh kııl- güler yüz göstermek, yakınlık göstermek

t. k. -dı 3b/04

[=1]

tıfl [< Ar.] tıfıl, küçük çocuk

t. 4b/13

t. +*ğa* 5a/01

[=2]

tîğ [< Far.] kılıç

t. +*e* 10a/05

[=1]

til dil, lisan

t. 2b/09, 5a/01

t. +*i* 9a/02, 9b/01

t. +*ide* 9a/04

[=5]

tile- dilemek, istemek

t. -*di* 16a/08, 20a/11

t. -*p* 6a/12

[=3]

tinç dinç

t. 8a/10

[=1]

tîr [< Far.] ok

t. 10b/11

[=1]

tirig diri, canlı

t. 6a/11, 6b/135

[=2]

Todan Otçigin [ö. a.] Bartan Bahadır'un oğlu

T. O.8b/12

[=1]

tohta- [< Mo.] beklemek, durmak

t.-r 7b/02

[=1]

tola çok fazla

t. 11b/02, 14b/07, 6b/03

[=3]

Toluy Hân Cengiz Han'ın en küçük oğlu

T. H.18b/06, 18b/13, 20a/03, 20a/06, 20b/15

T. H.+nı 19b/01

[=6]

toņuz domuz

t. 9b/05

[=1]

Toķa Bêg Bozonçar Kaan'ın oğlu

T. B.13a/08, 13a/09, 11b/11, 12b/03, 13a/02, 13a/04, 13a/09, 13a/10

[=8]

Toķa Hân Bozonçar Kaan'ın oğlu

T. H.7b/06

[=1]

toḡkuz dokuz

t. 11b/05, 13b/04, 2a/01, 2a/03, 7a/08, 7b/10, 8a/13

[=7]

toḡkuzunḡi dokuzuncu

t. 3b/10, 8b/03

[=2]

toḡsan doksan

t. 13b/05, 19a/06

[=2]

toy toy, düḡün, šölen, eḡlence

t. +*t* *ʿazīm* 4b/14

[=1]

Töbet Tibet

T. +*niḡ* 11b/03

[=1]

töfe tepe

t. +*siḡe* 10b/15

[=1]

töre kanun, töre, yasa

t. 8b/07, 9b/03

t. +*ge* 5b/03

t. +*mizni* 16b/14

t. +*si* 10b/02, 11b/10, 12b/03, 13a/14, 14b/01, 16a/01, 20a/07, 20b/12

t. +*sidin* 16b/11

t. +*sini* 10a/12

t. +siniġ 12b/10, 20b/15

[=16]

tört dört

t. 11a/01, 14a/15, 15b/15, 16a/14, 17a/13, 1b/11, 20b/13, 4b/06, 6a/15,
6a/15, 9a/06, 9b/06

[=12]

törtünċi dördüncü

t. 20b/14, 3b/09, 3b/14, 4b/07, 5b/10, 8b/01, 8b/11, 9a/02, 9a/02, 9a/14,
9b/10

[=11]

ṭufān [< Ar.] Tufan, Nuh tufanı

t. 2a/13, 3a/01

t. +din 2a/02

t. +da 3b/06

[=4]

ṭufeylī [< Ar.] aracı

t. 1b/07

[=1]

tuġ- doğmak, dünyaya gelmek

t. -di 5b/04, 7a/09

t. -updur 10a/13

[=3]

tuqқан akraba

t. 10a/07

[=1]

tur- durmak, beklemek; kalkmak

t.-ar 20b/04

t.-di 18a/15, 19b/14, 2b/08

t.-göl 2b/09

t.-up 11a/08, 5a/13, 6b/12

t.-uptur 20b/06

t.-ur 12a/05, 7a/13

t.-urlar 12b/10, 5b/07

[=13]

Turan Türklerin Orta Asyadaki en eski yurtları

T. 15a/14, 15b/09

[=2]

tus- beklemek, yolunu kesmek

t.-up 17b/15

[=1]

tut-tutmak, elde etmek

t.-ti 9b/05

t.-tilar 20b/12

t.-uñlar 20a/14, 20b/01

t.-up 13a/01, 13b/07, 20b/03, 8a/01

[=8]

tuttur- tutturmak

t.-up 14b/14

[=1]

tuz tuz

t. 4a/03

t. +nı 4a/04

[=2]

tüş düş, rüya

t. +ide 4b/11

[=1]

tüş- düşmek, inmek; rastlamak; ortaya çıkmak

t. -edür 17b/10

t. -güçe 17a/06

t.-ken 10b/13

t. -ti 10a/15, 11b/13, 16b/06, 18b/09, 4a/03

t. -tiler 10b/13, 17a/09

t. -üp 6b/10

t. -üptür 17b/12

[=11]

tükür- tükürmek

t.-diler 14b/14

[=1]

Tümene Hân Sangkur'un oğlu

T. H. 8a/11, 8a/12, 8b/04, 8b/05, 9a/01

T. H. +nı 8a/10

[=6]

tünlüg çadırın tepesi, bacası

t. +idin 6b/11, 7a/05, 9a/09

[=3]

Türk Yafes'in büyük oğlu

T. 3b/09, 3b/12

T. +*ni* 3b/13

[=3]

Türkistān Türkistan

T. 13a/11, 15b/08, 5b/08

[=3]

Tütek Türk'ün ikinci oğlu

T. 3b/14

[=1]

tüz düz, doğru, düzgün

t. 12a/08

[=1]

U/U

u [< Far.] ve

u. 10a/05, 16a/09, 18b/04, 18b/06, 2a/05, 5a/08

[=6]

‘ulemā [< Ar.] ulema, âlimler, bilginler

‘u. 15a/03

‘u. +*larnı* 14b/15

[=2]

uluğ ulu, yüce

u. 10b/02, 11a/15, 11b/15, 12b/12, 13a/12, 13b/04, 13b/06, 13b/12, 17a/06, 20a/09, 3a/08, 3b/01, 3b/12, 4a/11, 5b/13, 5b/14, 6a/02, 7a/09, 8a/08, 9a/05, 9b/06

u. +ı 11b/11, 13a/08

u. +ını 7b/06

u. +ları 6b/14

u. +larını 4b/15, 8a/05

ulus [< Mo.] ulus, halk, kavim

u. 12a/13, 12a/13, 4a/01, 4a/12, 5a/14, 6b/12, 8a/03, 8b/05, 8b/06, 8b/15

u. +ını 13a/02

u. +ını 7b/12, 11b/06

u. +ını 4b/14

u. +ı 9b/02

u. +um 13b/14

u. +umnu 13b/15

[=17]

ülü'l ʿazm [< Ar.] Allah'ın emirlerine en çok en fazla dikkat gösteren peygamberler (Nuh, İbrahim, Musa, İsa, Muhammed)

u. 1b/13

[=1]

una- razı olmak, kabul etmek

u. -madı 15b/05

[=1]

ur- vurmak, çarpmak

u.-sa 1b/04

u.-up 2a/06

[=2]

uruğ soy, nesil, kabile

u. 10a/05

u.+ı 12b/06, 8b/03, 8b/03

[=4]

utru

utru çık- karşı çıkmak

u. ç.-ıp 14a/08

[=1]

Uygur Türk boyu

U.+nuğ 13a/14

[=1]

Uz Hân Moğol Han'ın oğlu

*U. H.*4b/07

U. H.+nuğ 5a/07, 5a/09

[=3]

Ü

ü [< Far.] ve

ü. 10b/11, 10b/11

[=2]

üç üç

ü. 10a/14, 11a/01, 11b/15, 14b/03, 15a/03, 15b/01, 15b/11, 15b/13,
16b/02, 16b/05, 18a/15, 18b/01, 18b/01, 20b/02, 3b/07, 4b/10, 5b/12,
7a/04, 7a/09, 8a/05, 9b/13

[=21]

Üçok Oğuzların kolu

Ü. 5b/15

Ü.+mıη 6a/01

[=2]

üçün için

ü. 15a/15, 15b/03, 17a/04, 2b/07, 2b/13, 5a/05, 5a/06, 7b/05, 9a/01

[=9]

üçünçü üçüncü

ü. 3b/09, 20b/14, 3b/14, 4b/07, 4b/11, 5b/10, 7a/11, 8a/07, 8a/15, 8b/02,
8b/10, 9a/03, 9a/03, 9a/04, 9a/08, 9b/08

[=16]

üleş- üleşmek, pay etmek, paylaşmak

ü. -ip 20b/08

[=1]

ümerā [< Ar.] emirler, beyler

ü. 11a/02, 11b/03, 13a/05, 13a/06

ü.+lar 11b/14, 12a/06, 12b/12, 20b/08

ü.+ları 16b/07

ü.+larığa 12a/11, 15b/14, 16b/06, 20a/13

ü.+larığa 12a/04

ü. +larnı 17b/04

ü. +sı 10b/07, 11a/12, 11b/15, 11b/15, 14a/07, 19b/02

[=21]

üstün üst, üzeri

ü. +ige 16b/10

ü. +iñe 13a/07

[=2]

üstün üst, üzeri

ü. +ide 3a/01

[=1]

üze üzerine, üstüne

ü. +sige 10b/08, 11a/09, 11b/09, 12b/02, 12b/08, 12b/09, 13a/09, 13b/10,
14a/08, 16b/09, 19b/05, 5a/12, 6a/13, 8a/04

[=14]

V

vahy [< Ar.] vahiy

v. 2a/01

[=1]

vāqı' [< Ar.]

vāqı' bol- vuku bulmak

v. b.-dı 18a/14, 5a/13

[=2]

vāqı'a [< Ar.] vakıa, olmuş, olgu

v. 16b/03

v.nı 18a/08

v. +*dın* 16b/01

v. +*sı* 9b/11

[=4]

vaqt [< Ar.] vakit, çağ, zaman

v. +*ıda* 4b/04

v. +*de* 10b/01, 7a/01

v. +*i* 7a/13

v. +*ige* 3b/01

[=5]

vālide [< Ar.] valide, anne

v. +*si* 10a/06

v. +*siğa* 16a/02

[=2]

vaṣī' [< Ar.]

vaṣī' kıl- genişletmek

v. *k.-dı* 3a/09, 6a/05, 7b/08

[=3]

vaṣiyyet [< Ar.] vasiyet

v. +*i* 6a/03, 6a/10

[=2]

vaṣiyyet kıl- vasiyet etmek

v. *k.-dı* 20a/13

v. *k.-ur* 14b/15

[=2]

vaṭan [< Ar.] vatan, yurt

v. +*ı* 3b/02

[=1]

ve [< Ar.] ve, dahi

v. 10a/01, 10a/01, 10a/01, 10a/02, 10a/03, 10a/03, 10a/05, 10a/06, 10a/08, 10a/09, 10a/10, 10a/11, 11a/15, 11b/04, 11b/70, 12a/11, 12b/01, 12b/02, 12b/05, 12b/13, 12b/15, 13a/02, 13a/15, 13b/12, 13b/14, 13b/14, 14a/12, 14b/03, 14b/04, 15a/03, 15a/10, 15a/12, 15a/12, 15a/12, 15a/12, 15a/14, 15b/08, 15b/08, 15b/08, 15b/09, 15b/14, 15b/14, 16a/03, 16a/03, 16a/06, 16a/12, 16a/13, 16b/03, 16b/04, 16b/06, 16b/09, 17a/05, 17a/11, 17a/12, 17a/13, 17b/10, 17b/14, 18a/07, 18a/07, 18a/10, 18a/10, 18a/11, 18b/11, 18b/11, 18b/11, 19a/02, 19a/02, 19a/10, 19a/15, 20b/08, 20b/10, 2a/05, 2a/10, 2a/14, 2b/01, 2b/06, 2b/10, 2b/12, 2b/12, 3a/06, 3a/10, 3b/15, 3b/15, 4a/05, 4a/13, 4b/05, 4b/05, 4b/06, 4b/09, 5a/13, 5b/01, 5b/01, 5b/01, 5b/08, 5b/08, 5b/09, 5b/09, 6a/03, 6a/08, 6a/11, 6a/11, 6a/11, 6b/03, 6b/15, 7a/12, 7a/13, 7a/14, 7a/14, 7b/02, 7b/03, 7b/04, 7b/07, 7b/13, 8a/03, 8a/04, 8a/05, 8a/10, 8a/12, 8a/12, 8a/12, 8a/13, 8a/14, 8b/07, 8b/08, 8b/08, 9a/01, 9a/13, 9b/02, 9b/05, 9b/09, 9b/15, 9b/15, 1b/01

[=134]

vedā´ [< Ar.]

vedā´ **ķıl-** veda etmek

v. *ķ.-dı* 4b/08, 8b/13

[=2]

vefāt [< Ar.]

vefāt bol- vefat olmak

v. *b.-dı* 4a/06, 6a/07, 8a/11, 9b/12

[=4]

vehm [< Ar.] vehim, yersiz korku; şüphe

v. 17b/12

v. +i 17b/10

[=2]

veli'ahd [< Ar.]

veli'ahd kııl- veliaht yapmak

v. *k.-di* 8a/10

veli'ahd êt- veliaht etmek

v. *ê.-ip* 8b/06

[=2]

vesvese [< Ar.]

vesvese kııl- vesvese yapmak

v. *k.-ip* 11b/08

[=1]

vilâyet [< Ar.] vilayet, il, memleket

v. +i 15a/11

v. +idin 14a/05

[=2]

vücüd [< Ar.] vücut, beden, varlık

v. +idin 1b/12

v. +ığa 3a/08, 4b/13

v. +ğa 3a/07, 6b/06, 7a/14, 9b/06

[=7]

Y

yā [< Ar.] ey

y.1b/10

[=1]

ya (1) [< Far.] ya da, veya

y. 2b/11, 14b/06, 14b/06

[=3]

ya (2) yay

y.5b/12, 5b/14, 6a/01

[=3]

Yāfeş Hz. Nuh'un oğlu

Y. 3a/03, 3a/07, 3a/12, 3b/03, 3b/05, 3b/08, 3b/11, 3b/13, 3b/13, 3b/15,
4a/07

Y. +*ğa* 3b/01

Y. +*niş* 3b/12, 3b/12

[=14]

yağı düşman

y.+*dın* 10b/08, 12a/12, 10a/11, 12b/05, 12b/10, 14b/01, 20a/07, 4a/07,
8b/09

[=9]

yağşı güzel, iyi

y. 12a/09, 12a/10, 15b/09, 18a/13, 2b/10

[=5]

yağşılığ güzellik

y.+*ını* 19a/10

[=1]

yağa yaka, kıyı

y. +sıda 19b/05

y. +sığa 10b/14

[=2]

Ya leyteni sabrete ala izāhum [< Ar.] keşke o zamanlar sabretseydim

y. 2b/05

[=1]

yaman yaman, kötü, fena

y. 10b/05, 11b/01, 16a/06, 18b/10, 6b/15, 7a/02

[=6]

yamğur yağmur

y. 3b/01

[=1]

yan yan, taraf

y. +ıda 11b/02

[=1]

yan- dönmek, yönelmek

y.-ip 10b/13, 16b/06, 17a/02, 17a/09, 17a/10, 18a/02, 18b/03, 5a/07,
6b/12, 9a/11

y.-dı 13b/13, 19b/01, 20a/12, 8b/14

y.-dılar 12b/14, 20a/07

y.-manlar 15a/02

[=17]

yandır- döndürmek, geri çevirmek

y.-*dı* 13a/07

y.-*up* 11a/06

[=2]

yana yine, tekrar

y. 11a/13, 11b/11, 11b/15, 12a/03, 12a/13, 12b/13, 14a/09, 14a/09,
14b/01, 14b/02, 15b/04, 15b/12, 15b/13, 16a/06, 17a/01, 17b/05, 19b/14,
20a/07, 20b/07, 2a/09, 2b/07, 2b/10, 5a/05, 5a/07, 6b/12, 7a/05

[=26]

yañı yeni

y. 12a/14

[=1]

ya' nī [< Ar.] yani, doğrusu

y. 13a/12, 20a/14, 20b/07, 5b/12

[=4]

yañlıg gibi, benzer

y. 3b/05

[=1]

yap- yapmak

y.-*madı* 3a/04, 3a/07

y.-*may* 3a/03

[=3]

yār [< Ar.] yar, sevgili

y. 12b/15

[=1]

yarat- yaratmak

y.-*ıpdur* 9b/15

y.-*ğul* 2b/10

[=2]

yaratguçı yaratıcı

y.-*ını* 2b/11

[=1]

yaratıl- yaratılmak

y.-*dı* 1b/06

[=1]

Yarqut kabile adı

Y. 9a/05

[=1]

yarlıg ferman, yarlık

y.11a/07, 19a/03

y.+*ıdın* 19a/04

[=3]

yaşan- süslenmek, hazırlanmak

y.-*ıp* 12a/05

[=1]

yaş (1) genç

y. 6b/09, 7b/10, 9b/08, 9b/12

[=4]

yaş (2) insanın yaşı, ömür

y. 11a/01

y.+*da* 10a/04, 10a/14, 13b/05, 14a/11, 2a/01, 9b/13

y.+*ğa* 4b/13, 4b/14

y.+*nu* 5b/13

[=10]

yaşlık yaşlı, yaşında

y. 10b/08

[=1]

yat- yatmak

y.-*ip* 11b/14, 12a/02, 16a/15, 3a/02, 6b/01

y.-*ipdur* 12a/01

[=6]

yavuk yakın

y. 14a/08, 16b/11, 20b/11

[=3]

yè- yemek

y. -*di* 4a/03

y.-*diler* 7b/14

[=2]

yer yer

y. 4a/03

y.+*de* 16a/15, 17a/09, 3a/02, 4b/09, 8a/09

y.+*ge* 10b/13

y.+*ini* 7b/15

y.+*ke* 11b/13, 19b/10, 4a/03

[=11]

yeryüzi yeryüzü

y. +*de* 3b/06

[=1]

yeser [<Ar.] ganimet

y. 8b/14

[=1]

Yesügey Bahādur Timuçin'in babası, Bartan Bahadur'un üçüncü oğlu

Y. B.10a/03, 9a/12, 9a/15, 10a/04, 10a/11, 10a/13, 10b/02, 9a/08, 9a/15,
9b/02, 9b/11, 9b/12

Y. B. +*din* 10a/04, 10a/14

Y. B. +*nuḡ* 10a/07, 9b/04

[=13]

yêt- yetmek, yetişmek, ulaşmak

y. -*edür* 7b/07

y. -*ip* 11b/09, 15a/06, 2b/14

y. -*ti* 10b/12, 11a/10, 13a/07, 15a/03, 16b/12, 16b/15, 18a/14, 19b/06,
4a/12, 5a/13, 7b/05

y. -*tiler* 16a/01

[=17]

yêtte yedi

y. 2b/14

[=1]

yêtgür- ulaştırmak, götürmek

y. -*diler* 20b/10

[=1]

yétgüz- ulaştırmak

y.-*üp* 20b/01

[=1]

yétmiş yetmiş

y. 17a/04, 19a/09, 5b/07, 6a/04

[=4]

yéttinçi yedinci

y. 3b/10, 8b/02

[=2]

yığ- yığmak, toplamak

y.-*ıp* 13b/15

y.-*alı* 17a/14

[=2]

yıgıl- yığılmak, toplanmak

y.-*ıp* 4a/12, 8b/05

y.-*sa* 2b/02

[=3]

yıgla- ağlamak

y.-*p* 16b/03

[=1]

yıl yıl, sene

y. 13b/05, 14a/15, 19a/09, 2a/02, 2a/02, 2a/03, 2a/03, 3b/15, 5b/07,
6a/04, 6a/09, 9b/06

y.+*nıy* 10a/15

[=13]

yıraq uzak

y. 11a/06, 11a/10, 2b/09

[=3]

yégirme yirmi

y. 10a/15, 17a/15, 18a/14, 18b/09, 18b/15, 19a/01

[=6]

yığit yığit, delikanlı

y. 17a/07, 9a/11, 9a/12

[=3]

yok yok

y. 1b/02, 10b/02, 13a/12, 15a/05, 15b/10, 15b/11, 16b/04, 17a/02,
18b/02, 18b/03, 18b/11

[=11]

yol yol

y. +ğa 15b/15

[=1]

yoluq- karşılaşmak, rastlamak

y. -tı 5a/07, 20b/09

[=2]

yosun [< Mo.]

yosun kıl- kanun çıkarmak

y. k. -sa 8b/07

y. k. -sunlar 8b/07

[=2]

yu- yıkamak, temizlemek

y.-di 17a/11

y.-p 19b/10

[=2]

yukarı yukarı, üstün

y. 11a/15

[=1]

Yulduz Hân Oğuz Han'ın oğlu

*Y. H.*5b/10, 6b/04, 6b/05

Y. H.+ni 6a/06

[=4]

yurt yurt, vatan

y.+ı 20a/05

y.+ığa 7b/14, 12a/13, 13a/11

y.+ını(yurdını) 7b/07

y.+larığa 6b/04

y.+ni 4b/06, 6a/05, 7b/12

[=9]

Yusuf Otrari Yusuf Otrari

*Y. O.*15b/13

[=1]

yür- yürümek, dolaşmak

y.-di 18a/04

y.-günçe 4a/02

y.-se 15b/10

y.-*üp* 16b/15, 19b/14

[=5]

yüz (1) yüz

y. 11a/01, 14a/11, 15b/07, 15b/15, 16a/14, 16b/08, 17a/04, 17b/04,
17b/05, 19b/12, 20b/04, 20b/07, 2a/01, 2a/01, 2a/02, 2a/03, 3b/15, 6a/09,
9b/05

y.+*ge* 20b/11

[=19]

yüz (2) yüz, surat

y. 17b/04

y. +*ige* 14b/13

Z/Z/Z/Ž

za'if [Ar.] zayıf, güçsüz

ž. 16b/04

[=1]

za'if bol- güçsüz ve zayıf olmak

ž. *b.--uptur* 14a/07

[=1]

za'ife [< Ar.] zayıf, güçsüz kadın

ž. 5b/04, 5b/05, 6a/14

[=3]

zafer [< Ar.]

zafer tap- zafer kazanmak

ž. *-ti* 5a/14, 5b/03

[=2]

zāhir [< Ar.]

zāhir bol- görünmek, ortaya çıkmak

z. *-di* 16b/05

z. *b.-adur* 9a/12

[=2]

zaḥm [< Far.] yara

z. 11b/12

[=1]

zamān [< Ar.] zaman

z. *+ıda* 5b/01

z. *+da* 13a/11

[=2]

zārī [< Far.]

zārī kıı- ağlamak

z. *ķ.-ur* 2b/06

z. *ķ.-ıp* 2b/12

z. *ķ.-mañlar* 20a/14

[=3]

zebūn [< Far.]

zebun kıı- aciz bırakmak

z. *ķ.-ıp* 8b/14

[=1]

Zengbār Zengbar şehri, karalar memleketi

Z. *+niñ* 3a/06

[=1]

zerdār [< Far.] zengin

z. 7b/13

[=1]

zere [< Far.] güneşin ışığı, parlaklığı

z. + *sige* 7b/01

[=1]

zıkr zikir, anma, adını söyleme

z. + *i Bartan Bahādur* 8b/12

z. + *i Hāzret-i Yāfeş* 3a/12

z. + *i Moğol Hān* 4b/04

[=3]

zindān [< Far.] zindan

z. + *ğa* 16a/11, 16a/15

[=2]

zindegānlıġ [Far. zindegān + Tü. +lıġ]

zindegānlıġ kıl- yaşamak

z. *k.-dı* 2a/03

[=1]

zīnet [< Ar.] süs

z. 1b/12

[=1]

ziyāde [< Ar.] ziyade, bol, fazla

z. 2a/04, 14b/04, 15a/03, 19b/15

[=4]

ziyāde bol-fazla olmak

z. *b.-dt* 18a/12

[=2]

zühür [< Ar.]

zühür tap- görünmek

z. *-tı* 16a/04

[=1]

zulm [< Ar.] zulüm, eziyet

z. 14a/12

[=1]

zübde [< Ar.] zübde, bir şeyin en seçkin parçası

z. *+i ferzendân-ı Alankoa* 7a/12

[=1]

zü'l celâl [< Ar.] celal, ululuk sahibi olan Allah

z. 2b/09

[=1]

zürriyet [< Ar.] zürriyet, soy, nesil

z. *+i* 8b/04

z. *+idin* 8a/07

[=2]

SONUÇ

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada, Çağatayca Tarih-i Kaşgar'ın 1b-20b arası ele alındı ve beş bölümden oluştu: *Giriş* bölümünde Çağatay dilinin gelişimi hakkında kısaca bilgi verildikten sonra, birinci bölümde Tarih-i Kaşgar'ın içeriği, eserin adı, yazım tarihi, nüshaları, yazarı, eser hakkında yapılan araştırmalarla ilgili bilgiler aktarıldı. İkinci bölümde, Çağatay Türkçesinin metinde geçen seslik özelliklerine örnekleriyle birlikte yer verildi. Üçüncü bölümde metin oluşturulurken kullanılan yöntemler hakkında başlıklar altında kısaca bilgi verildi. Dördüncü bölümde metnin yazıçevirimi yapıldı. Beşinci bölümde metnin günümüz Türkçesine aktarımı verildi. Ardından altıncı bölümde açıklamalara yer verilip burada önemli sözler ve ibareler hakkında, okuyuş farkları üzerinde açıklamalar yapıldı. Dizin bölümünde ise tamamlanmış metinde görülen kelimelerin anlamlarını içeren bir sözlük hazırlandı.

Metnimizde “‘ālemdin sefer kıldı, dünyadın rıhlet kıldı, ‘ālem-i fānidin rıhlet kıldı” şeklinde ölen kişinin ardından ifade edilen birçok ibare olduğu görülmektedir. Ayrıca metinde yer alıp sözlüklerde bulunmayan kelimeler metnin bağlamından yola çıkılarak anlamlandırılmıştır. Metnin genel bağlamına bakıldığında 17. Yüzyıl Çağatay Türkçesi özelliklerini yansıttığı görülmektedir. Yer adları ve kişi adları birçok kaynaktan farklılık göstermiş olup metnin transkripsiyonunda belirtilen şekli yazılmıştır. 17. Yüzyıl Çağatay Türkçesiyle yazılan bu metin Türk dili ve edebiyatı sahasına kazandırılmıştır.

KAYNAKÇA

- Abdurrahman, Hamdullah (1999), *Uygur Tilining İzahlık Luğiti*, Xinjiang Halk Neşriyatı: Ürümçi
- Aka, İsmail (2014), *Timur ve Devleti*, 3.bs. (1. bs. 1991) TTK Yayınları: Ankara.
- Aka, İsmail (1994), *Mirza Şahrüh ve Zamanı*, 1.bs., TTK Yayınları: Ankara.
- Akimuşkina, O. F. (2001), *Tarih-i Kaşgar: Anonimnaya Tyurkskaya Hronika Vladeteley Vostoçnogo Turkestana po Konets XVII Veka*, Faksimile Rukopisi Sankt-Peterburgskogo Filiala Instituta Vostokovedeniya Akademi Nauk Rossii, İzdanie Teksta, Vvedenie i Ukazateli: Sankt-Peterburg
- Ainiding, Nuerdun (2015), *Anonim Tarih-i Kaşgar (Çeviri ve Değerlendirme)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Argunşah, Mustafa (2014), *Çağatay Türkçesi*, Kesit Yayınları: İstanbul.
- Barthold, Vasiliy Viladimiroviç (1990), *Moğol İstilasına Kadar Türkistan* (çev. Hakkı Dursun Yıldız), TTK Yayınları: Ankara.
- Barthold, Vasiliy Viladimiroviç (2015), *Uluğ Beg ve Zamanı* (çev. İsmail Aka), TTK Yayınları: Ankara.
- Berbercan, Mehmet Turgut (2011), *Çağatayca Gülistan Tercümesi (Gramer, Metin, Dizin)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bretschneider, E. (1888), *Mediaeval Researches from Eastern Asiatic Sources: Fragments towards the Knowledge of the Geography and History of Central and Western Asia from the 13th to the 17th Century*, 2 vols: London.
- Caferoğlu, Ahmet (1948), "Çağatay Türkçesi ve Nevai", *İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C: 2, ss. 141-154.

- Clauson, Sir Gerard (1972), *An Etymological Dictionary of Pree-Thirteenth Century Turkish*: Oxford.
- Çelik, Muhammed Bilal (2012), “Saidiye Hanlığı ve Hocalar Devri Kaynakları (1514-1762)”, *History Studies: International Journal of History*, Kasım, C:4, ss. 66-89
- Çelik, Muhammed Bilal (2013), *Yarkent Hanlığının Siyasi Tarihi*, IQ Kültür Yayınları: İstanbul.
- Çimen, Feyzi (2015), *Molla Muhammed Timur'un Âsârü'l- İmâmiyye (Çağatayca Kelile ve Dimne Tercümesi) Adlı Eseri- Metin, Notlar, Dizin-Sözlük*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Develioğlu, Ferit (2011), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları: Ankara.
- Dilçin, Cem (2013), *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları: Ankara.
- DUĞLAT, Mirza Haydar, (2006) *Tarih-i Reşidi, Geride Bıraktıklarımızın Hikâyesi*, (Tü. çev: Osman Karatay) 1.bs., Selenge Yayınları: İstanbul. (Uyg çev: Tarih-i Reşidi, Neşre haz.: Mirza Ahmet, Muhammedturdi), Xinjiang Halk Neşriyatı: Ürümqi.
- Eckmann, Janos (1963), “Çağatay Edebiyatının Son Devri” (1800-1920), *TDAY Belleten*, C:11, ss.121-156.
- Eckmann, Janos (1988), *Çağatayca El Kitabı* (çev. Günay Karaağaç), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları: İstanbul.
- Eckmann, Janos (2003), *Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar* (Haz. Osman Fikri Sertkaya), Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TDK Yayınları: Ankara.
- Emir Necipoviç, Necip (1995), *Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü* (çev. İklil Kurban), TDK Yayınları: Ankara.

- Erbay, Fatih (2008), *W. Radloff'un "Opit Slovarya Tyurkskih Nareçiy" Adlı Eseri ve Eserde Geçen Çağatay Türkçesine Ait Kelimelerin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Konya.
- Ercilasun, Ahmet Bican (2004), *Başlangıcından Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yayınları: Ankara.
- Ercilasun, Konuralp (2003), *Ch'ing Hanedanı Zamanında Kâşgar (19. Yüzyıl Başına Kadar)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Eren, Hasan (1999), *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*, Bizim Büro Basımevi: Ankara.
- Fazlullah, Reşîdüddin (2013), *Câmiu't Tevârih (İlhanlılar Kısmı)* (çev. İsmail Aka, Mehmet Ersan, Ahmad Hesamipour Khelejani), TTK Yayınları: Ankara.
- Fazlullah, Reşîdüddin (2010), *Câmiu't Tevârih (Selçuklu Devleti)* (Far. çev. Erkan Göksu, H. Hüseyin Güneş), Selenge Yayınları: İstanbul.
- Güzeldir, Muharrem (2002), *Abuşka Lügati (Giriş-Metin-İndeks)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- İbn Arabşah, Ebü'l- Abbas Şehabeddin Ahmed b. Muhammed (2012), *Acâib 'ul Makdûr* (çev. Ahsen Batur), Selenge Yayınları: İstanbul.
- İnan, Abdülkadir (1991), *Makaleler ve İncelemeler*, TTK Yayınları: Ankara.
- Jarring, Gunnar (1964), *An Eastern Turki-English Dialect Dictionary*, Lunds Universitets Arsskrift. N. F. Avd. 1.Bd. 56. Nr.4, GWK Gleerup: Lund.
- Juvaini, Ala-ad-Din'Ata-Malik (1997), *Genghis Khan: The History of The World Conqueror*, (translated from the text of Mirza Muhammed Qazvini by John Andrew Boyle) Manchester University Press: Manchester.
- Kaçalin, Mustafa S. (2011), *Niyâzî, Nevâyi'nin Sözleri ve Çağatayca Tanıklar El-luğātu 'n-Nevâ'iyye ve 'l-İstişhādātu 'l-Cağata'iyye*, TDK Yayınları: Ankara.

- Kafalı, Mustafa (2005), *Çağatay Hanlığı 1227-1345*, Berikan Yayınevi: İstanbul.
- Kanar, Mehmet (2011), *Farsça-Türkçe Sözlük*, Say Yayınları: İstanbul.
- Kaşgari, Molla Mirsalih (1986), *Çingizname*, (haz.:Hacı Nurhacı) Kaşgar Uygur Neşriyatı, Kaşgar
- Köprülü, Fuad (1988), “Çağatay Edebiyatı”, *İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, C:3, ss.270-323.
- Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, *Kubbealtı Lugatı* [Erişim: <http://lugatim.com/>].
- Lessing , Ferdinand D., (2003) *Moğolca-Türkçe Sözlük*, C:1 A-N, C:2 O C (Z). (çev. Günay Karaağaç) TDK Yayınları: Ankara.
- Liangtau, Wei (1999), *Yeken Hānlığının Tarihidin Umumi Bayan*, (çev. Ablet Nurdun): Ürümçi.
- Nurhacı, Hacı (1993), *Yeken Saidiye Hanlığının Kiskiçe Tarihi*, Ürümçi.
- Ölmez, Mehmet (2011), “Eski Uygurca basruk ve Altayca pazırık Hakkında”, *Türk Dilleri Araştırmaları* 21.2: ss. 293-301.
- Ölmez, Mehmet, Tekin, Talat (2003), *Türk Dilleri Araştırmaları*, C:13, İstanbul.
- Ölmez, Zühal (2007), “Çağatay Edebiyatı ve Çağatay Edebiyatı Üzerine Araştırmalar”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C:5, ss. 173-219.
- Ölmez, Zühal (2003), *Şecere-i Türk'e Göre Moğol Boyları*, Kebikeç Yayınları: İstanbul
- Ölmez, Zühal Kargı (1996), *Şecere-i Terākime (Türkmenlerin Soykütüğü)*, Simurg Yayınları: Ankara.
- Rybatzki, Volker, (2013), “Some Mongolic Words In Ozbek (i), Words Beginning With a-, â-, e-, b-, p-, d-, t-”, *Yalım Kaya Bitigi, Osman Fikri Sertkaya Armağanı*, (ed.

Hatice Şirin User-Bülent Gül) Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları:
Ankara: ss. 511-532.

Redhouse, J. W. (2006), *A Turkish and English Lexicon*, Çağrı Yayınları: İstanbul.

Thackston, W. M. (1998) *Rashiduddin Fazlullah Jami'u't-Tawarikh. Compendium of Chronicles. A History of The Mongols*, Part One, Harvard University.

Räsänen, Martti (1696), *Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen* [Lexica Societatis Fenno-Ugricae] Suomalais Ugrilainen Seura: Helsinki.

Sami, Şemseddin (1971), *Kâmûs-ı Türkî* (haz. Faruk K. Timurtaş), Çağrı Yayınları: İstanbul.

Steingass, F. (1892) , *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, Librairie du Liban Publishers: London.

Sugahara, Mutsumi, Kawaguchi, Takushi, Nagamine, Hiroyuki (2008), *Ötemiş Hâjî Cingiz-nāmā (Introduction, Annotated Translation, Transkription and Critical Text)*, Research Institute for Languages and Cultures of Asia and Africa Tokyo University of Foreign Studies: Tokyo.

Sümer, Faruk, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri, Boy Teşkilâtı, Destanları*, 2.bs., Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara Üniversitesi Basımevi: Ankara.

Şami, Nizamüddin, *Zafername* (Çev. Necati Lugal), TTK Yayınları: Ankara.

Şehnaz, Hatice (2017), *Çağatayca Yazılmış Mekke-Medine Ziyareti (Metin, Dil İncelemesi, Dizin, Sözlük)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Nevşehir.

Şeşen, Ramazan (1985), *İslam Coğrafyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: Ankara.

Tabib, Reşidüddin, *The Successors of Genghis Khan* (trans. John Andrew Boyle), Columbia University: New York.

- Taş, İbrahim (2001), *Çağatayca Kur'an Tefsiri 21^a - 41^b Giriş-Metin-Dizin*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Taş, İbrahim (2015), *Kıyamet Alametleri (Eski Anadolu Türkçesi)*, Ofis 2005 Yayınevi: İstanbul.
- Taş, İbrahim (2015), *Kutadgu Bilig'de Söz Yapımı*, TDK Yayınları: Ankara.
- Tekin, Talat (2016), *Orhon Türkçesi Grameri*, TDK Yayınları: İstanbul.
- Tekin, Talat, Ölmez, Mehmet (2003), *Türk Dilleri- Giriş*, Yıldız Dil ve Edebiyat 2: İstanbul.
- Temir, Ahmet (1986), *Moğolların Gizli Tarihi*, TTK Yayınları: Ankara.
- Tokdemir, Elif (2018), *Meczûb-ı Nemengâni'nin Çağatayca Evliya Tezkiresi'nin Dil ve Muhteva Tahlili- Giriş, Metin, Transkripsiyon, Çeviri, İnceleme, Sözlük-* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Toparlı, Recep, Vural, Hanifi, Karaatlı, Recep (2014), *Kıpçak Türkçesi Sözlüğü*, TDK Yayınları: Ankara.
- Tömür, Hamit, Abdureop, Polat (2016), *Çağatay Uyğur Tilining İzahlık Luğiti*, Milliyetler Neşriyatı: Pekin.
- Turan, Fikret (2016), "Geç Dönem Çağatay Türkçesiyle Yazılmış Divâne Bûrak Kıssası: Metin, Dil ve Üslup İncelemesi", *Türkiyat Mecmuası*, C: 26/1, ss.311-338
- Uzuntaş, Hülya (2012), *14. Yüzyıla Ait Çağatayca Bir Metnin Transkripsiyonu, Çevirisi, Sözlüğü ve Dil Özellikleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ünver, İsmail (2008), “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 3/6 Fall, ss. 2-46

Vambery, Hermann (1867), *Cagataische Sprachstudien*, Leipzig.

Yıldırım, Fikret (2007), *Kaşgar ve Yarkend Ağzı Sözlüğü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

EKLER

16

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

ثنا ایاتی برون پروردگار غنہ باری آسان ایرور اول پیر و بار غنہ
 اول دور یوق اینک کیم ابتدا سی ۲ آخر اولدور که بولکاس انتہا سی
 ایرور سین جمله لار پادشاهی ۲ که جانلیق جان کینز بارجه الهی
 اگر مورجه که دم اور سانا کا ه ۲ خدایا سن اینک ستریدین آگاه
 نعت حضرت سید الانبیا محمد مصطفی صلی اللہ علیہ وسلم
 الہی خلق قیلدنک ایکی عالم ۲ یرتیلدی ملائک انس جن ہم
 باری عالم طفیلی مصطفی دور ۲ محمد شکر پز کار ہنما دور
 جبرانی جمله اولاد آدم ۲ جمع انبیا غنہ کلد خاتم
 پزینکد یک عاصمی لطفی حیات ۲ قیامت اداعی قیلد شفاعت
 منقبت جہار بار با صفا رضوان اللہ تعالی علیہم اجمعین
 ہمیزین کین تورت یار اکبر خلافت تختیغہ بولدی مقرر
 باری اصحاب انکا قیلد یاسعت وجودیدین خلافت تابتی زینت
 اما بعد آذاع معلوم بولسونکیم حضرت نوح علیہ السلام اولو العزم پیغمبر لار
 دین

دین ایردیلا ریکی یوز اللیک باشد نوح علیه السلامه پیغمبر لیک چی کلدی تو قوز یوز اللیک
 میل قوم لارینی دین اسلامه دعوت قیلد ملطوفان دین کین ایکه یوز اللیک میل
 زنده کایلیغ قیلدی بو تو قوز میل یوز اللیک میل ار رسالت قیلد یلا رسکسان تن دین
 زیاده کشی مسلمان بولمادی اول پیغمبری عالیجی قوم کراهه شرعیته غم ایندادی
 اول گروه بی شکوه اینز او امانت پیچد و غایت قیلد یلا مدت مذکور
 صبر قیلد یلا اول کراهه لار حضرت نوح علیه السلامنی تیاق بره اوروب اولدی
 دیب کتی لار الله تعالی سلامت ساقلا دی حضرت نوح علیه السلام مناجات
 قیلد یلا یرکم اللهم بو کراهه لار دین بیج کشی مسلمان بولور مو خطاب کلدیکم مسلمان بولماس
 دیب یینه مناجات قیلد یلا یرکم ای بارا عذابا بو کرده بی شکوه نینک نسیله دین
 بیج کیرسه مسلمان بولوب دین اسلام نه قبول قیلور مو حضرت حق سبحانه و تعالی
 دین خطاب کلدیکم بولار نینک نسیله دین بیج بری مسلمان بولماس دیب نوح
 علیه السلام قوم لاری ایما نیدن مایوس بولوب دعا قیلدی لار حق تعالی حضرت
 نوح علیه السلام نینک عیسی اجابت قیلد طوفان بلا سینی ایبارب اول
 قوم نه هلاک قیلدی امار او یان احبار و ناقطان آنراغ روایت قیلد دور لارکم
 بر کون ابلیس علیه اللعنه اول پیغمبری عالی مقام نینک قایشه کلیم اظهار سرور

قلب ایتی کیم ای سنی اندرینک حتم دین ایشی قیلدینگ مننگ تمام اولادیم دوشکیم
 یغسا بولایشنیک نیک بربریایش قیلا کلاس ایروک دیب حضرت نوح سور دیلارکیم
 اول ایش قایسی دور دیب شیطان علیه العزایتی که عاقیلدینگ این همه کافر بیکبار که
 دوزخه باردی دیب حضرت نوح ابلس دین بوسوزنی ایشی لار ایرسه
 دیدیلارکیم یا لیتتی صبرت علی اذ اهد کاشکی صبر قلب دعا قیلغای
 ایوم قوم هلاک بولماغای ایویلار دیب ناسف قلب نوحه وزاری قیلدیه
 ایویلار اینک اوجون نوح اماندیله بر روایت اناغ دیب دور لار کیم سکی
 قبیح صوت کلیب حضرت نوح نیک ایویلارید توردی حضرت نوح ایتی لارکیم
 ای قبیح یراق تورغل حضرت ذوالجلال بانشقال اول ایت غم تیل بردی
 ایتی کیم ای نوح اگر قیلا السا نک موندی بخش بر افعیل دینه قول اولدیکم اول ایت
 ایتی ای نوح منی عیب قیلور سین یا ایتعوجینی ایت دین اول پنجره
 بزورک بوسوزنی ایشی ایرسه نوحه وزاری قلب توبه واستغفار مشغول
 بولدیلار اینک اوجون نوح اماندی دیب دور لار القصة کوفه دیکان شهر
 نیک او ریندیکیم کاکیر دیلار کوفه دین حرم محترم کایتیب تیه مرتبه مکه معتقد
 دورالدی هر جانوردی بر صفت نه کیم کاسالیب ایویلار القصة الله ایتی

سونک

سوک طوفان بایسیدی کیم جوہی آتلیغ تاغ نینک اوستوندا قرارتاہتی نوح
 علیہ السلام کیم دین جیتی لاریرسہ حضرت نوح علیہ السلام بریرہ ایستب ایوبیلار
 مبارک انزام لاری اچیلدی جام کلدی یاہمای خذہ قیلدی ^{یا فنت} ~~علیہ السلام~~
 کلدی یاہمادی تواضع قلب اوتے سام علیہ السلام کلدی تواضع پیلہ انزام
 مبارک ہری بزرد کردارنہ نوشیدہ قیلدی حضرت نوح پداربولدی یار جام
 نغزب دیارغیہ نام زد قلب ایہی ہمہ نسل جام قرابولدی حبشہ وزنگبار
 نینک اتاسی بولدی بیچ پیغز نینک نیلیدین وجود غمہ کلمادی یا فنت یاہمادی
 تواضع قیلغاج نیلیدین پیغز پیدابولادی اما اولوغ پادشا اور وجودیغہ
 کلدی سام علیہ السلام نے حضرت نوح علیہ السلام اوز یکاوصی قیلدی جمع
 پیغزلار علی الخصوص سید اینیاد سند اصیقا حضرت محمد مصطفی صلی علیہ وسلم
 نینک نیلیدین پیدابولدی ایران نے حضرت سام غبریب جانشین قیلدی
 ذکر حضرت یافت ای نوح علیہ السلام و السلام یافت علیہ السلام نے
 مشرق دیارغیہ ایباردی حضرت یافت التماس قیلدی کیم دعا اور کاتاسا یکنز
 سبب بارندہ لیک بولغای دیب حضرت نوح دعا قیلدی یار حضرت جبرائیل
 ایہی اسم اعظم کلمتورہی اول اسم اعظم نے حضرت نوح علیہ السلام بر تاشخہ نقش

قلیب اولوغ اوغلی یافت غم بوی هر وقتیکه یا منور قارغا احتیاج بولسه بوتناش داغ
 اسم نه شفیع کلتورسه بارنه لیتی بولور و یب حضرت نوح نیک وطنی سوقا الثمانین
 دیکال شهر و ایری یافت علیه السلام بیری بز و کوار لاری دین رخصت ایب
 مشریق طرفیکا توجه قیلد بوتناش ننگ برکتیدین موجب بارنه یلیغ بولدی
 یافت مشرق دیارید اصحر اخلقی یخلغ آق اوی کله الابوق ای تب ساکیس
 بولدی الله تعالی انکا اون بر او غول عطا قیلدی طوقا نذایر یوزید حضرت
 نوح پله اوج اوغلی الهیسی به سلامت قالدی آندین اوز کاکشی هلاک بولدی اول
 سبب دین نوح علیه السلام نه آدم ناز آتا دیلار حضرت یافت ایل از خوب سببی
 پدا قیلد اون بر اوغلی ننگ آله اول ترک ایکنی چین او جو بچی سقلاب تور سنجی
 نسک بئنجی کماری البتجی روس سنجی خلیح سکز بچی هر ز تو قوز بچی عنز
 او بونجی سدا سان اون بر بچی بار ج یافت علیه السلام منزل فایندی سسرای
 جا و اینده میل قیلدی یافت ننگ اولوغ اوغلی ترک ایری یافت ننگ او ریزد قائم
 مقام بولدی تر کنه یافت او غلان آتا دیلار یافت او غلان پادشاه دیار نیرین
 ایر و ریش اوغلی بولدی اول المجه ایکنی تونک او جو بچی جکل تور سنجی لجا ریشی
 اطلاق یافت او غلان بسی مردانه و دلاور و عادل ایری ایله یوز قریل

پادشاه

پادشاه قلیب بولدی سفری آخرت قیلدی تمام اولوس قوریطای قلیب المجه فی خان
 کوتاردی المجه خان شکا قلیب یورکوبچه میل کباب بولدی جانوز کباب قیلدی تناول
 ییلنوخجه هارجه کشت تولیدین یرکاتوشتی ایسیری قضا را اول یرتوز
 ایری عجب لوزینه تالیخ ماتیدی توزه طعامه قوشماق آوزین پیدا بولدی
 المجه خان خلقی فی او بران مملکتی محمود قیلدی سها ورعیت فی اسوده
 قیلدی المجه خان وفات بولدی اوغلا دیبا قوی فی خان کوتاردیلار دیبا
 قوی خان پله چین ابریاقت اوغلا ماچین یاغی بولدی چین شهری
 بنا قلیب ایری چین اتا دیلار ماچین ات قودیلار ماچین بنا قلیقان شهر
 چین ماچین بنا قلیقان شهر لار چین ماچین شهر بولدی دیبا قوی خان چین
 ماچین فی اوزیکاتاج قیلدی دیبا قوی خان بولمیدین سفری آخرت قیلدی
 اوغلا کو یوک تختید ابر قرار بولدی بسی اولوغ خان بولدی کو یوک خانقا اجل
 یتدی ایرسه اوغلا المجه خاننی تمام اولوس یغلیب خان کوتاردیلار المجه خان
 پادشاه بزروک و بانشوکت مردانه خان ایری ایکی اوغلا بارا ایری بری نینگ
 ایتن قلمتار بری نینگ المجه خان اولوس فی ایکی حصه قلیب بری فی
 ستارغ بری بری مغل غم بری المجه خان فوت بولدی نصی مملکت غم

چین شهری
 چین شهر

تشارخان پادشاه بولدی بضقی مملکت غرمغول خان پادشاه بولدی تشارخان نینگ سلب
 دین سکر تى خانلىق قىلدى تشارخان بوقاشخان المجرخان التاي خان اور دو
 بايردخان انس خان سويونج خان سويونج آخرخان تشار دورو بوسونج خان
 ننگ قىتدالسى فتنة فساد پيدا بولدى تدارك قىلالمادى ذكر مغوله خان ابن المجرخان
 مغول خان پادشاه باشوكت و باهشمت بهادور و جوالمردخان ايرى داد عدل
 قليب خلق نر او بران و يورت نر معمور قىلدى تورت اوغلى بارايردى اول قراخان
 ابكنجى اوزخان او جوجنجى كزخان تور توبنجى او كنجى ن مغول خان عالم بوقايدى
 و داع قىلدى قراخان اتاسى مغول خان ننگ ويندا خان بولدى قرا توروم
 درناق و كرتاق دىكان يرداساكن بولدى بسى جمعيت پيدا بولدى تنكرى قىلدى
 قراخان نر اوغول عطا قىلدى بسيا صاحب جمال اوچ كچه كوزان ناسى احمد
 او جوجنجى كچه توشیده اناسى خدائى كه اى اناسن مسلمان بولماغونجه من سنى هر كز
 احمد اسم دىب اتاسى قراخان نر پنهان مسلمان بولدى اندين اوغلى سوت بولدى
 اولان ننگ سىمى انداغ ايرد كچه بر طغىل و جود يغه كلسه بر ياشغه كيرما كوجك ات توپاس
 ايرد يلا قراخان ننگ اوغلى بر ياشغه كيردى ايرد طوى عظيم كچر قليب ايل اولوس
 ننگ اولوغ لارى نكليف قىلدى آب آتش دىن فارغ بولدى اير اوغلى نر حاضر قىلدى
 قراخان

قراخان آت قویغالی مشغول بولغان حالده بریش طفل غه حق عز و جهل تیل بری
 ایستی کیم نینک اتیم اوغوز دیب قراخان باشلیغ سردار لار ایه خلق ما خلائق تعجب قیلدیلا
 اوغوز آت برقرار بولدی اوغوز خان دین دار هذا برست ایوی درجه و صبی دین
 مرتبه در حال غه ترقه قیلدی قراخان اوغلا اوغوز خان غه ایسی سکی کر خان نینک قزنی
 اییب بر دی اول کافر او بون اوغوز خان انکا میل قیلما دی مینه بر ایسی سکی او نکی ن
 نینک قزنی اییب بر دی اول هم دین دین پکانه او بون انکا میل قیلما دی اوغوز خان نینک میل
 دین یانیب کلکجه نینک بر عملی سه اوز خان نینک قزنی بولوقتی اوغوز خان بو قیز نه
 الغالی اتفاق قیلدی عهد پیمان اوتی اول قیز اسلام نه قبول قیلدی اوغوز خان
 اتسیغ ایستی اوز خان نینک قزنی اییب بر دی اول قیز جمله موافق بولدی بر کون
 اوغوز خان تسکار غه باریب ایوی اولقی خانون لاری اوغوز خان پله خانوتی
 نینک سلیمانلیغی نه قراخان غه تگوردی قراخان پلماب ایوی اوغلا اوغوز خان نینک
 اوزه سیکا باره بولدی اوغوز خان نینک مسلمان خانوتی کشتی ایبار دی اوغوز خان مصطح
 و مکمل بولوب توروب ایوی قراخان تی قاتیغ جنک واقعه بولدی شکر قالی نینک
 زمانه بر لان اوغوز خان ظفر تاپتی قراخان جنکدا بر طرف بولدی جمیع ایل اولوس
 اوغوز خان غه انقیاد قلیب مطیع بولدی لار اوغوز خان آنذاع باغچنا ایردی که

مہارک قدم و مسلمان عادل و عاقل و دلاور و جوانمزد بعضی ایاق اینک ز ما نیند اید اولک
 مثل او بغور قاکلی قارلوق خلیج قبیجا قانداغ روایت قلب لار کیم او غوز
 خان ایت براق آلیغ تورہ کاظفر تاتی ایرسہ ایت براق نینک خویشاوند لاری
 دین بر ضعیفہ اغیر بوی ایدی بر کاواک نوشیدہ درخت نینک ایچکا کر توبغدی
 کیوسی جنگ اولوب ایدی او غوز خان بو ضعیفہ بر بلا سینی کوردی رحیم قلب
 اول کوردکی او غول قلب اتاسی پلاساقلا دی بو بلاغہ قبیجا ات قویدی
 کاواک نوشیدہ درخت نینک قبیجا دیب تورور لار او غوز خان تیشیل تمام
 مغولستان و ترکستان و خطایغہ خان بولدی دریای سمیون نینک بو طرفی
 بخارا و خرقند بایشلیخ مملکت لار نالدی حق سبحانہ و تعالی انکا اللہ او غول
 عطا قیلدی اول کون خان ایکنجی آی خان او جو کچی یولدا ورخان تور توبجی
 کوک خان بئشچی نینک خان البتخی تاق خان او غوز خان نور مرقدہ نینک اللہ
 او غل شکار غہ باریب ایدی بر قوس یعنی یا اوج التون اوق تاپب
 او غوز خان نینک منصورینہ کلتور دیلار اول یان اولوغ او غلانلارینہ بردی
 اوق لار نینک ایچکا او غلانلارینہ بردی یا برکان اولوغ او غلانلارینہ بوزوق
 لقب قویدی اوق برکان کیچک او غلانلارینہ او جوق لقب قویدی بوزوق

نینک

نینگ بئىسى اوجوق نینگ بويىدىن بولدى قىلدى ايتى كيم با پادشا نینگ اورىندا اوق
 ابلجى ننگ بلر يرايدىب اوغوز خان انار سىد برمانه عالم فايندىن سفر قىلدى اولونخ اوغلى
 كون خان اتاسى ننگ وصتى برلخت كمال توغرى كون خان بسى عادل ودلاور خان
 ايرى تمشىل خالىق قىلب دىنا دىن سفر قىلدى ايرى ايتى سى آى خان تحت كا
 اولتوغرى يورتى دىسج قىلدى خلق نه معمور قىلدى آى خان هم سفرى آخرت
 قىلدى ايتى سى يولدوز خان نى ايل اياق قورمىتاي قىلب خان كوتار دىلار نجه
 مدت دىن كىن وفات بولدى ايرى اوغلى منگلى خان خان بولدى منگلى خان بسى
 عاقل دىسجى خان ايرى دىنا دىن رحلت قىلدى اوغلى نىنگر خانى خالىق نه مقرر
 قىلدى نىنگر خان بسى با صممت پر شوكت خان ايرى يوز اون ايل خالىق
 قىلدى فوت بولدى ايرى اوغلى ايلخان نى وصتى برل خان كوتار دىلار ايلخان
 پادشا عادل و عاقل و جو نغز و برهما دور ايرى تا تار نىنگ آخر پادشاى سبونج
 خان تور اىن فرىدون دىن مدد تىلاب لشكر فراوان ايلب ايلخان نىنگ
 اوزه سىكا جرمىك كلى قىضاي آمانه سبونج خان غالب كلى ايلخان نىنگ
 اوغلى قىلش طخاسى نىنگ اوغلى تگوز ايكه ضيفه ايلخان نىنگ خويشانه لارى
 دىن تريك قالدىلار بو تورت تن دىن اوز كاشى بر طرف بولدى بو تورت تن

اولوک قاریدایاتب که برسه آنت تاپب منیب قاجتی لار باریب بر دره کا گریب
 بولدیلار اول دره دامیوه بسیار بار بر دی اول دره نه ارکینه قول میرا بر دیلار
 هدای بتارک و تعالی بولار نینک نسیلخه برکت بر دی اول دره دا تو لابلوب حقیب
 قوم تانار پله جنگ قلیب غالب کلب قدیم بورت لاریغ ایجا بولدیلار بولد و زخان
 ای مستکخ خواجه ای متور باش ای قبات نه خان کوتار دیلار بولور حوض خان
 عالم دین اوتنه او علی جو بیینه نه وصیتی برله خان کوتار دیلار جو بیینه خان نینک
 نسیدین دختر ی نیکو حضال وجود غه کلدی الانقوا کور کلوک بنت جو بیینه
 خان الانقوا پنهنگه عه زاده سی دور بون بیانغه سقاردی دور بون بیانغ
 دین ایله فرزند بولدی دور بون بیانغ یاش اولدی الانقوا خان بولدی اما پاک
 نیک پله مشهور بولدی بر کجه نوزی تو نکلور کن تو شوب اول نوز باریب
 اغزیرین کیرکسا الانقوا حامله بولدی بر کجه اول نوز آق او ی نینک تو نکلور کن
 کیربینه بیانغ چقا تروب ایری الانقوا کور کلوک ایل اولوس طلغنه آغاز
 قلدیلار الانقوا تورینتای عظیم ایکنز قلیب کسر دار همه ایما قنی تور پلتای غه
 حاضر قیلدی آب باش دین کیس الانقوا سوز ارغنه سالدی ایل ایما ق نینک اولوغ
 لاری ایتمی لایریم ای الانقوا اول دین سنی پاک و ایرغ یان ایشدین ملانور ک

بودقت

بود وقت ده به شوهر بخوک حامله بولد و تک الانقوا اولار غدا ایتی کیم سیز لار نینگ
 گمانینگر لار اور دلقو کچیکیم دین ایرغ پاک دامن بولوب ایدی بخوک میان ایش
 مندی صادر بولغای برجه کجه نینگ قاشیمدا تونیز لار ننگری تقالی نینگ حالینی سیز لار کا
 معلوم قیلغای ایب هر قوم دین ایگ اوج معتد کشی لار نه ایب لایب ایدی توندوردی
 اوی نینگ توکلو کیدین نوزی کرب الانقوا قاشیمدا باریب نین اوب بیلده حقیقت بار اودور
 الانقوا سردار ایماق غدا ایتی کیم بونو اول کلکاندا اچیم کایدی شول نوز دین اغیر بوی
 بولدوم دیدی بارجه ایماق نینگ سردار لاری بوسردین اگا بولوب الانقوا غدا عند تقصیر
 ایت تار قاشتی لار تو قوز ائی تمام بولدی ایرس الانقوا کورکلوک بر قاریندین
 اوج اوغول توغدی اولوغ اوغلی بقون قنفی ات تویری ایکنجی اوغلی غدا
 بوستین سالجی ات تویری بقون قنفی نینگ نسلیدین قوم قفین بد بولدی
 بوستین سالجی نینگ نسلیدین قوم سالجیوب بد بولدی او جو کئی اوغلی غدا بوز بخرقا
 ات تویری بوز بخرقا آن خلاصه دز به د فرزند ان الانقوا کورکلوک بکل بوم
 بادشاهان د خانان وقت اول ترور بوز بخرقا آن نینگ نسلیدین جهیکلنگز
 خان و نیرون بد بولدی و نیرون نینگ معنی سه پاک قاریندین وجود غدا کلدی
 دیکان بولور بارجه ایماق دین نیرون نینگ اعتباری زیاده بولور دیر بولور لار

آنراغ روایت قیلدیم لاکیم ابوزبحر قان ساقداتی کون نیک زره سیکا آتسا
 توختای ایوی ابوزبحر قان پادشاهی قوی دولت مردانه و شجاع ایوی بسی قوم
 و ایماقی اوزیک تاج قیلدی ایمر ابوسلم مروزی پیله معاصر ایوی ایمر ابوسلم
 نیکه جباریز و پهلوانلیقی نیشیب بسیار آرمو قیلو ایوی ملاقات بولغای
 اراستی دور دراز اوون ملاقات میسه بولادی ابوزبحر قان غاجلی تی ایر
 ایکی بار ایوی اولوغی نیکه اتی بو قاقان کیچیک نیکه اتی تو قاقان جنگلر خان
 نیکه نصی بو قاقان ختیادور بو قاقان عادل و بهادر ایوی یورتنی
 آبادان مملکتی وسیع قیلدی بو قاقان عالم دین اوته ایرسه اوغلی دو تو م
 متس خان بولدی دو تو م متس نیکه خاتون نیکه اتی منولون ایوی منولون
 خاتونین تو قوز اوغلی بولدی دو تو م متس خان یا شس عالم دین اوته منولون
 خاتون بسی عاقل کنگاش لیک ایوی اوغلان لاری نیکه تربیتی بر مغول
 اولوسی نیکه خانیلیقی غه منغول بولدی منولون خاتون داد عدل بر لیه یوست
 نیه بسی اوبران قیلدی پیچد زرد از هر نعمت ایوی قوم جلایر منولون خاتون
 نیکه یورتنه کلیب تاج بولدی اما آج ایوی تاغ فیازی قزیب یوریلار
 منولون منع قیلدی اوغلانلاریم اطجا با دورغان اوینای دورغان یرنی

بوزمانک.

بوزمانگ لار ديب قوم جلاير بوسوز دین کینه تو توب منولون ز سکر اوغلی پله
 غافل نایب اولتور دیلار کجیک اوغلی قاید و خان خاتون عالی باریب ایردی سلا
 قالدی اغاینی و بیج ایل اولوس قورلتای قلیب یو خاننی خان کوتاردیلار قاید و خان
 بسی بهادور و دلاور خان بولدی قوم جلاير اوزه سیکا جریکا اطلاندی قوم جلاير
 نینگ اولوغ لارینی اولتوردی اوز کاسینی قل و بنده قیلدی قاید و خان نینگ اولوغ غلی
 بار ایردی اول بای سنکفور ایکنی جرقه لنگوم قوم تاپچیت اینک نیلیدین
 او جو بخی خارجین تو بیچیت اینک زیا تیدین قاید و خان عالم فایزین رحلت
 قیلدی اولوغ اوغلی بای سنکفور غلی ایل ایماق قورلتای قلیب خان کوتاردیلار منول
 قدیم بریده بولغانینی قورلتای انا بدور لار بای سنکفور خان مملکتینی وسیح
 و خلقی غلی ابادان خلقی تیج بولدی اوغلی تومنہ خاننی ولی عهد قیلدی بای سنکفور
 خان وفات بولدی تومنہ خان خان بولدی خانلیق بسی رواج تاپتی کوب
 شهر غلی اوزیکاتابع قیلدی تومنہ خان پادشاه عادل و قاهر و باهیت و نشمند
 ایردی و بیچ ایردی تنگری تعالی خاننه تو قوز اوغول عطا قیلدی اول جاقسو
 بخششی هم ديب دور لار قوم اوروت و قوم نوباقین اینک لادوی ایکنی باریم
 شیر بو قاقوم چوک اینک نیلیدین او جو بخی قاجولی قوم برلاس اینک لادوی

تور تونجی سیم قابیون قوم ہو کہیں اینک شلی شیخی بات کلکی بود ائت ایماقی
 اینک شلی قبل خان چنگیز خان نیک او جو بچی باباسی تیخی اور در بیان ایماقی جراس
 اینک اور غنی سکر تونجی بولجورد و قلان قوم دو غلات اینک اور غنی تو تو زونجی خطای
 انجوجی باقو ہم اتا بولار قوم میسوت اینک ریاتہ تو منہ خان عالمین سفر قیلدی
 تمام اولوس غلیب قبل خاننی خان قیلدیلا تو منہ خان ترکیده تور یلتای عظیم
 قلب قبل خاننی ولی مہد انیب اغایینی سینی انکا تابع قیلدی سنجا کم ایل اولوس
 بچوک توره ویسون قیلدی اغایینی لارینکنہ قوم خلقی شونداغ میسون قیلسون لار
 دیب قرار تورتوردی قبیل خان بسی لاور و مبارز و مردانہ پادشاہی خطای
 خانہ التای خان نیک الجی سینی اولتوروب یاغی بولدی نزارع قایم ایوی قبل خان
 بر طرف بولدی آتہ او غول قالدی اول او کین برقان ایکنجی فوتلہ قان او جو تونجی
 برتان بہاد و چنگیز خان نیک باباسی ایرور تور تونجی فوتوتو مونکہ شیخی قدان
 بہادور البتخی تودان او تجکیس ذکر برتان بہاد و رابن قبل خان قبل خان
 عالم فانیدین و داع قیلدی ایرسہ فوتلہ قان تخت کا اولتوردی خطای بھرتیک پاریب
 خطای خانہ التای خاننی زبون قلب او لجمیر بسیار ایب یاندی فوتلہ قان دینا
 دین سفر قیلدی برادری برتان بہاد و در نے جمیع ایل اولوس تور یلتای قلب خان

کو تار دیلار

کورتا دیلا بسی مباریز بهادور او چون خان اتا مامی بهادور اتا دیلا رتو مننه خان
 جنیکلر خان نینک تور تو بچی باباسی ایرور مغول تیل بر بود اتو دیب تور تو بچی باباسینی
 ایتور قبل خان جنیکلر خان نینک او بچی باباسی ایرور او بچی باباسینی ایلیک دیب
 برتان بهادور جنیکلر خان نینک باباسی ایرور مغول تیل باباسینی ابوک دیب دور
 برتان بهادور نینک او غوغ خان نینک اتی سوینکلر تو جین بر قوت ایماق دین ایری
 اینک دین تورست او غوغ بار ایری اول مونکلر قتان اینک بسیار او غوغ بار اکثر
 جنیکلر خان نینک استانید بیان تا بنوسید و اکیچی او غوغ نکون تاشی هر که قوم
 جو نیرون اینک نسیدین او بچی او غوغ یسوکای بهادور جنیکلر خان نینک اتاسی
 ایرور الانقو کور کلوک آنراغ دیر یکم نوزیک خرگاه نینک تو نکلو کیدین کیرب قاشمغ
 کلدی باقاجه کوزومکا آنراغ کورونزیکم نوز نینک اراسید اسریق غامیل اشهل چشم
 یکت یا نینب جعقب بارادور نینب غم قالدیم که بو نور اراسید کاهی مونراغ صوت
 یک یکت ظاهر بولادور الانقو جنیکلر خان نینک سکر بچی جد سیه ایرور یسوکای
 بهادور شوم میشت و بکر لوق کشی ایدی سیرغ غامیل اشهل چشم خوش قامت
 جنیکلر خان نینک اتاسی ایرور تور تو بچی او غوغ ایتای او بچکین برتان بهادور
 عالمین اوتی داستان یسوکای بهادور این برتان بهادور این قبل خان یسوکای

بهادور جنگگر خان نیرنگی ایرو و موصول تیل برله اتانز اچک دیب در اغایای مسی بسیار
 منجلی اولوسی کنکاش پله خان کونار دیلار یسوکای بهادور مسی دانه دلاور مباریز
 توره ایوی منطای خان پله جنگ قیلدی انکا غالب کلدی التای خان نیرنگ کوب شهرتی
 الدی قوم تیار پله جنگ قیلدی انکا هم غالب کلدی یسوکای بهادور نیرنگ اوزنه کی شهرتی
 مشرق طریقی توتیه بسیار ایاق مطیع و منقاد بولدی تأیر خود بش یوز قرق توکنجه
 ییل ایوی جنگگر خان و برونه کلدی اولون ایگه یکان اولوغ خان تویدن تورت
 اوغلا بولور اول توچمن جنگگر خان نیرنگی ایکینجی جوچی قسار بسی مردانه
 دلاور باقوت ایوی او جوچی قابچون اما یاش دینارین اوتیه اوغلا ایچید انونان کس
 اعیان شهروشی بولدی جنگگر خان و اوکتای قان ایچید انونان غروبش
 آمد قیلور ای دیلار معتز بلور ای دیلار تور توچی تئوکه او تکیس مشی بنگو تای انونان بولاک
 نیرنگ واقعه سی جنگگر خان نیرنگ داستاندا بیان بابغو سیدور یسوکای بهادور
 او کنی ان پله دوست ایوی یسوکای بهادور یاش و فات بولدی توچمن اول
 اوج یاشدا قالدی داستان قان جهاینگر جنگگر خان ابن یسوکای بهادور
 ابن برتان بهادور آذاع نقل قلیب و لاکرم تنگری تعالی قدرت کامله سی
 برله برنده سنی جهانداد و صاحب شوکت یراتب دور اول بنده سیغنه بلا و محنت

بسیار

بسیار ایاری و بلاد محنت دایمی نرسیده تجربه و از موده بولغای دولت و عزت
 نیک قدر قیمتی بیکای بلاد محنت اچدا که بنده لار نیک احوالیدین با جز بولغای
 یسوکای بهاد و بسیار ایاق قوم نیا بچیت و تاتار و نیر و نکه همه خوشا و
 یسوکای بهاد و ایری جنگلر خان اون یاشد ایری یسوکای بهاد و و دین
 قالدی همه اوروغ قیاشی مخالف بولدیار و عدد و تیغ بل باغلا دیار تموجین
 نیک و الله سی اولون ایکه جازه و عاقل کنکا تیلک کشی ایری فرزند لاری نیک
 تربیتی و مشغول بولوب خانیق قیلدی اما یسوکای بهاد و نیک تو قان
 و جهتمند لاری جنگلر خانده بسی جفالر قیلدی بیت دولت دایمی است جهتمند
 بولاد و دولت یناجه بارجه سی دشمن بولاد و اولون ایکنک لطف و احسان
 پله مدار قیلدی بوجق نه شناس لار جنگلر پله اولون ایکنک نیک لطف و احسان
 و عهد همایش فراموش قلیب یاغی بولدی اما راوی آزار ایتد و در کم یسوکای
 بهاد و رقوم تاتار پله جنگ قلیب قوم تاتار غم غالب قلیب توره سینی اولتوری
 اقموجین ارکه ایری یسوکای بهاد و رقوم بولدی کلر خاتون اوغول و عویب
 دور او غلیغ تموجین آت تویدی اون اوج پیشدا اتمسه یسوکای بهاد و دین
 قالدی یکره سکر میل نیک اچدا تموجین نیک باشنده نبلالار کلدی قولنه نیشتی

بندگان سالدیلار اولتور کوجنه خدای تعالی خلاص قیلدی شول وقت داکرات نینگ
 نینگ تورسی اوکنی لیس اولوغ بادشا یوق ایری یسوکای بهادر سالدوست
 ایری تموچین اوکنی ان قاشینه باردی اوکنی ان هم فرزنددی دیک کوردی تموچین
 هم خدمت شایسته قیلدی بسی مهملک لار دین خلاص قیلدی اوکنی ان نینگ اولغ
 سنکون تموچین دین رشک حسد قلیب اوکنی انغ یماں پلدرودی اوکنی ان
 پرولوب کوب کار بارنی اوغل سنکون غه قویوب ایری سنکون تموچین غه
 قصه قلیب امر اس پله کنکاش قیلدی بر بکی خاتون غه ایتی سنکون تموچین
 نینگ اوزه سیکایاغی بولوب بارور بولدی دیب ایگه کجیکه باشلیق اوغول بوبنگ
 سوت ایب کلیدیلار باریب تموچین غه ایتی لار تموچین آق او ایلابارگان
 خالی قویوب باریب تاغقه یولانری اوکنی ان نینگ اولغ سنکون لشکری فراوان
 ببله کلیب جیمه خرگاه غه تیر باران قیلد معلوم بولدی که جیمه خرگاه خالی اوکنی ان
 نجیل بولوب کیندین باردی تموچین کایتی سخت جنگ بولدی تا شام غه هر اکل
 لشکر کچه بولدی دیب یاینب توشتی لار تموچین توشکان یرکاوت قلات
 قویوب بالجونه دیکان چشمه نقیسیغه روان بولدی اوکنی ان ببله اولغ سنکون
 بولان نینگ ذسیکاروان بولدی تموچین جنگ دایبار کیشی کا انعام احسان
 قیلدی

قیلدی تورت مینک اوج یوز کشتی ایبری اول ایکی پامش او غول سنکون پیله خان
 نینک قصدینی جزای او لار نه داخان قلیب امر اقرار یه الدی تموجین نینک
 اینیسی جوچی قسار نه اونکی نینک لشکری غارت قلیب ایبری تموجین
 اونکی نغنه نامه پتب بونامه جوچی قسار دین دیب ایلی ایباردی جراس
 ایما قیدین قابود ارایلق خان انامنه عرض اولک خانانیم نه لشکر غارت قیلک
 انام تموجین نه تپالما دیم باش الیب یراق کیتب دو رخانایم نه اگر یاند وروب
 برسه لارجان بدن ابار یار لنج ایشیتب کوچ پسندیده بجای کلتور وروپ اطاعت
 قیلسام دیب اونکی نغنه بونامه نینک سوزی عجب خوش قلیب غافل تور و ایبری
 ایلی نینک ارقاسیدین تموجین اونکی نینک ازه سیکاجر یک اطلاندی اونکی
 تموجین یراق دیب غافل ایبری بلای ناکهان تی قاتنج جنک لودی تموجین
 غالب کلدی اونکی ان او غل سنکون پیله باسروق بولدی اونکی ان قاصب
 بار غوجه تایا نکی ان نایمان نینک ایکی امر اسی قراول ایبری بری نینک اتی قوری
 باسوجو نیر بری نینک اتی تا تیرک سال اونکی ننی اولتور ووب تایا نکی نغنه
 الیب باردی او غل سنکون قاصتی تایا نکی ان بو ایکی پیکه سر ز نیش
 و عیب قیلدی اونکی ان بسی اولوغ یوقاری خان ایبری نینک ایلی کلما کرک

ایری یان ایش بولوب دورویب پسند قیلادی اونکنی ان نینک باشنی کوشش برله
 قافلاب بجه مدت تحت نینک یانیند قویدی سسکون قاجب بار غوجه تولا بولانچی ایتی
 قیلدی قلیج قرا اطلنج امر اولتوردی حسن پله توتت نینک اراسیدان شان شوکت
 و عظمت بر کرایت نینک ولتی امر بولدی جمیع ایماق قوریلتهای عظیم قلیب جنگلگر
 است قویوب نوتوز قایه لیج آق توغ راست قلیب خان کوتارد بیار موزین
 کین محتوچین دیما ی جنگلگر خان دیسونلاریب اونکنی ننه تابع ایل ایماق اولونکن
 بعضی سس جنگلگر خانده تابع بولدی و بعضی سس جنگلگر خانین قاجب تیا یانکنی ان
 نیا ننه قوشولدی اونکنی ان نینک تابع لاری تیا یانکنی ننی و سوسه قلیب جنگلگر
 خان نینک ازه سیکا ایب اطلاندیلار بوجهر جنگلگر خانده حیتب جنگلگر خان هم
 اطلانینب جنگ سخت بولدی جراس ایماق نینک توره سی جاموقه چچا تک
 ملکوت ایماق نینک اولوغنی توقاسک کرایت ایماقیدین الین تابش مینهم
 بسی ایماق تیا یانکنی ننه اطاعت قلیب ایدیلار بوجهرک انا یانکنی ننه بجه زخم
 منکر بولدی سطاقت بولوب بریرکاتوشتی اولکله اونکنی ان باسروق بولغان دا
 تیا یانکنی ننه قوشولغان امرالاقاجب کتی لاتیا یانکنی ان بر حال بولوب یاتیب
 ایری اولوغ امراسی بار ایری انی قوری باسوجو دیب مینه اوج اولوغ امراسی
 بار ایری

بار ایدی خان یاتیب و بر بر سوز ایتای قوبسون جنک قیلالی اوکله قنده فساد باشلانغان
 لار قاجتی یاتیب اوکله جنک اولالی دیب قوری باسوجو تایانکلیخان ایتی که
 ای خان دشمن باش الغالی کلای قوبماق کراک دیب تایانکلیخان دین بواب ایتما دی نینه
 قوری باسوجو امرالار غایتی کیم بر سوز دم بار ایتای غیرت قلب قوبغای دیب ایتی که
 ای خان مجبوبونک کور باسون خاتون یاسا سنب کلایب کسنا منتظر ترور دیب
 بو مرتبه تم تایانکلیخان هیچ جنبش قیلما دی قوری باسوجو یغلاب ایتی کیم ای امرالار
 اندک معذورری بولسه ایدی تایانکلیخان حرکت قیلو ایدی اینک اوکلیسی کور کونجه
 پنز ایلکاری کیتالی دیب جنک کلمشغول بولدیلا جنگیز خان کیشی ایادی توز حلال
 لادیلا جنگیز کور سونلا تایانکلیخان کیشی هس کلای دیب بو بیک لادشنام قلب
 ایتی لایکیم تایانکلیخان دین کین قالنوجو جنک مرابته اولکان کیشی دیب جنک
 قلب قستل تاتی جنگیز خان اغالی سینه و امرالار یضه ایتی کیم کیشی نیک بولار
 دیک نوکری بولسه یاغی دین هیچ عنی بولور دیب پسند قیلدی تایانکلیخان
 نایمان نه ایب ایل اولوس بو ریغه متصرف بولدی نینه هیچ اغالی ایل اولوس
 قوریلتای قلبی باش دین خان کوتار دیلا شوکت عظیم سپه بولدی اوکله قنده غه
 مایل ایدی تایانکلیخان اینسی بار ایدی بو یروق خان دیب انخاقا حجب

بارد پلار کوب ایماق جئیکلر خانة ایل بولوب مطمح و منقاد بولدیلا تیا یا کنخان
 بر طرف بولدی جئیکلر خان یا عظمت و شوکت مکریت نینک اوزه سیکا جهریک
 اطلاندی مکریت نینک توره سی توقا بیک قاجیب بویروق خان قاسینخه باردی
 بویروق خان تیا یا کنخان نینک اینی سی ایدی اما اوز باشجه خان ایوی او کنخان
 کرات نر و تیا یا کنخان نایمان نر باعث بولوب جئیکلر خان پله یاغی قیلغان
 ایماق قوم بویروق خانة قوشولدی مکریت نینک ایماق نینک نصیر نینک ادروغی
 دایر اوسون دیکان قیزی قولان خاتونی جئیکلر خانة اتاب اون مسکر نینک
 ایماق قبیله باشلاب کورنوشکا کلدی جئیکلر خان بوقوم نینک اوزه سیکا داروغه
 قویوب بویروق نینک اوزه سیکا جهریک بارماق کنکاشده ایوی تنگخوت ایماق
 یاغی بولدی دیب جهر بولدی تنگخوت نر قاشین ائم دیب تزر لار توره سی
 نینک اتی شیدر قواون بش لک جهریک بار ایردی جئیکلر خان بورغول نوینان
 پله چیمتای نر بورونخار جهریک نر بیوردی بوامر لار ایک اولوغ شهر نر
 اییب بری نینک اتی لیک وینه بری نینک اتی کلنکلوشی شیدر قون
 جئیکلر خانة ایل قلیب یاندیلار بویروق خان نینک قصدیدا جئیکلر خان
 جهریک اطلاندی جئیکلر خانة خدای تبارک و تعالی یار بولدی بویروق خان

شکاردا

شیکا را ایدی جنیکلر خان نینک بر اول کشتی سی بی در دسر تو توب اولتوردی
 جنیکلر خان بو یروق خان نینک ایل اولو سینی و مملکتی الدی توقاپیک مکریت
 تا یا نینخان نینک اوغلی کوشلوک کا قاجیب باریب ارشش دیکان موضع داساکن
 بولدیلر جنیکلر خان توقاپیک مکریت پله کوشلوک ایمان قصدیدر جریک اطلاندی
 شول خلدی امراء قرقیز ایلی ایباریب اطاعت قیلدی پشش کشش بر آق شوکتقا
 باش قلیب تنسوق بسیار ایباردی جنیکلر خان همه ایلیجی امر قرقیزه خوش
 دایندوردی ارشش نینک قوم اویرات نینک اوستی نیکاتی اویرات ایماقی نینک
 اولوغی توقاپیک پشش کشش و افرایب کور نوشکا چغتئی جنیکلر خانغدا باشی
 بولوب توقاپیک پله کوشلوک اوزه سیکایتکوردی قاتیغ جنک بولدی توقا
 پیک اولدی کوشلوک قاجیب کئی جنیکلر خان توقاپیک پله کوشلوک نینک
 یورنیغ متصرف بولدی اولزماندا ترکستان قراخطای نینک قولید ایدی
 قراخطای نینک خانینی کور خان دیر ایدیلار یعنی آنزین اولوغ پادشایوق
 ایدی بو کور خان نینک پای تختی بلا ساقرن ایدی کین منول المالیق اتادی
 اوینور نینک توره سی یوی قوت کور خانغدا مال مزاج برور ایدی جنیکلر خان
 نینک شوکت و عظمتی نیشی کور خان نینک قویغان شهنه سی اولتوردی

جنگل خانقہ جامع قیلدی کورخان نینک میدی قوت اولتور کان شخه مننگ
 اتی شوم کم ایدی کورخانقہ خارزم پادشاهی سلطان محمد اولتوز مننگ
 مشقال التون خراج برور ایدی شمر قند پادشاهی افراسیاب نسلی دین سلطان
 عثمان مال وافر کورخانقہ برور ایدی کورخان بسی اولوغ پادشاهی ایدی توفوز
 یا شادخان بولوب توقسان بشس یل پادشاهی قیلدی کوشلوک خان
 کورخان قاشینه باردی کوشلوک دپ اچکاری کیوردی کورخان نینک اولوغ
 خاتون کویسو کوشلوک تونوب ایتی پادشاهی تاشقاری کوته اچکاری
 اولتور و رودیب کوشلوک کچه جولا ب کیر میار کورخان نینک کویسو خاتون
 برقرزی بار ایدی کوشلوک خانقہ عاشق بولدی کوشلوک بسی صاحب جمال
 ایدی کورخان قرزنی کوشلوک خانقہ برودی القصه جنگل خان خطای اوزه سکا
 بریک اطلانزی خطای خانہ التای خان مال به نهایت پله قرزنی اباردی
 جنگل خان شهر نیکند و جینکد و دیگان ایکی اولوغ خطای نینک شهرنی الیب
 آتای خاننیز خراج به نهایت الیب یا نزی کوشلوک کورخان غرض ایتی کم
 مینک ایل اولوسوم اسید قبالتق و پیش بالیق حدود دیدار سرگردان و پریشان
 ایریش جنگل خان خطای مملکتی کا مشغول من باریب ایل اولوسوم نه یغیب خدمت کجا

کلسام

کلسام کو رخان مرد دو لہند ایدی سادہ لیک قلیب کوشلوک غدار غر حضرت
 بردی القصد سلطان خازم شا قوی حال بولدی غر و غر نر خراسا صاف
 بولدی کو رخان کافر خراج برماک کراخ کلدی کوشلوک کا ایلچی ایاردی ایتی کہ مغرب
 طرفین من بولای مشرق حدیرین کوشلوک خان بولسون اگر من ایکاری بار
 السام کو رخان نیک لای شریک لالیق عجز کنا بولسون اگر کوشلوک خان ایکاری
 بار سبب التبه فاکت خجند عجز کوشلوک خان بولسون جنان کیم کو رخان بر ضعیف
 بولوبد و مشرق طرفیند کیم امر اسی جنیکلر کا مایل ایدی و سب کوشلوک کو رخان نیک
 اوزہ سیک کلدی کو رخان یا ذوق کشی لاری پلا او ترو حقیب جنک قیلدی کو رخان
 غالب کلدی کوشلوک نیک ترتیب لشکر قلیب نیک مقابل بولدی کو رخان غافل
 کوشلوک غالب کلدی کو رخان نیک ملکیت کا متصرف بولدی کو رخان غم غصہ
 دین جان بقابض الارواح تابشوروی یوز آلتہ یا شدادینا دین اوتے
 کوشلوک قر اخطای نیک ملکیتی الدی ظلم آغاز قیلدی خدای تبارک و تعالی
 نیک بندہ لاری دعا قیلدی عا سی مستجاب بولدی جنیکلر خان خطای دین
 فاغ بولدی کوشلوک جنیکلر خان نیک صوت دین تو قوب پیش با لیق پلا کو رخان کلدی
 تور تیل کو جادا بولدی جنیکلر خان خطای نیک سکونت نر اوزیک صافی قیلدی

کوشلو که جادین قاپرب کاشغر ^{کلدی} شیدر قونگنوت توره سسی یندیاغی بولدی
 یند جیکر خان انخا مقدر بولدی کوشلو که غدار نایکار ختن باردی ختن شهریدا
 منادی قیلدی و دی هر عالم و امام بزرگ و ارکه بار حاضر بولسون دیب اوج ینک دن
 زیاده امام عالم حاضر بولدیلا پشواپی همه علماء حضرت امام علا و آلین محمد
 ختنی قدس سره کوشلو که کافر فاجراپی که ایگه ایش ینک برینی اختیار قیلنک لار
 یا ترسا بولونک لار یا جلاتقاب بت غوسیه قیلنک لار بولایک ینک برینی قیلما سا
 لاریست بلخ قلیب تو لاکونما کون عذاب پلا اولتورور من اگر کشی ینک بخت
 و مناظره سسی بولمندی قورقهای ایتسون دیدی حضرت امام علا و آلین
 محمدی ختنی قدس سره حق کوی لوقه بل باغلاب اوز لارینی شهامد تکا قرار
 بریب امام لار ینک لار سیدین تو بوب کوشلو که قاشیغ کلیب اولتور دیلا اول کافر
 فاجر بله مناظره آغاز قیلدیلا ر حق باطل غلبه قیلدی حضرت امام علا و آلین
 محمدی ختنی کوشلو که ملزم قیلدیلا کافر بی شرم حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه
 و آله ینک باره لاری ناسنراتی حضرت امام کافر ناسق نه دشنام قلیب یوزیکا
 تو کوز دیلا اول نایکار امام قدس سره نه تو توروب جهار منج قلیب قین بر شهید
 قیلدی اوز کا علانله مدرسه لار ینک لار لویدها جهار منج قیلدی امام وصیت قیلور ایلا
 ای مسلمانلار

ای مسلمانان صبر کنید که در میانیک عذاب فات او تا آخرت عذابیدین قور قونک لاری
 محمد صلی الله علیه وسلم دین یا مانانگ لار کوشلوک حضرت امام علا والا دین محمدی ختی
 باشلیغ اوج منکدین زیاده علماء امام لارنه قتل قیلدی بو عصر جنیکلر خانقاهی جبه
 نو یاننی لشکری فراوان بله بویوردی کوشلوک نیک فیضه بو مجلده کوشلوک کاشقردا
 ایدی مسلمانلار اختیار یوق ایدی جبه نو یان نیک خبری الشیب کوشلوک فاجتی
 جبه نو یان درد ساریق قولد ایتیک کوشلوک نه اولتوردی جبه نو یان عنادی
 قیلدوردیکم اوز دینی بره بولسون کشتی کیشکا تعرض قیلما سونریب کوشلوک هرکیم
 دین شریعت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم غه اعتراض قیلدی فات فرصت دا
 نیست نابود بولدی تا قیامت حال مونداع بولور هرکیشیکم تقوی ای شریعی
 محمدی قیلور صلی الله علیه وسلم دولت با کمال عمر دراز نصیب بولور معجزه
 حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم دین القصد جنیکلر خان تمام ولایت
 مشیرتی مملکتی خطای و المالیق و مملکتی او یغور و ستار و مملکتی قر اخطا
 قرا قوردیدین تا مملکتی کاشغر غه جنیکلر خانقاه صاف بولدی جنیکلر خان سلیم
 سلطان محمد خازم شایینک نزامی جنیکلر خان توران و ایران نه الغانی
 خازم شایینک نکتی بخارا نمر قندین سودا کرسودا اوجون جنیکلر خان نیک

اور دہ ایسے قراقرم و ہونہ باری بو اوج سوداگری بری متاعینہ قیمت بہا قیلدی
 جنگل خان بوسوداگر لار نے خزینہ کا کیسوری ایتی بوسوداگر نے نہ صحرایہ بیج
 بہ قناع کو مکان خیال قیلا دوز نیک او جون خزینہ کا کیسور دوم دیب کو دوز نیک
 لار متاع موزا ہم مارو ایکان دیری ینہ ایک سوداگر کا بو پوری متاعینک نے قیمت
 قیل دیب سوداگر لار قیمت قیلغانی او نا مادی حضرت ہادشا غہ اتاب الیب
 کلدو کو دیریار جنگل خانہ خوش کلدی جو تار غہ التون بالش بوز کا
 کوش بالش بو پوری بعض تار بیج دا بالش بش بوز مشقال دیب دور
 تمام مغولستان و ترکستان و مملکتی خطای و قرخطای منکاصاف
 بولدی ایران و بعضی توران سلطان محمد خوارزم شاہ اپز بخشی بولسا
 اراد ایلی یورسہ مملکت آبادان بولسون آندا یوق نرسہ نے بو طرف دین الیب
 بارسون موزا یوق نرسہ نے اول طرف دین الیب کلسون دیب اوج کیشنی
 ایلی قیلدی بری نینک اتے مجموع خازنی ینہ بری نینک اتے علی خواجہ بخاری
 ینہ بری یوسف او تراری اوج کیشنی نے بوسوداگر لار غہ قوشتی سنہزادہ لاکا
 واورد الایغہ و امرالار ینہ بو پوری یکم سوداگر لار ایبار نینک لار تنسوق نئم الیب
 کلسون دیب تور ت یوز الیک مسلمان اموال فراوان الیب یولغہ کر دیلار بو ایلی لار

سو اگر لار برله اوترا غم قتی لار اوترا نینک توره سی اینا لایق دیگان سلطان
 خازم شاه نینک والده سیغ حویشا و نذایری اینا لایق غه قایو خان
 است بریب ایری بو قایر خان بسی شوکت و عظمت و حشمت پدا قیلدی
 عز و عنوت از حد زیاده ظهور تباتی بو سو اگر لار نینک اراسیدا برهندو
 سو اگر بار ایری بو قایر خان قدیم اشنا ایری قایر خان دیگای
 اینا لایق دیب خطاب کلدی قایر خان غه بسی یگان کلدی وینه
 مال بیهنایت ایری مردک بونفس بو اموال دین طمع قیلدی ملا لا
 دین فتوی تیلادی جماعه و کافر غه اطاعت قلیب جاسوس بولوب
 کلیب و ریب ملا لار فتوی غت دور مسلمانیکه دین دلنه کافر غه
 بریب جاسوس بولسه مالی خوفه جلال غیب قایر خان ایلیجی لار برله
 سو اگر لار نه زندانده سلطان محمدی خازم شاه غه عرض داشت سایب
 و بو فتوی لار نه ایباردی سلطان خازم شاه شراب اچب مت
 اولتوروب ایردی جنال و فکر قیلمای بجز فتوی دیگان برلان
 موبخه مسلماننی قتل حکم قیلدی بو تورت یوز اللیک کشتی یین بر مسلمان
 زندانده سالنوجه قاجیب بریردایا تیب همراه لاری نینک اولوم

بنزیر ایشتیجہ قاضی جنگل خان ننگ اورد ایسے باری جنگل خان بود واقعہ دین فرہار
 بولدی بسی تنالم بولوب برہشتہ غہ چقتی بوینفہ فوتہ یستی سالیب اوج کچہ کونوز
 یغلاب ایچی کیم ای خدای نزروک وای تنگنی جاوید سکا بود واقعہ معلوم جہدہ بوینفہ
 و غنشا برفسا کیم مکننا بند ہار ننگ یوق قیلدی من ضعیف بندنگ قوت بر کیم
 دیب اوج کچہ کونوز دین کیم اثری ا منا جات جنگل خانہ ظاہر بولدی ہشتہ
 دین خوشحال و غرم یانب توشتی امر الارینہ ایچی کیم تنگنی جاوید قوت مکانقا
 بردی ہوریک کا جارچی بویرونگ لاریب امر اللدی ہر یک کا جارچی یباردی لاریک
 طیار بولدی تاویسخ غالتہ یوزون آلتہ ایدی جنگل خان سلطان محمد خازنم
 ننگ نوزہ سیکا ہر یک آطلانزی شول جلدہ سبودای بہادور و قوتو ہار بہادور
 ہش قلب قودور دیکان ننگ اوستونیکا بویروب ایدی قودور دیکان مکدبت
 تورہ سیدن ایدی بوایک سردارون مینکشا یوق کشتی برہ ایدی قودور سہل
 ہنگ قیلدی قودور باسروق بولدی کوب کشتی اولدی شول حالتہ خازن شایقی
 بو جروح لاریبری ترنگ قالیب ایدی دیدیکم جنگل خان ننگ ہر یک شہو سچہ برہ
 ہرنہ اییب تورہ نرنہ اولتوروب کتی دیب ایدی سلطان محمد خازن شاہ بولاز ننگ
 کیندین یوروب تی سبودای بہادور برہ قوتو ہار بہادور ایچی لاکیم ہرنہ
 جنگل خان

جنگل خان بن خدمت کایار ایدی سلطان خازم شاه ایل بولادور رخصت جنگ
 یوق دیب سلطان خازم شادین دولت یانین ایدی بو معقول سوز معقول بولما
 جنگ آغاز قیلدی مغول جریکی تا جارجیک قیلدی سلطان خازم شادینک شوکتی آذوغ قوی
 ایدیکه انک کیر او چون اطلانت پوزمینک گشتی همراه اطلانوز ایدی هر کون نوتجی کاتیمش
 خروارالتون و کوش تقاره بعاله و در ایدی بوانک مغول جریکی سلطان محمد
 خازم شاه غالب کلدی سلطان قوتلغ توشکوب اولوغ اوغلی سلطان جلال
 الدین مینک برنه مینک بوری هم قشبه در لاریسی بهادور کیت ایدی اتسی سلطان
 محمد خازم شاه نه بو مهملک دین خلاص قیلدی جنگ قایم بولدی کجه بولدی هر ایکه
 لشکر یانین توشتی لار مغول جریکی هریر اودت قلاب قرار قیلدی ایدیسی
 سلطان خازم شاه معلوم قیلدی یانین کیتب در سلطان محمد خازم شادینسی
 قور قتی مال و جانین ایلک بودی اوغلی سلطان جلال الدین مینک برنی
 ایتی کیم ای پدردی نردک ارسینزینک مردانه لغینکزارجه عالم غه معلوم و روشن
 همین ساعت تورت لک جریک طیار و حاضر کافر لار بر جنگ قیلالی عراق آذر
 با بجان غه گشتی جایتورالی جریک یغالی دیب ایدی سلطان خازم شاه قبول
 قیلادی او ترار غه قاپرخان جاکم ایدی یکرم مینک لشکر یبار ایدی سلطان محمد

خازم شاه اوان مینک کشی پله خاص حاجی قزاجه نه باش قلبه قوبوب ایوی شخند فنا
 او تو زینک لشکر پله متور مکنه باش قلبه توبی بخار زینک آلیک مینک هر کجه بار ایوی
 او تو زینک کشی امیر اختیار قیلدی آنزین کوشنی علی صاحبک ایتایج خان مطعب ایوی
 حمید یوز بو امرالار نه باش قلبه بخار غه قوبدی شمر قند زینک اوز کوشنی سی
 دین باشقده یوز مینک نینه اوان مینک لشکر سلطان زینک طغاسی طغای خاق
 حسام الدین مسعود نه امراء غور خر میل نه باش قلبه شمر قند کا قوبدی بلخ
 کلدی او علی سلطان جمال الدین مینک بر نه عرض قیلدی که ای پدر بو منشی دین منه
 مویخه تور قار سیز سلطان خازم شاه ایتی که من ایشکانی سیز لار ایشتمای
 سیز لار رجال الغیب اواز قیلادور ایها الکفرة اقتلوا الکفرة دیب بو
 اواز نه انخاب هر اس و وهی تو شاه و و به اختیار تجا دور من دیدی سلطان
 جمال الدین مینک بر نه ایتیکه ای پدری بزوکوار ما و کتشر قولدین همقی اگر سلطان
 جردانغه و هم هر اس تو شو بدور سلطان عراقه بار سا لشکر که حاضر بار ایکی
 لک کشی بار هم شتر لار کاکشی جان تورالی خازم میدا نماز کین بشلیغ ایکی لک
 جریک بار منکار بر سونلار خراسان و عراق نه قولدین بر مال و دریای همچون
 نه تو سوب جنگ مردانه قیلالی خدای تبارک و تعالی نصرت بر کای ایل مینک

عیسی

عیسی بن معاف بولغا میزدیب سلطان جلال الدین بجز مرتبه عرض قیلدی
 سلطان محمد خازم شادین دولت یانیب ایری معقول بولمادی ایتھلر
 اھل الکفره اقلوا الفجره موزیک معنی سے انداغ بولوتور کیم ای کافرلار اولتورونک
 لار فاسق لار فی سلطان خازم شاد عراق یوردی جھنگلر خان جیفاتای
 خان پبله اوکتای خاننی اوتزار غه بولوردی بش آئی محاصره قلیب التخی
 آئی غه اوتزار غه الدیلار جو جی خان نے مجھذ فناکت غه بولوردی جو جی
 خان ایلی کیکوردی او باش درنود ایلی نے اولتوردی حاکیم جندوشاش
 قتلوغ خان ایری بو واقعه نه ایشتی ایرس بوایل نینگ خونیه بوزولوبدور
 تنگری تعالی نینگ غضبی غه ستر اوار بولوب دور دیب خازم شاه غه
 قوشولدی شاش د جند بادر در سر فتح بولدی فناکت د جند حاکمی
 توتور ملک ایری توتور ملک بهادر در دانه ایری هر بر واقعه ملیق اوتق
 دین زیاده جھنگل مردانه قیلد معقول مہدم نیاده بولدی توتور ملک نینگ کشی سی
 کم قالدی توتور ملک مینک بخش کشی همراه قلیب روان بولدی بو جہر جو جی خان
 غیبتی یکر مہ مینک کشی سیوردی جنگ سخت واقع بولدی توتور ملک کج فرقال نے
 الدیلار جو جی خان کشی ایباریب توردی اوتوز مینک معقول جیر کیدین اول اوج

مینک کشی اولدی تورملک اوج کشی برله قالدی آوا اوج اوج اوقی قالدی بری مینک
 باشی یوق تورملک باش سیز اوقی بر لال بر مغول نه ایتیب کور قیلدی
 تورملک ایتی که ای مغول لار سهووه اولانک لار پند اهل مال یوق دیب مغول یایب
 بار ییب جوچی خانده تورملک نینک کار دبارینی ایتی لار جوچی خان پسند قیلدی
 القصه جغتای خان اوکتای خان جوچی خان خمر قند اتالار یوق کوروش
 قیلدی لار سیار جنگ عدل برله خمر قند فتح بولدی جنگلر خان توی خان
 پل بخاراغ باری جوچی خان جغتای خان اوکتای خاننی فتح
 خارزمیغه بوردی جنگلر خان بخاراغ کلیب دروازه تیرک الدیغه
 توستی بخارا داسردار لشکر یکره مینک کشی اتفاق قلب شیخون کلته دیلا
 جنگلر خان تیرک میان غضبی کلدی ایرتسی ایچی کیکوردی اوکلا اهلانی
 و موالی و اکابر و سادات که بار اولار پله ایشیم یوق دیب اکابر لار
 کوروشکا حقیب باشلاب شهر بخاراغ الیب کوردیلار جنگلر خان
 نینک کچیک اوغلی توی خان مسجد جامع بخاراغ کوردی اوردا ای پادشا
 مودیب سوردی ایتی لاکیم بو خانه خدا مسجد دیدور مینر مصحف نینک
 لاری اخر بولدی اکابر اشرف ات باقتیلار القصه یکره مینک کشی قیل

قیلدی

قتل قیلدی بیکرمینک اسیر قیلدی آیزین اوز کانه عفو قیلدی الهفصه حقیبای
 خان و اوکتای خان و جوجی خان نینک فحالیقی دین الله آی غنارتی خارزم
 فتح بولمادی جینلکز خان یار لرخ ابارزی کیم جغتای پله جوجی نینک سوز چاکانه
 التغات قیلماسون خان اوکتای نه پللیب یار لیغیدین تجاوز قیلماسون
 لادیب اوکتای خان ایکی اغاسی نینک اراسیغه دوست لوق پدا قلب
 شهر خارزم فتح بولدی خاتر لکین باشلیغ توقسان نینک گشتی اولدی
 حضرت شیخ نجم الدین قدس سره خارزمید ایدیلار اوکتای خان
 حضرت شیخ غمگشتی کیکوردی خارزمیدین تاشقاری حقیقونلار خارزم
 قتل عام بولادور دیب شیخ نجم الدین کبری قدس سره ایتی لایر کیم تیشیل
 بوشهدا بولدم بخش لیتینی کوروب ایدی بلا و محنت کلکاندا اجد ابوماق
 مروت دین ایاس قضاغه رضا بر دیم دیدیلار حضرت شیخ خارزمیدا
 شهید بولدیار سلطان محمد خارزم شاه دردا بسکون دیکاندا عالم
 دین سفر قیلدی سبودای بهادور نه او تو نینک گشتی بر سلطان
 محمد خارزم شاه نینک قاسیدین بویروب ایدی سلطان خارزم شاه
 دردا بسکون دافوت بولدی سبودای بهادور خزینه و مالینی الیب

یا ندی تولدی خان نے فتح خراسان فیوردی سلطان جلال الدین
 مینک برنے غزنہ چھدیہ ایری جنیکر خان نینک برامراسی ایک سان کیشی برلہ
 قر اول ایری آئی شنگے قوتو قوتو جنک قیلدی سلطان جلال الدین مینک برنے
 غالب کلدی قوتو قوتو بہادور باریب جنیکر خانغہ تکوردی جنیکر خان سلطان
 جلال الدین مینک برنے نیک اوزہ سیکاباردی دریای سندھ بقاسید سلطانغہ
 قتی سلطان جلال الدین مینک برنے شونراغ جنک قیلدی بکیر کرستم اسفند یار
 بولسہ بارک اتقدیر ایردی سلطان نینک بیریکی آرزقالدی بسی تنک بولدی
 اوز بلا بارقہ سینی اوزی اولتوروب تازہ اطمینب مغول جریککا حملہ
 قلیب بہادور لارغہ قایتاریب سالیب دریای سندھیں اولتوب قلیج نے
 یوب نیزہ سینی یرکا قداب صلا جینی خشک قیلدی جنیکر خان اوغلانایغہ
 ایچی کیم تانینک اوزغہ شونراغ بولسہ دیب جنیکر خان آواز قیلدی ای
 بادشاہ زادہ ابجہ ایشیتیب ایریم یوز آنجہ بارایکان سین امدی قوبغیل
 قدق متینگی کورای دیب سلطان جلال الدین مینک برنے قونوب بچہ قدم
 یوروب توروی ینہ ایچی کہ ای شہزادہ امدی اولتورغیل ایشیتکاندین
 زیادہ ایکان سین سلطان اولتوردی جنیکر خان ایچی ای بادشاہ زادہ
 غرض

غرض اول این بود که مینک بویردنوم به بولغای سین ایدی بارغمل دیدی سلطان جلا
 الیدی هندوستان بادی قان جهاینگر جنیکر خان تالقان عی الیب بلخ کلادی
 تولوی خان تمام خراسان نه فتح قلیب جنیکر خاننه قوشولدی اوکتای خان
 جغتای خان هم خازرم نه الیب کلب قوشولدی جوچی خان هم خازرم
 دین یورته قجاق ایدی کتی جنیکر خان بسی اغزیوی جنیکر خان جغتای
 خان اوکتای خان تولوی خان الخان مملکت لارکاشخنه دورغ قلوب
 یاندی لارجنر اولدی که تنگوت توره سی شیدر قونینه یاغی بولدی دیت
 شیدر قونینک اون بش لک کشی سی بار ایدی تنگوت نه قاشین هم آتاب
 دور لار تنگوت مملکتی بسیار اولوغ شهر لار جریکه اون بش لک کشی جنیکر
 خان پله جنگ قیلدی خان باسروق قیلدی شیدر قوشهر کار کیدی جنیکر
 خان ایلی ایباردی شیدر قوشهر ایلیجی کشتی قوشوب ایباردی برای مهلت تیلاد
 برای دین کین کوروش خا جغتای قلوب ایلیجی سی یاندی جنیکر خان به تاپ
 بولدی اوغلانلار یخه امرالار یخه وصیت قیلدی کیم تنگوت مملکتی کادست
 تابماق بسی مشکل ایش مینک اولکایغنی مخنی تو تونک لاریغنی زاری قیلدی لار
 شیدر قوشون خلقی پله شیدر قون اولتورونک لار مملکتی کا ایجا بولونونک لار

مینک صندو قومی اور اغزیتکوزوب عزرا تو تنک لار دیب جینگلر خان عالمین
 باردی جینگلر خان عالمین او توب اون اوچ کونین سونک شیدر قوی پیش
 کش بے نهایت الیب جقتی شیدر تون توتوب اولتور دیار برر وک لار غ
 استیب در لایم یوز مینک کشی قتل تا بسا بر کشی تیک تورار اون مینک کشی اوله
 بر اولوک قول کوتار و دیب شیدر تونک خلیقنی اولتور دیار بش اولوک تیک
 تور و بو سکز اولوک قول کوتاریب در موزین قیاس قیلدیلار بش لک کشی
 یعنی بش یوز مینک مینک کسان مینک کشی قتل تا بسا بر اوز کاسینی عفو
 قلب اولاشیب الدیلار جینگلر خان مینک صندو قینی شهنزاده لار د امر لار
 الیب روان بولدی هر جاندار یوقتی قتل قیلدیلار القصد قر اقر دم
 وکلوران غزیتکوز دیار و دی خان شول مملکت و ایوی جینگلر خان مینک
 بش خاتون بارایدی غماسی پلر بش یوز کایاوق خاتون بارایدی هر کون
 اولوغ خاتون بر اورد اسید عزرا توتیلار بورتی تو چین غزیکرات ایماق مینک توره سی ایوی
 اولوغ خاتون و حیان پورتی تو چین مینک قیزی ایوی اینک دین تور ت اوغلا بارایدی
 اول جوجی خان ایکنجی جغتای خان او جوجی اوکتای خان تورتوبنجی
 تولوی خان ایکنجی تولان خاتون مکریت توره سی مینک طایر اسون مینک
 قیزی

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Tuba SONGUR

Doğum Tarihi: 23.12.1995

Doğum Yeri: Gercüş/Batman

Eğitim Durumu: Yüksek Lisans

Adres: Mimar Sinan Mah. Dilşah Sk. No: 12/2 Tuzla/İstanbul

E-mail: tba.sngr@hotmail.com

Tel: 05426679519

